

Seks ONDER Je 25^e

An illustration of a young man and woman embracing. The man is on the left, wearing a purple shirt and pants, with his arms around the woman. The woman is on the right, wearing a yellow top and purple pants, with her arms around the man. They are both smiling and looking at each other. The illustration is positioned in front of the word 'ONDER' and partially overlaps the 'Je' and '25^e'.

Seksuele gezondheid van jongeren
in Nederland anno 2017

Rutgers

SOAIDS

Hanneke de Graaf
Marieke van den Borne
Sanne Nikkelen
Denise Twisk
Suzanne Meijer

Seks onder je 25^e

ISBN 978-90-77289-09-9

Uitgeverij Eburon

Vormgeving: Studio Gaafisch

© 2017 Rutgers/Soa Aids Nederland. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Seks onder je 25^e

Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017

Hanneke de Graaf (redactie)

Marieke van den Borne

Sanne Nikkelen

Denise Twisk

Suzanne Meijer (redactie)

Rutgers

SOAIDS

Seks onder je 25^e is uitgevoerd door Rutgers en Soa Aids Nederland in samenwerking met GGD'en. Het CBS heeft de steekproef samengesteld en gewogen. I&O Research heeft het veldwerk uitgevoerd. Seks onder je 25^e maakt deel uit van de Leefstijlmonitor (Seks onder je 25^e/Leefstijlmonitor, Rutgers/Soa Aids Nederland i.s.m. RIVM, 2017). Het onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voorwoord

Jongeren en seks staat garant voor aandacht. Van jongeren in hun zoektocht, van ouders omdat ze op zijn minst geïnteresseerd en regelmatig ook bezorgd zijn, van professionals om te weten hoe ze hun werk beter kunnen laten aansluiten bij de behoefte. Voor velen was het een grote verrassing dat jongeren later beginnen met seks. Dat was dus ook de voornaamste boodschap die de pers deelde. Maar er is veel meer. Voor u ligt een naslagwerk met een schat aan informatie over de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017. De gegevens zijn verzameld in het kader van het Participatief Actie Onderzoek Seks onder je 25^e onder ruim 20.000 jongeren tussen de twaalf en vijftientig jaar in Nederland. In 2005 en 2012 vond een vergelijkbaar onderzoek plaats.

Dit boek had niet tot stand kunnen komen zonder de inbreng van velen, die wij hiervoor grote dank verschuldigd zijn. Allereerst willen wij de duizenden jongeren bedanken die hun seksuele ervaringen en seksuele beleving met ons hebben willen delen. Zonder hun tijd en openheid had dit onderzoek niet plaats kunnen vinden. Wij hopen dan ook dat de uitkomsten van dit onderzoek en de acties die hierop volgen, vooral hen, en de nieuwe generaties na hen, ten goede zullen komen.

In deze derde editie van Seks onder je 25^e is er een bijzondere en intensieve samenwerking geweest met GGD'en. Vijftien van de vijftientig GGD'en hebben gekozen voor een extra investering van het onderzoek in de eigen regio. Dankzij deze samenwerking is er een zowel landelijk als regionaal representatief beeld van de seksuele gezondheid van jongeren. Het totale aantal respondenten is dankzij deze ophogingen bijna verdrievoudigd in vergelijking met 2012.

De inzet van alle betrokken GGD'en en scholen is onontbeerlijk geweest. De GGD'en hebben een cruciale rol gespeeld in de werving van scholen. Dankzij de bereidheid van veel scholen om deel te nemen aan het onderzoek is een omvattende groep schoolgaande jongeren bereikt. Wij danken de besturen van deze instellingen voor hun medewerking en de personen die hieraan uitvoering hebben gegeven, voor hun inzet. Jongeren jonger dan 25 jaar die niet meer op school zitten, hebben wij kunnen bereiken middels een steekproef uit de Gemeentelijke Basis Administraties uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Niet in laatste plaats willen we alle betrokken partijen, de stakeholders van dit Participatief Actie Onderzoek bedanken. Zij hebben met hun deskundige inbreng mede de inhoud bepaald van het onderzoek en meegedacht bij de vertaling van

de uitkomsten. Door deze samenwerking sluit het onderzoek aan bij wensen en behoeften uit het veld van praktijk, beleid en onderzoek op het gebied van seksuele gezondheidsbevordering. De uitkomsten in dit boek vormen de basis voor een waardevol actieplan Seks onder je 25^e om de seksuele gezondheid van jongeren te bestendigen en verbeteren.

Tot slot gaat onze dank uit naar het RIVM en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, die dit onderzoek financieel mogelijk hebben gemaakt.

Wij hopen dat beleidsmakers, gezondheidsbevorderaars, onderzoekers en andere professionals die werken op het gebied van jongeren en seksuele gezondheid, hun voordeel zullen doen met de uitkomsten van dit belangrijke onderzoek. En vooral ook jongeren zelf.

Namens het projectteam,

Ton Coenen
Directeur Rutgers

Louise van Deth
Directeur Aids Fonds/Soa Aids Nederland

Summary

Sex under the age of 25 2017 is a large-scale representative study of the sexual health of young people aged 12 to 25 in the Netherlands. Sex under the age of 25 was conducted by Rutgers and Soa Aids Nederland in partnership with regional public health services. Statistics Netherlands (CBS) selected and weighted the sample. I&O Research carried out the fieldwork. Sex under the age of 25 is part of the Lifestyle Monitor (Sex under the age of 25/Lifestyle Monitor, Rutgers/Soa Aids Nederland in partnership with the Dutch National Institute for Public Health and the Environment (RIVM), 2017). The study was funded by the Ministry of Health, Welfare and Sport.

In 2005, a study like this was conducted for the first time and almost 5000 young people participated (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). In 2012, the sample consisted of almost 8000 young people (De Graaf, Kruijjer, Van Acker & Meijer, 2012). In 2017, 15 of the 25 regional public health services in the Netherlands used the opportunity to gain insight into the sexual health of young people in their own region by increasing the sample for their region. Partly as a result of these regional increases, 20,500 young people have filled in a digital questionnaire with questions about a wide range of sexuality-related topics. Young people were recruited via secondary schools as well as via a sample drawn by Statistics Netherlands (CBS) from the municipal population registers. The sample is representative of the population of young people aged 12 to 25 in the Netherlands.

Sex under the age of 25 is based on the approach and principles of participatory action research. This means that the whole research process is conducted in partnership with stakeholders from research, professional practice and policy in the field of (sexual) health promotion. The input of stakeholders at diverse moments in the research process creates a shared commitment towards data, results and action based on the outcomes. The main findings are described below.

Positive developments

Later sexual debut

Young people start having sex at a later age. This trend can be seen across all forms of sex: first experiences of French kissing, touching and petting, fingering and masturbating and oral sex take place approximately one year later than five years ago. Now half of young people have experience of French kissing at the age of 15.4. At the age of 16.2, half of them have some experience of touching

and petting. Over a year later (at the age of 17.2), half of young people have experience of fingering or masturbating and at the age of 17.9, half of them have experience of oral sex. At the age of 18.0, half of young people have had sexual intercourse; in 2012 this was at the age of 17.0. It is hard to explain this shift based on Sex under the age of 25 alone. Among young people who do not have sex, 46% of young men and 59% of young women say they consider themselves too young. Maybe young people now have a different norm regarding the age at which young people should have sex. The shift in the age at which young people have sex for the first time is not necessarily “good” or “bad”. However, it is a positive finding that the group of “early starters” (young people who have their first sexual intercourse before the age of 14) has decreased. This is a positive trend because early starters are more vulnerable and are less effective at protecting themselves against unplanned pregnancy and STIs (for more information, see the section “groups requiring continued attention” below).

Sexual pleasure

Most sexually experienced young people enjoy sex. In this group, 94% of young men and 90% of young women say they find sex enjoyable. Most sexually experienced young people also say they know what they like. The fact that sex is fun and that it is exciting are also the most frequently mentioned reasons for having sex. A larger number of sexually experienced young people indicate they find sex important in 2017 compared to 2012. Gender differences when it comes to sexual pleasure are strikingly small. It seems young men and women have come to resemble each other more in this respect. The study also shows that talking with one’s most recent sexual partner correlates with more sexual pleasure. Therefore it is a positive finding that the group of young people who regularly ask their partner what he or she enjoys has slightly increased.

Decrease in sexual coercion

There is a slight decrease in the number of young people who experience sexual coercion. In 2012, 5% of young men and 17% of young women reported they had been persuaded or forced when they had sexual intercourse for the first time, in 2017 this is 3% and 14% respectively. Two per cent of young men and 11% of young women report having been forced to do, or submit to, something sexual they did not want. In 2012 this was 4% and 17% respectively.

Well protected against pregnancy

Contraceptive use is high among young people. During their first sexual intercourse, 92% of young men and 94% of young women used contraception. This is a slight improvement compared to 2012. Four in five young people

always use contraception with their most recent partner. This is also a slight improvement (among young women). The use of contraceptive methods other than the pill is increasing. The pill is still the most-used method, but its use has declined strongly, from 74% to 64% among young women with experience of sexual intercourse. After the pill, particularly IUDs are used a lot: 11% of sexually experienced young women use this method, meaning the percentage has doubled compared to 2012. The shift from the pill to other contraceptive methods can be considered positive, because it seems young women are more careful in choosing a method that suits them. Two thirds of young women received information about at least one other contraceptive method when they received contraceptive counselling. In addition, a shift from the pill towards long-lasting contraceptive methods entails less risk of user mistakes (such as forgetting to take the pill).

More tolerant of homosexuality

The number of young people who disapprove of expressions of homosexuality has declined strongly. In 2012, half of young men and a quarter of young women disapproved of two young men kissing in public, in 2017 that percentage has almost halved.

Topics requiring attention

Sexual coercion

Despite the fact that the number of young people who experience sexual coercion has slightly decreased, sexual coercion remains a point of concern. Three per cent of young men and 14% of young women have ever experienced sexual coercion: they were forced to perform sexual acts and/or had (manual, oral, vaginal or anal) sex against their will. In the case of 20% of young men and 10% of young women who had sex against their will, threats of violence were made; and in the case of 15% of young men and 24% of young women who had sex against their will, violence was used. Experiencing sexual coercion makes young people vulnerable to experiencing it again: one in twelve young men and one in five young women who have experienced sexual coercion, experienced it again with another perpetrator (revictimisation). Young people who experience sexual coercion often do not talk about it with other people. This is especially true of young men: 38% of young men who experience sexual coercion have not told anyone about it. Among young women this is 24%. When young people do talk about it, they most often tell their friends. Slightly more than half of young men and three out of five young women who have ever experienced sexual coercion have received professional support in dealing with this experience.

Condom use

Over seven in ten young people use a condom during their first sexual intercourse, but this is often not the case during later sexual contacts. Among young men, condom use with the most recent partner has also declined. In 2017, 29% of young men and 19% of young women always used condoms with their most recent sex partner. In 2012 this was 37% and 21% respectively. The main reasons for not using a condom are the use of another form of contraception, the fact that they and their sex partner trusted each other or that it is less enjoyable. The last reason is mentioned more often by young men (58%) than young women (45%). Even with casual sex partners, condom use is low. Over four in ten young people whose most recent sex partner was a one-nightstand report they did not use a condom on that occasion. Among young people who had sex more than once with the same sex partner without being in a relationship, three quarters did not always use condoms. Carrying condoms is an important predictor of their use. However, many young people have a negative view of carrying condoms. Forty per cent of young men and thirty per cent of young women think you are looking for sex if you have condoms with you. Moreover, carrying condoms seems to be a "male thing". Among the sexually experienced young men, 52% usually or always carries condoms; among young women this is 25%.

Getting tested for STIs

Among the young people with experience of sexual intercourse and/or anal sex, 13% of young men and 18% of young women had had themselves tested for STIs and/or HIV in the past 12 months. This is a slight decrease compared to 2012. The number of positive STI and/or HIV tests has remained the same. Among the total group of young people, one in ten young men and one in six young women aged 12 to 25 have been tested for STIs and 5% of young men and 6% of young women for HIV. Around a third of young people use condoms with new partners but stop doing so after a while. Three quarters of young men and two thirds of young women who stopped using condoms with their most recent sex partner reported that neither they nor their partner had themselves tested. The main reasons for getting tested are that someone has had unsafe sex, wanting to be sure that he or she does not have an STI or considering it sensible to have oneself tested now and then. The main reason not to do so was that they thought they had not run a risk. Other reasons were not having physical symptoms or not having had unsafe sex.

Unplanned pregnancy and abortion

Sixteen in 1000 young men and 24 in 1000 young women in this study were faced with an unplanned pregnancy at some point in their lives. In the case of 9 out of 1000 young men, a young woman who had become pregnant because of them had an abortion, and 11 out of 1000 young women had had an abortion themselves. This is low compared to other countries (Sedgh, Finer, Bankole, Eilers & Singh, 2015). However, this topic still deserves extra attention, because it seems there is a taboo on having an abortion. Among young women with experience of abortion, 59% indicate they find it hard to talk about it and almost half of them are ashamed of their experience of abortion. Nevertheless, two thirds of these young women say they completely stand by their decision to have an abortion. Twelve per cent do not completely stand by it (anymore).

Knowledge and information use

Knowledge of sexuality, reproduction and STIs is mediocre in some respects and has decreased somewhat compared to 2012. Although almost everyone receives some information about sexuality at school, this information usually concerns contraception, reproduction and STIs/HIV, according to young people. Only when it comes to these three topics, a small majority of young people report having received enough information. When it comes to sexual coercion, sexual diversity, sexual pleasure and sex in the media, a majority of young people report having received little or no information. Young people rate the information they have received at school as mediocre (5.8 on a scale of one to ten). In addition, young people talk slightly less about being in love, sex, contraception and STIs with their parents and friends compared to 2012. When they want to know something about sex they are also less inclined to ask their male or female friends, and booklets and magazines in particular are consulted less often for their questions about sex. Young people mainly use the internet as a source of information, but this does not compensate for the decreased use of other sources of information.

Body image and sexual problems

Young women are less satisfied with their body than young men. Young women are least satisfied with their stomach: one in three young women are dissatisfied with it, compared to one in five young men. Insecurity about their bodies also plays a role during sex: a quarter of young women feel regularly insecure about how they look during sex, compared to one in seven young men. It is true that "performance anxiety" is more apparent among young men than among young women (three quarters of young men find it important to be good at sex), but this is part of a positive sexual self-image. The group of young men who are

seriously afraid of doing something wrong in bed is also markedly smaller than the group that finds it important to be “good” at sex: one in five young men are regularly afraid of this. Young women experience sexual problems more often (20%) than young men (9%). Orgasm problems are most frequent among young women. One in five young women never or almost never have an orgasm and one in ten young women find this quite or very distressing. Among young men, 2% find it quite or very distressing that they never or almost never have an orgasm. Over a quarter of young women experienced pain during sex for at least three months in the past year; among 7% this happened often or always and 5% found this distressing. Among young men this almost never occurs.

New developments

Online dating

Digital media play a big role in the lives of young people in 2017. This also affects their development when it comes to relationships and sexuality. Some young people use digital media to meet someone for sex or a relationship. One in six young people met their most recent sex partner via digital media (usually a dating app such as Tinder). One third of the total group of young people used a dating app in the past 6 months. A much smaller number (9% of young men and 7% of young women) arranged a date via a dating app in that period, and an even smaller number (5% of young men and 4% of young women) had sex with someone they had met via a dating app in that period. Among sexually experienced young people, this is 12% and 8% respectively. In relationships, digital media are used frequently to communicate with each other, although young people still find most conversations easier to have “in real life” rather than in an online chat. Young people only find it easier to take the first steps in a relationship (e.g., letting someone know you like them) in an online chat. They find later steps (e.g., getting to know someone better) easier in real life.

Sexting

Digital media are also used for exchanging nude pictures or sex videos (sexting). One in eight young men and women report having sent a nude picture or sex video of themselves to someone else in the past six months. In 2012 this was 6% of young men and 4% of young women. These images are not often shared with others, but when it happens many young people find it distressing. Among young people whose nude picture or sex video was passed on to other people (2% of young men and 1% of young women), over half of young men and three quarters of young women indicate they found this distressing. Sexting can be fun too. Young men generally enjoy seeing images and young women often

enjoy having their picture taken or being filmed. Among the total group, 6% of young men and 14% of young women have at least one experience of sexting that they found distressing.

Changing norms and relationships

The attitude towards sex without a relationship or love has become more tolerant. Now 59% of young men and 44% of young women approve of having sex without being in love; in 2012 this was 44% and 25% respectively. However, this does not mean that more young people personally like having sex with someone they are not in love with. Most young people still have sex within a long-term steady relationship. Yet, attitudes towards sex without love also seem to have an effect on the sexual relationships of young people themselves. The percentage of young people who were in a steady monogamous relationship with their most recent sex partner has decreased, and compared to 2012, more young people now report that their most recent sex partner was a one-night stand, a casual partner with whom they had sex more than once, or a steady partner although they also had sex with other people. Maybe this has something to do with the use of digital media for searching for, finding and meeting partners. Contacts made through dating apps are more often casual, quick and short-lasting compared to contacts made through school or friends (although the same is true of contacts made through going out and on holiday). Still, more than half of young people who met their most recent sex partner via dating apps report that they had a steady, monogamous relationship with this partner, and 41% that this relationship lasted at least a year.

Groups requiring (continued) attention

Youngest group (12- to 14-year-olds)

Only a small number of 12- to 14-year-olds are sexually active. Three per cent of young men and 2% of young women in this age group have experience of sexual intercourse. This group has also decreased compared to 2012. However, this group deserves extra attention in education, healthcare and social work, and policymaking. The reason for this is that the small group that is sexually active at this age seems less equipped to have safe, enjoyable and unforced sexual contacts. Young people aged 12-14 have less knowledge of sex, STIs and contraception compared to young people of an older age. They also indicate they have received less information at school, rate the information they received lower, less often search for information online and talk less about sexuality with their parents or friends. If they watch porn, they indicate they find the images instructive and realistic more often than older young people do. One in three

young people in this age group say that you learn from porn what sex is, or what you should do during sex. Young women who had sex before the age of 14 had more often been persuaded to have sexual intercourse for the first time. Sexually experienced 12- to 14-year-olds have a less positive view of sex and enjoy sex less. Moreover, young people protect themselves less well against pregnancy and, in the case of young men, against STIs, when they have sex for the first time before the age of 14.

Young people with a Turkish or Moroccan background

Young people with a Turkish or Moroccan background have more conservative views on sex and this is apparent in their behaviour. Young people of Turkish and Moroccan descent have a lower number of sex partners. Partly as a result, the risk of STIs/HIV seems slightly lower among Turkish and Moroccan young people compared to other young people. Although Turkish and Moroccan young women get themselves tested for STIs less often, this might be needed less often because of the lower level of sexual activity in this group. However, there are concerns. Turkish and Moroccan young women talk less often about sexuality with their parents. When they have questions about sexuality they also consult family and friends less often. Therefore, knowledge about sex, STIs and contraception is relatively low among young people of Turkish and Moroccan descent. Young women with a Turkish or Moroccan background have fewer positive feelings about sex, although they do have somewhat more sexual self-confidence and a more positive body-image than other young women. Turkish and Moroccan young people protect themselves less well against pregnancy during first sexual intercourse, and Turkish and Moroccan young women also use contraceptives less consistently with their most recent partner.

Young people with a Surinamese or Antillean background

The views and behaviour of this group present a less clear-cut picture. For instance, young men of Surinamese descent often have a relatively positive view of sex without being in love, whereas young women of Surinamese descent are relatively conservative in their views. Among young men of Surinamese or Antillean descent, the use of a double standard (disapproving more strongly of having many sex partners in the case of women compared to men) is strikingly prevalent. Also when it comes to how sex is experienced, this group does not present a clear positive or negative picture. Antillean young people have a relatively high number of different sex partners. Surinamese and Antillean young women get themselves tested for STIs slightly more often. Antillean young women more often have had experience of sexting, but young people with a Surinamese or Antillean background less frequently use dating apps. The risk of

unplanned pregnancy is a concern among young people with a Surinamese or Antillean background. Both in the case of their first sexual intercourse and with their most recent partner, Surinamese and Antillean young women protect themselves less well against pregnancy, and Surinamese young women more often have unplanned pregnancies.

Muslim and very religious Christian young people

These groups present a picture which strongly resembles that of young people of Moroccan and Turkish descent. Compared to other young people, they are more conservative in their views about sex before marriage or sex without being in love. They have less sexual experience and the main reason for this is that they want to get married first (this is the case with 63% of very religious Christian and 55% of Muslim young people in this group). The fact that these groups experiment less with sex is apparent across a range of experiences. For instance, they have fewer different sex partners, less often have sex under the influence, less frequently have solo sex, use porn less and have less online sexual experiences. Muslim and very religious Christian young people have a less positive view of sex and enjoy sex with their most recent sex partner less. However, these young people are slightly more satisfied with their bodies than slightly religious Christian or non-religious young people. Muslim and very religious Christian young women talk slightly less about sexuality with their parents and friends. Knowledge of sex, STIs and contraception is lower, especially among Muslim young people. These young people protect themselves less well against pregnancy during the first time they have sexual intercourse, and young women also did this with their most recent sex partner. However, both groups have a more positive attitude towards pregnancy, which might explain why unplanned pregnancies do not occur more often among Muslim and very religious Christian young people. On the other hand, these groups do not use condoms more or less often than other young people and there are no differences when it comes to testing for STIs as well.

Less-educated young people

Although less-educated young people start having sex earlier, they also seem to finish experimenting earlier and settle down earlier. For example, less-educated young women more often are cohabiting or married. They also have fewer different sex partners. However, in some respects they are slightly more at risk than highly educated young people. Firstly, they have less knowledge of sex, STIs and contraception and seem to have less access to information. They less often consult friends, professionals in healthcare or social work, books or magazines and the internet when they have questions about sex. They are more inclined to

look for answers from family members or at school, but young men value the information they receive at school less than highly educated young men. A second point of concern in this group are experiences of sexual coercion. Less-educated young people (both men and women) had been persuaded when they had sexual intercourse for the first time somewhat more often than highly educated young people. Four per cent of less-educated young men and 16% of less-educated young women experienced sexual coercion at some point in their lives. This is more than among highly educated young people. These young people also have negative experiences of sexting more often. Finally, less-educated young people are at relatively high risk of unplanned pregnancy. A slightly smaller group used contraception during their first sexual intercourse or consistently with their most recent sex partner. Besides their relatively positive attitude towards currently becoming pregnant, they are also faced with pregnancy more often, both planned and unplanned/unwanted.

Highly educated young people

Compared to 2012, the differences between less-educated and highly educated young people seem to have become smaller. In addition, it is now apparent that highly educated young people are also at risk in some areas. Highly educated young people start having sex somewhat later than less-educated young people, but once they have started they are generally more sexually active than less-educated young people. These young people masturbate more often and have sex more often than less-educated young people. They have more sex partners, both in their whole lives up to now and in the past year. They have a more positive attitude towards sex before marriage or sex without being in love. Compared to less-educated young people, they have sex under the influence of alcohol more often, use a dating app more often (also for actual dates and sex) and young men more often make and send sexually explicit images of themselves. They also talk about sexuality more often with their friends and young men also with their parents and most recent sex partner. This high level of sexual activity and positive attitude towards sex does seem to have an effect, however, on the STI risk of this group. Highly educated young people do not use condoms more often than lower educated young people and are not getting tested for STIs more often as well.

Lesbian, gay and bisexual young people

Four per cent of young men and 3% of young women feel also, mainly, or exclusively sexually attracted to people of the same sex. These lesbian, gay and bisexual young people differ from heterosexual young people in a number of ways. In 2017 we investigated the context of the first sexual experience with

someone of the same sex for the first time, and this context differs strongly from the first sexual experience in a heterosexual context. For instance, having sex for the first time with someone of the same sex is more often completely unexpected and the sex partner is more often a casual partner and/or stranger. Large differences can also be seen between gay/bisexual and heterosexual young men when it comes to the use of digital media in relation to sex. Of the gay and bisexual young men aged 17 and older, 44% have had sex with someone they met via a dating app in the past 6 months. Among heterosexual young men this is 6%. Also, 72% of homo- and bisexual young men have experience of sexting in the past half year, compared to 44% of heterosexual young men. Young men who have sex with men deserve extra attention when it comes to STIs and HIV. A minority (31%) had talked about preventing STIs or HIV before they had sex with a man for the first time. When they had oral or anal sex with a man for the first time, 61% did not use a condom and 39% never used condoms with their most recent male sex partner. Gay and bisexual young men also get tested for STIs and HIV more often than heterosexual young men and they are more often diagnosed with an STI. Finally, gay and bisexual young men in particular experience discrimination and violence frequently. Two in five were verbally abused because of their sexual preference, one in six were threatened and one in nine were kicked and beaten. Lesbian and bisexual young women experience this less frequently.

Young people with negative experiences in childhood

Negative experiences in childhood (neglect and psychological and physical violence at home before the age of 16) are negatively correlated with sexual health in a broad sense. These young people are sexually active earlier, are faced with an unplanned pregnancy more often and have a higher chance of a negative experience of sexting or an experience of sexual coercion in general. Mental health is also correlated with sexual health, although here – even stronger than is the case with negative experiences in childhood – nothing can be said about the direction of these correlations. For instance, better mental health is correlated with a later sexual debut, more consistent condom use, getting tested for STIs less often, less experiences of sexual coercion and less negative experiences of sexting.

From research to action

Sex under the age of 25 is a unique study. No other study investigated sexual health from such a broad perspective in a representative sample of 20,500 young people aged from 12 to 25 years. The size of the sample also made it possible to study the sexual health of specific subgroups such as “early starters”

or certain ethnic and religious groups. It is also unique that 15 regional public health services have chosen to increase the sample in their own region, so we will soon have figures for these individual regions too. The study shows that the sexual health of young people is still good or has even become better in several respects. Young people take their time to start having sex, enjoy sex and protect themselves well against pregnancy. New developments are also apparent, for instance regarding the use of digital media in relation to sex, and the acceptance of sex without love. However, there are also concerns. Sexual coercion still occurs too often, there is a lot of insecurity among young women, there is a taboo on talking about experiences of abortion, and protection against STIs and HIV needs to be improved.

The findings of this study were discussed with stakeholders working in the field of young people and sexual health. The findings of this study were interpreted, priorities identified, and recommendations made for interventions, policy and further research. All input from the various organisations were brought together in one action plan for the future. This report, the action plan and the booklet "103 Questions about Young People and Sex" together are the end products of this participatory action study for a wide audience.

Inhoud

Hoofdstuk 1	Opzet en uitvoering van het onderzoek	1
1.1	Aanleiding en doelstelling	1
1.2	Werving en respons	2
1.3	Steekproef	6
1.4	Methode	8
1.5	Uitgevoerde analyses	9
Hoofdstuk 2	De seksuele start	13
2.1	Ervaringen met liefde en seks	13
2.2	Motieven om wel of niet aan seks te doen	22
2.3	Context en beleving van eerste keer geslachtsgemeenschap	27
2.4	Opvattingen over seks en genderrollen	29
2.5	Verschuivingen	33
2.6	Conclusies	33
Hoofdstuk 3	Seksuele oriëntatie en genderidentiteit	37
3.1	Seksuele oriëntatie	37
3.2	Openheid over seksuele aantrekking	41
3.3	Geïnternaliseerde homonegativiteit	41
3.4	Ervaring met discriminatie en geweld	43
3.5	Eerste keer seks met een seksegenoot	44
3.6	Kinderwens onder LHB jongeren	46
3.7	Attitudes ten aanzien van homoseksualiteit en gender non-conformiteit	47
3.8	Verschillen tussen LHB jongeren en heterojongeren	48
3.9	Genderidentiteit	52
3.10	Verschillen tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens	53
3.11	Verschuivingen	56
3.12	Conclusies	58
Hoofdstuk 4	Latere seksuele ervaringen	61
4.1	Relaties	61
4.2	Aantal sekspartners	62
4.3	Kenmerken laatste sekspartner	64
4.4	Masturbatie- en seksfrequentie	68
4.5	Vormen van seksueel gedrag	71
4.6	Seks na middelengebruik	73

4.7	Betaalde seks en ruilseks	75
4.8	Seksuele motieven	76
4.9	Seksuele gevoelens	78
4.10	Seksuele tevredenheid	83
4.11	Lichaamsbeeld	84
4.12	Seksuele problemen	87
4.13	Verschuivingen	90
4.14	Conclusies	93
Hoofdstuk 5 Reproductieve gezondheid		95
5.1	Anticonceptiegebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap	95
5.2	Anticonceptiegebruik met de laatste sekspartner	97
5.3	De morning-afterpil	101
5.4	Houding tegenover zwangerschap	102
5.5	Ervaring met zwangerschap	104
5.6	Abortus	106
5.7	Verschuivingen in anticonceptiegebruik	107
5.8	Conclusies	109
Hoofdstuk 6 Soa en hiv		111
6.1	Condoomgebruik bij eerste geslachtsgemeenschap en met laatste partner	111
6.2	Stoppen met condooms	114
6.3	Randvoorwaarden condoomgebruik	119
6.4	Testen op soa en hiv	122
6.5	Motieven en drempels om te testen	127
6.6	Soa of hiv diagnose	129
6.7	Verschuivingen in condoomgebruik en testgedrag	131
6.8	Conclusies	132
Hoofdstuk 7 Seksuele grensoverschrijding		135
7.1	Overhalen en dwingen bij eerste geslachtsgemeenschap	135
7.2	Context van overhalen bij eerste keer geslachtsgemeenschap	137
7.3	Ooit gedwongen of ongewilde seksuele handelingen meegemaakt	138
7.4	De context van seksueel geweld ooit	141
7.5	Praten over seksueel geweld en hulp bij de verwerking	144
7.6	Zelf iemand gedwongen of onder druk gezet	146
7.7	Verschuiving in grensoverschrijding	146
7.8	Conclusies	147

Hoofdstuk 8	Kennis, informatiegebruik en (sociale) media	149
8.1	Kennis	149
8.2	Actie bij vragen over seks	152
8.3	Gebruik van online informatiebronnen	155
8.4	Praten bij problemen	157
8.5	Seksuele voorlichting op school	159
8.6	Communicatie met ouders	161
8.7	Communicatie met vrienden	164
8.8	Communicatie met laatste partner	166
8.9	Online versus offline communicatie	168
8.10	Datingapps	170
8.11	Sexting	173
8.12	Porno	179
8.13	Verschuivingen	182
8.14	Conclusies	187
Hoofdstuk 9	Jongeren op het praktijkonderwijs	191
9.1	Ervaring met liefde en seks	191
9.2	Opvattingen over seks, homoseksualiteit en genderrollen	193
9.3	Eerste keer geslachtsgemeenschap	195
9.4	Laatste keer geslachtsgemeenschap	197
9.5	Praten met laatste partner	198
9.6	Lichaamsbeeld en opvattingen over seks	199
9.7	Praten met ouders	199
9.8	Sexting	200
9.9	Porno	201
9.10	Grensoverschrijding	202
9.11	Soa-test, morning-afterpil en zwangerschap	203
9.12	Conclusies	203
Hoofdstuk 10	Samenvatting	205
Bijlage 1	Samenstelling van de steekproef (%)	217
Literatuurlijst		218

Hoofdstuk 1 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Hanneke de Graaf & Marieke van den Borne

1.1 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding

Seks onder je 25^e is een grootschalig participatief actieonderzoek naar (trends in) de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland. Rutgers en Soa Aids Nederland voeren dit onderzoek uit, in samenwerking met GGD'en, het RIVM, het CBS en I&O-research. Sinds 2014 is het monitoren van verschillende leefstijl thema's, zoals roken, drugsgebruik, bewegen, voeding en seksuele gezondheid, ingebed in de landelijke Leefstijlmonitor gecoördineerd door het RIVM. Seks onder je 25e maakt deel uit van deze Leefstijlmonitor.

Seks onder je 25^e werd twee keer eerder uitgevoerd: in 2005 (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005) en 2012 (De Graaf, Kruijjer, Van Acker & Meijer, 2012). Uit deze eerdere edities bleek dat het over het geheel genomen relatief goed ging met de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland, maar op verschillende punten en onder verschillende doelgroepen jongeren nog winst te behalen viel. ZonMw oordeelde in 2012 naar aanleiding van de evaluatie van het laatste Seks onder je 25^e onderzoek dat monitoring van de seksuele gezondheid van jongeren waardevol en belangrijk is. De seksuele gezondheid van jongeren kan veranderen door beleid en interventies, maar ook onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen. Zo zijn bijvoorbeeld sociale media een steeds grotere rol gaan spelen, met nieuwe kansen maar ook risico's.

Net als in 2005 en 2012 is Seks onder je 25^e 2017 uitgevoerd als een Participatief Actie Onderzoek. Het betrekken van stakeholders, het uitvoeren van onderzoek en het opstellen van een actieplan zijn hierin onlosmakelijk met elkaar verbonden. Vanaf de start van het onderzoek zijn belangrijke stakeholders betrokken bij het ontwerp en de uitvoering van het onderzoek en de interpretatie van de resultaten. Participatie in onderzoek stimuleert betrokkenheid van stakeholders, eigenaarschap van kennis en commitment ten aanzien van de verbetering van de praktijk (Koelen & Van de Ban, 2004).

Door de decentralisatie zijn verantwoordelijkheden voor de gezondheid van inwoners verlegd naar de regio's. Het wordt daarmee steeds belangrijker voor de GGD'en inzicht te krijgen in de omvang en ernst van seksuele

gezondheidsproblemen op lokaal niveau en zo beleid en interventies op maat te kunnen ontwikkelen. Naast de landelijke cijfers is daarom ook behoefte aan inzicht in de seksuele gezondheid van jongeren op regionaal niveau. Om deze reden is GGD'en gevraagd of zij willen investeren in een regionale ophoging: het werven van extra respondenten in de eigen regio om representatieve data op regionaal niveau te verkrijgen.

Doelstelling

Dit derde Seks onder je 25^e onderzoek heeft tot doel inzicht te verkrijgen in de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland anno 2017. Gegevens die voortkomen uit het onderzoek kunnen ingezet worden voor effectief beleid, interventies en vervolgonderzoek om de seksuele gezondheid van jongeren te verbeteren. Om die reden zijn opnieuw belangrijke stakeholders die een link hebben met jongeren en seks, vanaf de start bij het onderzoek betrokken. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek is samen met de betrokken stakeholders, een vertaalslag gemaakt naar een breed gedragen actieplan met concrete aanbevelingen voor beleid, praktijk en onderzoek op het gebied van seksuele gezondheidsbevordering. Regio's die hebben geïnvesteerd in een regionale ophoging kunnen met de regionale representatieve data inspelen op actuele lokale problematiek en aanbevelingen formuleren voor lokaal beleid, vervolgonderzoek en de praktijk.

Vraagstellingen

Met dit onderzoek willen de volgende vraagstellingen beantwoorden:

- Hoe is het gesteld met de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017?
- Zijn er trends in de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017 ten opzichte van 2012?

1.2 Werving en respons

De werving van respondenten verliep zowel via scholen als via de Basisregistratie Personen (BRP, het 'bevolkingsregister'). Vijftien GGD'en hebben gekozen voor een regionale ophoging en benaderden een extra groep jongeren in de eigen regio.

Werving via scholen

Jongeren van 12 tot en met 16 jaar zijn geworven via de eerste vier leerjaren van scholen voor voortgezet onderwijs. Een uitgangspunt hierbij was dat de verdeling van leerlingen over leerjaren en schooltypen in de steekproef overeen

moest komen met de verdeling in de Nederlandse populatie scholieren volgens het CBS. Voor de selectie van de scholen is gebruik gemaakt van een databestand waar alle Nederlandse scholen in opgenomen zijn (Dienst Uitvoering Onderwijs). Per GGD-regio zijn aselect scholen voor vmbo (met onderscheid tussen de verschillende leerwegen), havo en vwo geselecteerd, zodanig dat de spreiding van de scholen over het land overeenkomt met de verdeling van jongeren over het land. Vervolgens werden de benodigde klassen willekeurig over de geselecteerde scholen verdeeld, hierbij rekening houdend met de onderwijstypen binnen elke school. Daarnaast werden er ook scholen voor praktijkonderwijs geselecteerd. De werving van de scholen lag grotendeels in handen van de GGD. Vijf van de 25 GGD'en konden of wilden niet meedoen aan de werving. In dat geval werd de school door het projectteam zelf benaderd. Dat gebeurde ook als de GGD de werving na verschillende pogingen opgaf. Dit gebeurde bij nog eens vijf GGD'en.

Van de 149 geselecteerde scholen voor vmbo, havo en vwo deden er 60 direct mee. Dit betrof zowel voor het landelijk onderzoek als voor de regionale ophoging geselecteerde scholen. Wanneer een school niet kon of wilde meewerken, werd binnen de regio gezocht naar een vervangende school die qua omvang, ligging, onderwijstype en denominatie zo goed mogelijk overeenkwam met de school die was uitgevallen. Er zijn 212 vervangende scholen benaderd waarvan uiteindelijk 46 scholen deelgenomen hebben. In totaal hebben 106 scholen met 291 klassen meegedaan. Voor scholen die niet mee wilden werken was de reden meestal tijdgebrek, overbelasting en onderzoeksmoeheid. Een enkele keer werd (ook) een inhoudelijke reden gegeven voor de weigering.

Werving via BRP

Jongeren van 17-24 jaar en een deel van de 16-jarigen zitten aan het begin van het schooljaar niet in de eerste vier leerjaren van het voortgezet onderwijs. Om deze groep jongeren te bereiken, werd gebruik gemaakt van de Basisregistratie Personen (BRP, het 'bevolkingsregister'). Het CBS heeft de BRP-steekproef voor ons getrokken. Voor het landelijke onderzoek (exclusief de regionale ophogingen) werden in totaal 17.368 brieven verstuurd. Om de respons te verhogen, kreeg iedere jongere die een uitnodigingsbrief ontving hierbij een code waarmee ze 5 euro konden besteden bij Bol.com. Jongeren die niet op de eerste uitnodiging reageerden ontvingen twee maal een herhalingsoproep. Bij de laatste oproep werd tevens een flyer meegestuurd met citaten van jongeren waarom meedoen belangrijk is. Omdat jongeren met een migrantenachtergrond minder goed bereikt worden middels deze methode van werving, zijn er onder non-responders met een migrantenachtergrond extra inspanningen verricht om deze

groep te betrekken. Bij 840 personen uit deze doelgroep is een huis-aan-huis bezoek gebracht, om hen nogmaals te motiveren om mee te doen. Deze bezoeken leverden nog 53 extra respondenten op. In totaal reageerden 4.464 jongeren op onze oproep: een respons van 25,7%.

Regionale ophogingen

Bij Seks onder je 25^e 2017 zijn GGD'en in een eerder stadium en nauwer betrokken dan bij de onderzoeken in 2005 en 2012. Dit heeft zijn vruchten afgeworpen: 15 GGD'en hebben gekozen voor een ophoging van de steekproef in de eigen regio. Dat betekent dat zij binnen de regio extra jongeren hebben geworven zodat zij ook inzicht kunnen krijgen in de seksuele gezondheid van jongeren op regionaal niveau. Negen regio's kozen voor aanvullend onderzoek onder de doelgroep van 12 tot 25 jaar. Zij hebben in de regio extra jongeren via de BRP-steekproef geselecteerd en aangeschreven én extra scholen geworven. In Tabel 1.2.1 is te zien hoeveel scholen er in totaal in deze regio's hebben deelgenomen.

Zes regio's investeerden alleen in een ophoging onder de doelgroep van 17 tot 25 jaar. Het intensieve proces van werving van jongeren via scholen was de belangrijkste reden te kiezen voor een ophoging onder uitsluitend jongeren van 17 tot 25 jaar. In Tabel 1.2.2 is af te lezen welke regio's een ophoging onder jongeren van 17 tot 25 jaar hebben uitgevoerd, hoeveel jongeren uit deze doelgroep hiervoor uit de BRP geselecteerd zijn en hebben deelgenomen en wat de uiteindelijke responspercentages waren. De responspercentages tussen de verschillende regio's lopen flink uiteen. Dit is te verklaren door wisselende inzet van incentives, het aantal verstuurd herinneringen en de samenstelling van de populatie jongeren in een regio.

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Tabel 1.2.1 Werving van scholen (12-16 jarigen)

	Selectie	Directe deelname	Vervangen	Totale deelname
Amsterdam	3	2	1	3
Brabant Zuid Oost	2	-	7	1
Drenthe	9	1	15	5
Flevoland	8	-	16	3
Fryslân	12	8	8	11
Gelderland Midden	3	-	17	1
Gelderland Zuid	4	2	2	4
Gooi- en Vechtstreek	2	-	2	2
Groningen	8	3	13	6
Haaglanden	3	1	2	1
Hart voor Brabant	8	3	12	5
Hollands-Midden	9	8	2	10
Hollands Noorden	5	1	4	4
IJsselland	3	2	6	2
Kennemerland	3	-	8	1
Limburg Noord	3	-	4	1
Noord Oost Gelderland	5	1	9	1
Rotterdam	14	5	21	10
Twente	12	6	11	10
Utrecht	4	-	15	2
West Brabant	2	1	1	2
Zaanstreek Waterland	2	-	13	1
Zeeland	1	1	-	1
Zuid Holland Zuid	4	1	11	2
Zuid Limburg	20	14	12	17
Totaal	149	60	212	106

Tabel 1.2.2 Bruto en netto BRP-steekproef (17-24 jarigen)

	Incentive	Bruto	Netto	Respons
Landelijke steekproef	5 euro bol.com vooraf	17368	4464	25,7%
Amsterdam	Geen	9195	1159	12,6%
Drenthe	5 euro bol.com vooraf	1472	347	23,6%
Flevoland	Geen	3448	465	13,5%
Fryslân	5 euro bol.com vooraf	1141	274	24,0%
Gelderland Midden	Geen	5913	916	15,5%
Gelderland Zuid	Geen	5385	898	16,7%
Groningen	5 euro bol.com vooraf	1581	353	22,3%
Hart voor Brabant	Verloting iPads	1722	307	17,8%
Hollands-Midden	Geen	4999	885	17,7%
IJsselland	Geen	3506	604	17,2%
Kennemerland	Geen	2030	248	12,2%
Limburg Noord	Verloting 100 euro	7639	1545	20,2%
Rotterdam	VVV-bon na invullen	7262	1311	18,1%
Twente	Geen	5267	639	12,1%
Zuid-Limburg	Verloting iPads	14471	2728	18,9%

1.3 Steekproef

Uiteindelijk is er één databestand samengesteld met zowel de jongeren die landelijk zijn geworven als de jongeren die voor de regionale ophogingen zijn geworven. Dit databestand is eerst opgeschoond, dat wil zeggen dat respondenten waarvan er vermoedens waren dat hun antwoorden onvoldoende betrouwbaar waren verwijderd werden. Dit zijn ten eerste jongeren die aan het einde van de vragenlijst aangaven niet alle antwoorden eerlijk te hebben ingevuld. Daarnaast zijn respondenten verwijderd die aangaven dat zij niet de jongere zelf waren (maar bijvoorbeeld de vader of moeder van degene die was uitgenodigd) of als iemand niet goed Nederlands sprak (bijvoorbeeld als de open antwoorden allemaal in het Engels waren ingevuld). Ook respondenten van 17 jaar en ouder die via scholen waren geworven zijn buiten de steekproef gelaten, omdat deze groep overlapt met de via BRP geworven 17-plussers. Tenslotte zijn ook respondenten die twee of meer inconsistente antwoorden gaven buiten de steekproef gelaten. Dit gebeurde ook met respondenten die minder dan 90% van de vragenlijst hadden ingevuld. Het totale opgeschoonde databestand bevatte 20.500 respondenten.

Een respons van 25,7% betekent dat drie van de vier jongeren die werden uitgenodigd om deel te nemen, niet reageerden op de oproep. Het is daarom mogelijk dat bepaalde groepen in de steekproef ondervertegenwoordigd zijn en andere groepen oververtegenwoordigd. Meisjes doen bijvoorbeeld eerder mee aan onderzoek dan jongens. Ook jongeren met een migrantenachtergrond zijn minder geneigd om mee te doen. Om hiervoor te corrigeren is gebruik gemaakt van weging. Weging houdt in dat respondenten die ondervertegenwoordigd zijn zwaarder worden meegeteld en dat respondenten die oververtegenwoordigd zijn juist minder zwaar worden meegeteld. Het CBS berekende de weegfactoren voor de jongeren die via de BRP geworven waren. Wij hebben dit zelf gedaan voor de via scholen geworven jongeren. De schoolse sample is gewogen op regio, geslacht, opleidingsniveau en herkomst. De BRP steekproef is gewogen op regio, leeftijd, geslacht, herkomst, inkomen, thuis- of uitwonend en stedelijkheid. De weegprocedure maakt dat de steekproef op deze demografische kenmerken overeenkomt met de populatie 12- tot 25-jarigen in Nederland.

Uiteraard kan de respons ook selectief zijn op grond van kenmerken waarvoor we niet kunnen wegen. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat jongeren die (nog) niet seksueel actief zijn, minder geneigd zijn om mee te doen aan een onderzoek over seksuele gezondheid. We kunnen ons onderzoek wel valideren door waar mogelijk onze resultaten te vergelijken met ander onderzoek. Daarom hebben we gekeken in hoeverre het percentage jongeren van 18 tot en met 24 jaar dat seks had in het afgelopen jaar verschilt van wat werd gevonden in de leefstijlmonitor kerncijfers (Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, CBS i.s.m. RIVM, Rutgers en Soa Aids Nederland, 2016). Het percentage seksueel actieve jongeren is in beide studies vrijwel exact hetzelfde. Dit lijkt erop te wijzen dat seksueel actieve jongeren net zo geneigd zijn om mee te doen aan een onderzoek over gezondheid als aan een onderzoek over seksuele gezondheid.

In Bijlage 1 is te zien hoe de opgeschoonde en gewogen steekproef is samengesteld. De gewogen steekproef bevat ongeveer evenveel jongens (50,4%) als meisjes (49,6%). Zeventien procent van de respondenten heeft een niet-westerse migrantenachtergrond.¹ In de rest van dit boek zal - omwille van de leesbaarheid - soms worden gesproken over Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren. Hiermee worden Nederlandse jongeren met een

¹ Bij mensen met een niet-westerse migrantenachtergrond is tenminste één van de ouders in een niet-westers land geboren (CBS). Wanneer het geboorteland van vader en moeder verschillend is, is het geboorteland van moeder leidend. Niet-westerse landen zijn Turkije, Afrika, Latijns-Amerika of Azië (exclusief Indonesië en Japan). Respondenten afkomstig uit Midden-Amerika (n=23) zijn per abuis gecategoriseerd als 'westers'.

Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse migrantenachtergrond bedoeld. Drieëntachtig procent van de jongeren volgt een opleiding: 19% zit op het vmbo, 24% op havo of vwo, 11% op het mbo en 28% volgt een hoger beroeps of universitaire opleiding. Van de 17% buitenschoolse jongeren heeft 13% maximaal lagere school of vmbo afgerond, 55% heeft maximaal havo, vwo of mbo afgerond en 32% heeft een hbo of universitair diploma.

1.4 Methode

De deelnemende jongeren vulden een digitale vragenlijst in met vragen over een breed scala aan seksuele gezondheidsthema's. De elementen in het onderzoek van 2005 en 2012 die belangrijk zijn voor inzicht in trends zijn behouden, maar er zijn ook nieuwe thema's opgenomen om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen en aan te sluiten bij de wensen van stakeholders. Vooral de rol van sociale media en van de veelheid aan (seksueel getinte) beelden die op jongeren afkomen waren belangrijke thema's die uit de wenseninventarisatie onder stakeholders naar voren kwamen. In de vragenlijst werden uiteindelijk de volgende (clusters van) concepten geoperationaliseerd:

- geslacht, leeftijd, opleiding, etniciteit, religie, stedelijkheid.
- verliefdheid en verkering, seksuele ervaring, type partners.
- evaluatie van de eerste geslachtsgemeenschap: planning, timing, kwaliteit.
- seksuele opvattingen, motieven, seksueel zelfbeeld, satisfactie;
- interactiecompetentie (assertiviteit, zelfvertrouwen en controle), lichaamsbeeld en prestatiedrang.
- seksuele oriëntatie: aantrekking, gedrag en zelfbenoeming, coming out, geïnternaliseerde homofobie en homonegativiteit onder heterojongeren.
- condoomgebruik, testgedrag en ervaring met hiv en soa.
- anticonceptiegebruik, ongeplande zwangerschap en abortus.
- seksuele dwang: slachtoffer- en daderschap.
- seksuele problemen: problemen met opwinding, zin, orgasme en pijn.
- betaalde seks en ruilseks.
- sexting, datingapps en pornogebruik.
- alcohol en drugsgebruik en rol bij seksueel geweld.
- praten over seks met ouders, vrienden en de laatste sekspartner.
- inhoud en waardering van seksuele vorming op school.
- kennis, informatiegebruik, sociale steun bij problemen op seksueel gebied.
- eigenwaarde, emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis en psychische gezondheid.

Vanwege de wens om vergelijkingen te kunnen maken met *Seks onder je 25^e 2005* en *2012* zijn veel vragen uit dit onderzoek letterlijk overgenomen. Bij de operationalisering van nieuwe concepten is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande schalen of losse items die eerder gebruikt zijn om deze concepten te meten.

1.5 Uitgevoerde analyses

In de tabellen in dit boek staan vooral percentages (%) of gemiddelden (M). We presenteren alleen percentages of gemiddelden bij subgroepen met een ongewogen omvang van 50 of meer. De percentages of gemiddelden worden vrijwel altijd apart voor jongens en meisjes gepresenteerd. Sommige resultaten worden daarnaast ook voor een of meer verschillende demografische groepen gerapporteerd en een enkele keer worden twee uitkomstmaten met elkaar gekruist, bijvoorbeeld de locatie waar men de laatste partner heeft ontmoet en de aard van de relatie met deze partner. De keuzes voor deze kruistabellen zijn gemaakt op basis van onze ervaringen in 2005 en 2012 en wensen van stakeholders.

Voor het berekenen van de leeftijd waarop jongeren aan seks beginnen presenteren we, naast percentages en gemiddelden, ook de leeftijd waarop de helft van de jongeren een bepaalde ervaring heeft (de mediane leeftijden). We gebruiken survivalanalyse (Kaplan Meier) om deze leeftijd te berekenen. Deze techniek berekent voor elke leeftijd de kans dat iemand een bepaalde ervaring nog niet heeft gehad. In de resultaten is af te lezen in welk heel levensjaar meer dan 50% van de jongeren een ervaring heeft gehad. Met behulp van extrapolatie berekenen we dan wanneer in het voorgaande levensjaar de 50% grens is overschreden. Hierbij gaan we uit van de volgende aannames: (1) Binnen elk leeftijdsjaar is de verdeling gelijkmatig. Jongeren die bijvoorbeeld aangeven dat ze 18 jaar waren bij de eerste keer, waren dan gemiddeld 18,5 jaar; en (2) Tussen twee leeftijdsjaren neemt seksuele ervaring lineair toe. In het rapport van 2012 (De Graaf et al., 2012) werden de mediane leeftijden nog berekend aan de hand van de cumulatieve distributiefunctie. In het huidige rapport zijn de mediane leeftijden van 2012 ook met Kaplan Meier berekend, om ze vergelijkbaar te maken met die in 2017. Daardoor kunnen de mediane leeftijden voor 2012 in de huidige rapportage iets verschillen van de leeftijden die gerapporteerd werden in 2012.

Voor het toetsen van verschillen maken we gebruik van Complex Samples in SPSS. Dat is nodig omdat we gebruik maken van een gewogen steekproef. Een

gevolg van wegen is dat de effectieve steekproefgrootte kleiner en de onbetrouwbaarheid van schattingen groter is. Complex Samples corrigeert hiervoor door rekening te houden met dit designeffect. Voor het vergelijken van verschillende groepen is vooral gebruik gemaakt van de Chi²-toets (bij het vergelijken van percentages) of van variantie-analyse (bij het vergelijken van gemiddelden). In de tabellen staan bivariate verbanden vermeld (dus verbanden tussen twee variabelen, bijvoorbeeld leeftijd en seksuele ervaring). Verschillen in mediane leeftijden kunnen in SPSS met gewogen data niet worden getoetst.

Bij groepsverschillen wordt een significantieniveau gehanteerd van .01. We hanteren dit 'strengere' significantieniveau omdat we door de veelheid aan toetsen moeten corrigeren voor kanskapitalisatie. Daarnaast kijken we ook naar effectgrootte. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen zeer kleine verschillen (Cramer's $V < .10$ of $\text{Eta}^2 < .02$) en kleine verschillen (Cramer's $V > .10$ of $\text{Eta}^2 > .02$). Significante kleine verschillen worden aangegeven met een \blacktriangle en \blacktriangledown , significante zeer kleine verschillen worden aangegeven met een \triangle of \triangledown . Een \triangledown geeft bijvoorbeeld aan dat een percentage bij de ene groep lager is dan het overeenkomstige percentage bij de andere groep, maar dat het verschil zeer klein is.

Daarnaast is ook gekeken naar factoren die samenhangen met enkele kernconcepten, bijvoorbeeld met het hebben van geslachtsgemeenschap op jonge leeftijd (dit is een dichotome uitkomstmaat) of met seksueel plezier (dit is een variabele op intervalniveau). Daarbij presenteren we zowel bivariate als multivariate verbanden. Voor het toetsen van bivariate samenhangen met een uitkomstmaat op interval niveau gebruiken we Pearson's product-moment correlaties (r). Een positieve correlatie duidt op een positief verband, een negatieve correlatie op een negatief verband. Naarmate een correlatie dicht bij -1 of +1 ligt, is een gevonden verband sterker. Multivariate samenhangen met een uitkomstmaat op intervalniveau worden getoetst met lineaire regressie. In de tabel worden dan gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (β) weergegeven. De hoogte van deze regressiecoëfficiënten is op een vergelijkbare manier te interpreteren als die van correlaties.

Samenhangen met een dichotome uitkomstmaat worden getoetst met binaire logistische regressie. Dat geldt zowel voor de bivariate als voor de multivariate samenhangen. Er worden dan Odds Ratio's (OR) en betrouwbaarheidsintervallen (BI) gerapporteerd. Een Odds Ratio laat zien hoeveel groter of kleiner de kans op de uitkomstmaat is in een bepaalde groep of als iemand op een schaal 1 punt

Opzet en uitvoering van het onderzoek

omhoog gaat. Een OR kleiner dan 1 wijst dan op een negatief verband, een OR groter dan 1 op een positief verband.

Hoofdstuk 2 De seksuele start

Hanneke de Graaf & Suzanne Meijer

In dit hoofdstuk beschrijven we de eerste stappen die jongeren zetten in het opdoen van seksuele ervaringen. Het hoofdstuk begint met een beschrijving van het aantal jongeren dat ervaring heeft met verliefdheid, verkering en verschillende vormen van seksueel gedrag. Hierbij maken we onderscheid naar leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, herkomst, religie en mate van stedelijkheid van de woonplaats. Aansluitend gaan we in op de context en beleving van de eerste geslachtsgemeenschap en de motieven voor de eerste keer. Ook volgt een beschrijving van de redenen van jongeren om geen ervaring met seks te hebben. Vervolgens worden opvattingen over seks en genderrollen onder de loep genomen. Dit hoofdstuk sluit af met een analyse van de belangrijkste verschuivingen in seksueel gedrag en opvattingen sinds 2012.

2.1 Ervaringen met liefde en seks

Aan alle jongeren is gevraagd of ze wel eens verliefd zijn geweest en of ze wel eens verkering hebben gehad. Ook voor masturbatie en verschillende vormen van seks met een partner (van zoenen tot anale seks) is nagegaan of ze dit wel eens gedaan hebben. Tabel 2.1.1 toont de percentages jongeren die deze vragen met 'ja' beantwoordden voor vijf verschillende leeftijdsgroepen. Daarnaast bevat deze tabel zowel de gemiddelde leeftijden voor de eerste ervaringen binnen de seksueel actieve groep als de leeftijden waarop de helft van de groep een ervaring heeft gehad (mediane leeftijden).

De 50% leeftijden (mediane leeftijden) zijn een betrouwbaardere maat voor de leeftijd van een eerste keer dan de gemiddelde leeftijd. De gemiddelde leeftijd kun je namelijk alleen berekenen voor de groep die ergens ervaring mee heeft. Deze leeftijd is daarom een onderschatting van de gemiddelde leeftijd die de groep uiteindelijk zal bereiken. Een deel van de steekproef heeft deze ervaring nog niet gehad op het moment van het invullen van de vragenlijst en zal deze dus op latere leeftijd (of nooit) opdoen. Bovendien is de 50% leeftijd veel minder gevoelig voor uitschieters dan de gemiddelde leeftijd. In de groep die seks heeft gehad zitten ook jongeren die heel vroeg begonnen zijn. Die halen de gemiddelde leeftijd sterk naar beneden. De zeer vroege starters hebben geen vertekend effect op de 50% leeftijd.

Tabel 2.1.1 Ervaring met liefde en seks (%)

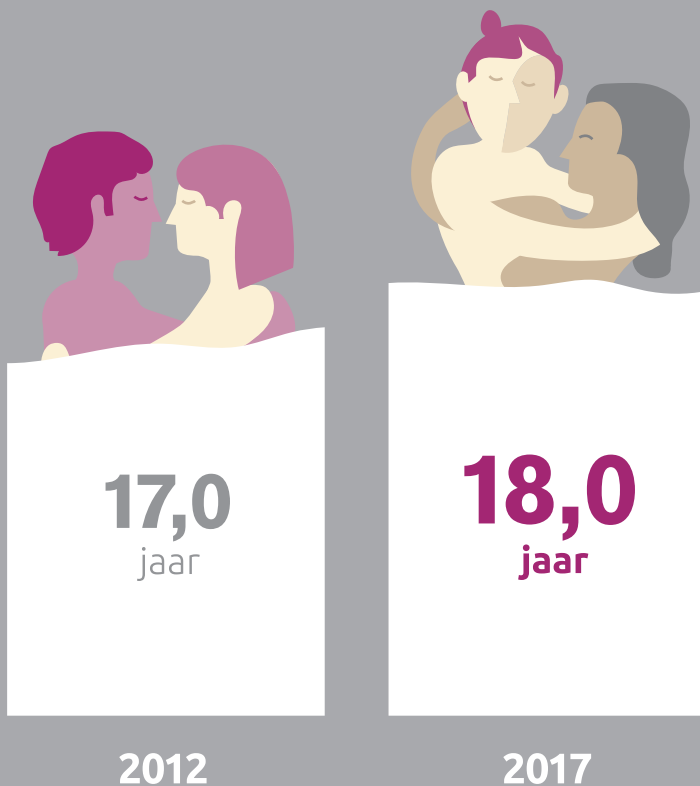
	12-13 jaar (n=1.775)	14-15 jaar (n=2.139)	16-17 jaar (n=3.178)	18-20 jaar (n=6.136)	21-24 jaar (n=7.272)	50% leeftijd (n=20.500)	Gemiddelde leeftijd seksueel actieve groep
Verliefd	79	84	86	91	95	-	
Verkering	55	62	63	72	85	-	
Masturberen	13	43	69	83	91	14,4	14,0
Tongzoenen	11	41	65	81	91	15,4	15,1
Voelen en strelen	7	28	56	77	91	16,2	16,0
Aftrekken en vingeren	3	14	42	68	86	17,2	16,6
Orale seks	1	9	35	64	83	17,9	17,2
Geslachtsgemeenschap	1	8	33	61	81	18,0	17,2
Anale seks	1	1	5	18	30	-	18,9

- = niet beschikbaar, omdat 50% grens al voor het 12^e of nog niet voor het 25^e jaar bereikt wordt.

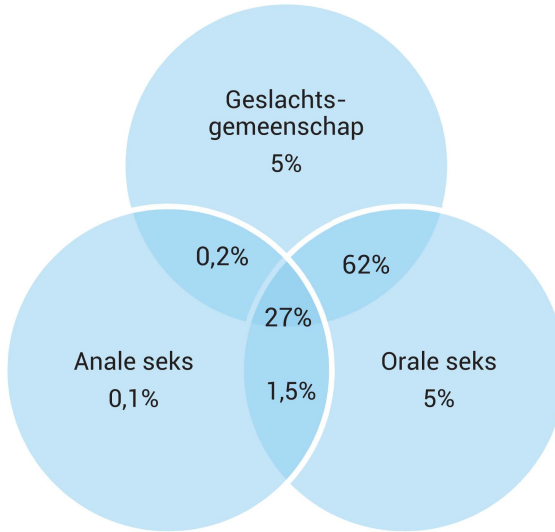
In Tabel 2.1.1 is te zien dat vier van de vijf 12- en 13-jarigen wel eens verliefd zijn geweest. Ook heeft een kleine meerderheid dan wel eens verkering gehad. Op deze leeftijd is de groep met seksuele ervaring nog heel erg klein. Met het ouder worden wordt deze groep groter. Vooral voor de verdergaande vormen van seks is het verschil in ervaring tussen de jongste en de oudste groep groot. Van de 12- en 13-jarigen heeft 1% ervaring met geslachtsgemeenschap, onder 21- tot 24-jarigen is dit 81%. Met 15,4 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens getongzoend. Bijna een jaar later (met 16,2) heeft de helft wel eens gevoeld en gestreeld. Weer ruim een jaar later (met 17,2) heeft de helft van de jongeren ervaring met vingeren of aftrekken. Met 17,9 jaar heeft de helft van de jongeren ervaring met orale seks en met 18,0 jaar met geslachtsgemeenschap.

De eerste keer

De **leeftijd** waarop de **helft** van de jongeren **geslachtsgemeenschap** heeft gehad

Figuur 2.1.1 Overlap tussen ervaring met geslachtsgemeenschap, anale en orale seks

Figuur 2.1.1 geeft de overlap weer tussen ervaring met geslachtsgemeenschap, anale en orale seks. Deze figuur laat zien dat het overgrote deel (62%) van de jongeren die ervaring heeft met minstens één van deze vormen van seks, zowel ervaring heeft met geslachtsgemeenschap als met orale seks, maar niet met anale seks. Daarnaast heeft nog een flink deel (27%) ervaring met alle drie deze vormen van seks. Vijf procent van deze jongeren heeft enkel ervaring met geslachtsgemeenschap. Er zijn dus nauwelijks jongeren die wel ervaring hebben met orale en/of anale seks, maar die geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap. Verdiepende analyses laten zien dat deze groepen relatief vaak bestaat uit homojongeren en dat zeer christelijke en islamitische jongeren ook iets vaker uitsluitend orale en/of anale seks hebben dan jongeren met een Nederlandse of westerse achtergrond.

Tabel 2.1.2 Ervaring met liefde en seks naar geslacht (%)

	12-14 jaar		15-17 jaar		18-20 jaar		21-24 jaar	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
n	1376	1603	1646	2467	2241	3895	2791	4481
Verliefd	80	82	85	85	91	90	95	95
Verkering	58	56	63	63	67	76 [△]	83	87
Masturberen	35 [▲]	6	85 [▲]	38	94 [▲]	72	98 [▲]	84
Tongzoenen	20	19	54	63 [△]	77	86 [▲]	88	93 [△]
Voelen en strelen	15 [△]	9	50	48	74	80 [△]	90	91
Aftrekken en vingeren	6 [△]	4	31	37	63	73 [▲]	84	88 [△]
Geslachtsgemeenschap	3	2	23	28	56	67 [▲]	78	85 [△]
Orale seks	3	2	26	29	59	68 [△]	82	84
Anale seks	1 [△]	0	4	4	16	20	31	30

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

In Tabel 2.1.2. is te zien dat jongens en meisjes niet veel van elkaar verschillen in ervaring met liefde, relaties en seks met een partner. In ervaring met masturbatie is het verschil tussen jongens en meisjes wel opvallend groot. Onder 12- tot en met 14-jarigen heeft bijvoorbeeld 35% van de jongens weleens gemasturbeerd, tegenover 6% van de meisjes. In de oudere leeftijdsgroepen groeien de seksen wel iets naar elkaar toe wat dit betreft, maar het verschil blijft overal significant. Bijna alle jongens van 21 tot en met 24 jaar hebben wel eens gemasturbeerd, terwijl een op de zes meisjes van deze leeftijd dat nog nooit gedaan heeft.

Tabel 2.1.3 toont verschillen tussen laag- en hoogopgeleide jongeren in ervaring met liefde en seks. Laagopgeleide jongeren zijn schoolgaande jongeren die vmbo of mbo volgen of buitenschoolse jongeren die maximaal vwo hebben afgerond. Hoogopgeleide jongeren volgen momenteel onderwijs op havo, vwo, hbo of universitair niveau, of hebben hbo of wo afgerond. Onder jongeren tot 18 jaar hebben laagopgeleide jongens en meisjes iets vaker ervaring met liefde en seks met een partner dan hoogopgeleide jongeren. Dit verschil is het grootst onder 16- en 17-jarigen. Onder 14- en 15-jarige jongens en 16- en 17-jarige meisjes komt ervaring met masturbatie wel meer voor onder hoogopgeleide jongeren dan onder laagopgeleide jongeren. Omdat deze analyses vooral ten doel hebben om te zien welke groepen eerder aan seks beginnen is onder 18-plussers niet naar verschillen in opleidingsniveau gekeken.

De seksuele start

Tabel 2.1.3 Ervaring met liefde en seks naar opleidingsniveau (%)

	Jongens		Meisjes	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog
12-13 jaar	n=387	n=415	n=426	n=529
Verliefd	80	79	83	75
Verkering	56	56	56	50
Masturberen	27	18	4	2
Tongzoenen	15	12	13 [▲]	5
Voelen en strelen	10	7	7	3
Aftrekken en vingeren	7 [▲]	1	2	1
Geslachtsgemeenschap	3	0	1	0
Orale seks	4	1	1 [△]	0
Anale seks	3 [▲]	0	0	0
14-15 jaar	n=468	n=496	n=585	n=551
Verliefd	82	83	91 [▲]	77
Verkering	65	60	70 [▲]	49
Masturberen	61	77 [▲]	14	19
Tongzoenen	44 [▲]	29	52 [▲]	34
Voelen en strelen	33	28	27	24
Aftrekken en vingeren	15	10	17	12
Geslachtsgemeenschap	10 [▲]	4	11	5
Orale seks	10	5	11	7
Anale seks	2	1	2	1
16-17 jaar	n=500	n=718	n=786	n=1144
Verliefd	87	85	91	84
Verkering	72 [▲]	57	74 [▲]	59
Masturberen	89	90	38	55 [▲]
Tongzoenen	67 [▲]	54	78 [▲]	66
Voelen en strelen	61	52	60	54
Aftrekken en vingeren	46 [▲]	33	49	44
Geslachtsgemeenschap	38 [▲]	24	43 [▲]	31
Orale seks	40 [▲]	27	42	35
Anale seks	5	4	7	4

▲= hoger dan andere opleidingsniveau, minstens klein verschil; △= hoger dan andere opleidingsniveau, zeer klein verschil.

Tabel 2.1.4 Ervaring met geslachtsgemeenschap naar type onderwijs (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-16 jaar			
Vmbo basis	330	11	13
Vmbo kader	679	10	12
Vmbo theoretisch/gemengd	1145	11	8
Havo	1345	7	11
Vwo	1158	5	3 [▼]
17-20 jaar			
Mbo 1/2	282	44	48 [▽]
Mbo 3	506	57	62
Mbo 4	1534	50	63
Hbo	2022	53	67
Wo	1459	51	66
Buitenschools	845	56	66

▼ = lager dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽ = lager dan in de totale groep, zeer klein verschil.

In Tabel 2.1.4 worden verschillen tussen jongeren die verschillende onderwijstypen volgen meer in detail bekeken met betrekking tot ervaring met geslachtsgemeenschap. Binnen het vmbo en binnen het mbo blijken geen grote verschillen in ervaring met geslachtsgemeenschap te bestaan. Binnen het vmbo hebben jongeren die de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg volgen wel iets vaker ervaring met geslachtsgemeenschap, maar het percentage 12- tot en met 16-jarigen met ervaring met geslachtsgemeenschap is op de havo ongeveer even groot als op het vmbo. Op het vwo is die groep duidelijk kleiner. Binnen het mbo zijn nauwelijks verschillen tussen de verschillende niveaus zichtbaar. Dat geldt ook voor verschillen tussen mbo, hbo en wo.

Tabel 2.1.5 Ervaring met liefde en seks naar herkomst (% 12-17 jarigen)

	Nederlands/ westers	Turks	Marokkaans	Surinaams/ Antilliaans ^a
Jongens	n=2652	n=55	n=63	n=86
Verliefd	85	66	70	81
Verkering	64 [▲]	44	37 [▼]	46
Masturberen	62	67	40	66
Tongzoenen	38	18	23	42
Voelen en strelen	32	23	27	39
Aftrekken en vingeren	19	7	16	24
Geslachtsgemeenschap	13	5	8	17
Orale seks	14	6	9	20
Anale seks	3*	0*	1*	2*
Meisjes	n=3588	n=61	n=78	n=129
Verliefd	84	75	81	77
Verkering	61	45	45	66
Masturberen	24 [▲]	10 [▼]	8 [▼]	11 [▼]
Tongzoenen	41	35	41	49
Voelen en strelen	30	21	18	39
Aftrekken en vingeren	22	5 [▼]	8 [▼]	26
Geslachtsgemeenschap	16	5	5	20
Orale seks	17	3	5	22
Anale seks	3*	0*	0*	1*

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

In Tabel 2.1.5 is te zien dat binnen de groep 12- tot en met 17-jarigen jongens van Marokkaanse afkomst minder ervaring hebben met verkering en meisjes van Marokkaanse en Turkse afkomst minder ervaring met masturberen en vingeren of aftrekken met een partner. In 2012 werd nog gevonden dat jongens met een Marokkaanse of Surinaamse achtergrond meer seksuele ervaring hadden dan andere jongens. Dit verschil is nu niet zichtbaar en binnen de verschillende herkomstgroepen lijkt het verschil tussen jongens en meisjes ook kleiner te zijn geworden. Surinaamse en Antilliaanse meisjes hebben relatief weinig ervaring met masturberen. Verder verschillen Surinaamse en Antilliaanse jongeren niet significant van andere jongeren.

Tabel 2.1.6 Ervaring met liefde en seks naar religie (% 12-17 jarigen)

	Niet-gelovig	Beetje christelijk	Zeer christelijk ²	Islamitisch
Jongens	n=2254	n=450	n=117	n=162
Verliefd	84	88 [▲]	75	70 [▼]
Verkering	63 [▲]	65	44 [▼]	43 [▼]
Masturberen	64 [▲]	57	54	46 [▼]
Tongzoenen	40 [▲]	36	29	21 [▼]
Voelen en strelen	35	28	20	26
Aftrekken en vingeren	21	16	12	12
Geslachtsgemeenschap	15 [△]	11	5 [▽]	8
Orale seks	16 [△]	13	5 [▽]	9 [▽]
Anale seks	3	2	2	2
Meisjes	n=2871	n=724	n=241	n=183
Verliefd	84	89 [△]	77	76
Verkering	63 [▲]	60	46 [▼]	42 [▼]
Masturberen	27 [▲]	18 [▼]	7 [▼]	11 [▼]
Tongzoenen	45 [▲]	38	30 [▼]	30 [▼]
Voelen en strelen	34 [▲]	26	14 [▼]	13 [▼]
Aftrekken en vingeren	25 [▲]	18	8 [▼]	5 [▼]
Geslachtsgemeenschap	18 [▲]	14	3 [▼]	4 [▼]
Orale seks	19 [▲]	15	3 [▼]	3 [▼]
Anale seks	3	2	0	0

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; △/▽= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Niet-gelovige 12- tot en met 17-jarige jongeren hebben vaker ervaring met verschillende vormen van seks dan jongeren die zeer gelovig zijn (Tabel 2.1.6). Het verschil is voor meisjes meer uitgesproken dan voor jongens. Islamitische en zeer christelijke meisjes hebben relatief weinig ervaring met alle vormen van seks, zowel met als zonder partner. Islamitische jongens hebben relatief weinig ervaring met verliefdheid, verkering, masturbatie, zoenen en orale seks. Zeer christelijke jongens hebben minder vaak verkering gehad en iets minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap en orale seks dan andere jongens.

² Bij christelijke jongeren is onderscheid gemaakt tussen jongeren die het geloof een beetje belangrijk vinden (beetje christelijke jongeren) en jongeren die dit heel belangrijk vinden (zeer christelijke jongeren). Islamitische jongeren vinden het geloof vrijwel allemaal heel belangrijk.

Tabel 2.1.7 Ervaring met liefde en seks naar stedelijkheid³ (% 12-17 jarigen)

	(Ze)er sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig tot niet stedelijk
Jongens	n=1184	n=589	n=1197
Verliefd	84	83	83
Verkering	59	63	61
Masturberen	68 [▲]	56 [▼]	59
Tongzoenen	40	34	37
Voelen en strelen	35	30	32
Aftrekken en vingeren	24 [△]	18	16 [▽]
Geslachtsgemeenschap	16	12	11
Orale seks	17	14	13
Anale seks	2	3	3
Meisjes	n=1653	n=824	n=1554
Verliefd	86	85	81
Verkering	61	59	58
Masturberen	28 [△]	18 [▽]	21
Tongzoenen	48 [△]	38	39 [▽]
Voelen en strelen	37 [▲]	21 [▼]	27
Aftrekken en vingeren	26 [△]	17 [▽]	19
Geslachtsgemeenschap	19 [△]	12 [▽]	14
Orale seks	20 [△]	12 [▽]	16
Anale seks	3	2	2

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

In (zeer) sterk stedelijke gebieden hebben 12- tot en met 17-jarige meisjes iets vaker ervaring met verschillende vormen van seks dan in matig stedelijke gebieden (Tabel 2.1.7). Dat geldt zowel voor soloseks als voor seks met een partner. Bij jongens zien we minder opvallende verschillen naar stedelijkheid. Jongens in sterk stedelijke gebieden hebben wel iets vaker ervaring met masturberen en met vingeren en aftrekken met een partner.

³ (Ze)er sterk stedelijk = meer dan 1500 adressen per km²; matig stedelijk = tussen de 1000 en 1500 adressen per km²; weinig tot niet stedelijk = minder dan 1000 adressen per km².

Tabel 2.1.8 Factoren die samenhangen met een vroege start (ervaring met geslachtsgemeenschap onder 12-16 jarigen)

	Bivariaat (n=4844)		Multivariaat (n=4844) ^a	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Ongesteld/Zaadlozing gehad	43.44***	13.33-141.53	8.29***	2.36-29.11
Informatie op school	1.45***	1.17-1.79	0.88	0.65-1.20
Sociale mediagebruik	1.76***	1.55-1.99	1.48***	1.22-1.78
Porno gezien	2.30***	1.69-3.13	1.40	0.85-2.30
Gepest	1.70**	1.15-2.50	1.16	0.72-1.87
Emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis ^a	1.18***	1.10-1.26	1.10	1.00-1.21
Eigenwaarde	0.91	0.72-1.14	1.58***	1.13-2.21
Psychische gezondheid	0.71***	0.60-0.83	0.81	0.62-1.05
Seksueel geweld meegemaakt	4.99***	3.11-8.03	1.91	0.91-4.00
Nagelkerke R2			0.33	

*** $p < .001$; ** $p < .01$; ^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie

Wel of niet in de puberteit zijn (= ongesteld zijn of de eerste zaadlozing hebben gehad) is voor 12- tot en met 16-jarigen de belangrijkste voorspeller van seksueel actief zijn. Jongeren van deze leeftijd die ongesteld zijn of hun eerste zaadlozing hebben gehad, hebben een 8 keer grotere kans om ervaring met geslachtsgemeenschap te hebben dan jongeren die nog niet in de puberteit zijn. Daarnaast hebben jongeren die meer tijd besteden aan sociale media en die veel zelfvertrouwen hebben, vaker ervaring met geslachtsgemeenschap dan andere jongeren van deze leeftijd.

2.2 Motieven om wel of niet aan seks te doen

Aan alle jongeren van 12 tot 25 jaar met ervaring met geslachtsgemeenschap, is gevraagd wat voor hen de reden was om dit de eerste keer te doen. Aan de jongeren die geen ervaring hebben met seks⁴ is gevraagd wat de reden hiervan is.

⁴ Met 'seks' bedoelen we orale, vaginale of anale seks. Bij seks tussen twee vrouwen telt ook seks met vingers of seksspeeltjes mee.

Tabel 2.2.1 Motieven voor de eerste geslachtsgemeenschap naar geslacht (%)

	Jongens	Meisjes
	n=4036	n=7386
Ik vond de ander leuk	67	69
We hadden een relatie (verkering)	60	69 [△]
Ik was nieuwsgierig	64	63
Ik was opgewonden (geil)	73 [▲]	49
Ik wilde het een keer gedaan hebben	39 [▲]	24
Ik wilde de ander een plezier doen	21 [△]	15
Ik dacht dat iedereen het al had gedaan	8	6
Ik was bang dat de ander het anders zou uitmaken	1	3 [△]
Om een andere reden	5	6

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Relatiegerichte redenen om de eerste keer seks te hebben - zoals de ander leuk vinden of een relatie hebben - zijn voor zowel jongens als meisjes belangrijk. Ongeveer twee op de drie jongeren geven dergelijke redenen op. Er is wel een aanzienlijk verschil tussen jongens en meisjes in het meer lustgerichte motief 'ik was opgewonden'. Voor jongens is dit met 73% de meest genoemde reden, terwijl dit maar voor iets minder dan de helft van de meisjes een reden was om de eerste keer geslachtsgemeenschap te hebben. Jongens zeggen ook vaker (39%) dan meisjes (24%) 'dat ze het een keer gedaan wilden hebben'. Ongeveer een op de twintig jongeren had een andere reden dan de mogelijkheden die werden voorgelegd. Redenen die hier worden genoemd zijn bijvoorbeeld 'We waren dronken', 'Uit liefde', 'We waren er klaar voor', 'We waren getrouwd', 'Ik werd overgehaald/gedwongen', 'Het gebeurde gewoon', 'Ik wilde het' en 'Hij/zij was voor mij de ware'.

Tabel 2.2.2 Motieven voor de eerste geslachtsgemeenschap naar leeftijd eerste keer (%)

	≤13 jaar	14-15 jaar	16-17 jaar	≥18 jaar
	n=377	n=2812	n=4896	n=3339
Ik vond de ander leuk	51 [▽]	66	69	70 [△]
We hadden een relatie (verkering)	64	70 [▲]	71 [▲]	53 [▽]
Ik was nieuwsgierig	58	67	64	60
Ik was opgewonden (geil)	48 [▽]	57 [▽]	60	64 [△]
Ik wilde het een keer gedaan hebben	39	29	29	34 [△]
Ik wilde de ander een plezier doen	24	17	17	19
Ik dacht dat iedereen het al had gedaan	10	5 [▽]	6	9 [△]
Ik was bang dat de ander het anders zou uitmaken	5	2	1	2
Om een andere reden	11 [△]	5	4 [▽]	6 [△]

▽/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; [▽]/[△]= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Redenen om voor het eerst geslachtsgemeenschap te hebben zijn niet heel anders als deze eerste keer met 13 jaar of eerder plaatsvindt, dan wanneer dit later gebeurt. 'Jonge starters' geven iets minder vaak redenen die voortkomen uit het eigen verlangen om seks te hebben. Zij zeggen bijvoorbeeld minder vaak dat ze de ander leuk vonden of dat ze opgewonden waren. Tussen de 14 en 17 jaar geven jongeren vooral relatiegerichte motieven. Jongeren die de eerste keer met 18 jaar of ouder beleven zeggen vooral dat ze de ander leuk vonden, dat ze opgewonden waren of dat ze nieuwsgierig waren. In deze leeftijdsgroep is de groep die zegt dat ze het een keer gedaan wilden hebben of dat ze dachten dat iedereen het al gedaan had ook relatief groot. Het hebben van een relatie is op deze leeftijd minder vaak een reden om voor het eerst seks te hebben.

Tabel 2.2.3 Motieven voor onthouding naar geslacht (%)

	Jongens n=3612	Meisjes n=4449
Ik vind mezelf nog te jong	46	59 [▲]
Het is gewoon nog niet gebeurd	49 [▲]	35
Ik wil eerst een tijdje verkering hebben	26	42 [▲]
Ik wil eerst verliefd zijn	22	31 [▲]
Ik heb daar (nog) geen zin in	15	34 [▲]
Er was nog nooit iemand met wie ik dat wilde	14	30 [▲]
Ik vind dat (een beetje) eng	9	22 [▲]
Ik wil eerst getrouwd zijn	10	19 [▲]
Ik wil geen zwangerschap	8	13 [△]
Het mag niet van mijn ouders of van mijn geloof	6	11 [△]
Om een andere reden	5	4

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Voor zowel jongens als meisjes zijn de belangrijkste redenen om geen ervaring te hebben met seks⁵ 'ik vind mezelf nog te jong', 'het is gewoon nog niet gebeurd' en 'ik wil eerst een tijdje verkering hebben' (Tabel 2.2.3). De meeste redenen worden vaker genoemd door meisjes dan door jongens. Jongens zeggen enkel vaker dan meisjes dat het gewoon nog niet gebeurd is: voor hen is dat ook de belangrijkste reden. Meisjes vinden zichzelf vooral te jong. Redenen die genoemd zijn bij 'anders namelijk' zijn onder andere 'ik heb geen vriendin', 'ik ben onzeker over mijn lichaam', 'ik wil dat niet vanwege mijn geloof', 'het moet speciaal zijn' en 'er was niemand die dat (ook) met mij wilde'.

Tabel 2.2.4 Motieven voor onthouding naar leeftijd (%)

	12-14 jaar	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
	n=2868	n=2557	n=1743	n=893
Ik vind mezelf nog te jong	84 [▲]	43 [▼]	12 [▼]	2 [▼]
Het is gewoon nog niet gebeurd	25 [▼]	53 [▲]	61 [▲]	58 [▲]
Ik wil eerst een tijdje verkering hebben	32	37	33	29
Ik wil eerst verliefd zijn	25	25	30	32
Ik heb daar (nog) geen zin in	33 [▲]	20 [▼]	11 [▼]	12 [▼]
Er was nog nooit iemand met wie ik dat wilde	17 [▼]	23	27 [▲]	29 [▲]
Ik vind dat (een beetje) eng	16	13	16	17
Ik wil eerst getrouwd zijn	11 [▼]	13	18 [▲]	30 [▲]
Ik wil geen zwangerschap	15 [▲]	9	5 [▼]	4 [▼]
Het mag niet van mijn ouders of van mijn geloof	6 [▼]	9	10 [△]	13 [△]
Om een andere reden	3 [▼]	4	7 [△]	10 [△]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Binnen de groep onervaren jongeren zijn er duidelijke verschillen in de redenen die jongeren geven voor het feit dat ze geen ervaring hebben met seks. In de jongste groep lijkt het vaker een eigen besluit te zijn om geen seks te hebben. Deze jongeren zeggen bijvoorbeeld vooral 'ik vind mezelf te jong' of 'ik heb daar nog geen zin in'. In de oudere groepen is de meest genoemde reden dat het gewoon nog niet is gebeurd. Naarmate jongeren ouder zijn, wordt 'eerst getrouwd willen zijn' ook vaker genoemd als reden. Van de onervaren 21- tot 24-jarigen geeft 30% dit op als reden voor hun onervarenheid.

Tabel 2.2.5 Motieven voor onthouding naar religie (%)

	Niet-gelovig	Beetje christelijk	Zeer christelijk	Islamitisch
	n=5335	n=1299	n=744	n=531
Ik vind mezelf nog te jong	51 [▽]	60 [△]	49	54
Het is gewoon nog niet gebeurd	49 [▲]	42	20 [▼]	17 [▼]
Ik wil eerst een tijd verkering hebben	37 [▲]	43 [▲]	22 [▼]	8 [▼]
Ik wil eerst verliefd zijn	30 [▲]	26	16 [▼]	14 [▼]
Ik heb daar (nog) geen zin in	24	29 [△]	22	16 [▽]
Er was niemand met wie ik dat wilde	24 [▲]	23	17 [▼]	4 [▼]
Ik vind dat (een beetje) eng	16	19 [△]	16	5 [▽]
Ik wil eerst getrouwd zijn	3 [▼]	8 [▼]	63 [▲]	55 [▲]
Ik wil geen zwangerschap	10 [▽]	14 [△]	16 [△]	7 [▽]
Het mag niet van ouders of geloof	2 [▼]	4 [▼]	27 [▲]	36 [▲]
Om een andere reden	5	4	6	3

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

In de redenen die jongeren geven om (nog) geen seks te (willen), speelt naast leeftijd ook religie een belangrijke rol. Islamitische en zeer christelijke jongeren geven minder vaak dan andere jongeren aan dat ze eerst verliefd willen zijn of eerst verkering willen hebben voordat ze geslachtsgemeenschap hebben. Ze gaan een stap verder in de mate van verbondenheid die ze willen met een partner voordat ze seks met iemand hebben. In deze groepen wordt 'ik wil eerst getrouwd zijn' veruit het meest genoemd als reden, door 63% van de zeer christelijke en 55% van de islamitische jongeren.

2.3 Context en beleving van eerste keer geslachtsgemeenschap

Met betrekking tot de context van de eerste geslachtsgemeenschap zijn verschillende vragen gesteld over de persoon met wie men voor het eerst geslachtsgemeenschap had. Er is gevraagd naar de leeftijd van deze persoon, of ze een relatie hadden met deze persoon en hoe lang men de ander kende toen ze voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden. Om na te gaan in hoeverre de eerste geslachtsgemeenschap echt gepland was, is gevraagd of de jongeren hadden verwacht dat ze die dag hun eerste keer zouden meemaken. Daarnaast is gevraagd hoe ze de eerste keer beleefd hebben.

Tabel 2.3.1 Context van de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	Jongens n=3706	Meisjes n=7065
Leeftijd eerste sekspartner		
Minstens 5 jaar jonger	0 [▲]	0
2 tot 5 jaar jonger	14 [▲]	1
Ongeveer even oud	75 [▲]	55
2 tot 5 jaar ouder	8	34 [▲]
Minstens 5 jaar ouder	3	10 [▲]
Hoe lang kende je de ander		
Ik kende de ander niet	3 [▲]	1
Minder dan 1 week	7 [▲]	4
1 tot 4 weken	12 [▲]	8
1 tot 3 maanden	20	22
3 tot 6 maanden	18	20
6 tot 12 maanden	14	15
Langer dan 1 jaar	26	31 [▲]
Relatie met eerste sekspartner		
Nee	29 [△]	21
Ja	71	79 [△]
Eerste keer verwacht of onverwacht		
Het gebeurde onverwacht	31	29
Ik wist dat het binnenkort zou gebeuren, maar op die dag kwam het onverwacht	53	54
Ik wist dat het die dag zou gebeuren	17	17
Beleving eerste keer		
Fijn	67 [▲]	38
Gewoon	26	39 [▲]
Vervelend	6	23 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Over het algemeen hebben jongeren de eerste geslachtsgemeenschap met iemand met wie ze een relatie hebben en die ze al een tijd kennen. Jongens hebben vaker een iets jongere of even oude eerste sekspartner, meisjes vaker een iets oudere eerste sekspartner. Jongens geven daarnaast aan dat ze hun eerste sekspartner korter kenden dan meisjes: 22% van de jongens kende de eerste sekspartner korter dan een maand, tegenover 13% van de meisjes. Net als

in 2012 komt de eerste keer voor ongeveer een op de drie jongeren volkomen onverwacht en beleeft ongeveer een kwart van de meisjes de eerste keer als 'vervelend'.

2.4 Opvattingen over seks en genderrollen

We hebben de jongeren gevraagd wat ze ervan vinden als een jongen en een meisje geslachtsgemeenschap hebben voor het huwelijk, bij vaste verkering, bij verliefdheid en als ze niet verliefd zijn (los van de norm die ze hierbij voor zichzelf hanteren). Hierin is ook onderscheid gemaakt tussen verschillende religieuze groepen. Ook is gevraagd hoe ze vinden dat jongens en meisjes zich behoren te gedragen op seksueel gebied.

Tabel 2.4.1 Goedkeuren van geslachtsgemeenschap... (%)

	Jongens	Meisjes
	n=8054	n=12446
....voor het huwelijk	90 [△]	87
....bij verkering	91	89
....bij verliefdheid	87 [△]	82
....zonder verliefdheid	59 [▲]	44

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

De meeste jongeren vinden het in prima als een jongen en een meisje geslachtsgemeenschap hebben voor het huwelijk, bij verkering en bij verliefdheid (Tabel 2.4.1). Tien procent van de jongens en 13% van de meisjes keurt seks voor het huwelijk af. Over seks zonder verliefdheid zijn jongeren meer verdeeld en hier staan jongens duidelijk positiever tegenover dan meisjes: 59% van de jongens en 44% van de meisjes vindt dat goed.

Tabel 2.4.2 Goedkeuren van geslachtsgemeenschap naar demografische kenmerken (%)

		...voor het huwelijk		...zonder verliefdheid	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	84▼	83▽	33▼	18▼
15-17 jaar	4113	89	86	56	36▼
18-20 jaar	6136	92	89△	65▲	53▲
21-24 jaar	7272	93▲	90△	75▲	62▲
<hr/>					
Nederlands/westers	18211	93▲	92▲	61▲	47▲
Turks	320	59▼	35▼	28▼	16▼
Marokkaans	264	48▼	17▼	32▼	10▼
Surinaams	469	91	75▼	70▲	32▼
Antilliaans	222	96▲	86	65	31
<hr/>					
Niet-gelovig	15041	96▲	97▲	66▲	53▲
Beetje christelijk	3108	93▲	93▲	52▼	37▼
Zeer christelijk	1284	45▼	39▼	17▼	9▼
Islamitisch	762	48▼	26▼	26▼	14▼
<hr/>					
Laagopgeleid	7806	86▼	81▼	51▼	33▼
Hoogopgeleid	12514	93▲	92▲	65▲	52▲

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

De attitudes ten aanzien van seks voor het huwelijk en seks zonder verliefdheid hangen met vrijwel alle demografische kenmerken samen (Tabel 2.4.2). Jongeren van 12 tot en met 14 jaar, jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, Islamitische en zeer christelijke jongeren en laagopgeleide jongeren zijn conservatiever in hun opvattingen.

Tabel 2.4.3 Goedkeuren van geslachtsgemeenschap naar type onderwijs (%)

	...voor het huwelijk		...zonder verliefdheid	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-16 jaar				
Vmbo basis	71▼	59▼	35	9▼
Vmbo kader	82▼	79	39	19
Vmbo theoretisch/gemengd	83	79▼	40	19▼
Havo	90	89▲	45	29▲
Vwo	92▲	91▲	42	28▲
17-20 jaar				
Mbo 1/2	82	78	43▼	28▼
Mbo 3	84	88	56	38▼
Mbo 4	89	88	57▼	46▼
Hbo	94	94▲	69	57▲
Wo	96	94▲	79▲	69▲
Buitenschools	89	79▼	57	41▼
21-24 jaar				
Mbo 1/2	98	91	66	74
Mbo 3	90	97▲	59	38▼
Mbo 4	97	76	69	43▼
Hbo	94	91	77	67▲
Wo	95	95▲	83▲	69▲
Buitenschools	90	88▼	70▼	58▼

▼ = lager dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼ = lager dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Tussen jongeren op de verschillende vmbo of mbo niveaus zien we weinig verschillen in opvattingen over seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. Jongeren op het vmbo en mbo, of jongeren die geen opleiding volgen, zijn conservatiever dan jongeren op havo, vwo, hbo of universiteit.

Tabel 2.4.4 Opvattingen over genderrollen (% die dit gedrag afkeurt)

	Jongens	Meisjes
	n=8054	n=12466
Een meisje dat een jongen versiert	3	4 [△]
Een jongen die een meisje versiert	2	2
Een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes	38	66 [▲]
Een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens	47	66 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 2.4.5 Veel sekspartners sterker afkeuren bij meisjes dan bij jongens (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	11 [▽]	4
15-17 jaar	4113	18 [△]	4
18-20 jaar	6136	19 [△]	3
21-24 jaar	7272	15	3
Nederlands/westers	18211	14 [▼]	3
Turks	320	20	7
Marokkaans	264	15	5
Surinaams	469	24	7
Antilliaans	222	52 [▲]	7
Niet-gelovig	15041	14	3 [▽]
Beetje christelijk	3108	21	5
Zeer christelijk	1284	13	4
Islamitisch	762	21	7 [△]
Laagopgeleid	7806	16	4 [△]
Hoogopgeleid	12514	15	3 [▽]
Totaal	20500	16 [▲]	4 [▼]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

De meeste jongeren vinden versieren prima en maken hierin geen onderscheid tussen jongens en meisjes (Tabel 2.4.4). Meisjes staan negatiever tegenover het hebben van veel sekspartners dan jongens, maar maken hierin geen onderscheid

naar geslacht. Jongens keuren dit voor meisjes wel vaker af (47%) dan voor jongens (38%). Als iemand het hebben van veel sekspartners sterker afkeurt voor meisjes dan voor jongens, noemen we dit een dubbele moraal. Deze dubbele moraal is hoger onder jongens dan onder meisjes, met name onder jongens van Antilliaanse afkomst (Tabel 2.4.5).

2.5 Verschuivingen

In deze paragraaf bekijken we verschuivingen van seksuele ervaring en seksuele opvattingen ten opzichte van het vorige onderzoek in 2012 .

Tabel 2.5.1 Ervaring met liefde en seks onder 12-17 jarigen in 2012 en 2017 (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=1298	n=3022	n=1734	n=4070
Verliefd	91	83▼	91	84▼
Verkering	76	61▼	68	59▼
Masturberen	72	61▼	31	23▼
Tongzoenen	63	37▼	58	42▼
Voelen en strelen	55	33▼	46	29▼
Aftrekken en vingeren	35	19▼	34	21▼
Geslachtsgemeenschap	25	13▼	23	15▼
Orale seks	27	15▼	25	16▼
Anale seks	5	2▼	4	2

▼= lager dan in 2012, minstens klein verschil; ▽= lager dan in 2012, zeer klein verschil.

In 2017 heeft een kleiner deel van de 12- tot en met 17-jarigen ervaring met alle vormen van liefde en seks dan in 2012. Bij een aantal vormen van seks zijn de verschillen bij jongens groter dan bij meisjes. In 2012 had ongeveer een op de vier 12- tot en met 17-jarige jongens en meisjes ervaring met geslachtsgemeenschap, in 2017 is dat een op de zeven.

In tabel 2.5.2 worden de verschuivingen gepresenteerd voor de leeftijden waarop de helft van de jongeren ervaring heeft met verschillende vormen van seks. Hierbij worden twee leeftijdsgroepen onderscheiden (12- tot en met 24-jarigen, en 12- tot en met 20 jarigen), omdat de mediane leeftijd in de hele groep van 12- tot en met 24-jarigen minder geschikt is voor het zichtbaar maken van verschuivingen. Dat komt omdat de eerste ervaringen voor een aanzienlijk deel van de oudste groep voor 2012 hebben plaatsgevonden. Hierdoor kunnen zij in

2012 en 2017 hetzelfde antwoord hebben gegeven op de vraag naar de leeftijd van hun eerste keer en worden verschuivingen minder zichtbaar. Bovendien zijn de eerste ervaringen voor oudere jongeren gemiddeld langer geleden dan voor jongere jongeren. Omdat jongeren van 12 tot en met 20 minder ver terugkijken op hun eerste keren, geven de mediane leeftijden in deze groep een actueler beeld van de huidige generatie. We kiezen voor dit leeftijdscohort omdat de eerste geslachtsgemeenschap voor het grootste deel van deze jongeren plaatsvond tussen 2012 en 2017.

Tabel 2.5.2 Verschuivingen in leeftijd waarop 50% ervaring heeft (mediane leeftijden)

	Jongens		Meisjes		Totaal		12-20 jarigen	
	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2012	2017
	n=3235	n=8053	n=4606	n=20500	n=7841	n=20500	n=5331	n=13228
Masturberen	13,2	13,3	15,9	16,2	14,3	14,4	14,4	14,8
Tongzoenen	14,6	15,8	14,6	15,2	14,6	15,4	14,4	15,6
Voelen en strelen	15,3	16,3	15,4	16,1	15,3	16,2	15,2	16,3
Aftrekken en vingeren	16,3	17,6	16,1	16,8	16,1	17,2	16,0	17,4
Geslachtsgemeenschap	17,2	18,3	16,8	17,5	17,0	18,0	16,8	18,3
Orale seks	17,1	18,2	16,8	17,6	16,9	17,9	16,9	18,0

Jongeren beginnen later aan seks (Tabel 2.5.2). Met 18,0 jaar heeft de helft van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad, in 2012 was dat een jaar eerder. Deze trend is zichtbaar voor alle vormen van seks. De eerste tongzoen kregen jongeren in 2012 nog als ze 14,6 waren, in 2017 is dat met 15,4. Bij jongens zijn de verschuivingen groter dan bij meisjes. Onder jongeren van 12- tot en met 20-jaar liggen de 50% leeftijden iets hoger en zijn de verschillen met 2012 iets groter.

Tabel 2.5.3 Verschuivingen in goedkeuren van geslachtsgemeenschap (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=3235	n=8053	n=4606	n=12447
Bij verkering	91	91	90	89
Bij verliefdheid	83	87 [△]	75	82 [△]
Zonder verliefdheid	44	59 [▲]	25	44 [▲]

Opvattingen over seksualiteit zijn permissiever geworden (Tabel 2.5.3). Meer jongeren keuren het nu goed als een jongen en een meisje die verliefd zijn op elkaar geslachtsgemeenschap hebben, of als een jongen en een meisje die niet verliefd zijn dat doen. Vooral in de opvattingen over seks zonder verliefdheid zijn grote verschuivingen te zien. Nu vindt 59% van de jongens en 44% van de meisjes dat goed, in 2012 was dat respectievelijk 44% en 25%.

2.6 Conclusies

Jongeren beginnen later aan seks, Met 18,6 jaar heeft de helft van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad, in 2012 was dat nog met 17,1 jaar. Deze trend is zichtbaar voor alle ervaringen met liefde en seks, zowel voor verliefdheid en verkering als voor seks, en zowel voor seks met een partner als voor soloseks. Op basis van Seks onder je 25e is moeilijk te zeggen waar deze verschuiving vandaan komt. Van de jongeren die geen seks hebben, zegt 46% van de jongens en 59% van de meisjes dat ze zichzelf te jong vinden. Mogelijk hanteren jongeren nu een andere norm ten aanzien van de leeftijd waarop jongeren seks horen te hebben. Maar ook seksuele gevoelens lijken af te nemen, kijkend naar verschuivingen in ervaring met verliefdheid en masturbatie.

Jongeren keuren seks zonder verliefdheid vaker goed dan in 2012. Nu vindt 59% van de jongens en 44% van de meisjes dat goed, in 2012 was dat respectievelijk 44% en 25%. Dat wil overigens niet zeggen dat jongeren ook zelf seks willen hebben zonder verliefd te zijn. Zowel jongens als meisjes hebben vaak voor het eerst geslachtsgemeenschap vanuit een relatiegericht motief, bijvoorbeeld omdat ze de ander leuk vonden of al een tijdje verkering hadden. Driekwart van de jongeren heeft dan ook een relatie met degene met wie ze voor het eerst seks hebben.

Meisjes, laagopgeleide jongeren, niet-gelovige jongeren en meisjes in grote steden beginnen eerder aan seks dan andere groepen. Twaalf tot en met 14-jarigen, jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, gelovige jongeren en laagopgeleide jongeren zijn conservatiever in hun opvattingen over seks dan andere jongeren. Wanneer islamitische en zeer christelijke jongeren geen ervaring met geslachtsgemeenschap hebben, is dat meestal omdat ze eerst getrouwd willen zijn. Een dubbele moraal (= het hebben van veel sekspartners sterker afkeuren voor meisjes dan voor jongens) komt vaker voor bij jongens dan bij meisjes en is het hoogst onder jongens van Surinaamse of Antilliaanse afkomst.

Hoofdstuk 3 Seksuele oriëntatie en genderidentiteit

Sanne Nikkelen & Koenraad Vermey

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst hoeveel jongeren een lesbische, homoseksuele of biseksuele (LHB) oriëntatie hebben. Vervolgens gaan we in op de (seksuele) belevingen en ervaringen van LHB jongeren. Ook beschrijven we de houding ten aanzien van homoseksualiteit en gender non-conformiteit binnen de gehele groep onderzochte jongeren. Daarnaast kijken we naar verschillen tussen heterojongeren en homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren, bijvoorbeeld in seksueel (risico)gedrag. Vervolgens bespreken we verschillen in genderidentiteit tussen jongeren en vergelijken we de (seksuele) belevingen en ervaringen van jongeren met en zonder transgendergevoelens. Ten slotte gaan we in op verschuivingen ten opzichte van 2012.

3.1 Seksuele oriëntatie

Seksuele oriëntatie heeft betrekking op het geslacht van de personen op wie iemand verliefd wordt, tot wie men zich seksueel aangetrokken voelt en/of een relatie of seks mee heeft. Het is een complex begrip, dat daarom ook meerdere vragen nodig heeft voor een volledig beeld. Jongeren gaven aan tot wie ze zich aangetrokken voelen (aantrekking), met wie ze ooit seks hebben gehad (gedrag) en hoe ze zichzelf noemen (zelfbenoeming). Ook vroegen we op wie jongeren ooit verliefd zijn geweest en wat het geslacht is van hun huidige partner is (Tabel 3.1.1).

Een op de twaalf jongens en een op de acht meisjes voelt zich niet uitsluitend aangetrokken tot andere geslacht. Jongens geven wat vaker dan meisjes aan dat ze zich alleen tot seksegenoten aangetrokken voelen (3% van de jongens tegenover 1% van de meisjes). Jongens noemen zichzelf daarnaast vaker homoseksueel (3%) dan dat meisjes zichzelf lesbisch noemen (1%), terwijl meisjes zichzelf vaker biseksueel noemen (3%) dan jongens (2%). Meisjes noemen zichzelf ook vaak anders (zoals panseksueel), of geven aan hier nog niet over uit te zijn. Een op de twintig jongeren heeft ooit seks⁶ gehad met iemand van hetzelfde geslacht. Naarmate jongeren ouder worden (Tabel 3.1.2) geven meer jongeren aan zich (ook) aangetrokken te voelen tot het eigen

⁶ Orale of anale seks; bij meisjes die seks hebben met meisjes ook manuele seks en seks met speeltjes.

geslacht, seks te hebben gehad met iemand van het eigen geslacht of zichzelf homoseksueel, lesbisch of biseksueel te noemen.

Tabel 3.1.1 Seksuele oriëntatie (%)

		Jongens	Meisjes
Op wie verliefd geweest (n=18529)	Andere geslacht	95 [△]	94
	Beide	2	4 [△]
	Zelfde geslacht	3 [△]	2
Huidige partner (n=20500)	Andere geslacht	27	38 [▲]
	Zelfde geslacht	2 [▲]	1
	Geen	71 [▲]	61
Aantrekking (n=20500)	Uitsluitend andere geslacht	92 [▲]	88
	Vooraf andere geslacht	2	6 [▲]
	Beide	<1	1 [▲]
	Vooraf zelfde geslacht	1	1
	Uitsluitend zelfde geslacht	3 [▲]	1
	Geen van beide	<1 [▲]	<1
	Dat weet ik nog niet	1	3 [▲]
Ooit seks gehad met seksegenoot (n=20500)		5	5
In de afgelopen 6 maanden seks gehad met seksegenoot (n=20500)		4 [△]	2
Zelfbenoeming (n=20493)	Hetero	85 [▲]	83
	Homo/lesbisch	3 [▲]	1
	Biseksueel	2	3 [▲]
	Dat weet ik nog niet	4	5 [▲]
	Anders	1	2 [▲]
	Ik weet niet wat deze woorden betekenen	5	6

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 3.1.2 Seksuele oriëntatie naar leeftijd (%)

		12-14 jaar	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
Op wie verliefd geweest (n=18529)	Andere geslacht	98 [△]	95 [△]	94 [▽]	92 [▽]
	Beide	1 [▽]	3	3	4 [△]
	Zelfde geslacht	1 [▽]	2 [▽]	3	4 [△]
Huidige partner (n=20500)	Andere geslacht	9 [▽]	22 [▽]	39 [▲]	53 [▲]
	Zelfde geslacht	<1 [▽]	<1 [▽]	1	3 [▲]
	Geen	90 [▲]	78 [▲]	60 [▽]	44 [▽]
Aantrekking (n=20500)	Uitsluitend andere geslacht	95 [△]	92 [△]	88 [▽]	86 [▽]
	Vooral andere geslacht	1 [▽]	3 [▽]	5 [△]	6 [△]
	Beide	<1 [▽]	1	1 [△]	1
	Vooral zelfde geslacht	<1 [▽]	1	1	2 [△]
	Uitsluitend zelfde geslacht	<1 [▽]	1 [▽]	2	4 [△]
	Geen van beide	<1	<1	<1	<1
	Dat weet ik nog niet	3 [△]	2	2	1 [▽]
Ooit seks gehad met seksegenoot (n=20500)	<1 [▽]	2 [▽]	6 [▲]	10 [▲]	
In de afgelopen 6 maanden seks gehad met seksegenoot (n=20500)	<1 [▽]	1 [▽]	3	6 [▲]	
Zelfbenoeming (n=20493)	Hetero	70 [▽]	89 [▲]	88 [▲]	88 [▲]
	Homo/lesbisch	<1 [▽]	1 [▽]	2 [▲]	4 [▲]
	Biseksueel	1 [▽]	2	3	3 [▲]
	Dat weet ik nog niet	9 [▲]	3 [▽]	3 [▽]	2 [▽]
	Anders	2	1 [▽]	2	2 [▲]
	Ik weet niet wat deze woorden betekenen	18 [▲]	4 [▽]	2 [▽]	1 [▽]

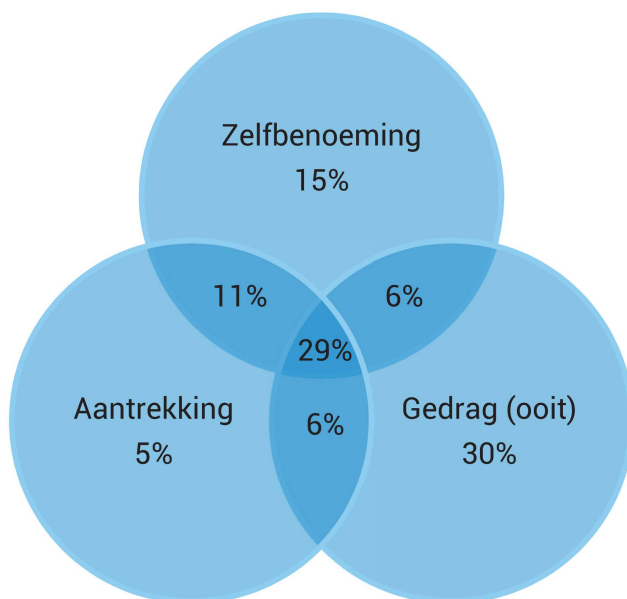
▲= hoger dan totale groep, minstens klein verschil. * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Figuur 3.1.1 geeft weer in welke mate zelfbenoeming, aantrekking en gedrag overlappen. In dit diagram zijn alle jongeren weergegeven die op basis van ofwel aantrekking, ofwel gedrag, ofwel zelfbenoeming te categoriseren zijn als lesbisch, homoseksueel of biseksueel. Binnen het concept *aantrekking* zijn dit de jongeren die zich uitsluitend, vooral of evenveel tot seksegenoten aangetrokken

voelen; binnen het concept *gedrag* zijn dit de jongeren die ooit seks hebben gehad met een seksegenoot; binnen het concept *zelfbenoeming* zijn dit de jongeren die zichzelf homo, lesbisch of biseksueel noemen.

Aantrekking, gedrag en zelfbenoeming komen vaak, maar niet altijd overeen. Bij 29% van de homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren is er een overlap tussen aantrekking, seksueel gedrag en zelfbenoeming: deze jongeren voelen zich (deels) aangetrokken tot seksegenoten, hebben ooit seks gehad met seksegenoten en noemen zichzelf homo, lesbisch of biseksueel. Bij 12% van deze jongeren komen twee van de drie concepten overeen. Ook zijn er jongeren die maar op één concept te categoriseren zijn als homoseksueel, lesbisch, of biseksueel; 30% van deze jongeren heeft bijvoorbeeld ooit seks gehad met een seksegenoot, maar zegt zich vooral of uitsluitend aangetrokken te voelen tot het andere geslacht en noemt zich heteroseksueel.

Figuur 3.1.1 Overlap tussen zelfbenoeming, aantrekking en gedrag

3.2 Openheid over seksuele aantrekking

Aan jongeren die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten (LHB⁷ jongeren, 6% van alle jongeren) vroegen we of ze dit wel eens aan iemand verteld hebben en op welke leeftijd ze dit voor het eerst aan iemand verteld hebben (coming-out; Tabel 3.2.1).

Tabel 3.2.1 Coming out (LHB jongeren)

	n	Ooit aan iemand verteld dat hij/zij (ook) op seksegenoten valt (%)		Gemiddelde leeftijd voor het eerst verteld (in jaren)	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	25	-	-		
15-17 jaar	144	75*	100*		
18-20 jaar	314	92*	95*		
21-24 jaar	358	92*	93*		
Niet gelovig	702	92	95*	17,4	15,9
Gelovig	139	82	87*	16,7	16,1
Laag opgeleid	279	82	91*	16,8	15,6
Hoog opgeleid	554	93	97*	17,4	16,1
Totaal	841	89	94	17,2 [▲]	16,0 [▼]

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Negenentachtig procent van de homoseksuele en biseksuele jongens en 94% van de lesbische en biseksuele meisjes heeft wel eens aan iemand verteld dat hij of zij zich (ook) aangetrokken voelt tot seksegenoten. Jongens hebben dit op een wat latere leeftijd aan iemand verteld (17,1 jaar) dan meisjes (16,0 jaar).

3.3 Geïnternaliseerde homonegativiteit

Aan jongeren die zich uitsluitend, vooral of evenveel aangetrokken voelen tot seksegenoten hebben we een aantal stellingen voorgelegd over hoe ze zich voelen over hun seksuele oriëntatie (Tabel 3.3.1). De meeste LHB jongeren (80% van de jongens en 90% van de meisjes) vinden het normaal dat ze (ook) op

⁷ Lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren.

seksegenoten vallen. Het aan iemand vertellen vinden deze jongeren echter lastiger: 64% van de jongens en 59% van de meisjes vindt het geen probleem om te vertellen dat ze (ook) op seksegenoten vallen.

Tabel 3.3.1 Geïnternaliseerde homonegativiteit (% LHB jongeren, (helemaal) eens)

	Jongens (n=377)	Meisjes (n=464)
Ik vind het geen probleem om te vertellen dat ik (ook) op seksegenoten val ^a	64	59
Ik vind het heel normaal dat ik (ook) op seksegenoten val ^a	80	90
Ik zou liever niet (ook) op seksegenoten vallen ^a	22	12
Ik geef eerlijk antwoord als iemand mij vraagt of ik (ook) op seksegenoten val ^a	65	72
Andere mensen mogen best weten dat ik (ook) op seksegenoten val ^a	68	77
Ik ben er trots op dat ik (ook) op seksegenoten val ^a	51	54

^a Vormen met elkaar de schaal 'geïnternaliseerde homonegativiteit'.

Jongens hebben meer moeite met het accepteren van hun seksuele oriëntatie dan meisjes (Tabel 3.3.2). Binnen de groep jongens hebben gelovige jongens hier meer moeite mee dan niet-gelovige jongens. Opleidingsniveau speelt hierin geen rol. LHB jongeren die minder praten met hun vrienden over seks en een lagere psychische gezondheid hebben, ervaren meer geïnternaliseerde homonegativiteit (Tabel 3.3.3).

Tabel 3.3.2 Geïnternaliseerde homonegativiteit^a naar religie en opleidingsniveau (LHB jongeren)

	n	Jongens	Meisjes
Niet gelovig	702	2,1 [▼]	1,9
Gelovig	139	2,7 [▲]	2,1
Laag opgeleid	279	2,4	1,8
Hoog opgeleid	554	2,1	2,0
Totaal	841	2,2 [▲]	2,0 [▼]

^{▼/▲}= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil. ^a Gemiddelde score over de vragen uit Tabel 3.3.1 (omgekeerde van derde item), 1 = helemaal mee eens, 5 = helemaal niet mee eens.

Tabel 3.3.3 Factoren die samenhangen met geïnternaliseerde homonegativiteit^b

	Bivariaat (n=759)	Multivariaat (n=683) ^a
	β	β
Ervaring met discriminatie en geweld	0.10	0.08
Seksuele oriëntatie (bi vs. homo)	-0.01	0.08
Communicatie vrienden	-0.07	-0.19***
Seksueel misbruik	-0.03	-0.03
Kinderwens	0.03	-0.01
Gepest	-0.06	-0.09
Emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis	-0.03	-0.06
Eigenwaarde	-0.15**	-0.07
Psychische gezondheid	-0.16**	-0.17**
Adjusted R ²		0.17

***p < .001; **p < .01. ^aNa controle voor geslacht, leeftijd, herkomst, religie en opleidingsniveau;

^bGemiddelde score over de vragen uit Tabel 3.3.1 (inverse van derde item), 1 = helemaal mee eens, 5 = helemaal niet mee eens.

3.4 Ervaring met discriminatie en geweld

Tabel 3.4.1 geeft weer of en hoe vaak LHB jongeren in het afgelopen jaar negatieve ervaringen hebben meegemaakt vanwege hun seksuele oriëntatie. Met name homoseksuele en biseksuele jongens krijgen veelvuldig te maken met discriminatie of geweld. Twee op de vijf jongens werd het afgelopen jaar uitgescholden vanwege de seksuele voorkeur, een op de zes werd bedreigd en een op de negen is geschopt of geslagen. Lesbische en biseksuele meisjes krijgen hier minder mee te maken. Achttien procent heeft meegemaakt dat ze werd uitgescholden, 4% is bedreigd en minder dan 2% is geschopt of geslagen.

Tabel 3.4.1 Ervaring met discriminatie of geweld in het afgelopen jaar (% LHB jongeren)

	Jongens (n=377)			Meisjes (n=464)		
	Nooit	Soms	Minstens regelmatig	Nooit	Soms	Minstens regelmatig
Uitgescholden	59	28 [▲]	13 [▲]	83 [▲]	15	3
Buitengesloten	73	18	9	87	11	2
Gepest	74	13 [▲]	12 [▲]	89 [▲]	9	2
Er werden vervelende dingen geroepen	56	33 [▲]	12 [▲]	80 [▲]	17	3
Bedreigd	84	11 [▲]	5	97 [▲]	1	3
Geschopt of geslagen	89	7 [▲]	5 [▲]	98 [▲]	1	<1

▲= hoger dan andere seks, minstens klein verschil.

3.5 Eerste keer seks met een seksegenoot

Alle jongeren die ooit seks hebben gehad met een seksegenoot vroegen we naar de context waarin de eerste keer seks⁸ met een seksegenoot plaatsvond en hoe ze dit ervaren hebben (Tabel 3.5.1). De context van de eerste keer seks met een seksegenoot verschilt van de context van de eerste geslachtsgemeenschap⁹. De eerste seks met een seksegenoot komt vaker geheel onverwacht, namelijk bij meer dan de helft van de jongeren, tegenover een derde bij de eerste geslachtsgemeenschap. Ook is de ander vaker een losse en/of onbekende partner (drie op de vier jongeren) dan bij de eerste geslachtsgemeenschap (een op de vier jongeren). Daarnaast ervaren jongens de eerste seks met een seksegenoot relatief vaak als vervelend (22% tegenover 6% bij de eerste geslachtsgemeenschap), terwijl meisjes de eerste keer seks met een seksegenoot minder vaak als vervelend ervaren (14% tegenover 23% bij geslachtsgemeenschap).

⁸ Seks met een seksegenoot is bij jongens orale of anale seks en bij meisjes orale seks en seks met vingers of seksspeeltjes.

⁹ Geslachtsgemeenschap is gedefinieerd als 'met de penis in de vagina gaan', dus per definitie seks tussen een jongen en een meisje.

Tabel 3.5.1 Context en evaluatie eerste keer seks met een seksegenoot (% jongeren die ooit seks hadden met seksegenoot)

		Jongens	Meisjes
Gemiddelde leeftijd eerste keer seks		16,8	17,6
Leeftijd partner	Minstens 5 jaar jonger	1 [▲]	<1
	2 tot 5 jaar jonger	3	4
	Ongeveer even oud	54	71 [▲]
	2 tot 5 jaar ouder	22	18
	Minstens 5 jaar ouder	20 [▲]	7
Motivatie	We wilden het allebei	81 [*]	89 [*]
	Ik werd overgehaald	16 [*]	8 [*]
	Ik werd gedwongen	2 [*]	2 [*]
	Ik heb de ander overgehaald	2 [*]	1 [*]
	Ik heb de ander gedwongen	0 [*]	<1 [*]
Hoe lang kende men elkaar	Minder dan 1 week	9 [▲]	5
	1 tot 4 weken	17 [▲]	6
	1 tot 3 maanden	14	12
	3 tot 6 maanden	10	8
	6 tot 12 maanden	3	12 [▲]
	Langer dan 1 jaar	37	50 [▲]
	Ik kende hem/haar niet	9	7
Vaste relatie	Nee	73	80
	Ja	27	20
Wist je dat het ging gebeuren	Nee, het gebeurde onverwacht	50	63
	Wist dat het binnenkort zou gebeuren, op die dag	28	24
	Ik wist dat het die dag zou gebeuren	22	14
Evaluatie	Fijn	50	63
	Gewoon	28	24
	Vervelend	22	14

▲= hoger dan andere seks, minstens klein verschil; ▲= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Eenezestig procent van de jongens gebruikte bij de eerste orale of anale seks met een seksgenoot geen condoom (niet in tabel) en 69% heeft hier niet over gepraat met hun sekspartner (Tabel 3.5.2). Jongens hebben vaker dan meisjes gepraat met de ander over dingen die ze wel en niet wilden doen tijdens de seks. Zo zegt een derde van de jongens gepraat te hebben over wat ze niet wilden doen tijdens seks. Bij de meisjes is dit een kwart.

Tabel 3.5.2 Gepraat over soa en seks voor eerste seks met een seksgenoot (% (% jongeren die ooit seks hadden met seksgenoot)

		Jongens	Meisjes
Over het gebruiken van condooms/ voorkomen van soa's	Ja	31 [▲]	13
	Nee, durfde ik niet	8 [▲]	<1
	Nee, niet aan gedacht	39	49 [▲]
	Nee, vond ik niet nodig	22	37 [▲]
Over dingen die je wilde doen tijdens seks	Ja	43 [▲]	26
	Nee, durfde ik niet	7 [▲]	2
	Nee, niet aan gedacht	25	40 [▲]
	Nee, vond ik niet nodig	25	31 [▲]
Over dingen die je niet wilde doen tijdens seks	Ja	35 [▲]	24
	Nee, durfde ik niet	9 [▲]	2
	Nee, niet aan gedacht	28	40 [▲]
	Nee, vond ik niet nodig	28	34 [▲]

▲= hoger dan andere seks, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

3.6 Kinderwens onder LHB jongeren

Om na te gaan of LHB jongeren belemmeringen verwachten wanneer ze nu of in de toekomst kinderen zouden willen, vroegen we jongeren die zich (ook) aangetrokken voelen tot seksgenoten naar hun (toekomstige) kinderwens (niet in tabel). Achtenveertig procent van de homoseksuele en biseksuele jongens en 63% van de lesbische en biseksuele meisjes geeft aan (ooit) kinderen te willen. Dertig procent van de jongens en 22% van de meisjes weet dit nog niet. Van de groep die aangeeft ooit kinderen te willen, denkt 46% van de LHB jongens en 32% van de LHB meisjes dat dit niet gaat lukken of weet niet zeker of dit zal lukken. Dit betekent dat ongeveer een op de vijf LHB jongeren graag kinderen zou willen maar er niet zeker van is dat dit gaat lukken.

3.7 Attitudes ten aanzien van homoseksualiteit en gender non-conformiteit

Alle jongeren vulden een aantal vragen in over hun opvattingen over uitingen van homoseksualiteit en gender non-conformiteit (Tabel 3.7.1). Jongens hebben vergeleken met meisjes een meer negatieve houding ten aanzien van het afwijken van gendernormen en uitingen van homoseksualiteit. Ze keuren dit sterker af bij jongens dan als het meisjes betreft. Zo staat een kwart van de jongens negatief tegenover jongens die zich meisjesachtig gedragen en jongens die met elkaar zoenen op straat. Minder jongens staan negatief tegenover meisjes die zich jongensachtig gedragen (17%) en twee meisjes die met elkaar zoenen op straat (12%).

Tabel 3.7.1 Attitude t.a.v. homoseksualiteit en gender non-conformiteit (% (helemaal) niet goed, hetero en LHB jongeren)

	Jongens	Meisjes
Een jongen die zich meisjesachtig gedraagt ^a	23 [▲]	8
Een meisje dat zich jongensachtig gedraagt ^a	17 [▲]	6
Twee meisjes die zoenen op straat ^a	12	12
Twee jongens die zoenen op straat ^a	27 [▲]	13
Een jongen en een meisje die zoenen op straat	5	6

▲= hoger dan andere seks, minstens klein verschil. ^aVormen met elkaar de schaal 'Negatieve attitude t.a.v. homoseksualiteit en gender non-conformiteit'.

Jongeren met een migrantenachtergrond, gelovige en laag opgeleide jongeren hebben een relatief negatieve attitude ten aanzien van homoseksualiteit en gender non-conformiteit (Tabel 3.7.2).

Als twee jongens zoenen op straat

2012

2/8 van de meisjes

4/8 van de jongens

keurt het af

2017

1/8 van de meisjes

2/8 van de jongens

keurt het af

Tabel 3.7.2 Negatieve attitude t.a.v. homoseksualiteit en gender non-conformiteit^a naar demografie (hetero en LHB jongeren)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	3,2 [▲]	2,7 [△]
15-17 jaar	4113	3,0 [△]	2,6 [△]
18-20 jaar	6136	2,8 [▽]	2,4 [▽]
21-24 jaar	7272	2,7 [▼]	2,4 [▽]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18211	2,8 [▼]	2,4 [▼]
Turks	320	3,8 [▲]	3,4 [▲]
Marokkaans	264	3,4 [△]	3,5 [▲]
Surinaams	469	3,0	2,9 [△]
Antilliaans	222	3,4 [△]	2,9
<hr/>			
Niet gelovig	15041	2,7 [▼]	2,3 [▼]
Beetje christelijk	3108	3,0	2,6
Zeer christelijk	1284	3,6 [▲]	3,2 [▲]
Islamitisch	762	3,7 [▲]	3,4 [▲]
<hr/>			
Laag opgeleid	7806	3,1 [▲]	2,8 [▲]
Hoog opgeleid	12514	2,7 [▼]	2,3 [▼]
<hr/>			
(Zeer) sterk stedelijk	10587	2,8 [▽]	2,4 [▽]
Matig stedelijk	3344	2,9	2,6 [△]
Weinig tot niet stedelijk	6437	3,0 [△]	2,5
<hr/>			
Totaal	20500	2,9 [▲]	2,5 [▼]

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil. ^aGemiddelde somscore op basis van de eerste 4 items uit Tabel 3.7.1 (1 = helemaal goed, 5 = helemaal niet goed).

3.8 Verschillen tussen LHB jongeren en heterojongeren

In deze paragraaf vergelijken we LHB jongeren op een aantal onderwerpen met heterojongeren, om inzicht te krijgen in mogelijke verschillen in seksuele gezondheid tussen deze twee groepen. Net als in voorgaande paragrafen bestaat de groep LHB jongeren uit alle jongeren die uitsluitend, vooral of evenveel aantrekking voelen tot seksegenoten. De groep heterojongeren bestaat uit alle jongeren die uitsluitend of vooral aantrekking voelt tot personen van het

andere geslacht. Omdat veel jongeren pas op latere leeftijd ontdekken dat ze zich (ook) aangetrokken voelen tot seksegenoten, zijn de heterojongeren in ons onderzoek gemiddeld jonger dan de LHB jongeren. Daarom wordt in deze paragraaf alleen gekeken naar jongeren van 17 jaar en ouder, om de groepen zo vergelijkbaar mogelijk te houden.

Tabel 3.8.1 Risico op soa en hiv naar seksuele oriëntatie (% 17-24 jarigen)

		Jongens		Meisjes ^a	
		Hetero (n=5449)	Ho/Bi (n=360)	Hetero (n=9128)	Le/Bi (n=413)
Aantal sekspartners ooit	Geen	31 [▲]	11	24	27
	Een of twee	33 [▲]	16	36	28
	Drie of meer	36	73 [▲]	40	45
Seks- Frequentie (afgelopen 4 weken)	0 keer	53	60 [△]	46	61 [△]
	1 keer	6	11 [△]	5	6
	2-4 keer	19	16	23	20
	≥ 2 keer per week	22 [△]	13	26 [△]	14
Condoom gebruik met laatste partner	Ja, altijd	27	21	-	-
	Soms wel, soms niet	19	22	-	-
	Begin wel, later niet meer	31	28	-	-
	Nee, nooit	23	29	-	-
Soa-test (afgelopen 12 maanden)		7	38 [▲]	-	-
Positief getest op soa (ooit)		2	17 [▲]	-	-
Hiv-test (ooit)		5	41 [▲]	-	-
Hiv-test (afgelopen 12 maanden)		2	31 [▲]	-	-
Hiv-positief		0*	2*	-	-

▲ = hoger dan andere seksuele oriëntatie, minstens klein verschil; △ = hoger dan andere seksuele oriëntatie, zeer klein verschil. * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen. ^aGeen cijfers over condoomgebruik en testgedrag voor meisjes vanwege laag risico onder LB meisjes.

Homoseksuele en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder laten wat meer seksueel risicogedrag zien dan hun heteroseksuele leeftijdsgenoten (Tabel 3.8.1). Zo hebben homo- en biseksuele jongens meer sekspartners gehad en zeggen wat vaker nooit een condoom te hebben gebruikt met hun laatste sekspartner. Daarnaast zijn er grote verschillen in testgedrag: 38% van de homo- en biseksuele jongens is de afgelopen 12 maanden getest op soa's, tegenover

7% van de heterojongens. Ook zijn homo- en biseksuele jongens vaker 'ooit positief getest' op een soa (17%) dan heterojongens (2%).

Tabel 3.8.2 Seksueel geweld, seksuele problemen en betaalde seks naar seksuele oriëntatie (% 17-24 jarigen)

	Jongens		Meisjes	
	Hetero (n=5449)	Ho/Bi (n=360)	Hetero (n=9128)	Le/Bi (n=413)
Ooit gedwongen	2	8 [△]	16	20
Ooit seksueel geweld meegemaakt ^a	20	32 [△]	55	59
Ooit iemand anders gedwongen	3	1	1*	0*
Ooit druk of dwang uitgeoefend	5	6	2	4
Seksueel probleem	9	16	21	23
Geld of andere beloning gekregen voor seks	2	16 [▲]	2*	2*
Geld of andere beloning gegeven voor seks	7	5	<1*	<1*

▲= hoger dan andere seksuele oriëntatie, minstens klein verschil; △= hoger dan andere seksuele oriëntatie, zeer klein verschil. *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^aSeks onder dwang en/of manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil.

Seksueel geweld, gedefinieerd als seks onder dwang en/of manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil, komt vaker voor onder homo- en biseksuele jongens dan heterojongens (Tabel 3.8.2). Een derde van de LHB jongens zegt wel eens een seksuele handeling tegen de wil te hebben meegemaakt, bij heterojongens is dit een op de vijf. Bij meisjes zien we hierin geen verschillen naar seksuele oriëntatie. Homo- en biseksuele jongens geven ook iets vaker aan een seksueel probleem te hebben gehad in de afgelopen 12 maanden (16%) dan heterojongens (9%). Daarnaast komt betaalde seks en ruilseks vaker voor onder homo- en biseksuele jongens: 16% van deze jongens geeft aan wel eens geld of een andere beloning (zoals drankjes of kleding) te hebben gekregen in ruil voor seks. Onder heterojongens is dit 2%.

Homoseksuele en biseksuele jongeren geven vaker dan heterojongeren aan geen of weinig informatie te hebben gekregen op school over homoseksualiteit (niet in tabel): 81% van de homo- en biseksuele jongens en 74% van de lesbische en biseksuele meisjes geeft dit aan, bij heterojongens en meisjes is dit 60% (zie hoofdstuk 8). Daarnaast beoordelen LHB jongeren de informatie die ze op school over relaties en seksualiteit hebben gekregen minder positief dan heterojongeren. Homo- en biseksuele jongens geven gemiddeld een 5,2, lesbische en biseksuele meisjes een 5,1. Binnen de groep heterojongens geven jongens gemiddeld een 5,9 en meisjes een 5,7 (zie Hoofdstuk 8).

Tabel 3.8.3 Actie bij vragen over seks naar seksuele oriëntatie (% 17-24 jarigen)

	Jongens		Meisjes	
	Hetero (n=5449)	Ho/Bi (n=360)	Hetero (n=9128)	Le/Bi (n=413)
Niets	5	1	3	4
Vragen aan familie	24	19	37 [△]	23
Vragen aan vrienden	46	49	64	62
Vragen op school	4	2	2*	2*
Vragen aan hulpverlener	14	23 [△]	21	15
Boekje of tijdschrift lezen	13	17	22 [△]	14
Online zoeken	81	89	79	84

▲= hoger dan andere seksuele oriëntatie, minstens klein verschil; △= hoger dan andere seksuele oriëntatie, zeer klein verschil. *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Er zijn kleine verschillen tussen LHB jongeren en heterojongeren in wat ze doen wanneer ze vragen hebben over seks (Tabel 3.8.3). Heteromeisjes gaan wat vaker met hun vragen naar familieleden toe, maar lezen minder vaak een boek of tijdschrift dan lesbische en biseksuele meisjes. Homo- en biseksuele jongens raadplegen wat vaker dan heterojongens een hulpverlener.

Tabel 3.8.4 Datingapp gebruik en sexting naar seksuele oriëntatie (% 17-24 jarigen)

	Jongens		Meisjes	
	Hetero (n=5449)	Ho/Bi (n=360)	Hetero (n=9128)	Le/Bi (n=413)
Ooit een datingapp gebruikt	47	80 [▲]	44	45
Afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	12	53 [▲]	11	20 [△]
Seks met afspraak via datingapp in laatste 6 maanden	6	44 [▲]	6	11
Sexting afgelopen 6 maanden	44	72 [▲]	37	33
Negatieve sexting ervaring ^a	5	18 [▲]	12	12

▲= hoger dan andere seksuele oriëntatie, minstens klein verschil; △= hoger dan andere seksuele oriëntatie, zeer klein verschil; ^aErvaring met sexting die als vervelend werd ervaren.

Homo- en biseksuele jongens zijn een stuk actiever in het gebruik van datingapps dan heterojongens: 44% van de homo- en biseksuele jongens heeft in de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp hebben leren kennen (Tabel 3.8.4). Bij heterojongens is dit 6%. Ook hebben homo- en biseksuele jongens meer ervaring met sexting (het maken, versturen, doorsturen of ontvangen van seksueel getinte beelden) en hebben ze vaker een

ervaring met sexting die ze als vervelend hebben beleefd. Bijna een op de vijf homo- en biseksuele jongens heeft een negatieve ervaring met sexting, tegenover een op de twintig heterojongens.

Tabel 3.8.5 Seksuele beleving, lichaamsbeeld, psychische gezondheid en negatieve ervaringen naar seksuele oriëntatie (17-24 jarigen)

	Jongens		Meisjes	
	Hetero	Ho/Bi	Hetero	Le/Bi
Seksueel ervaren groep (n=13041)				
Seksueel plezier ^a	4,0	3,9	3,8	3,8
Seksueel zelfvertrouwen ^a	4,2 [△]	3,8	3,8	3,7
Totale groep (n=15349)				
Lichaamsbeeld ^a	3,7 [△]	3,4	3,5 [△]	3,2
Psychische gezondheid ^a	4,2 [△]	4,0	4,0 [△]	3,7
Negatieve ervaringen ^b	1,1	1,8 [△]	1,2	2,1 [△]

[△]= hoger dan andere seksuele oriëntatie, zeer klein verschil. ^aGemiddelde schaalscore, 1= laag, 5= hoog. ^bGemiddeld aantal ervaringen met emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis vóór het 16e levensjaar.

Er zijn kleine verschillen in de ervaringen en belevingen van hetero- en LHB jongeren (Tabel 3.8.5). Homo- en biseksuele jongens hebben wat minder seksueel zelfvertrouwen dan heterojongens: zij zijn bijvoorbeeld vaker bang om iets verkeerd te doen tijdens seks. Ook hebben LHB jongeren een wat minder goede psychische gezondheid dan heterojongeren, al moet hier wel bij opgemerkt worden dat zowel hetero- als LHB jongeren in het algemeen goed scoren op psychische gezondheid. LHB jongeren hebben verder gemiddeld wat meer emotionele verwaarlozing of mishandeling meegemaakt, bijvoorbeeld dat er nooit naar ze geluisterd werd of dat ze onterecht gestraft werden.

3.9 Genderidentiteit

Om de genderidentiteit van jongeren te achterhalen, vroegen we jongeren of ze volgens hun gevoel een jongen, een meisje, zowel jongen als meisje of geen jongen en ook geen meisje zijn. We noemen dit de genderidentiteit van de jongeren. Tabel 3.9.1 laat zien dat 1,7% van de jongens en 2,9% van de meisjes zich niet geheel of uitsluitend voelen als hun geboortegeslacht.

Tabel 3.9.1 Genderidentiteit (geslacht volgens het eigen gevoel) (%)

	Jongens (n=8040)	Meisjes (n=12445)
Gelijk aan geboortegeslacht	98,3	97,1
Andere geslacht	0,4	0,9
Zowel jongen als meisje	0,5	1,1
Geen jongen en ook geen meisje	0,2	0,2
Dat weet ik (nog) niet	0,3	0,3
Anders	0,3	0,3

Er zijn weinig leeftijdsverschillen te zien als het gaat om genderidentiteit (Tabel 3.9.2). Een klein deel van de jongeren, namelijk 0,3% weet (nog) niet of ze zich een jongen of een meisje voelen of iets ertussenin. Van de 331 jongeren die aangaven dat hun genderidentiteit niet (volledig of uitsluitend) overeenkomt met hun geboortegeslacht gaven er acht aan dat ze een geslachtsaanpassende behandeling hebben gehad, zoals een hormoonbehandeling of een borstconstructie of -verwijdering (niet in tabel).

Tabel 3.9.2 Genderidentiteit naar leeftijd (%)

	12-14 jaar (n=2975)	15-17 jaar (n=4111)	18-20 jaar (n=6133)	21-24 jaar (n=7266)
Gelijk aan geboortegeslacht	97,1	97,5	98,3	97,8
Andere geslacht	0,9	0,6	0,4	0,5
Zowel jongen als meisje	0,9	1,1	0,6	0,8
Geen jongen/geen meisje	0,2	0,3	0,2	0,2
Dat weet ik (nog) niet	0,3	0,5	0,2	0,2
Anders	0,5	0,1	0,3	0,4

3.10 Verschillen tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens

In deze paragraaf beschrijven we overeenkomsten en verschillen in seksueel gedrag, problemen en beleving tussen jongeren bij wie geboortegeslacht en genderidentiteit overeenkomen en jongeren bij wie dit niet (volledig of uitsluitend) het geval is. De laatste groep jongeren worden in dit hoofdstuk 'jongeren met transgendergevoelens' (T) genoemd. We benadrukken hierbij dat van deze groep niet bekend is of zij zich ook transgender noemen, of zij genderdysforie (een gevoel van onbehagen over het geboortegeslacht) ervaren, of zij een geslachtsaanpassende behandeling wensen en of zij zich anders gedragen of kleden dan wat maatschappelijk bij hun geboortegeslacht verwacht wordt.

Er zijn kleine verschillen in seksueel gedrag tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens (Tabel 3.10.1). Meisjes met transgendergevoelens geven wat minder vaak aan op dit moment een partner te hebben. Ongeveer een derde van de meisjes met transgendergevoelens heeft ooit seks gehad, tegenover de helft van de meisjes zonder transgendergevoelens. Waarschijnlijk ligt hierdoor het aantal sekspartners en de seksfrequentie ook lager onder meisjes met transgendergevoelens. Bij jongens zijn daarentegen geen verschillen in of ze ooit seks hebben gehad. Jongens met transgendergevoelens hebben juist meer sekspartners gehad dan jongens zonder transgendergevoelens.

Tabel 3.10.1 Verschillen in seksueel gedrag tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens (%)

		Jongens (o.b.v. geboortegeslacht)		Meisjes (o.b.v. geboortegeslacht)	
		Niet-T (n=7881)	T (n=96)	Niet-T (n=12133)	T (n=235)
Partner		29	21	40 [△]	27
Ooit seks gehad ^a		48	45	53 [△]	32
Aantal sekspartners ooit	Geen	53	55	49	70 [△]
	Een of twee	22 [△]	5	26 [△]	11
	Drie of meer	25	40 [△]	26 [△]	18
Seksfrequentie (afgelopen 4 weken)	0 keer	69*	82*	64	83 [△]
	1 keer	4*	4*	4	4
	2-4 keer	12*	4*	16 [△]	3
	≥ 5 keer	14*	10*	17 [△]	9

[△]= hoger dan andere groep, zeer klein verschil. ^aSeks is orale seks, geslachtsgemeenschap of anale seks. Bij meisjes die seks hebben met meisjes horen hier ook manuele seks en seks met speeltjes bij; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Jongens met transgendergevoelens hebben vaker seksuele handelingen tegen de wil meegemaakt (33%) dan jongens zonder transgendergevoelens (17%). Bij meisjes was dit verschil juist andersom: 33% van de meisjes met transgendergevoelens geeft dit aan tegenover 44% van de meisjes zonder transgendergevoelens (Tabel 3.10.2). Vanwege de kleine groepsgroottes en het relatief weinig voorkomen van seksueel geweld, seksuele problemen, betaalde seks en ruilseks, kunnen verschillen tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens op deze thema's vaak niet getoetst worden.

Tabel 3.10.2 Verschillen in seksueel geweld, seksuele problemen, betaalde seks en ruilseks tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens (%)

	Jongens (o.b.v. geboortegeslacht)		Meisjes (o.b.v. geboortegeslacht)	
	Niet-T (n=7881)	T (n=96)	Niet-T (n=12133)	T (n=235)
Ooit gedwongen	2*	13*	11	18
Ooit seks tegen de wil	17	33 ^Δ	44 ^Δ	33
Ooit iemand anders gedwongen	2*	4*	<1*	<1*
Ooit druk of dwang uitgeoefend	4*	10*	2*	6*
Seksueel probleem	9*	12*	20	26
Geld of andere beloning gekregen voor seks	2*	7*	1*	2*
Geld of andere beloning gegeven voor seks	4*	9*	<1*	<1*

^Δ= hoger dan andere groep, zeer klein verschil. *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Jongeren met en zonder transgendergevoelens verschillen weinig in hun seksueel plezier en zelfvertrouwen (Tabel 3.10.3). Meisjes met transgendergevoelens ervaren iets minder seksueel plezier dan meisjes zonder transgendergevoelens. Meisjes met transgendergevoelens hebben daarnaast een wat minder positief lichaamsbeeld en hebben gemiddeld wat meer ervaringen met emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis. Zowel jongens als meisjes met transgendergevoelens hebben een wat minder goede psychische gezondheid dan jongeren zonder transgendergevoelens.

Tabel 3.10.3 Verschillen in seksuele beleving, lichaamsbeeld, psychische gezondheid en negatieve ervaringen tussen jongeren met en zonder transgendergevoelens (M)

	Jongens (o.b.v. geboortegeslacht)		Meisjes (o.b.v. geboortegeslacht)	
	Niet-T	T	Niet-T	T
Binnen de groep die seks heeft gehad (n=14320)				
Seksueel plezier ^a	3,8	3,6	3,7 [△]	3,2
Seksueel zelfvertrouwen ^a	4,2	4,0	3,8	3,6
Totale groep (n=20344)				
Lichaamsbeeld ^a	3,7	3,5	3,4 [△]	3,0
Psychische gezondheid ^a	4,3 [△]	3,5	4,1 [△]	3,6
Negatieve ervaringen ^b	1,1	2,5	1,2	2,1 [△]

[△]= hoger dan andere groep, zeer klein verschil. ^aSchaalscore, 1= laag, 5= hoog. ^bGemiddeld aantal ervaringen met emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis vóór het 16e levensjaar.

3.11 Verschuivingen

In deze paragraaf beschrijven we, waar mogelijk, verschuivingen rond het thema seksuele oriëntatie tussen 2012 en 2017.

Tabel 3.11.1 Verschuivingen in seksuele oriëntatie (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Seksuele aantrekking	n=3235	n=8031	n=4606	n=12429
Alleen seksegenoten	2	3	1	1
Vooral seksegenoten	1	1	0	1 [△]
Zowel jongens als meisjes	0	0	1	1
Vooral andere geslacht	2	2	5	6 [△]
Alleen andere geslacht	94	92	91	88 [▽]
Weet ik nog niet	1	1	1	3 [△]
Zelfbenoeming in groep die aantrekking voelt tot seksegenoten)	n=113	n=377	n=114	n=464
Hetero	15*	1*	12*	3*
Homo/lesbisch	60*	71*	34*	30*
Biseksueel	18*	16*	42*	37*
Weet niet	7*	10*	8*	8*
Anders	1*	3*	3*	22*

^{▽/△}= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil. *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Tussen 2012 en 2017 zijn weinig verschillen te zien in de mate waarin jongeren seksuele aantrekking voelen tot seksegenoten (Tabel 3.11.1). Op het oog zijn er wel verschuivingen te zien wat betreft zelfbenoeming, maar de groep is hier te klein om verschillen te kunnen toetsen.

In 2012 vonden we dat 79% van de jongens en 87% van de meisjes wel eens aan iemand had verteld niet uitsluitend op personen van het andere geslacht te vallen, in 2017 is dit 89% van de jongens en 94% van de meisjes (Tabel 3.11.2). Dit verschil is niet significant. In 2012 vertelden jongens dit voor het eerst aan iemand met gemiddeld 16,7 jaar en meisjes met 15,8 jaar. In 2017 zijn jongens gemiddeld 17,2 jaar en meisjes 16,1 wanneer ze dit voor het eerst aan iemand vertellen. Ook dit verschil is niet significant.

Tabel 3.11.2 Verschuivingen in coming out

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Coming out gehad (%)	n=113 79	n=377 89	n=114 87	n=464 94
Gemiddelde leeftijd coming out	n=91 16,7	n=345 17,2	n=101 15,8	n=444 16,1

Er zijn weinig verschuivingen in de geïnternaliseerde homonegativiteit van LHB jongeren (Tabel 3.11.3). Opvallend is wel dat LHB meisjes meer moeite lijken te hebben dan in 2012 om anderen te vertellen over hun seksuele oriëntatie. Zo vond in 2012 76% van de LHB meisjes het geen probleem om te vertellen dat ze (ook) op seksegenoten valt, nu is dat 59%.

Tabel 3.11.3 Verschuivingen in geïnternaliseerde homonegativiteit (% (helemaal) eens)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=112)	2017 (n=377)	2012 (n=114)	2017 (n=464)
Ik vind het geen probleem om te vertellen dat ik (ook) op seksegenoten val	63	64	76	59 [▼]
Ik vind het heel normaal dat ik (ook) op seksegenoten val	70	80 [△]	84	90
Ik zou liever niet op seksegenoten vallen	30	22	10	12
Ik geef eerlijk antwoord als iemand mij vraagt of ik op seksegenoten val	67	65	85	72
Andere mensen mogen best weten dat ik (ook) op seksegenoten val	64	68	81	77
Ik ben er trots op dat ik (ook) op seksegenoten val	48	51	63	54

▼= lager dan in 2012, minstens klein verschil; △= hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Het aantal jongeren dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt is gedaald ten opzichte van 2012 (Tabel 3.11.4). In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat. In 2017 is dat percentage vrijwel gehalveerd.

Tabel 3.11.4 Verschuivingen in attitudes t.a.v. homoseksualiteit (% (helemaal) niet goed)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3235)	2017 (n=8053)	2012 (n=4606)	2017 (n=12447)
Twee meisjes zoenen op straat	16	12 [▽]	24	12 [▼]
Twee jongens zoenen op straat	51	27 [▼]	25	13 [▼]
Een jongen en een meisje zoenen op straat	5	5	7	6 [▽]

▼= lager dan in 2012, minstens klein verschil; ▽= lager dan in 2012, zeer klein verschil.

3.12 Conclusies

Wat betreft de seksuele oriëntatie van jongeren zien we dat een op de twaalf jongens en een op de acht meisjes zich niet uitsluitend aangetrokken voelt tot personen van het andere geslacht. Aantrekking, zelfbenoeming en gedrag hangen samen, maar niet volledig: er zijn bijvoorbeeld meer jongeren die zich (ook) aangetrokken voelen tot seksegenoten dan dat er jongeren zijn die zich homo, lesbisch of biseksueel noemen. Wat betreft de genderidentiteit van jongeren geeft 1,7% van de jongens en 2,9% van de meisjes aan zich niet (volledig) met het geboortegeslacht te identificeren.

De meeste LHB jongeren (80% van de jongens en 90% van de meisjes) vinden het normaal dat ze (ook) op seksegenoten vallen. Dit aan iemand vertellen vinden ze lastiger: 64% van de jongens en 59% van de meisjes vindt het geen probleem om dit te vertellen. Meisjes vinden het wat moeilijker om dit aan iemand te vertellen dan in 2012. De meeste LHB jongeren (89% van de jongens en 94% van de meisjes) hebben wel eens aan iemand verteld dat ze (ook) op seksegenoten vallen. Jongens doen dit op een latere leeftijd voor het eerst dan meisjes. Jongens, gelovige en laag opgeleide jongeren hebben meer moeite met het accepteren van hun seksuele oriëntatie. LHB jongeren die minder praten met hun vrienden over seks en een lagere psychische gezondheid hebben, hebben een hogere mate van geïnternaliseerde homonegativiteit.

Homo- en biseksuele jongens krijgen veelvuldig te maken met discriminatie en geweld. Twee op de vijf is het afgelopen jaar uitgescholden vanwege de seksuele voorkeur, een op de zes is bedreigd en een op de negen is geschopt en geslagen. Lesbische en biseksuele meisjes krijgen hier minder mee te maken.

De context van de eerste keer seks met een seksegenoot verschilt aanzienlijk van de context van de eerste geslachtsgemeenschap. De eerste seks met een seksegenoot komt vaker geheel onverwacht en de ander is vaker een losse partner en/of onbekende. Ook geven jongens vaker dan meisjes aan de eerste seks met een seksegenoot als vervelend te hebben ervaren. Bij de eerste geslachtsgemeenschap zijn het juist de meisjes die dit vaker als vervelend ervaren. Een meerderheid van de jongens geeft aan bij de eerste seks met een seksegenoot geen condoom te hebben gebruikt en hier niet over te hebben gepraat.

Op een aantal punten verschillen homoseksuele en biseksuele jongeren – vooral jongens - van heterojongeren. Homo- en biseksuele jongens hebben meer sekspartners gehad en zijn vaker getest op soa/hiv dan heteroseksuele jongens. Ook zijn homo- en biseksuele jongens vaker gediagnosticeerd met een soa. Daarnaast hebben homo- en biseksuele jongens vaker dan heteroseksuele jongens een datingapp gebruikt in de afgelopen 6 maanden, of een afspraakje of seks gehad met iemand die ze via een datingapp leerden kennen. Ook heeft een relatief groot deel van de homo- en biseksuele jongens ervaring met sexting, zowel algemeen als negatief beleefd. LHB jongeren hebben een wat lager seksueel zelfvertrouwen dan heteroseksuele jongeren. Jongeren met transgender gevoelens hebben een wat minder positief lichaamsbeeld. Zowel LHB jongeren als jongeren met transgendergevoelens scoren relatief laag op psychische gezondheid en relatief hoog op emotionele verwaarlozing of

mishandeling thuis. Een op de vijf LHB jongeren zou (later) graag kinderen willen en is er onzeker of negatief over of dit zal lukken.

Binnen de totale groep jongeren hebben jongens een meer negatieve houding ten aanzien van homoseksualiteit en gender non-conformiteit dan meisjes. Ook jongeren met een migrantenachtergrond, gelovige, jongere en lager opgeleide jongeren hebben een negatievere houding tegenover homoseksualiteit en gender non-conformiteit. Het aantal jongeren dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt is gedaald ten opzichte van 2012. In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat. In 2017 is dat percentage vrijwel gehalveerd.

Hoofdstuk 4 Latere seksuele ervaringen

Hanneke de Graaf & Marieke van den Borne

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op (seksuele) relaties tussen partners en op de kwaliteit van het huidige seksleven. Allereerst gaan we in op de huidige vaste relatie. Vervolgens beschrijven we hoeveel verschillende sekspartners jongeren hebben gehad en wat de kenmerken zijn van de laatste sekspartner. Vervolgens komt seksueel gedrag aan bod: wat doen jongeren precies en hoe vaak doen ze dat? Ook gaan we in op alcohol- en drugsgebruik bij seks en seks tegen betaling. Daarna beschrijven we een aantal belevingsaspecten: seksuele motieven, seksuele gevoelens, lichaamsbeeld, seksuele tevredenheid, seksueel plezier en seksuele problemen (zoals opwindingsproblemen of pijn bij het vrijen). We sluiten hoofdstuk net als voorgaande hoofdstukken af met een beschrijving van de belangrijkste verschillen met 2012.

4.1 Relaties

De meeste jongeren van 12 tot en met 24 jaar zijn vrijgezel (Tabel 4.1.1). Het aantal jongeren met een relatie neemt toe met het ouder worden, maar toch is nog de helft van de jongens en een derde van de meisjes van 21 tot en met 24 jaar single. Twaalf procent van de jongens en 26% van de meisjes van deze leeftijd woont samen of is getrouwd. Jongens - vooral met een Turkse of Marokkaanse achtergrond - zijn vaker single. De laatste of huidige relatie duurde gemiddeld 2 jaar voor jongens en 2 jaar en vier maanden voor meisjes. Bijna alle jongeren met een partner zijn erg tevreden over hun relatie: 64% is erg tevreden en 31% is tevreden (niet in tabel). Jongens en meisjes verschillen hierin niet van elkaar.

Tabel 4.1.1 Relatiestatus en relatieduur (%)

	Jongens				Meisjes		
	n	Single	Vriend(in)	Samenwonend/ getrouwd	Single	Vriend(in)	Samenwonend/ getrouwd
12-14 jaar	2979	90 [▲]	10 [▼]	0 [▼]	90 [▲]	10 [▼]	0 [▼]
15-17 jaar	4113	83 [▲]	17 [▼]	<1 [▼]	72 [▲]	28	<1 [▼]
18-20 jaar	6136	68 [▼]	31 [▲]	1 [▼]	53 [▼]	43 [▲]	4 [▼]
21-24 jaar	7272	51 [▼]	37 [▲]	12 [▲]	37 [▼]	37 [▲]	26 [▲]
Nederlands/westers	18211	70 [▼]	26 [▲]	4	60	31	10
Turks	320	83 [▲]	11 [▼]	6	70	21	9
Marokkaans	264	82 [▲]	16	2	76	18	6
Surinaams	469	80	18	2	64	31	5
Antilliaans	222	59	21	20	58	35	7
Niet-gelovig	15041	70	26	4	60	30	10
Beetje christelijk	3108	72	23	5	60	33	7
Zeer christelijk	1284	74	20	5	63	27	11
Islamitisch	762	82	14	4	71	20	9
Laagopgeleid	7806	74	23	4	60	29	11 [△]
Hoogopgeleid	12514	69	26	5	61	31	8 [▽]
Totaal	20500	71 [▲]	25	4	61	30 [▲]	9 [▲]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil.

4.2 Aantal sekspartners

Het aantal verschillende partners waar jongeren in hun hele leven en in de laatste 6 maanden seks¹⁰ mee hebben gehad, is nagevraagd met een open vraag. Het aantal dat hier werd ingevuld is vervolgens gecategoriseerd. Een kwart van zowel de jongens als de meisjes had meer dan twee sekspartners in hun hele

¹⁰ Met seks bedoelen we orale, vaginale en anale seks. Bij seks tussen twee vrouwen telt ook seks met vingers of seksspeeltjes mee.

leven (Tabel 4.2.1) en 9% van de jongens en 8% van de meisjes had meer dan één sekspartner in het afgelopen half jaar (Tabel 4.2.2).

Tabel 4.2.1 Aantal sekspartners ooit (%)

	Jongens			Meisjes			
	n	0	1 of 2	≥ 3	0	1 of 2	≥ 3
12-14 jaar	2979	97▲	2▼	2▼	98▲	2▼	<1▼
15-17 jaar	4113	75▲	16▼	9▼	70▲	23▼	7▼
18-20 jaar	6136	39▼	34▲	27	30▼	38▲	32▲
21-24 jaar	7272	16▼	32▲	52▲	14▼	34▲	52▲
<hr/>							
Nederlands/westers	18211	52▼	23▲	25	47▼	26▲	27▲
Turks	320	64	12▼	24	83▲	10▼	7▼
Marokkaans	264	72▲	4▼	24	83▲	11▼	6▼
Surinaams	469	62	12▼	26	53	27	19
Antilliaans	222	34▼	20	46▲	44	22	34
<hr/>							
Niet-gelovig	15041	50▼	23▲	27▲	44▼	26▲	30▲
Beetje christelijk	3108	56	22	23	49	27	24
Zeer christelijk	1284	66▲	21	14▼	67▲	23	10▼
Islamitisch	762	72▲	8▼	20	80▲	13▼	6▼
<hr/>							
Laagopgeleid	7806	58△	18▽	24	54△	23▽	23▽
Hoogopgeleid	12514	49▽	25△	26	46▽	27△	28△
<hr/>							
Totaal	20500	54▲	22▼	25	49▼	25▲	26

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Het aantal verschillende sekspartners (ooit en in de afgelopen 6 maanden) hangt vooral samen met leeftijd en geloof. Hoe ouder jongeren zijn, hoe meer sekspartners zij hebben gehad in hun leven en in de afgelopen 6 maanden. Daarnaast hebben niet-gelovige jongeren meer verschillende partners en islamitische en zeer christelijke jongeren juist minder. Ook onder Antilliaanse jongens is de groep met drie of meer sekspartners ooit opvallend groot. Hoogopgeleide jongeren hebben ook iets meer partners dan laagopgeleide jongeren, wat opvallend is, omdat zij juist iets later aan seks beginnen.

Tabel 4.2.2 Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden (%)

	Jongens			Meisjes			
	n	0	1	≥ 2	0	1	≥ 2
12-14 jaar	2979	97 [▲]	2 [▼]	1 [▼]	98 [▲]	2 [▼]	0 [▼]
15-17 jaar	4113	79 [▲]	17 [▼]	4 [▼]	73 [▲]	23 [▼]	4 [▼]
18-20 jaar	6136	48 [▼]	39 [▲]	13 [▲]	37 [▼]	49 [▲]	14 [▲]
21-24 jaar	7272	28 [▼]	55 [▲]	17 [▲]	21 [▼]	65 [▲]	13 [▲]
<hr/>							
Nederlands/westers	18211	58 [▼]	32 [▲]	10	52 [▼]	40 [▲]	9
Turks	320	70	23	7	83 [▲]	14 [▼]	3 [▼]
Marokkaans	264	81 [▲]	11 [▼]	7	89 [▲]	8 [▼]	3 [▼]
Surinaams	469	69	23	8	63	31	6
Antilliaans	222	42 [▼]	45	14	50	45	5
<hr/>							
Niet-gelovig	15041	57 [▼]	33 [▲]	10 [▲]	49 [▼]	41 [▲]	10 [▲]
Beetje christelijk	3108	63	30	7	53	39	7
Zeer christelijk	1284	74 [▲]	21 [▼]	5 [▼]	71 [▲]	28 [▼]	2 [▼]
Islamitisch	762	77 [▲]	16 [▼]	6	83 [▲]	14 [▼]	3 [▼]
<hr/>							
Laagopgeleid	7806	65 [△]	27 [▼]	8 [▼]	58 [△]	35 [▼]	6 [▼]
Hoogopgeleid	12514	56 [▼]	33 [△]	11 [△]	51 [▼]	40 [△]	10 [△]
<hr/>							
Totaal	20500	60 [△]	30	9 [△]	54	38 [△]	8

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

4.3 Kenmerken laatste sekspartner

Voor de laatste sekspartner zijn verschillende kenmerken nagevraagd (Tabel 4.3.1). Voor de meeste jongeren was de laatste sekspartner ongeveer even oud of (vooral bij de meisjes) iets ouder. Voor meer dan de helft van de jongens en twee derde van de meisjes was dit een vaste partner en had geen van beiden tijdens de relatie (voor zover bekend) seks met anderen. Jongens hadden vaker geen relatie en ook iets sneller seks met hun laatste sekspartner dan meisjes: 14% van de jongens had binnen een week seks, tegenover 8% van de meisjes. Voor meer dan de helft van de jongeren duurde de laatste seksuele relatie langer dan een jaar.

Latere seksuele ervaringen

Tabel 4.3.1 Kenmerken laatste sekspartner (%)

		Jongens (n=4443)	Meisjes (n=7997)
Leeftijd laatste sekspartner	Minstens 5 jaar jonger	2 [▲]	0
	2 tot 5 jaar jonger	16 [▲]	2
	Ongeveer even oud	67 [▲]	45
	2 tot 5 jaar ouder	10	36 [▲]
	Minstens 5 jaar ouder	6	17 [▲]
Type partner	One-nightstand	19 [▲]	12
	Losse partner, vaker seks	16 [▲]	13
	Vaste partner. 1 keer seks	4	3
	Vaste partner, ook seks met anderen	9	10
	Vaste partner, monogaam	51	62 [▲]
Tijd dat men elkaar kende voor seks	Minder dan 1 week	14 [▲]	8
	1 tot 4 weken	19	17
	1 tot 3 maanden	20	21
	3 tot 6 maanden	13	15
	6 tot 12 maanden	11	10
	Langer dan 1 jaar	23	29 [▲]
Duur laatste seksuele relatie	Minder dan drie maanden	18 [△]	15
	3 tot 6 maanden	12	11
	6 tot 12 maanden	15	15
	1 tot 2 jaar	22	20
	Langer dan 2 jaar	32	39 [△]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 4.3.2 Kenmerken laatste sekspartner naar leeftijd (%)

	12-14 jaar (n=112)	15-17 jaar (n=1556)	18-20 jaar (n=4393)	21-24 jaar (n=6378)
Leeftijd laatste sekspartner				
Minstens 2 jaar jonger	0▼	1▼	5▼	14▲
Ongeveer even oud	38▼	65▲	63▲	50▼
2 tot 5 jaar ouder	55▲	27▲	22	22▼
Minstens 5 jaar ouder	7	6▼	10▼	14▲
Type partner				
Losse partner, 1 keer seks	23	19▲	18▲	13▼
Losse partner, vaker seks	13	11▼	15	15
Vaste partner, 1 keer seks	27▲	10▲	4	2▼
Vaste partner, ook seks met anderen	8	5▼	9	12▲
Vaste partner, monogaam	29▼	55	55	59▲
Tijd dat men elkaar kende voor seks				
Minder dan 1 week	10	8▼	12	11
1 tot 4 weken	12	14▼	16	20▲
1 tot 3 maanden	16	18	20	22
3 tot 6 maanden	19	19▲	14	12▼
6 tot 12 maanden	14	12	11	10
Langer dan 1 jaar	29	28	27	25▼
Duur laatste seksuele relatie				
Minder dan drie maanden	39▲	27▲	21▲	12▼
3 tot 6 maanden	20	21▲	12	9▼
6 tot 12 maanden	30	23▲	18▲	12▼
1 tot 2 jaar	10▼	23	25▲	19▼
Langer dan 2 jaar	1▼	7▼	25▼	48▲

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil.

Tabel 4.3.2 laat zien dat de kenmerken van de laatste sekspartner sterk verschillen tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Met het ouder worden is het leeftijdsverschil met de laatste sekspartner groter, is er minder vaak sprake van eenmalige seks met de laatste (losse dan wel vaste) partner, hebben jongeren sneller seks na de eerste ontmoeting, maar duurt de periode waarin men seks heeft met de laatste sekspartner ook langer. Voor bijna de helft van de jongeren van 21 tot en met 24 jaar duurde de laatste seksuele relatie meer dan twee jaar.

Tabel 4.3.3 Ontmoetingslocatie laatste sekspartner (%)

	Jongens (n=4443)	Meisjes (n=7997)
Via school	24 [△]	21
Via werk	7	8
Via vrienden	20	24 [△]
Via een feestje of uitgaan	20 [△]	17
Via een datingapp	10 [△]	9
Via een datingsite	1	1
Via social media	3	4
Via iets anders online	2 [△]	1
Van vakantie	4	4
Ergens anders van	9	12 [△]

△= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

De meeste jongeren ontmoeten hun (seks)partners op school, via vrienden, op een feestje of tijdens het uitgaan. Online media spelen echter nu ook een rol: ongeveer 16% van de jongens en 15% van de meisjes heeft de laatste partner via online media ontmoet (de meeste via een datingapp, zoals Tinder). De locatie waar men de laatste partner ontmoette hangt samen met het type partner (Tabel 4.3.4). Partners via datingapps zijn vaker losse, snelle en korte contacten. Jongeren die hun partner hebben ontmoet via een datingapp of op vakantie rapporteerden bijvoorbeeld het vaakst dat dit een one-nightstand was en dat zij binnen een week seks hadden. Toch geeft ook meer dan de helft van de jongeren die de laatste partner via een datingapp ontmoette aan dat ze een vaste, monogame relatie hadden met deze partner en 41% dat de relatie minstens een jaar duurde.

Tabel 4.3.4 Kenmerken laatste relatie naar ontmoetingslocatie (%)

	School	Werk	Vrienden	Feestje Uitgaan	Dating- app	Dating- site	Social Media	Anders online	Vakantie
	n=2805	n=941	n=2811	n=2228	n=1103	n=94	n=360	n=168	n=486
Type partner									
One-nightstand	10▼	11▼	14	24▲	16	2▼	15	11	33▲
Los, vaker seks	12▼	17	13	16	23▲	6▼	9	14	14
Vast, 1 keer seks	6▲	2	4	3▼	2▼	0▼	3	10▲	6▲
Vast, ook seks met anderen	11	12	9	9	8	16	15	14	3▼
Vast, monogaam	62▲	57	60▲	48▼	51▼	75▲	57	51	45▼
Tijd dat men elkaar kende voor seks									
< 1 week	2▼	4▼	5▼	23▲	19▲	12	7	13	32▲
1 tot 4 weken	9▼	17	16	24▲	38▲	34▲	21	8▼	18
1 tot 3 maanden	14▼	22	23	23▲	26▲	39▲	29	21	13▼
3 tot 6 maanden	16▲	16	15	13	9▼	9	18	13	8▼
6 tot 12 maanden	15▲	14▲	11	8▼	4▼	3▼	4▼	15	7▼
> 1 jaar	44▲	27	31▲	9▼	4▼	4▼	21▼	29	23
Duur laatste seksuele relatie									
< 3 maanden	12▼	13▼	17	19	28▲	11	16	14	26▲
3 tot 6 maanden	11	14	11	9▼	14	6	9	13	11
6 tot 12 maanden	16	19	13▼	16	18	16	20	14	6▼
1 tot 2 jaar	21	21	20	16▼	25	27	22	27	24
> 2 jaar	40▲	34	39▲	41▲	16▼	41	32	32	33

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil.

4.4 Masturbatie- en seksfrequentie

Voor masturberen, het gebruiken van seksspeeltjes en seks met een partner is nagevraagd hoe vaak jongeren dit deden in de afgelopen 6 maanden (masturberen en seksspeeltjes gebruiken) of afgelopen 4 weken (seks met een partner).

Tabel 4.4.1 Frequentie masturberen, seks en gebruik seksspeeltjes (%)

		Jongens	Meisjes
		n=8054	n=12446
Masturbatiefrequentie afgelopen 6 maanden	Nooit	23	54 [▲]
	Minder dan 1 keer per maand	4	11 [▲]
	1 keer per maand	4	6 [▲]
	Een aantal keren per maand	10	14 [▲]
	1 keer per week	11 [▲]	7
	Een aantal keren per week	38 [▲]	8
	Dagelijks	10 [▲]	1
Seksfrequentie afgelopen 4 weken	0 keer	70 [△]	64
	1 keer	4	4
	2 of 3 keer	8	8
	1 keer per week	4	7 [△]
	Een aantal keren per week	13	15 [△]
	Dagelijks	1	2
Gebruik seksspeeltjes afgelopen 6 maanden	Nooit	90 [▲]	75
	Minder dan 1 keer per maand	5	12 [▲]
	1 keer per maand	2	4 [▲]
	Een aantal keren per maand	2	5 [▲]
	Wekelijks	1	4 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Jongens masturberen vaker dan meisjes. Ongeveer de helft van de jongens masturbeert minstens een paar keer per week, terwijl een op de elf meisjes deze frequentie haalt. Meisjes gebruiken wel iets vaker seksspeeltjes dan jongens, wat doet vermoeden dat deze attributen vooral bij soloseks worden gebruikt. Een kwart van de meisjes gebruikte recent een seksspeeltje. Wat seksfrequentie betreft zijn de verschillen tussen jongens en meisjes maar minimaal.

Tabel 4.4.2 Masturbatie- en seksfrequentie naar demografische kenmerken (M)

	n	Masturbatiefrequentie afgelopen 6 maanden ^a		Seksfrequentie afgelopen 4 weken ^b	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	2,2 [▼]	1,1 [▼]	1,1 [▼]	1,0 [▲]
15-17 jaar	4113	4,5	2,0 [▼]	1,4 [▼]	1,6 [▼]
18-20 jaar	6136	5,1 [▲]	2,9 [▲]	2,1 [△]	2,5 [△]
21-24 jaar	7272	5,3 [▲]	3,1 [▲]	2,7 [▲]	2,9 [▲]
<hr/>					
Nederlands/westers	18211	4,4 [△]	2,4 [△]	2,0 [△]	2,2 [△]
Turks	320	4,0	1,6 [▼]	1,5 [▼]	1,4 [▼]
Marokkaans	264	3,7	1,5 [▼]	1,4 [▼]	1,2 [▼]
Surinaams	469	4,2	2,1	1,7	1,8 [▼]
Antilliaans	222	4,3	1,9	2,7	2,1
<hr/>					
Niet-gelovig	15041	4,5 [△]	2,5 [△]	2,0 [△]	2,2 [△]
Beetje christelijk	3108	4,3	2,2	1,8	2,1
Zeer christelijk	1284	3,9 [▼]	1,8 [▼]	1,6 [▼]	1,7 [▼]
Islamitisch	762	3,3 [▼]	1,6 [▼]	1,4 [▼]	1,4 [▼]
<hr/>					
Laagopgeleid	7806	3,9 [▼]	2,0 [▼]	1,8 [▼]	2,0 [▼]
Hoogopgeleid	12514	4,7 [▲]	2,6 [▲]	2,0 [△]	2,2 [△]
<hr/>					
Single	12113	4,2 [▼]	2,1 [▼]	1,2 [▼]	1,2 [▼]
Vaste relatie	8387	4,7 [△]	2,8 [▲]	3,6 [▲]	3,5 [▲]
<hr/>					
Totaal	20500	4,4 [▲]	2,4	1,9	2,1 [△]

▼/▲= lager/hoger dan bij andere jongeren, minstens klein verschil; △/△= lager/hoger dan bij andere jongeren, zeer klein verschil; ^a Gemiddelde op 7-puntsschaal (0=nooit, 7=dagelijks); ^b Gemiddelde op 6-puntsschaal (0=0 keer, 6=dagelijks).

Leeftijd, herkomst, geloof, opleidingsniveau en relatiestatus zijn allemaal voorspellers van masturbatie- en seksfrequentie. Met het ouder worden neemt de masturbatie- en seksfrequentie toe. Jongeren met een Nederlandse of westerse achtergrond en niet-gelovige jongeren masturberen vaker en hebben vaker seks. Dat geldt ook voor hoogopgeleide jongeren, hetgeen verrassend is, aangezien laagopgeleide jongeren op jonge leeftijd seksueel actiever zijn. Het is niet verwonderlijk dat jongeren in een relatie vaker seks hebben. Deze jongeren masturberen echter ook vaker dan jongeren zonder vaste partner.

4.5 Vormen van seksueel gedrag

Aan de jongeren die ooit seks hebben gehad is gevraagd naar vormen van seks met de laatste sekspartner en hoe plezierig of onplezierig ze dit vonden. Aan jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap of anale seks is ook gevraagd wanneer ze dit voor het laatst gedaan hebben. Dit geeft inzicht in de mate waarin deze vormen van seks na de eerste ervaringen deel uitmaken van het gedragsrepertoire.

Tabel 4.5.1 Vormen van seks met laatste sekspartner (%)

	Jongens	Meisjes	% van groep die ooit ervaring had met deze vorm van seksueel gedrag
	n=4443	n=7996	n=variabel
Manuele seks bij de ander	89 [△]	82	87
Manuele seks door de ander	80	83	83
Orale seks bij de ander	68	73 [△]	74
Orale seks door de ander	75 [△]	67	74
Geslachtsgemeenschap	84	90 [△]	95
Anale seks	16	13	49

△= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Van de seksueel ervaren jongeren had het merendeel manuele, orale en/of vaginale seks met de laatste sekspartner. Meisjes geven iets vaker orale seks, jongens ontvangen dit iets vaker. Anale seks is een uitzondering: in de totale groep ervaren jongeren deed 16% van de jongens en 13% van de meisjes dit met de laatste sekspartner. Binnen de groep jongeren die ooit anale seks heeft gehad, deed 49% dit ook met de laatste sekspartner. Jongeren die ooit anale seks hebben gehad, doen dit dus niet met elke nieuwe sekspartner opnieuw. Dat is anders voor geslachtsgemeenschap. Vrijwel alle jongeren die dit ooit hebben gedaan, doen dit ook met de laatste sekspartner.

Tabel 4.5.2 Beleving van verschillende vormen van seks met laatste partner (%)

	Jongens			Meisjes			
	n	Vervelend	Niet fijn en niet vervelend	Fijn	Vervelend	Niet fijn en niet vervelend	Fijn
Geven van orale seks	9206	2	20	78 [▲]	6 [▲]	29 [▲]	66
Ontvangen van orale seks	8949	0	4	96 [▲]	3 [▲]	8 [▲]	90
Geslachtsgemeenschap	11135	0	2	98 [△]	1 [△]	4 [△]	95
Anale seks	1801	6	18	77 [▲]	30 [▲]	34 [▲]	36

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Vrijwel alle jongeren vinden geslachtsgemeenschap en het ontvangen van orale seks fijn. Drie op de vier jongens en twee op de drie meisjes vinden het geven van orale seks ook fijn. Voor anale seks is dit percentage voor jongens ongeveer even groot, maar voor meisjes veel kleiner. Een derde van de meisjes die anale seks had met de laatste partner vond dit vervelend. Jongens vinden vrijwel alle vormen van seks prettiger dan meisjes.

Tabel 4.5.3 Hoe recent laatste keer geslachtsgemeenschap of anale seks (%)

	Geslachtsgemeenschap		Anale seks	
	Jongens (n=4050)	Meisjes (n=7551)	Jongens (n=1320)	Meisjes (n=2240)
In de afgelopen week	51	59 [△]	15 [▲]	8
1 tot 4 weken geleden	16	16	13	12
1 tot 6 maanden geleden	17	15	22	23
6 tot 12 maanden geleden	8 [△]	5	19	19
1 tot 5 jaar geleden	8 [△]	5	27	32
Meer dan 5 jaar geleden	0	0	3	6 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 4.5.3 laat voor jongeren die ervaring hebben met respectievelijk geslachtsgemeenschap en anale seks zien, hoe lang het geleden is dat ze dit voor het laatst deden. Jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, deden dit over het algemeen ook recent nog. Dat geldt niet voor anale seks. Voor ongeveer de helft van de jongens met ervaring met anale seks, was de laatste

Jongens én meisjes vinden seks fijn

keer meer dan een half jaar geleden. Datzelfde geldt voor meer dan de helft van de meisjes met deze ervaring. Blijkbaar is dit gedrag wat sommige jongeren een keer uitproberen, maar niet opnemen in hun seksuele repertoire.

4.6 Seks na middelengebruik

Aan de jongeren met seksuele ervaring is gevraagd of ze in de afgelopen 12 maanden seks hebben gehad na het gebruik van alcohol of drugs.

Tabel 4.6.1 Seks na middelengebruik in afgelopen 12 maanden (%)

	Totale groep		Seksueel ervaren groep	
	Jongens n=8053	Meisjes n=12.447	Jongens n=4442	Meisjes n=7997
Alcohol	38	42 [△]	80	81
Hasj of wiet	11	11	24 [△]	20
XTC	4	4	9	8
Cocaïne	3 [△]	1	5 [△]	3
GHB	1	1	2	1
Speed	2	1	4 [△]	3
Poppers	1 [△]	1	3 [△]	1
Erectiepillen	2	1	3	2

[△]= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; [△]= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Een op de vier seksueel ervaren jongens en een op de vijf seksueel ervaren meisjes heeft in de afgelopen 12 maanden seks gehad onder invloed van alcohol. In de seksueel ervaren groep had een kwart van de jongens en een vijfde van de meisjes seks na gebruik van hasj of wiet. Seks onder invloed van andere middelen komt minder vaak voor. In de totale groep jongeren is het percentage jongeren dat seks heeft na middelengebruik logischerwijs kleiner.

Tabel 4.6.2 Seks na middelengebruik naar demografische kenmerken (%)

	n	Alcohol		Drugs	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	2▼	1▼	2▼	1▼
15-17 jaar	4113	16▼	21▼	7▼	8▼
18-20 jaar	6136	50▲	59▲	16	17▲
21-24 jaar	7272	72▲	74▲	27▲	22▲
<hr/>					
Nederlands/westers	18211	40▲	45▲	15	13
Turks	320	21▼	9▼	11	3
Marokkaans	264	11▼	3▼	6	2
Surinaams	469	25▼	30▼	10	14
Antilliaans	222	55	45	29	21
<hr/>					
Niet-gelovig	15041	41▲	48▲	16△	15▲
Beetje christelijk	3108	37	42	14	11
Zeer christelijk	1284	27▼	23▼	5▽	4▼
Islamitisch	762	13▼	7▼	7▽	3▼
<hr/>					
Laagopgeleid	7806	32▼	36▼	13	12
Hoogopgeleid	12514	43▲	47▲	15	14
<hr/>					
(Zeer) sterk stedelijk	10587	44▲	50▲	19▲	17▲
Matig stedelijk	3344	33▼	33▼	10▼	9▼
Weinig of niet stedelijk	6437	33▼	37▼	10▼	9▼
<hr/>					
Totaal	20500	38▽	42△	14	13

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Naarmate jongeren ouder worden komt seks na het nuttigen van alcohol of gebruiken van drugs vaker voor. Jongeren zonder migrantenachtergrond, niet-gelovige jongeren en hoogopgeleide jongeren hebben vaker seks nadat ze alcohol hebben gedronken. Seks onder invloed van drank en drugs komt daarnaast vaker voor onder niet-gelovige jongeren en jongeren in de grote steden.

4.7 Betaalde seks en ruilseks

De jongeren die deelnamen aan dit onderzoek hebben vier vragen beantwoord over betaalde seks (het geven of ontvangen van geld voor seks) en ruilseks (het geven of ontvangen van iets anders voor seks (bijvoorbeeld drankjes, kleding of een slaappleats)).

Tabel 4.7.1 Betaalde seks en ruilseks (%)

	Jongens (n=8048)	Meisjes (n=12443)
lemand voor seks betaald	3,6 [▲]	0,0
lemand iets anders gegeven voor seks	1,2 [△]	0,2
Geld gekregen voor seks	1,0 [△]	0,5
iets anders gekregen voor seks	1,3	0,8

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Een zeer klein deel van de jongens heeft wel eens geld betaald (3,6%) of iets anders gegeven (1,2%) voor seks (Tabel 4.7.1). Geld of iets anders ontvangen voor seks komt minder vaak voor en bij meisjes nog minder vaak dan bij jongens. Door de kleine aantallen vallen er maar weinig demografische verschillen op in betaalde seks (Tabel 4.7.2). Wat wel opvalt is dat in 2012 jongens met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond vaker rapporteerden geld of andere beloningen te geven voor seks. Hetzelfde geldt voor islamitische jongens. Nu zijn er voor geen van deze groepen nog opvallende verschillen te melden.

Tabel 4.7.2 Betaalde seks en ruilseks naar demografische kenmerken (%)

	n	Geld of iets anders gegeven	Geld of iets anders gekregen	
		Jongens	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	<1 [▼]	<1 [▽]	<1 [▽]
15-17 jaar	4110	1 [▼]	<1 [▽]	<1 [▽]
18-20 jaar	6134	5	3 [△]	1
21-24 jaar	7268	10 [▲]	3 [△]	2 [△]
<hr/>				
Nederlands/westers	18204	4	2*	1*
Turks	320	6	<1*	0*
Marokkaans	263	6	<1*	5*
Surinaams	469	3	2*	<1*
Antilliaans	222	15	13*	1*
<hr/>				
Niet-gelovig	15037	4	2	1
Beetje christelijk	3105	5	1	1
Zeer christelijk	1283	3	3	0
Islamitisch	761	6	1	2
<hr/>				
Laagopgeleid	7801	5	2	2 [△]
Hoogopgeleid	12510	4	2	1
<hr/>				
(Zeer) sterk stedelijk	10583	5	2	1
Matig stedelijk	3341	3	1	1
Weinig tot niet stedelijk	6435	4	2	<1
<hr/>				
Totaal	20491	4	2 [△]	1

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

4.8 Seksuele motieven

Aan de jongeren met seksuele ervaring is gevraagd naar de redenen om seks te hebben. De redenen om seks te hebben zijn opvallend positief. Bijna alle jongeren hebben minstens regelmatig seks 'omdat ze het fijn vinden'. Vooral het minimale verschil tussen jongens en meisjes om seks te hebben vanwege opwindning is opvallend. De enige duidelijke verschillen tussen jongens en meisjes zijn te zien op de motivaties 'heel dicht bij de ander willen zijn' (vaker bij

meisjes) en 'de ander een plezier willen doen' (vaker bij jongens). Zeventig procent van de jongens heeft minstens regelmatig seks 'om de ander een plezier te doen'.

Tabel 4.8.1 Motieven voor seks (%)

	Jongens (n=4443)			Meisjes (n=7998)		
	Nooit	Wel eens	Regelmatig of vaker	Nooit	Wel eens	Regelmatig of vaker
Omdat ik het fijn vind ^b	1	4	95	2	5	93
Omdat ik me opgewonden voel ^b	2	6	92 [△]	2	8 [△]	90
Om de ander te laten genieten ^a	2	7	91 [△]	3 [△]	12 [△]	85
Omdat ik verliefd ben ^a	6 [△]	14 [△]	80	4	10	87 [△]
Om heel dicht bij de ander te zijn ^a	9 [▲]	15 [▲]	76	5	10	85 [▲]
Om mijn liefde te laten zien ^a	8	14 [△]	78	7	12	81 [△]
Omdat ik het spannend vind ^b	7	16	76	7	19	74
Om de ander een plezier te doen	12	17	70 [▲]	18 [▲]	28 [▲]	54
Om de ander niet te verliezen	70	13	18 [△]	71	16 [△]	13

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil; ^a Vormen met elkaar de schaal 'Motivatie intimiteit'; ^b Vormen met elkaar de schaal 'Motivatie lust'.

De intimiteitsgerichte en lustgerichte motieven vormen twee schalen. Vooral leeftijd speelt een rol in de verschillen op de scores op deze schalen. Met het ouder worden geven jongeren meer verschillende redenen aan om seks hebben, zowel voor intimiteit als voor lust. Het belang van lust en intimiteit lijkt in de meeste subgroepen in evenwicht: als men minder vaak seks heeft vanuit intimiteitsredenen, dan heeft men ook minder vaak seks vanuit lustgerichte motieven. Enkel geloof maakt wel onderscheid in deze motieven. Zeer christelijke jongeren hebben bijvoorbeeld minder vaak seks vanuit lust, maar verschillen niet van andere jongeren in hun intimiteitsredenen.

Tabel 4.8.2 Motieven voor seks naar demografische kenmerken (%)

	n	Motivatie intimiteit		Motivatie lust	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	112	3,0 [▽]	2,9 [▽]	3,2 [▽]	3,0 [▽]
15-17 jaar	1556	3,4 [▽]	3,6 [▽]	3,6 [▽]	3,5 [▽]
18-20 jaar	4393	3,6	3,8	3,8	3,8
21-24 jaar	6380	3,7 [△]	3,8 [△]	3,9 [▲]	3,8 [△]
Nederlands/westers	11338	3,6	3,8	3,9	3,8
Turks/Marokkaans ^a	184	3,5	3,4	3,9	3,6
Surinaams/Antilliaans ^a	432	3,4	3,6	3,6	3,6
Niet-gelovig	9706	3,6	3,8	3,9 [△]	3,8 [△]
Beetje christelijk	1810	3,5	3,8	3,8	3,7
Zeer christelijk	541	3,5	4,0	3,5 [▽]	3,5 [▽]
Islamitisch	231	3,4	3,6	3,7	3,8
Laagopgeleid	4547	3,5 [▽]	3,7 [▽]	3,7 [▽]	3,7 [▽]
Hoogopgeleid	7836	3,7 [△]	3,8 [△]	3,9 [△]	3,8 [△]
Totaal	11338	3,6	3,8 [△]	3,8 [△]	3,8

[▽]/[▲]= lager/hoger dan bij andere jongeren, minstens klein verschil; [▽]/[△]= lager/hoger dan bij andere jongeren, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

4.9 Seksuele gevoelens

Er is zowel gevraagd naar gevoelens over seks in het algemeen (zowel aan jongeren met als jongeren zonder seksuele ervaring) als naar de interactie met en beleving van seks met de laatste sekspartner.

Tabel 4.9.1 Gevoelens over seks (% (helemaal) mee eens)

	Jongens	Meisjes
Onervaren groep	n=3612	n=4449
Ik vind seks vies ^a	8	15 [▲]
Ik zou in volgende 12 maanden seks willen hebben ^a	30 [▲]	12
Ervaren groep	n=4442	n=7996
Ik vind seks fijn ^b	94 [△]	90
Ik weet wat ik lekker vind op het gebied van seks ^b	84 [△]	78
Ik vind seks belangrijk ^b	81 [△]	76
Ik vind het belangrijk dat ik goed ben in seks ^b	74 [▲]	62
Ik vind het belangrijk dat de ander altijd klaarkomt ^b	66 [△]	59
Ik voel me schuldig na het masturberen ^b	7	8
Ik schaam me als ik seksuele gevoelens heb ^b	4	4
Ik voel me schuldig als ik seksuele gevoelens heb ^b	4	3
Totale groep	n=8054	n=12445
Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks ^{ab}	47 [▲]	35
Ik ben nog niet aan seks toe ^{ab}	24	33 [△]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil; ^aVormen met elkaar de schaal 'Positieve seksuele gevoelens' voor ervaren jongeren; ^bVormen met elkaar de schaal 'Positieve seksuele gevoelens' voor onervaren jongeren.

Jongeren denken over het algemeen positief over seks. Zelfs in de onervaren groep vindt maar een klein deel van de jongeren seks 'vies'. In deze groep staan meisjes wel negatiever tegenover seks dan jongens. Van de onervaren jongens zou bijvoorbeeld 30% het aankomende jaar seks willen hebben, tegenover 12% van de onervaren meisjes. In de ervaren groep zijn de jongens ook iets positiever dan de meisjes, maar de meeste verschillen tussen jongens en meisjes zijn opvallend klein. Ook hier wordt een positief gevoel gerapporteerd: 94% van de jongens en 90% van de meisjes vindt seks fijn. In deze groep zien we ook wel wat 'prestatiedrang': driekwart van de jongens vindt het belangrijk dat ze goed zijn in seks en twee derde vindt het belangrijk dat de ander altijd klaarkomt. Deze items vormen een betrouwbare schaal met items als 'ik vind seks fijn' en 'ik weet wat ik lekker vind' wat betekent dat deze opvattingen deel uitmaken van een positief seksueel zelfbeeld.

Tabel 4.9.2 Positieve seksuele gevoelens naar demografische kenmerken (M)^a

	Ervaren jongeren			Onervaren jongeren		
	n	Jongens	Meisjes	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	111	3,6 [▼]	3,6 [▽]	2868	2,6 [▼]	2,1 [▼]
15-17 jaar	1556	4,0 [▽]	3,9 [▽]	2557	3,3 [▲]	2,8 [▲]
18-20 jaar	4393	4,2	4,1	1743	3,6 [▲]	3,0 [▲]
21-24 jaar	6378	4,3 [▲]	4,1 [△]	893	3,7 [▲]	3,0 [▲]
Nederlands/westers	11337	4,2 [△]	4,1	6873	3,1	2,6 [△]
Turks/Marokkaans ^b	184	4,1	3,6 [▽]	400	2,9	2,2 [▽]
Surinaams/Antilliaans ^b	430	4,0 [▽]	4,0	261	3,3	2,4
Niet-gelovig	9705	4,2 [△]	4,1 [△]	5335	3,2 [△]	2,6 [△]
Beetje christelijk	1809	4,1 [▽]	4,0	1299	3,1	2,4
Zeer christelijk	540	3,9 [▽]	3,8 [▽]	744	2,7 [▽]	2,4
Islamitisch	231	4,1	3,7 [▽]	531	2,9 [▽]	2,2 [▼]
Laagopgeleid	4545	4,1 [▽]	4,0 [▽]	3261	3,0 [▽]	2,4 [▽]
Hoogopgeleid	7835	4,2 [△]	4,1 [△]	4678	3,2 [△]	2,6 [△]
Totaal	12438	4,2 [△]	4,0	8061	3,1 [▲]	2,5

^{▼/▲}= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^aGemiddelde op 5-puntsschaal, gebaseerd op de items in Tabel 4.9.1, waarbij negatief geformuleerde items zijn gehercodeerd; ^bGroepen samengevoegd indien n<50 in een van de subgroepen.

Leeftijd, herkomst, geloof en opleidingsniveau hangen allemaal samen met de gevoelens die jongeren hebben over seks. Zowel voor jongeren die ervaring hebben met seks als voor onervaren jongeren geldt dat de oudere groepen, niet-gelovige jongeren en hoogopgeleide jongeren positiever denken over seks. Dat laatste is vooral interessant omdat laagopgeleide jongeren juist degenen zijn die eerder aan seks beginnen. Meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond denken minder positief over seks, ook binnen de groep seksueel ervaren jongeren.

Tabel 4.9.3 Interactie en beleving van seks met de laatste sekspartner (% jongeren die tenminste gevoeld en gestreeld hebben)

	Jongens (n=5405)			Meisjes (n=9018)		
	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig
Ik voelde me fijn ^a	4	5	91	4	5	91
Ik voelde me opgewonden ^a	5	6	90	5	6	89
Ik liet weten wat ik lekker vond ^a	15 [△]	10	75	12	11	77
Vroeg de ander wat hij/zij lekker vond ^a	19	14	67 [△]	21	19 [△]	60
Weinig te zeggen over wat er gebeurde	63	21 [△]	16 [△]	72 [△]	18	11
Ik deed dingen die ik niet wilde	92 [△]	4	4	89	8 [△]	4
Ik deed dingen die de ander niet wilde	90	7 [▲]	3 [▲]	97 [▲]	2	1
Onzeker over hoe ik eruit zag ^b	65 [▲]	21	14	35	38 [▲]	27 [▲]
Bang dat ik iets niet goed deed ^b	45 [▲]	34	21	35	40 [▲]	25 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil; ^aVormen met elkaar de schaal 'Plezier'; ^bVormen met elkaar de schaal 'Zelfvertrouwen'.

Aan jongeren die ervaring hebben met voelen en strelen of verdergaande vormen van seks is gevraagd naar de interactie met degene met wie ze dit het laatst deden en de beleving van seks met deze partner. Jongeren ervaren de interactie en seks met deze laatste partner overwegend positief, waarbij de verschillen tussen jongens en meisjes opvallend klein zijn. Negen van de tien jongens en meisjes geven aan dat ze zich fijn en/of opgewonden voelden. De grootste verschillen tussen jongens en meisjes zijn te vinden in gevoelens van onzekerheid. Meisjes zijn onzekerder dan jongens, zowel over hun uiterlijk als over hun prestaties. Een kwart van de meisjes is hier onzeker over, tegenover 14% van de jongens.

In Tabel 4.9.4 op de volgende pagina is te zien dat het beleven van seksueel plezier met de laatste partner het sterkst samenhangt met leeftijd en de aard van de relatie met deze sekspartner. Jongeren ervaren meer seksueel plezier tijdens het voelen en strelen of verdergaande vormen van seks met de laatste partner naarmate ze ouder worden. Daarnaast ervaren jongens meer seksueel plezier met een vaste dan met een losse partner. Zeer christelijke meisjes en islamitische jongens geven aan minder plezier te beleven aan seks.

Tabel 4.9.4 Beleving van seks naar demografische kenmerken (M)^a

	n	Plezier		Zelfvertrouwen	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	401	2,8 [▼]	2,6 [▼]	4,3	4,1
15-17 jaar	2321	3,4 [▼]	3,4 [▼]	4,4 [△]	3,8
18-20 jaar	4967	4,0 [△]	3,8 [△]	4,2	3,8
21-24 jaar	6734	4,0 [▲]	3,8 [△]	4,2	3,9
<hr/>					
Nederlands/westers	13027	3,8	3,7 [△]	4,2	3,8 [▼]
Turks	166	3,5	3,0	4,4	4,3 [△]
Marokkaans	110	3,5	3,3	4,4	3,7
Surinaams	341	3,6	3,3	4,4	4,1 [△]
Antilliaans	174	3,7	3,6	4,4	3,8
<hr/>					
Niet-gelovig	11049	3,8 [△]	3,7 [△]	4,2	3,8
Beetje christelijk	2107	3,7	3,7	4,1	3,8
Zeer christelijk	741	3,6	3,4 [▼]	4,1	3,9
Islamitisch	340	3,4 [▼]	3,4	4,4	4,0
<hr/>					
Laagopgeleid	5300	3,7 [▼]	3,6	4,3	3,8
Hoogopgeleid	9030	3,8 [△]	3,7	4,2	3,9
<hr/>					
Een keer seks ^b	2122	4,3 [▲]	3,9	3,9 [▼]	3,2 [▼]
Vaker seks ^b	10317	4,0 [▼]	3,9	4,3 [▲]	3,9 [▲]
<hr/>					
Losse partner	3480	3,7 [▼]	3,5 [▼]	4,2	3,6 [▼]
Vaste partner	8959	4,0 [▲]	3,9 [▲]	4,2	3,9 [△]
<hr/>					
Totaal	14423	3,8 [△]	3,7	4,2 [▲]	3,8

▼/▲= lager/hoger dan bij andere jongeren, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan bij andere jongeren, zeer klein verschil; ^a Gemiddelde op 5-puntsschaal; ^b Enkel gevraagd aan jongeren die ervaring hebben met seks.

Seksueel zelfvertrouwen hangt naast geslacht vooral samen met het aantal keer seks met de laatste sekspartner. Bij een eenmalig sekscontact voelen zowel jongens als meisjes zich onzekerder dan met iemand waarmee ze vaker seks hebben. Daarnaast zijn meisjes met een Nederlandse of westerse achtergrond iets vaker onzeker tijdens seks dan andere meisjes.

Tabel 4.9.5 Factoren die samenhangen met seksueel plezier met laatste partner

	Bivariaat (n=19104)	Multivariaat ^a (n=19104)
	r	β
Kennis	.27***	.11***
Informatie op school	.10***	.03
Communicatie met laatste sekspartner	.51***	.45***
Sociale mediagebruik	-.09***	.02
Porno gezien	.28***	.09*
Permissieve seksuele attitude	.26***	.14***
Positief lichaamsbeeld	.09***	.03
Gepest	.07	.04
Emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis	-.06***	-.01
Eigenwaarde	.15***	.08***
Psychische gezondheid	.07***	.00
Seksueel geweld meegemaakt	-.07	-.07
R ²		.31

*** $p < .001$; ** $p < .01$; ^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie.

Meer kennis van seksualiteit, vaker praten over seksualiteit met de laatste partner, porno hebben gezien in de laatste 6 maanden, een permissieve attitude ten aanzien van seks en een goed gevoel van eigenwaarde hangen allemaal samen met het ervaren van meer plezier tijdens seks met de laatste partner. De andere verbanden in Tabel 4.9.5 zijn zeer klein. In de multivariate analyse blijkt vooral het praten over seks met de laatste partner een sterke voorspeller te zijn van seksueel plezier. Wanneer hiervoor en voor de andere variabelen wordt gecontroleerd, worden de meeste andere verbanden zo zwak dat ze triviaal genoemd worden. Enkel meer kennis en eigenwaarde en een permissieve attitude dragen dan nog licht bij aan meer plezier in bed.

4.10 Seksuele tevredenheid

De seksueel ervaren jongeren is gevraagd aan te geven hoe tevreden ze zijn met hun seksleven.

Tabel 4.10.1 (Erg) tevreden over het seksleven (% seksueel ervaren jongeren)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	111	85	76
15-17 jaar	1556	73	76
18-20 jaar	4393	66	76
21-24 jaar	6378	68	75
<hr/>			
Nederlands/westers	11337	68	77
Turks/Marokkaans ^a	184	65	68
Surinaams/Antilliaans ^a	430	75	69
<hr/>			
Niet-gelovig	9705	69	76
Beetje christelijk	1809	65	74
Zeer christelijk	540	66	79
Islamitisch	231	77	73
<hr/>			
Laagopgeleid	4545	71	76
Hoogopgeleid	7835	67	75
<hr/>			
Totaal	12438	69 [▽]	76 [△]

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; [▽]/[△]= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n<50 in een van de subgroepen.

De meeste seksueel ervaren jongeren zijn erg tevreden over hun seksleven (Tabel 4.10.1). De demografische subgroepen verschillen nauwelijks van elkaar. Meisjes zijn wel iets vaker tevreden dan jongens, hetgeen laat zien dat tevredenheid niet gelijk gesteld kan worden aan plezier of positieve gevoelens, want daar liggen de sekseverschillen andersom.

4.11 Lichaamsbeeld

Alle jongeren is gevraagd aan te geven hoe tevreden ze zijn over diverse lichaamsdelen en hun uiterlijk in het algemeen. Meisjes zijn over alle aan hen voorgelegde lichaamsdelen minder tevreden dan jongens. Over hun buik zijn de minste jongeren tevreden: een op de vijf jongens en een op de drie meisjes is hier ontevreden over. Bij meisjes scoort ook het figuur hoog: een op de vijf meisjes is hier ontevreden over. Een op de twaalf jongens en een op de acht

meisjes is ontevreden over de geslachtsdelen. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes is in het algemeen tevreden over zijn of haar uiterlijk.

Tabel 4.11.1 Lichaamsbeeld (%)

	Jongens (n=8054)			Meisjes (n=12445)		
	(heel) ontevreden	neutraal	(heel) tevreden	(heel) ontevreden	neutraal	(heel) tevreden
Gezicht	6	18	76 [△]	8 [△]	24 [△]	68
Billen	7	27	66 [△]	13 [△]	25	62
Buik	20	23	58 [▲]	35 [▲]	25	40
Borsten/borstkas	13	22	64 [▲]	19 [▲]	27 [▲]	54
Geslachtsdelen	8	22	71 [▲]	12 [▲]	36 [▲]	53
Figuur	11	20	70 [▲]	21 [▲]	25 [▲]	54
Je uiterlijk in het algemeen	6	19	76 [▲]	10 [▲]	27 [▲]	63

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Naast geslacht hangen herkomst en geloof het sterkst samen met tevredenheid over het eigen lichaam (Tabel 4.11.1). Meisjes met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond zijn meer tevreden over hun lichaam dan meisjes met een Nederlandse of Westerse achtergrond. Ook islamitische en zeer christelijke jongens en meisjes hebben een positiever lichaamsbeeld dan niet-gelovige jongeren. Daarnaast zijn jongens iets meer tevreden als ze jonger zijn en meisjes juist als ze ouder zijn, maar de leeftijdsverschillen zijn erg klein.

Tabel 4.11.2 Lichaamsbeeld naar demografische kenmerken (M)^b

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	3,8 [△]	3,4
15-17 jaar	4113	3,8	3,4
18-20 jaar	6136	3,6 [▽]	3,4
21-24 jaar	7271	3,7	3,5 [△]
<hr/>			
Nederlands/westers	18210	3,7	3,4 [▽]
Turks	320	3,8	3,7 [△]
Marokkaans	264	3,9	3,8 [△]
Surinaams	469	3,6	3,6 [△]
Antilliaans	222	4,0	3,7 [△]
<hr/>			
Niet-gelovig	15040	3,7 [▽]	3,4 [▽]
Beetje christelijk	3108	3,7	3,4
Zeer christelijk	1284	3,9 [△]	3,6 [△]
Islamitisch	762	4,0 [△]	3,8 [△]
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	3,8 [△]	3,4
Hoogopgeleid	12513	3,7 [▽]	3,4
<hr/>			
Totaal	20499	3,7 [▲]	3,4

^{▽/▲}= lager/hoger dan bij andere jongeren, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan bij andere jongeren, zeer klein verschil; ^bGemiddelde op 5-puntsschaal, gebaseerd op de items in Tabel 4.11.1.

Meer kennis hangt opvallend genoeg samen met een minder positief lichaamsbeeld (Tabel 4.11.2). Dit zou verklaard kunnen worden door leeftijd of opleidingsniveau, maar de samenhang blijft ook bestaan na controle hiervoor. Het is echter maar een zwak verband ($r = \leq 0.1$). Bivariaat zien we vooral verbanden met kenmerken van psychische gezondheid. Jongeren die gepest zijn, die thuis emotioneel verwaarloosd of mishandeld zijn of die seksueel geweld hebben meegemaakt, hebben een minder positief lichaamsbeeld. Jongeren met veel eigenwaarde en een goede psychische gezondheid hebben juist een positiever lichaamsbeeld.

Tabel 4.11.3 Factoren die samenhangen met een positief lichaamsbeeld

	Bivariaat (n=19104)	Multivariaat (n=19104)
	r	β
Kennis	-.09***	-.06***
Informatie op school	.03**	.03**
Sociale mediagebruik	-.08***	-.02
Porno gezien	.08**	-.04
Permissieve seksuele attitude	-.03*	.02
Gepest	-.47***	-.18***
Emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis	-.16***	-.01
Eigenwaarde	.53***	.53***
Psychische gezondheid	.30***	-.05**
Seksueel geweld meegemaakt	-.41***	.01
R ²		.32

*** $p < .001$; ** $p < .01$; ^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie.

In de multivariate analyse vallen verschillende bivariante verbanden weg en hangen vooral pestervaringen in de jeugd en lage eigenwaarde nog (sterk) samen met ontevredenheid over het eigen lichaam. Waarschijnlijk worden de verbanden met verschillende andere variabelen door eigenwaarde 'gemedieerd'. Dat betekent bijvoorbeeld dat jongeren die thuis slecht behandeld zijn en/of die seksueel misbruik hebben meegemaakt minder eigenwaarde hebben en dat ze daardoor ook minder positief denken over hun lichaam. Daardoor vallen de verbanden met de thuissituatie en misbruik weg wanneer ook naar eigenwaarde gekeken wordt.

4.12 Seksuele problemen

Seksuele problemen zijn in drie stappen uitgevraagd. Ten eerste is van een lijst met mogelijke problemen (zoals niet klaarkomen, of pijn tijdens seks) gevraagd aan te geven welke van deze problemen het afgelopen jaar gedurende tenminste drie maanden weleens voorkwamen. Vervolgens is voor de problemen die voorkwamen gevraagd hoe vaak dit gebeurde (1 = niet vaak, 4 = altijd) en in hoeverre de jongere hier last van had (1 = helemaal geen last, 4 = erg veel last).

Tabel 4.12.1 Seksuele problemen (% seksueel ervaren jongeren)

	Meegemaakt in afgelopen jaar		Vaak meegemaakt		Vaak meegemaakt én (behoorlijk) last	
	Jongens n=4441	Meisjes n=7998	Jongens n=4441	Meisjes n=7998	Jongens n=4441	Meisjes n=7998
Weinig/geen zin	20	34 [▲]	3	10 [▲]	1	6 [▲]
Afkeer van seks	3	7 [△]	1	2 [△]	0	2 [△]
Angst voor seks	3	6 [△]	1	2 [△]	0	2 [△]
Moeilijk opgewonden	8	18 [▲]	1	5 [△]	1	3 [△]
Geen orgasme	20	39 [▲]	3	22 [▲]	2	10 [▲]
Vroegtijdig orgasme	25 [▲]	5	7 [▲]	1	5 [▲]	0
Lubricatie/ Erectieprobleem	19	31 [▲]	2	7 [▲]	2	5 [△]
Vaginisme	-	7	-	2	-	2
Pijn tijdens seks	6	27 [▲]	0	7 [▲]	0	5 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

In de kolom 'meegemaakt' in Tabel 4.12.1 is te zien welke problemen het afgelopen jaar gedurende tenminste drie maanden voorkwamen. In de kolom 'vaak meegemaakt' staan de problemen die vaak of altijd voorkwamen. In de laatste kolommen is te zien welke problemen vaak of altijd voorkwamen en waar men behoorlijk of erg veel last van had. Deze percentages komen het dichtst in de buurt van de diagnoses in het Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen (de DSM-5).

In de tabel is te zien dat een vroegtijdig orgasme (binnen 1 minuut na penetratie klaarkomen) bij jongens het meest voorkomt. Dit kwam in het afgelopen jaar bij een kwart van de seksueel ervaren jongens voor. Een op de twintig jongens heeft dat vaak of altijd en hier behoorlijk of erg veel last van. Bij meisjes komen niet klaarkomen, onvoldoende vochtig worden en problemen met verlangen het meest voor. Een op de tien seksueel ervaren meisjes komt vrijwel nooit klaar en heeft hier behoorlijk of erg veel last van. Een kwart van de meisjes heeft minstens drie maanden gehad dat seks pijn deed, een op de twintig heeft dat vaak of altijd en hier behoorlijk of erg veel last van. Een even grote groep meisjes ondervindt deze last bij problemen met verlangen.

Tabel 4.12.2 Seksuele problemen naar demografische kenmerken (%)^a

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	111	4	1 [▽]
15-17 jaar	1556	5	13 [▽]
18-20 jaar	4393	9	23 [△]
21-24 jaar	6379	10	21
<hr/>			
Nederlands/westers	11338	9	19
Turks/Marokkaans ^b	184	11	15
Surinaams/Antilliaans ^b	430	11	32
<hr/>			
Niet-gelovig	9706	10	19
Beetje christelijk	1809	7	21
Zeer christelijk	540	7	21
Islamitisch	231	9	25
<hr/>			
Laagopgeleid	4545	8	20
Hoogopgeleid	7836	10	21
<hr/>			
Totaal	12439	9	20 [▲]

▽/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Een seksueel probleem is een probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft; ^b Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Meisjes hebben vaker een seksueel probleem dan jongens. Eén op de vijf seksueel ervaren meisjes heeft ten minste één probleem dat ten minste vaak voorkomt en waar ze behoorlijk of erg veel last van hebben. Datzelfde geldt voor een op de elf jongens (zie Tabel 4.12.2). Seksuele problemen komen het meest voor bij meisjes van 18 tot en met 20 jaar. Een kwart van de meisjes in die leeftijdsgroep heeft ten minste één seksueel probleem.

Tabel 4.12.3 Hulp gezocht (% jongeren met ten minste één seksueel probleem)^a

	Jongens	Meisjes
	n=418	n=1707
Ja, bij vrienden, kennissen of familie	13	13
Ja, online	13	13
Ja, bij een hulpverlener of arts	8	11
Ja, bij iemand anders	2	2
Nee	64	61

^aEen seksueel probleem is een probleem dat vaak/altijd voorkomt en waar men behoorlijk/erg veel last van heeft.

Zelfs binnen de groep jongeren die aangeven dat ze een seksueel probleem hebben dat vaak of altijd voorkomt en waar ze behoorlijk of erg veel last van hebben, zoekt ongeveer twee derde geen hulp. Slechts 8% van de jongens en 11% van de meisjes met een dergelijk probleem gaat naar een hulpverlener of arts. Bijna 1 op de 8 jongeren zoekt hulp online of bij vrienden, kennis of familie.

4.13 Verschuivingen

In deze paragraaf wordt gekeken naar verschuivingen ten opzichte van 2012 in het aantal sekspartners, de aard van de relatie met de laatste sekspartner, seksuele gevoelens en ervaring met betaalde seks of ruilseks.

Tabel 4.13.1 Verschuivingen in aantal sekspartners ooit (% binnen seksueel ervaren groep)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=1921	n=4342	n=2931	n=7846
1	31	29	36	32 [▽]
2 of 3	30	29	30	29
4 of meer	38	42	34	39 [△]

^{▽/△}= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Bij jongens is geen verschil te zien in het aantal sekspartners dat ze in hun leven gehad hebben. Bij meisjes is het aantal partners binnen de seksueel ervaren groep iets toegenomen. Dat is opvallend, aangezien zowel jongens als meisjes later aan seks beginnen. Blijkbaar hebben ze in minder tijd evenveel (jongens) of iets meer (meisjes) verschillende sekspartners gehad dan jongeren in 2012.

Tabel 4.13.2 Verschuivingen in kenmerken van de laatste sekspartner (% binnen groep met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=1908	n=4087	n=2911	n=7430
Partnertype laatste sekspartner				
one-nightstand	16	18	8	11 [▲]
losse partner, vaker seks	10	17 [▲]	7	13 [▲]
vaste partner, ook seks met anderen	7	10 [▲]	5	11 [▲]
vaste partner, monogaam	67	55 [▼]	81	65 [▼]
Tijd voor eerste keer seks met laatste partner				
minder dan een week	17	14	8	8
1 tot 4 weken	23	19 [▽]	21	17 [▽]
1 tot 3 maanden	20	20	24	21
3 tot 6 maanden	12	13	14	15
6 tot 12 maanden	8	11 [△]	9	10
langer dan een jaar	20	23	24	29 [△]

▼/▲= lager/hoger dan in 2012, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Het percentage jongeren dat een monogame, vaste relatie had met de laatste sekspartner is flink afgenomen. Opvallend is dat de laatste sekspartner nu voor meer jongeren een one-nightstand, een losse partner met wie men vaker seks had, of een vaste partner naast wie men ook seks had met anderen is. Het duurt wel ongeveer even lang in 2017 als in 2012 voordat jongeren seks met iemand hebben.

Tabel 4.13.3 Verschuivingen in seksuele gevoelens (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Ervaren groep	n=1968	n=4441	n=3026	n=7978
Ik vind seks belangrijk	69	81 [▲]	64	76 [▲]
Ik ben tevreden over mijn seksleven	72	69	79	76
Schuldig na het masturberen	8	7	8	8
Schaamte bij seksuele gevoelens	5	4	4	4
Schuldig bij seksuele gevoelens	4	4	3	3
Totale groep	n=3120	n=8053	n=4478	n=12446
Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks	49	47	33	35
Ik ben nog niet aan seks toe	18	24 [△]	30	33 [△]
Ik ben tevreden over mijn geslachtsdelen	69	71	50	53 [△]

▼/▲= lager/hoger dan in 2012, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Onder seksueel ervaren jongeren geeft een groter deel aan dat ze seks belangrijk vinden. In 2017 vinden ongeveer vier van de vijf jongeren seks belangrijk, in 2012 was dat nog twee op de drie. Zowel jongens als meisjes geven in 2017 iets vaker aan dat zij nog niet aan seks toe zijn. Dat zou (deels) een verklaring kunnen geven voor de bevinding dat jongeren later aan seks beginnen (zie Hoofdstuk 2).

De assertiviteit, controle en het zelfvertrouwen tijdens seks met de laatste sekspartner zijn iets verbeterd (Tabel 4.13.3). Jongeren geven minder vaak aan dat ze weinig te zeggen hebben over wat er gebeurt tijdens seks en ze doen minder vaak iets wat ze eigenlijk niet willen. Meisjes zijn ook minder onzeker over het eigen uiterlijk of over prestaties en vragen iets vaker aan de ander wat hij of zij lekker vindt.

Tabel 4.13.4 Ervaringen tijdens seks met de laatste sekspartner (% binnen groep die minstens gevoeld en gestreeld heeft)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=2471	n=4434	n=3549	n=7866
Ik liet weten wat ik lekker vond	75	75	78	78
Ik had weinig te zeggen over wat er gebeurde	20	15 [▽]	12	9 [▽]
Ik deed dingen die ik niet wilde	6	4 [▽]	5	3 [▽]
Ik vroeg de ander wat hij/zij lekker vond	65	68	57	62 [△]
Ik deed dingen die de ander niet wilde	5	3	2	1
Ik voelde me onzeker over mijn uiterlijk	12	13	29	25 [▽]
Ik was bang dat ik iets niet goed deed	19	18	24	21 [▽]

▽/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Iets minder jongeren hebben ervaring met betaalde seks en ruilseks, zowel met iets geven als met iets ontvangen voor seks (Tabel 4.13.5). In 2012 gaf nog een op de tien jongens aan wel eens geld of een andere beloning te hebben gegeven voor seks. In 2017 is dat gedaald naar een op de vijfentwintig.

Tabel 4.13.5 Verschuivingen in ervaring met betaalde seks en ruilseks (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
	n=2949	n=8047	n=4261	n=12443
Geld of een andere beloning gegeven	10	4 [▽]	1	<1
Geld of een andere beloning gekregen	4	2 [▽]	2	1 [▽]

▽/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

4.14 Conclusies

De meeste jongeren hebben seks binnen een langdurige, vaste relatie. Het percentage jongeren die een monogame, vaste relatie hadden met de laatste sekspartner is wel flink afgenomen. De laatste sekspartner is nu voor meer jongeren een one-nightstand, een losse partner met wie men vaker seks had, of een vaste partner naast wie men ook seks had met anderen. Wellicht heeft dit iets te maken met toename in het gebruik van online media voor ontmoeten van partners. De meeste jongeren ontmoeten hun sekspartners nog steeds 'in real life', maar het percentage dat de laatste partner online tegenkwam (16% van de jongens en 15% van de meisjes) is niet te verwaarlozen. Datingapp-contacten

zijn - net als contacten in het uitgaansleven of op vakantie - vaker los, snel en kortdurend dan bijvoorbeeld contacten via school of vrienden.

De meeste jongeren genieten van seks: 94% van de seksueel ervaren jongens en 90% van de seksueel ervaren meisjes vindt seks fijn. Jongeren zeggen ook te weten wat ze lekker vinden. De sekseverschillen in genieten van seks zijn opvallend klein en deze verschillen lijken vergeleken met 2012 kleiner te zijn geworden. Naarmate jongeren ouder worden, gaan ze steeds meer van seks genieten. Praten met de laatste partner is erg belangrijk voor meer seksueel plezier. Het is daarom gunstig dat in 2017 iets meer jongeren aangeven regelmatig aan hun partner te vragen wat hij of zij lekker vindt dan in 2012.

Meisjes zijn vaker onzeker dan jongens, zowel over hun uiterlijk als over of ze het wel goed doen tijdens seks. Het minst tevreden zijn meisjes over hun buik. Meisjes met een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond zijn iets meer tevreden over hun lichaam dan meisjes met een Nederlandse of westerse achtergrond. Negatieve ervaringen (pesten, emotionele verwaarlozing en mishandeling, seksueel misbruik) hangen samen met een minder positief lichaamsbeeld. Een goed gevoel van eigenwaarde en een goede psychische gezondheid hangen juist samen met meer tevredenheid over het lichaam.

Meisjes hebben ook vaker een seksueel probleem (20%) dan jongens (9%). Zo geven vier van de tien meisjes aan dat ze in het afgelopen jaar minstens drie maanden problemen hadden met klaarkomen. Bij een op de vijf meisjes gebeurde dat vaak of altijd en een op de tien meisjes heeft daar behoorlijk of erg veel last van (tegenover 2% van de jongens). Onder jongens zien we wel 'prestatiedrang': driekwart van de jongens vindt het belangrijk om goed te zijn in seks. Dit maakt echter deel uit van een positief seksueel zelfbeeld. De groep jongens die echt bang is om iets verkeerd te doen in bed is ook aanzienlijk kleiner dan de groep die het belangrijk vindt om 'goed' te zijn: een op de vijf jongens is hier minstens regelmatig bang voor. Jongeren met seksuele problemen gaan hiermee vrijwel nooit naar een arts of hulpverlener.

Hoofdstuk 5 Reproductieve gezondheid

Hanneke de Graaf & Suzanne Meijer

Dit hoofdstuk start met een beschrijving van het anticonceptiegebruik van jongeren, zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner. Bij meisjes wordt ook gekeken naar de huidige methode en naar het gebruik van de morning-afterpil. Vervolgens gekeken naar de redenen van meisjes om geen anticonceptie gebruiken en hoe jongens en meisjes denken over zwangerschap. Daarna gaan we in op ervaringen van jongeren met zwangerschap, zowel algemeen als ongepland en ongewenst. Het proces van besluitvorming en de beleving van de keuze voor een abortus wordt nader uitgediept. Dit hoofdstuk wordt wederom afgesloten met een blik op de belangrijkste verschuivingen ten opzichte van 2012.

5.1 Anticonceptiegebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap

Aan de jongeren die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, is gevraagd of zij bij de eerste ervaring hiermee iets hebben gedaan om zwangerschap te voorkomen. Vervolgens is gevraagd wat er dan werd gedaan. De meeste jongeren geven dan aan dat de pil en/of een condoom werd gebruikt. Andere anticonceptiemethoden (zoals het spiraaltje, de anticonceptiepleister of de anticonceptiering) werden bij de eerste geslachtsgemeenschap vrijwel niet gebruikt. De kleine groep die aangaf dat de eerste keer wel een dergelijke methode werd toegepast, is samengenomen met de groep waarbij de pil werd gebruikt. De groep die niet (meer) weet of er iets is gebruikt, is gevoegd bij de groep die aangaf dat er niets werd gedaan om zwangerschap te voorkomen.

Anticonceptie- en condoomgebruik bij de eerste keer is behoorlijk hoog (Tabel 5.1.1). Tweeënnegentig procent van de jongens en 94% van de meisjes gebruikte bij de eerste geslachtsgemeenschap een anticonceptiemethode. Bijna driekwart van zowel de jongens als de meisjes gebruikte een condoom bij de eerste keer en 57% van de jongens en 62% van de meisjes gebruikte de pil of een andere anticonceptiemethode. Ongeveer twee op de vijf jongeren gebruikten het zelfs allebei (double Dutch).

Tabel 5.1.1 Anticonceptiegebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	Jongens (n=4053)					Meisjes (n=7387)			
	n	Niets	Condoom	Pil ^a	Double Dutch	Niets	Condoom	Pil ^a	Double Dutch
13 of jonger	377	29 [▲]	53 [▼]	40 [▽]	21	14	78	35 [▼]	27 [▽]
14 of 15 jaar	2811	10 [▲]	75 [▲]	51 [▽]	36	6	80 [▲]	57 [▼]	43
16 of 17 jaar	4895	5 [▼]	74 [▲]	59 [△]	38	6	75	66 [▲]	46 [△]
18 jaar of ouder	3339	8	68 [▼]	60 [△]	36	6	68 [▼]	64 [▲]	38 [▽]
Nederlands/westers	10443	7 [▼]	72	59 [▲]	38	5 [▽]	75	65 [▲]	45 [▲]
Turks/Marokkaans ^a	155	22 [▲]	66	28 [▼]	17	7	68	29 [▼]	5 [▼]
Surinaams/Antilliaans ^a	380	11	77	38 [▼]	26	14 [△]	76	38 [▼]	29 [▼]
Niet-gelovig	8974	7 [▼]	72	59 [▲]	38	6 [▼]	75	67 [▲]	46 [▲]
Beetje christelijk	1662	9	71	54	34	6	78	54 [▼]	38 [▼]
Zeer christelijk	456	24 [▲]	57	41 [▼]	22	18 [▲]	65	39 [▼]	23 [▼]
Islamitisch	192	27 [▲]	67	28 [▼]	22	21 [▲]	59	30 [▼]	9 [▼]
Laagopgeleid	4160	12 [△]	71	53	35	8 [△]	73	63	45
Hoogopgeleid	7212	6	72	59 [△]	37	5	75	61	41
Totaal	11422	8 [△]	71	57	36	6	74	62 [△]	42 [△]

^a hiermee worden ook andere anticonceptiemethoden bedoeld; ▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Wanneer de eerste keer met 13 jaar of eerder plaatsvindt, wordt er minder vaak anticonceptie gebruikt. Jongeren met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gebruikten bij de eerste geslachtsgemeenschap minder vaak de pil (al dan niet gecombineerd met het condoom). Zeer christelijke en islamitische jongeren gebruiken relatief vaak geen anticonceptie bij de eerste geslachtsgemeenschap. Dat geldt ook voor laagopgeleide jongeren, maar het verschil met hoogopgeleide jongeren is zeer klein.

5.2 Anticonceptiegebruik met de laatste sekspartner

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd of zij iets gedaan hebben om zwangerschap te voorkomen met degene met wie ze de laatste keer geslachtsgemeenschap hadden. Indien er altijd of soms anticonceptie werd gebruikt, is gevraagd naar de gebruikte methode. Daarnaast is aan alle meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, gevraagd of zij een anticonceptiemethode gebruiken en zo ja, welke dan.

Ook met de laatste sekspartner is het anticonceptiegebruik hoog (Tabel 5.2.1). Vier van de vijf jongeren gebruikte altijd anticonceptie met hun laatste sekspartner. Jongeren onder de 18, meisjes met een Marokkaanse of Turkse en met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond, christelijke en islamitische meisjes en laagopgeleide jongeren gebruiken minder consequent anticonceptie. Jongens geven veel vaker aan dat er altijd anticonceptie werd gebruikt als de laatste partner een vaste partner was, dan wanneer dit een losse partner was.

Van de jongeren die bij geslachtsgemeenschap met hun laatste sekspartner iets hebben gedaan om zwangerschap te voorkomen, gebruikte ruim driekwart de pil (niet in tabel). Twee derde van de jongens en de helft van de meisjes gebruikte (al dan niet tegelijkertijd) een condoom. Hierin verschillen jongens en meisjes significant van elkaar. Een op de zeven jongens en een op de zes meisjes geeft aan dat een andere anticonceptiemethode dan de pil werd gebruikt, zoals het spiraal of de anticonceptiering. Een op de vijf jongens en een op de zes meisjes zegt dat de penis werd teruggetrokken voor het klaarkomen en een op de twintig jongens en meisjes geeft aan dat periodieke onthouding werd toegepast.

Tabel 5.2.1 Anticonceptiegebruik met de laatste partner (%)

	Jongens			Meisjes			
	n	Altijd	Soms	Nooit/ weet niet	Altijd	Soms	Nooit/ weet niet
12-14 jaar	80	-	-	-	-	-	-
15-17 jaar	1361	70▼	9▲	21▲	80▼	9	10
18-20 jaar	4076	84▲	6	11▼	85	7	9
21-24 jaar	6122	80	6	14	85▲	8	7▼
Nederlands/westers	10641	81	6	13	86▲	6▼	8▼
Turks/Marokkaans ^a	157	66	11	24	57▼	14▲	29▲
Surinaams/Antilliaans ^a	391	70	8	22	70▼	21▲	9
Niet-gelovig	9129	81	6	14	87▲	6▼	7▼
Beetje christelijk	1705	7	9	16	85	8	7
Zeer christelijk	470	76	11	13	68▼	20▲	13▲
Islamitisch	195	64	12	24	48▼	27▲	25▲
Laagopgeleid	4286	72▼	9▲	19▲	74▼	12▲	14▲
Hoogopgeleid	7300	84▲	5▼	11▼	90▲	5▼	5▼
Losse partner	3121	67▼	9▲	25▲	84	7	9
Vaste partner	8518	85▲	6▼	9▼	84	8	8
Total	11639	79	6	14△	84△	8△	8

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

In Tabel 5.2.2 is te zien welke factoren samenhangen met consequent anticonceptiegebruik (= altijd anticonceptie gebruikt hebben bij seks met de laatste partner). Bivariaat hangen meer factoren samen met consequent anticonceptiegebruik dan multivariaat. Uit de multivariate analyses komt naar voren dat als iemand meer kennis heeft, meer informatie over seks gehad heeft op school en meer over seks praat met de partner, de kans op consequent anticonceptiegebruik groter is. Het omgekeerde verband wordt gevonden met een positieve houding tegenover zwangerschap en het hebben meegemaakt van

seksueel geweld: dan is de kans op consequent anticonceptiegebruik juist kleiner.

Tabel 5.2.2 Factoren die samenhangen met consequent anticonceptiegebruik

	Bivariaat (n=variabel)		Multivariaat ^a (n=11296)	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Kennis	1.23***	1.17-1.28	1.10***	1.05-1.15
Informatie op school	1.41***	1.21-1.66	1.37***	1.16-1.60
Communicatie met laatste partner	1.46***	1.32-1.66	1.38***	1.24-1.55
Communicatie met ouders	1.18	0.77-1.81	-	-
Communicatie met vrienden	1.19**	1.05-1.34	0.95	0.84-1.08
Positief tegenover zwangerschap	0.48***	0.38-0.60	0.55***	0.43-0.71
Emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis	0.94**	0.91-0.98	1.00	0.96-1.05
Eigenwaarde	1.21**	1.07-1.37	0.98	0.84-1.16
Psychische gezondheid	1.17**	1.05-1.30	1.12	0.97-1.29
Seksueel geweld meegemaakt	0.69**	0.56-0.86	0.72**	0.56-0.92
Nagelkerke R ²				

*** $p < .001$; ** $p < .01$; ^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie; ^a De multivariate analyse is enkel uitgevoerd bij jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap.

Van de seksueel ervaren meisjes (= meisjes die ooit geslachtsgemeenschap hebben gehad) gebruikt 87% een anticonceptiemethode (Tabel 5.2.3). De helft van de seksueel ervaren meisjes gebruikt de pil en nog eens 14% gebruikt de pil in combinatie met condooms. Dit betekent overigens niet dat deze meisjes elke keer dat ze geslachtsgemeenschap hebben dubbel beschermd zijn. Sommige van deze meisjes gebruiken bijvoorbeeld een condoom als ze de pil zijn vergeten, of als ze ongesteld zijn. Negen procent van de seksueel ervaren meisjes gebruikt enkel condooms en 11% een koper- of hormoonspiraaltje. Ruim 3% gebruikt een andere methode, bijvoorbeeld de prikpil, het anticonceptiestaaftje of de anticonceptiering.

Tabel 5.2.3 Huidige anticonceptiemethode (% van de seksueel ervaren meisjes)

	15-17 jaar (n=894)	18-20 jaar (n=2732)	21-24 jaar (n=3895)	Totaal (n=7552)
geen	12,3	9,3 [▼]	14,5 [▲]	12,8
de pil	51,3	54,6 [▲]	48,3 [▼]	50,4
condooms	8,7	8,1	9,1	8,8
de pil en condooms	22,5 [▲]	16,2 [▲]	9,9 [▼]	13,6
een spiraaltje (koper of Mirena)	2,6 [▼]	8,9 [▼]	14,9 [▲]	11,4
de prikpil	1,0	1,7	0,9	1,2
het anticonceptiestaaftje (Implanon)	1,2	0,9	1,1	1,1
de anticonceptiering (NuvaRing)	0,4	0,2 [▼]	1,0 [▲]	0,7
de pleisterpil (Evra)	0,0	0,0	0,0	0,0
iets anders	0,0	0,0	0,2 [▲]	0,1

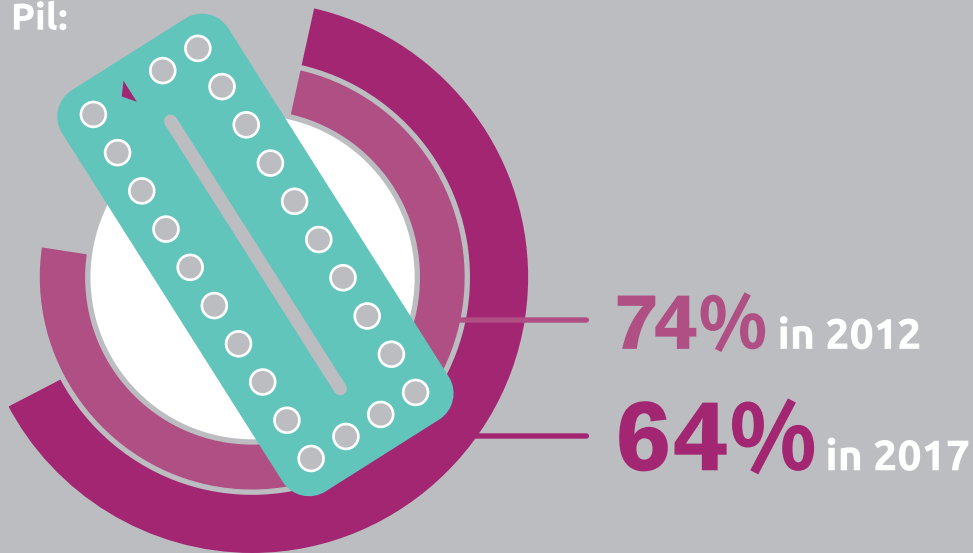
▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Niet alle meisjes die ooit geslachtsgemeenschap hadden, lopen risico op ongeplande zwangerschap als ze op dit moment geen anticonceptie gebruiken. Onder seksueel ervaren meisjes die geen anticonceptie gebruiken, is de meest genoemde reden hiervoor dat ze de laatste tijd geen geslachtsgemeenschap hebben (Tabel 5.2.4). Deze reden wordt vooral genoemd in de jongste groepen. Van de 21- tot en met 24-jarige meisjes in deze groep geeft bijna een derde aan dat dit is omdat ze zwanger zijn of willen worden. Ook zegt nog ongeveer een op de zes meisjes dat ze geen voorbehoedsmiddelen willen gebruiken.

Een kwart van de 15- tot en met 17-jarigen, een op de zes 18- tot en met 20-jarigen en een op de acht 21- tot en met 24-jarigen geeft een andere reden voor het feit dat ze geen anticonceptie gebruiken. Veruit de meest genoemde reden hier is "Ik heb last van bijwerkingen". Daarnaast geven meisjes ook aan dat ze binnenkort iets gaan gebruiken ("Ik krijg binnenkort een spiraaltje"), dat ze geen hormonen willen gebruiken, dat het niet nodig is ("We hebben geen soa", "ik ben getrouwd"), dat ze net bevallen zijn of dat ze een aandoening hebben waardoor ze geen anticonceptie mogen of kunnen gebruiken.

Anticonceptie

Pil:

Spiraaltje:

Tabel 5.2.4 Redenen om geen anticonceptie te gebruiken (% seksueel ervaren meisjes)

	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
	n=96	n=228	n=490
Ik heb de laatste tijd geen geslachtsgemeenschap	57	55	43
Ik ben zwanger of wil zwanger worden	1▼	17	31▲
Ik wil geen voorbehoedmiddelen gebruiken	22	16	18
Ik durf niet naar de huisarts te gaan	4*	3*	2*
Ik mag geen voorbehoedmiddelen gebruiken (van ouders of geloof)	9	2	3
Ik kan het niet betalen	4*	3*	3*
Ik ben onvruchtbaar	5*	<1*	2*
Mijn vriend is onvruchtbaar	0*	<1*	2*
Om een andere reden	27	17	13

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Van de meisjes die een anticonceptie methode gebruiken, heeft het grootste deel (89%) een hulpverlener of arts gesproken toen ze dit voorbehoedmiddel gingen gebruiken (niet in tabel). Het overgrote deel van de meisjes (82%) sprak met de huisarts, 5% met een gynaecoloog en minder dan 1% sprak met een Sense verpleegkundige, verloskundige of abortusarts. Bij 'anders namelijk' wordt een andere specialist genoemd, de huisarts én de gynaecoloog, of de moeder. Van de meisjes die met een arts of hulpverlener spraken, geeft 15% aan dat deze hen heeft verteld over één andere methode en 49% over meerdere andere methoden.

5.3 De morning-afterpil

Wij vroegen meisjes ook naar het gebruik van de morning-afterpil. Zes procent van alle meisjes van 12 tot en met 24 jaar slikte in het afgelopen jaar de morning-afterpil (Tabel 5.3.1). Onder seksueel ervaren meisjes is dat 12% (9,6% één keer, 2,7% meerdere keren). Onder seksueel ervaren meisjes wordt de morning-after minder vaak gebruikt na het 20e jaar. De belangrijkste redenen om een morning-afterpil te slikken (niet in tabel) zijn dat er geen voorbehoedsmiddel was gebruikt (42%), dat men was vergeten de pil te slikken (40%), of dat het condoom was afgegleden of gescheurd (26%). Negen procent van de meisjes zegt dat de pil niet goed werkte (bijvoorbeeld door overgeven of antibiotica). Zes procent noemt nog een andere reden. Hier wordt vrijwel uitsluitend aangegeven dat men twijfelde over of zich zorgen maakte over het juiste gebruik van

anticonceptie. Soms wordt ook in algemene zin aangegeven dat het voor de zekerheid was.

Tabel 5.3.1 Morning-afterpil gebruik in de afgelopen 12 maanden (%)

	Alle meisjes		Seksueel ervaren meisjes	
	n	%	n	%
12-14 jaar	1598	0▼	31	15
15-17 jaar	2460	4▼	894	14
18-20 jaar	3890	10▲	2732	16
21-24 jaar	4477	9▲	3895	10▽
Nederlands/westers	11060	6	6923	12
Turks/Marokkaans ^a	330	4	75	27
Surinaams	294	6	168	14
Antilliaans	157	9	96	17
Niet-gelovig	8925	6	5825	11
Beetje christelijk	2020	7	1205	15
Zeer christelijk	870	5	328	15
Islamitisch	424	5	102	23
Laagopgeleid	4620	5	2707	12
Hoogopgeleid	7713	6	4815	12
Total	12425	6	7552	12

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

5.4 Houding tegenover zwangerschap

Wij vroegen de seksueel ervaren jongeren hoe zij het op dit moment zouden vinden om zwanger te worden (meisjes) of als er een meisje zwanger van hen zou zijn (jongens).

Tabel 5.4.1 Houding tegenover zwangerschap nu (% seksueel ervaren jongeren)

	Jongens				Meisjes		
	n	(Erg) leuk	Neutraal	(Erg) vervelend	(Erg) leuk	Neutraal	(Erg) vervelend
12-14 jaar	72	-	-	-	-	-	-
15-17 jaar	1345	5▼	4	91▲	6▼	4	90▲
18-20 jaar	4064	6▼	4	90▲	7▼	5	88▲
21-24 jaar	6118	13▲	4	82▼	24▲	6	70▼
Nederlands/westers	10605	10	4	86	15	5	80
Turks/Marokkaans ^a	156	13	9	78	26	12	61
Surinaams/Antilliaans ^a	390	12	8	80	32	10	58
Niet-gelovig	9096	9▼	5	86▲	14▼	4▼	81▲
Beetje christelijk	1701	12	3	86	17	7	76
Zeer christelijk	468	19	6	75▼	39▲	7	53▼
Islamitisch	194	23▲	7	71▼	30	12	58▼
Laagopgeleid	4264	17▲	8▲	76▼	27▲	8▲	64▼
Hoogopgeleid	7283	6▼	2▼	91▲	10▼	3▼	87▲
Single	4253	6▼	5	89▲	7▼	4	89▲
Vaste partner	7346	14▲	4	82▼	21▲	6	73▼
Total	11599	10▼	5	85△	16△	5	78▼

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

De meeste seksueel ervaren jongeren zouden een zwangerschap op dit moment (erg) vervelend vinden (Tabel 5.4.1). Toch zou nog een op de tien jongens en een op de zes meisjes dit (erg) leuk vinden. De houding tegenover een zwangerschap is positiever onder jongeren boven de 20, islamitische en zeer christelijke jongeren en laagopgeleide jongeren. Ook relatiestatus speelt mee: 14% van de jongens en 21% van de meisjes met een relatie zou een zwangerschap (erg) leuk vinden.

5.5 Ervaring met zwangerschap

Zeventien van de duizend jongens hebben wel eens iemand zwanger gemaakt en 34 van de duizend meisjes zijn wel eens zwanger geweest (Tabel 5.5.1).

Tabel 5.5.1 Ervaring met (ongeplande en/of) ongewenste zwangerschap (%)

	n	Zwangerschap		Ong gepland		Ongewenst	
		♂	♀	♂	♀	♂	♀
12-14 jaar	2970	0,2▼	0,1▼	0,0	0,0	0,0	0,0
15-17 jaar	4097	1,0▼	0,7▼	1,0	0,7▼	0,9	0,3▼
18-20 jaar	6124	1,5	2,6	1,5	2,3	1,2	1,4
21-24 jaar	7267	3,6▲	8,1▲	3,2△	5,5▲	2,4△	3,0▲
Nederlands/westers	18174	1,6*	2,6▼	1,4*	1,8▼	1,1*	0,9*
Turks	319	2,5*	0,9▼	2,5*	0,7▼	1,9*	0,5*
Marokkaans	264	2,6*	6,2	2,6*	5,9	0,2*	5,0*
Surinaams	469	3,6*	14,7▲	3,4*	12,6▲	3,3*	7,8*
Antilliaans	220	0,6*	10,3	0,3*	8,7	0,0*	3,6*
Niet-gelovig	15007	1,8	2,7▼	1,6	2,0▼	1,3	1,0▼
Beetje christelijk	3103	1,0	3,6	1,0	2,9	0,9	1,3
Zeer christelijk	1282	1,8	5,4	1,8	2,3	0,6	1,0
Islamitisch	761	3,0	3,5	3,0	2,6	1,8	2,0
Laagopgeleid	7783	2,7△	6,5▲	2,2△	4,5▲	1,6	2,1△
Hoogopgeleid	12496	1,0▽	1,3▼	1,0▽	1,1▼	0,9	0,8▽
Total	20458	1,7	3,4△	1,6	2,4△	1,2	1,4

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Zestien van de duizend jongens en 24 van de duizend meisjes kregen/kreeg te maken met een ongeplande zwangerschap. Die hoeft niet altijd ongewenst te zijn. Voor 12 van de duizend jongens en 14 van de duizend meisjes was dat wel het geval. In de oudste groep hebben jongeren vaker te maken gehad met een zwangerschap, ook ongepland en/of ongewenst. Ook meisjes met een Surinaamse achtergrond zijn vaker (ongepland) zwanger geweest. Onder niet-gelovige meisjes zijn minder meisjes wel eens zwanger geweest, ook ongepland

of ongewenst. Tenslotte hebben laagopgeleide jongens en meisjes vaker te maken met een (ongeplande en/of ongewenste) zwangerschap.

Tabel 5.5.2 Anticonceptiegebruik bij ongeplande zwangerschap (%)

	Jongens	Meisjes
	n=126	n=340
Nee	42 [▲]	32
Ja, maar niet altijd	12	15
Ja, maar ging dit niet altijd goed	34	31
Ja, altijd	10	18 [▲]
Weet ik niet (meer)	2	4

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil.

Tabel 5.5.2 laat zien dat er bij een ongeplande zwangerschap meestal geen anticonceptie werd gebruikt (bij 42% van de jongens en 32% van de meisjes). Bij een derde van de jongeren ging er bij de ongeplande zwangerschap iets mis met het anticonceptiegebruik (bijvoorbeeld gescheurd condoom, de pil vergeten). Twaalf procent van de jongens en 15% van de meisjes zegt dat er niet altijd anticonceptie werd gebruikt. Ook zegt nog 10% van de jongens en 18% van de meisjes dat ze wel altijd anticonceptie gebruikten, ondanks de ongeplande zwangerschap. Een besluit nemen over een ongewenste zwangerschap is niet altijd moeilijk: ongeveer de helft van de meisjes vond dit moeilijk, ongeveer de helft niet (niet in tabel). Bij een zwangerschap bezoeken de meeste jongeren wel een hupverlener of arts, meestal een huisarts, verloskundige of abortuskliniek. Jongens bezoeken wel veel vaker geen hulpverlener of arts (43%) dan meisjes (11%).

Tabel 5.5.3 Factoren die samenhangen met ongeplande zwangerschap

	Bivariaat (n=variabel)		Multivariaat ^a (n=11296)	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Kennis	1.18**	1.07-1.30	1.00	0.92-1.10
Informatie op school	0.76*	0.61-0.95	0.75*	0.58-0.95
Communicatie met laatste partner	1.16*	1.00-1.34	0.98	0.83-1.17
Communicatie met ouders	0.80	0.19-3.33	-	-
Communicatie met vrienden	1.50***	1.29-1.75	1.04	0.83-1.30
Positief tegenover zwangerschap	3.80***	2.69-5.37	2.12***	1.50-3.01
Emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis	1.28***	1.21-1.36	1.16***	1.08-1.23
Eigenwaarde	0.66**	0.53-0.84	0.97	0.68-1.39
Psychische gezondheid	0.61***	0.51-0.74	0.93	0.68-1.27
Seksueel geweld meegemaakt	7.39***	5.27-10.37	2.58***	1.71-3.88
Nagelkerke R ²			0.21	

*** $p < .001$; ** $p < .01$; ^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie; ^a De multivariate analyse is enkel uitgevoerd bij jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap.

In Tabel 5.5.3 is te zien welke factoren samenhangen met ongepland zwanger zijn geweest (meisjes) of een meisje ongepland zwanger te hebben gemaakt (jongens). Jongeren die te maken hebben gehad met een ongeplande zwangerschap geven aan dat ze iets minder informatie hebben gehad over seksualiteit op school, en hebben daarnaast een positievere houding tegenover zwangerschap en vaker emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis en seksueel misbruik meegemaakt.

5.6 Abortus

Negen op de duizend jongens en elf op de duizend meisjes kregen ooit te maken met een abortus. Aan meisjes met een abortuservaring is gevraagd of ze hier makkelijk over praten of niet, of ze zich erover schamen en in hoeverre ze achter hun besluit staan (Tabel 5.6.1).

Tabel 5.6.1 Abortusstigma (% meisjes met een abortuservaring)

	Meisjes met een abortuservaring (n=150)		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) mee oneens
Ik praat makkelijk over mijn abortus ervaring	19	23	59
Ik schaam me dat ik een abortus heb ondergaan	47	18	35
Ik sta achter mijn keuze voor een abortus	65	23	12

Uit de antwoorden op deze vragen komt naar voren dat twee derde van de meisjes helemaal achter de keuze voor een abortus staat, maar dat tegelijkertijd 59% aangeeft dat ze er niet makkelijk over praten. Bijna de helft van de meisjes met een abortuservaring schaamt zich hiervoor.

5.7 Verschuivingen in anticonceptiegebruik

In deze paragraaf kijken we naar verschillen tussen 2012 en 2017 in anticonceptiegebruik (bij de eerste geslachtsgemeenschap en met de laatste partner) en in de gebruikte methode.

Tabel 5.7.1 Verschuivingen in anticonceptiegebruik (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Anticonceptie bij de eerste keer	n=1890	n=4033	n=2924	n=7383
Niets gebruikt	13	8 [▽]	9	6 [▽]
Condoom	72	71	74	74
Pil of andere methode	50	57 [△]	58	62 [△]
Double Dutch	34	36	41	42
Anticonceptie met de laatste partner	n=1811	n=4066	n=2899	n=7572
Altijd	78	79	81	84 [△]
Soms	13	6 [▽]	12	8 [▽]
Nooit/weet niet	9	14 [▲]	6	8 [△]

▽/▲= lager/hoger dan in 2012, minstens klein verschil;^{▽/△}= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Het percentage jongeren dat de eerste keer geen anticonceptie gebruikt is iets afgenomen, het percentage bij wie de pil werd gebruikt is iets toegenomen. In

Abortus

65%

staat **achter haar keuze** voor abortus

59%

praat er **niet** makkelijk over

47%

schaamt zich er voor

2012 zagen we juist dat pilgebruik iets was afgenomen vergeleken met 2005, dus het lijkt nu weer op het niveau van 2005 te zijn. In 2017 geven wel meer jongeren aan dat er nooit anticonceptie werd gebruikt bij geslachtsgemeenschap met de laatste partner. De groep die aangeeft dat er soms anticonceptie werd gebruikt is daarentegen kleiner geworden. Bij meisjes is de groep die altijd anticonceptie gebruikte met de laatste partner iets groter geworden.

Tabel 5.7.2 Verschuivingen in gebruikte methode (% seksueel ervaren jongeren)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Methode met laatste partner	n=1890	n=4033	n=2924	n=7383
Condooms	69	64 [▽]	57	51 [▽]
De pil	74	76	84	78 [▽]
Andere methode	5	14 [▲]	8	16 [▲]
Huidige methode			n=2849	n=7551
Niets			11	13 [▲]
De pil			61	50 [▽]
Condooms			7	9 [▲]
De pil en condooms			13	14
Andere vorm van anticonceptie			8	14 [▲]
Morning-afterpil			n=2841	n=7527
In de afgelopen 12 maanden			12	12

^{▽/▲}= lager/hoger dan in 2012, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Dat consequent anticonceptiegebruik iets is toegenomen onder meisjes, heeft wellicht ook te maken met de keuze voor een methode. Met langwerkende methoden is consequent gebruik immers eenvoudiger dan met een methode waar je dagelijks aan moet denken, zoals de anticonceptiepil. Ondanks dat de pil nog de meest gebruikte methode is, is het aantal pilgebruiksters met ruim 10% afgenomen sinds 2012. In 2012 gebruikte nog 74% van de seksueel ervaren meisjes de pil (al dan niet in combinatie met condooms), in 2017 is dat 64%. Andere anticonceptiemethoden dan de pil worden door seksueel ervaren meisjes nu vaker gebruikt, zowel met de laatste partner als continu. Onder seksueel ervaren meisjes is het gebruik van de morning-afterpil exact hetzelfde gebleven.

5.8 Conclusies

Het anticonceptiegebruik onder jongeren in Nederland is anno 2017 nog steeds goed te noemen. Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruikte 92% van de jongens en 94% van de meisjes een anticonceptiemethode. Dat is iets verbeterd ten opzichte van 2012. Met de laatste partner gebruikten vier op de vijf jongeren altijd anticonceptie. Ook dit percentage is (bij de meisjes) iets toegenomen. Jongeren die meer weten over seksualiteit, voortplanting en soa's, die meer informatie hebben gekregen op school en die hier vaker over praten met hun partner, gebruiken vaker consequent anticonceptie met de laatste partner. Jonge jongeren, jongeren met een niet-westerse achtergrond, zeer christelijke en islamitische jongeren en laagopgeleide jongeren, gebruiken minder vaker geen anticonceptie.

Het gebruik van andere anticonceptiemethoden dan de pil is in opkomst. Hoewel de pil nog steeds de meest gebruikte methode is, is het gebruik hiervan wel sterk afgenomen, van 74% naar 64% onder meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap. Na de pil wordt vooral het spiraaltje veel gebruikt. Twee derde van de meisjes die een anticonceptieconsult hebben gehad, geeft aan dat ze informatie hebben gekregen over andere soorten voorbehoedmiddelen. Hopelijk helpt dit hen te kiezen voor een methode die bij ze past. Onder meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is de groep die geen anticonceptiemethode gebruikt iets groter dan in 2012. De meeste meisjes die niets gebruiken geven echter aan dat ze geen geslachtsgemeenschap hebben, of zwanger zijn of willen worden. Deze meisjes lopen hierdoor geen risico op ongeplande zwangerschap.

Zestien van de duizend jongens en 24 van de duizend meisjes kregen ooit in hun leven te maken met een ongeplande zwangerschap. Deze jongeren hebben een positievere houding tegenover zwangerschap. Ook hebben ze vaker emotionele verwaarlozing en mishandeling thuis en seksueel misbruik meegemaakt dan jongeren die nooit (ongepand) zwanger waren. Ongeplande en ongewenste zwangerschappen komen vaker voor onder Surinaamse meisjes en laagopgeleide jongeren. Dit laat zien dat het minder zorgvuldige anticonceptiegebruik in deze groepen niet uitsluitend voortkomt uit een (latente) kinderwens.

Negen op de duizend jongens en 11 op de duizend meisjes kregen ooit te maken met een abortus. Er lijkt een taboe te rusten op het hebben ondergaan van een abortus. Ondanks dat twee derde van de meisjes met een abortuservaring

Hoofdstuk 5

helemaal achter de keuze voor een abortus staat, geeft tegelijkertijd 59% aan dat ze er niet makkelijk over praten en bijna de helft van deze meisjes schaamt zich voor hun abortuservaring.

Hoofdstuk 6 Soa en hiv

Denise Twisk & Suzanne Meijer

In dit hoofdstuk gaan we in op de mate waarin jongeren zich beschermen tegen soa's en hiv door het gebruiken van condooms. Ook wordt bekeken welke groepen zich beter en minder goed beschermen, wat drempels zijn om geen condooms (meer) te gebruiken en wie condooms kopen en bij zich dragen. Vervolgens wordt beschreven of jongeren zich laten testen op soa en hiv, wat drempels of motieven hiervoor zijn en hoeveel jongeren een positieve soa en/of hiv-test hebben gehad.

6.1 Condoomgebruik bij eerste geslachtsgemeenschap en met laatste partner

Aan de jongeren die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, is gevraagd of zij de eerste keer dat ze dit deden een condoom hebben gebruikt en of zij bij hun eerste keer hebben gepraat over het voorkomen van soa's. Daarnaast is gevraagd naar condoomgebruik met de laatste partner met wie men geslachtsgemeenschap of anale seks had.

Bij de eerste geslachtsgemeenschap geeft 71% van de jongens en 74% van de meisjes aan dat er een condoom werd gebruikt (Tabel 5.1.1). Wanneer de eerste keer met 18 jaar of later plaatsvindt, gebruiken zowel jongens als meisjes minder vaak een condoom. Voor jongens is dat ook het geval als de eerste keer voor het 14e jaar plaatsvindt. Zeer christelijke jongeren en islamitische meisjes gebruiken de eerste keer minder vaak een condoom.

Meer dan de helft van de jongeren (58%) heeft voorafgaand aan de eerste geslachtsgemeenschap niet gepraat over het voorkomen van soa's. Dat is meestal omdat ze er niet aan dachten om hier over te praten (48%) of omdat ze het niet nodig vonden om er over te praten (47%). Een klein gedeelte van de jongeren durfde er niet over te praten (5%). Jongens geven iets vaker aan dan meisjes dat ze het niet nodig vonden om hierover te praten, terwijl meisjes er vaker niet over te durven praten dan jongens.

Waar bij de eerste keer geslachtsgemeenschap ruim zeven op de tien jongeren een condoom gebruiken, wordt bij latere seksuele contacten vaker het condoom achterwege gelaten. Jongens geven wel vaker dan meisjes aan dat er met de laatste sekspartner condooms werden gebruikt. Negenentwintig procent van de jongens en 19% van de meisjes zegt wel (altijd) condooms te hebben gebruikt

met de laatste partner. Bij 23% van de jongens en 28% van de meisjes was dat niet of nooit het geval.

Onder 15- tot en met 17-jarige jongeren is het percentage jongens (42%) en meisjes (33%) dat altijd een condoom gebruikt het grootst. Met het ouder worden, gebruiken jongeren vaker geen condooms (meer) met de laatste partner. Jongeren van 21 tot en met 24 jaar geven relatief vaak aan dat zij in het begin wel condooms gebruikten met hun laatste partner, maar later niet meer. Dit kan waarschijnlijk worden toegeschreven aan het feit dat deze jongeren vaker een vaste partner hebben dan jongeren die jonger zijn. Zij gaan dan gedurende de relatie over op een andere anticonceptiemethode en stoppen met het gebruiken van condooms. Ruim 40% van de jongeren voor wie de laatste sekspartner een vaste, monogame partner was, geeft aan in het begin wel condooms gebruikt te hebben, maar later niet meer.

Bij losse contacten is het condoomgebruik opvallend laag. Ruim vier op de tien jongeren voor wie de laatste partner een one-nightstand was, geeft hierbij aan geen condooms te hebben gebruikt. Van jongeren de jongen die aangeven dat de laatste sekspartner een losse partner was waarmee ze vaker seks hadden, gebruikte een op de drie jongeren nooit een condoom. Naast leeftijd en partnertype speelt enkel geloof bij meisjes nog een kleine rol voor condoomgebruik met de laatste partner. Onder niet-gelovige meisjes is de groep die niet of nooit een condoom gebruikte het grootst.

Condoomgebruik

Eerste keer seks:

7/10 gebruikt **WEL EEN CONDOOM**

Onenightstand:

4/10
gebruikt **GEEN CONDOOM**

Tabel 6.1.1 Condoomgebruik met de laatste partner (%)

	Jongens					Meisjes			
	n	Ja, altijd ^a	Soms wel	Begin	Nee, nooit ^a	Ja, altijd ^a	Soms wel	Begin	Nee, nooit ^a
12-14 jaar	77	-	-	-	-	-	-	-	-
15-17 jaar	1316	42 [▲]	19	21 [▼]	19 [▼]	33 [▲]	25 [▲]	21 [▼]	21 [▼]
18-20 jaar	4008	32 [▲]	18	28	22	23 [▲]	18	33	26 [▼]
21-24 jaar	5965	23 [▼]	20	32 [▲]	25 [▲]	14 [▼]	19	36 [▲]	31 [▲]
Nederlands/Westers	10399	27	19	30	24	20	18	34	29
Turks/Marokkaans ^b	156	45	23	23	9	22	29	24	25
Surinaams/Antilliaans ^b	376	43	14	25	18	16	25	39	20
Niet-gelovig	8928	27	17	31	24	19	18 [▽]	33	30 [△]
Beetje christelijk	1655	34	22	24	20	22 [△]	18	35	24 [▽]
Zeer christelijk	454	28	25	17	29	20	27 [△]	30	23
Islamitisch	192	42	27	15	16	17	40 [△]	22 [▽]	21
Laagopgeleid	4179	31	19	25	25	19	22	31	28
Hoogopgeleid	7136	27	19	32	22	19	18	34	28
One-nightstand	1342	61 [▲]	0 [▼]	0 [▼]	39 [▲]	55 [▲]	0 [▼]	0 [▼]	45 [▲]
Losse partner, vaker seks	1605	29	30 [▲]	14 [▼]	27 [▲]	22	31 [▲]	11 [▼]	36 [▲]
Vaste partner, 1 keer seks	297	76 [▲]	0 [▼]	0 [▼]	24	72 [▲]	0 [▼]	0 [▼]	28
Vaste partner, ook seks met anderen	1099	13 [▼]	26 [▲]	40 [▲]	21	9 [▼]	18	47 [▲]	25
Vaste partner, monogaam	7023	18 [▼]	21 [▲]	42 [▲]	18 [▼]	13 [▼]	21 [▲]	41 [▲]	25 [▼]
Totaal	11366	29 [▲]	19	29	23	19	19	33 [▲]	28 [▲]

▼/▲ = lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△ = lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; - groep te klein om betrouwbare percentages te geven; ^a Bij één keer geslachtsgemeenschap 'altijd' dat hierbij een condoom is gebruikt en 'nooit' dat hierbij geen condoom is gebruikt; ^b Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Tabel 6.1.2 laat zien dat er in condoomgebruik met de laatste partner weinig verschil bestaat tussen de verschillende onderwijsniveaus voor jongeren van 12 tot en met 16 jaar. Binnen de groep 17- tot en met 20-jarigen gebruikten jongeren op het hbo iets minder vaak altijd condooms met hun laatste partner (24%).

Jongeren op mbo niveau 1/2 gebruikten relatief vaak niet of nooit condooms (34%).

Tabel 6.1.2 Condoomgebruik laatste partner naar onderwijsniveau in detail (%)

	n	Ja altijd ^a	Soms	Begin wel	Nee, nooit ^a
12-16 jaar					
Vmbo basis/kader	122	49	25	6	20
Vmbo theoretisch/gemengd	87	50	17	12	21
Havo	108	43	22	17	18
Vwo	46	-	-	-	-
Totaal	363	45	21	14	20
17-20 jaar					
Mbo 1/2	146	29	18	18	34
Mbo 3	307	30	22	25	23
Mbo 4	961	26	19	29	25
Hbo	1302	24	19	34	22
Wo	918	31	15	31	22
Buitenschools	572	29	17	27	27
Totaal	4206	27	18	30	24

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; - = groep te klein om betrouwbare percentages te geven; ^a Wanneer iemand één keer geslachtsgemeenschap heeft gehad betekent 'altijd' dat hierbij een condoom is gebruikt en 'nooit' dat hierbij geen condoom is gebruikt.

6.2 Stoppen met condooms

Ongeveer een op de drie jongeren geeft aan dat ze met de laatste sekspartner in het begin wel condooms gebruikten, maar dat ze hier later mee gestopt zijn (Tabel 6.1.1). Tabel 6.2.1 laat zien dat vier van de vijf jongens en driekwart van de meisjes in deze groep binnen 3 maanden gestopt is met het gebruiken van condooms. Iets minder dan de helft van deze jongeren stopt na een maand met condooms en ongeveer 15% binnen een week. Het overgrote deel van de jongeren geeft aan dat zij beide wilden stoppen met condooms. Een op de acht jongeren heeft helemaal niet gepraat met zijn of haar partner toen zij stopten met condooms. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes geeft aan dat zijzelf en hun sekspartner niet getest zijn op soa en/of hiv na het stoppen met condooms.

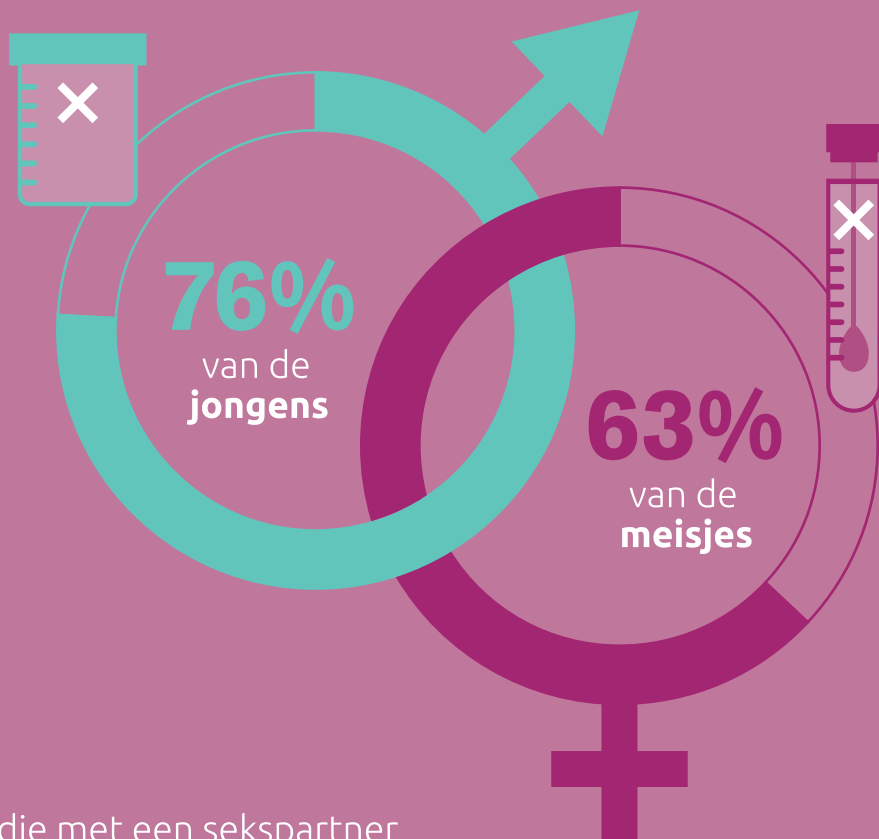
Tabel 6.2.1 Proces rond stoppen met condooms bij laatste partner (%)

	Jongens (n=1169)	Meisjes (n=2517)
Aantal weken tot stoppen condoomgebruik		
1 week	15	14
1 tot 4 weken	31	34
1 tot 3 maanden	34	27
meer dan 3 maanden	20	25
Besluitvorming rond stoppen met condooms		
Beiden wilden stoppen	80	81
Ander heeft mij overgehaald	5	6
Ik heb de ander overgehaald	4	1
Niet gepraat	12	12
Getest wanneer gestopt met condooms		
Beiden laten testen	12	20 [▲]
Ik heb mijzelf laten testen	6	10 [▲]
Ander heeft zich getest	6	7
Niet getest	76 [▲]	63

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil.

Meisjes en jongeren van 21 tot en met 24 jaar laten zich relatief vaak testen wanneer zij stoppen met condooms (Tabel 6.2.2).

Soa-test

die met een sekspartner
stoppen met condoms laten
zich allebei **NIET testen op soa's**

Tabel 6.2.2 Proces rond stoppen met condooms bij laatste partner naar leeftijdsgroep^a (% 15-24 jarigen)

	15-17 jaar (n=297)	18-20 jaar (n=1274)	21-24 jaar (n=2111)
Aantal weken tot stoppen condoomgebruik			
1 week	12	15	14
1 tot 4 weken	37	32	33
1 tot 3 maanden	29	28	31
meer dan 3 maanden	22	25	22
Gepraat om te stoppen met condooms			
Beiden wilden stoppen	74	78	83
Ander heeft mij overgehaald	5	5	5
Ik heb de ander overgehaald	5	3	2
Niet gepraat	17	14	10
Getest wanneer gestopt met condooms			
Beiden laten testen	14	9 [▼]	20 [▲]
Ik heb mijzelf laten testen	2 [▼]	7	9 [▲]
Ander heeft zich getest	6	6	6
Niet getest	77 [▲]	78 [▲]	64 [▼]

^{▼/▲} = lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^a Groep 12-14 jarigen te klein.

Onder seksueel ervaren jongeren is de belangrijkste reden om geen condooms (meer) te gebruiken dat er al een andere anticonceptie gebruikt wordt (Tabel 6.2.3). De tweede reden die veel wordt genoemd, is het vertrouwen in elkaar. Daarnaast zeggen veel jongeren ook dat seks met een condoom minder lekker is. Jongens geven dit vaker als reden (58%) dan meisjes (45%). Deze drie hoofdredenen gelden voor alle leeftijden en ongeacht relatiestatus. Ongeveer 8% van de jongeren geeft een andere reden waarom zij geen condooms hebben gebruikt. De vaakst genoemde reden is dat zij beiden geen soa's hebben. Een gedeelte hiervan geeft aan dit zeker te weten omdat ze hierop zijn getest.

Tabel 6.2.3 Redenen geen condooms (meer) te gebruiken bij laatste sekspartner (%)

	Jongens (n=2918)	Meisjes (n=5944)
We gebruikten al een ander voorbehoedmiddel	79	88 [▲]
We vertrouwden elkaar	67 [△]	62
We hadden al lang een vaste relatie	42	39
Met een condoom is het minder lekker	58 [▲]	45
Ik wilde dat niet	11 [△]	6
De ander wilde dat niet	10	10
We hadden allebei nooit seks gehad met iemand anders	12	11
We wilden een kind	1	4 [△]
We dachten er niet aan	10	9
We hadden te veel gedronken	8	7
We hadden drugs gebruikt	1	1
We hadden geen condooms bij ons	14 [△]	11
Om een andere reden	7	8

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Jongeren met en zonder vaste relatie verschillen van elkaar in de redenen die zij geven om seks te hebben zonder condoom. Opvallend is dat jongeren zonder relatie bijvoorbeeld vaker aangeven dat zij er niet aan dachten om condooms te gebruiken of dat ze teveel gedronken hadden. Ongeveer een kwart van de jongeren zonder relatie die geen of niet altijd condooms gebruikten met de laatste sekspartner geeft dit als reden. Daarnaast zegt ook een op de vijf singles dat zij geen condooms gebruikten omdat ze deze niet bij zich hadden.

Tabel 6.2.4 Redenen geen condooms (meer) te gebruiken bij laatste sekspartner uitgesplitst naar relatiestatus (%)

	Jongens		Meisjes	
	Single (n=678)	Partner (n=2240)	Single (n=1096)	Partner (n=4848)
We gebruikten al een ander voorbehoedmiddel	58	85 [▲]	81	89 [△]
We vertrouwden elkaar	49	73 [▲]	44	66 [▲]
We hadden al lang een vaste relatie	9	52 [▲]	6	46 [▲]
Met een condoom is het minder lekker	43	63 [▲]	37	46 [△]
Ik wilde dat niet	13	11	6	6
De ander wilde dat niet	11	10	12	10
We hadden allebei nooit seks gehad met iemand anders	4	15 [▲]	4	12 [▲]
We wilden een kind	1	1	2	4
We dachten er niet aan	24 [▲]	5	23 [▲]	6
We hadden te veel gedronken	23 [▲]	4	23 [▲]	4
We hadden drugs gebruikt	4 [▲]	<1	2 [△]	1
We hadden geen condooms bij ons	19	13	23 [▲]	8
Om een andere reden	10	6	7	8

▲= hoger dan andere groep, minstens klein verschil; △= hoger dan andere groep, zeer klein verschil.

De jongste leeftijdsgroep (15- tot en met 17-jarigen), noemt het niet bij zich hebben van condooms iets vaker als reden voor het achterwege laten van condooms dan oudere leeftijdsgroepen. Verder geven jongeren onder de 21 relatief vaak aan dat ze geen condooms gebruikten omdat geen van beiden seks hadden gehad met iemand anders. Vertrouwen in elkaar en een kinderwens worden iets vaker genoemd door jongeren van 21 jaar en ouder.

Tabel 6.2.5 Redenen geen condooms (meer) te gebruiken bij laatste sekspartner uitgesplitst naar leeftijdsgroep^a (% 15-24 jarigen)

	15-17 jaar (n=862)	18-20 jaar (n=3069)	21-24 jaar (n=4901)
We gebruikten al de pil of een ander voorbehoedmiddel	85	86	83
We vertrouwden elkaar	57 [▽]	64	66 [△]
We hadden al lang een vaste relatie (verkering)	33	41	42
Met een condoom is het minder lekker	48	52	51
Ik wilde dat niet	9	9	8
De ander wilde dat niet	10	11	10
We hadden allebei nog nooit seks gehad met iemand anders	16 [▲]	15 [▲]	9 [▼]
We wilden een kind	1 [▽]	1 [▽]	3 [△]
We dachten er niet aan	8	10	9
We hadden te veel gedronken	7	8	7
We hadden drugs gebruikt	2	1	1
We hadden (soms) geen condooms bij ons	19 [△]	14 [△]	10 [▽]
Om een andere reden	5	7	8

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groep 12-14 jarigen te klein.

6.3 Randvoorwaarden condoomgebruik

Om condooms te kunnen gebruiken, moet je ze ook kunnen kopen en bij je hebben als het nodig is. Bijna 80% van de jongeren heeft geen condooms gekocht in het afgelopen jaar (Tabel 6.3.1). Jongeren die wel condooms kopen, doen dit vooral in een (fysieke) winkel. De helft van de seksueel ervaren jongens en een kwart van de seksueel ervaren meisjes heeft meestal of altijd condooms bij zich als dat nodig is. Mogelijk wordt het kopen en bij je dragen van condooms deels belemmerd door de negatieve opvattingen van jongeren over deze gedragingen. Twee van de vijf jongens en bijna de helft van de meisjes beoordeelt het kopen van condooms als gênant. Daarnaast geeft 35% van de jongeren aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling 'als je condooms bij je hebt, ben je uit op seks'.

Tabel 6.3.1 Randvoorwaarden condoomgebruik (%)

	Jongens	Meisjes
Totale groep	(n=8053)	(n=12446)
Condooms gekocht afgelopen 12 maanden		
Nee	71	85 [▲]
Ja, in een winkel	24 [▲]	13
Ja, online	6 [△]	2
Ja, op een andere plek	1 [△]	<1
Als je condooms bij je hebt, ben je uit op seks^a	37[△]	33
Het is gênant om condooms te kopen^a	38	46[△]
Seksueel ervaren jongeren^b	(n=4441)	(n=7976)
Condooms bij je dragen		
Altijd	24 [▲]	10
Meestal wel	28 [▲]	15
De helft van de keren	5 [▲]	3
Meestal niet	10 [▲]	9
Nooit	11	32 [▲]
Ik heb ze nooit nodig	22	32 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil; ^a Geslachtsgemeenschap, orale seks en/of anale seks heeft gehad; ^b % (helemaal) eens.

Jongens en jongeren van 18 jaar en ouder kopen vaker condooms dan meisjes en jongere jongeren (Tabel 6.3.2). Bij jongens speelt gelovig zijn en het wel of niet hebben van een relatie een rol voor het (meestal of altijd) bij je dragen van condooms. Niet-gelovige jongens en jongens die een beetje christelijk zijn, hebben vaker condooms bij zich dan jongens die islamitisch of zeer christelijk zijn. Daarnaast kopen jongens die geen relatie hebben vaker condooms. Bij meisjes spelen religie en het wel of niet hebben van een relatie nauwelijks een rol.

Tabel 6.3.2 Condooms kopen en bij je dragen naar demografie (%)

	Totale groep			Seksueel ervaren groep ^a		
	Condooms gekocht afgelopen 12 maanden			Altijd of meestal condooms bij zich indien nodig		
	n	Jongens	Meisjes	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	6▼	2▼	109	55	20
15-17 jaar	4113	20	8▼	1551	62△	22
18-20 jaar	6136	43▲	22▲	4382	54△	25
21-24 jaar	7271	45▲	24▲	6375	48▽	25
Nederlands/Westers	18210	30△	15△	11320	53	25
Turks	320	25	2▽	118	51	13
Marokkaans	264	23▽	4▽	65	27	12
Surinaams	469	27	12	284	46	17
Antilliaans	222	38△	13	145	72	13
Niet-gelovig	15040	31△	16△	9684	53▲	24
Beetje christelijk	3108	29	17△	1809	57▲	25
Zeer christelijk	1284	20▽	9▽	540	39▼	27
Islamitisch	762	21▽	6▽	231	32▼	20
Laagopgeleid	7806	26▽	13▽	4538	50	22
Hoogopgeleid	12513	32△	16△	7821	53	26
Geen relatie	3480	56	27	3467	59▲	25
Relatie	8959	52	27	8950	48▼	24
Totaal	20499	29▲	15	12417	52▲	24

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Geslachtsgemeenschap, orale seks en/of anale seks gehad.

Het bij je dragen van condooms is een van de belangrijkste voorspellers voor het gebruik ervan, blijkt uit de multivariate analyse. Een andere belangrijke voorspeller voor consequent condoomgebruik met de laatste partner is hoe vaak iemand (vaginale, orale en/of anale) seks heeft gehad met deze partner. Jongeren die één keer seks hebben gehad met hun laatste partner, gebruiken vaker een condoom dan jongeren die vaker seks hadden met deze partner. Onder jongeren die meer kennis hebben over seksualiteit, voortplanting en soa/hiv en jongeren die positief denken over een zwangerschap op dit moment

is de groep die consequent condooms gebruikt met de laatste sekspartner kleiner.

Tabel 6.3.3 Factoren die samenhangen met consequent condoomgebruik met laatste sekspartner

	Bivariaat (n=11366)		Multivariaat ^a (n=10895)	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Kennis	0.86***	0.83-0.90	0.90***	0.86-0.95
Informatie verkregen op school	1.16	1.03-1.32	1.09	0.94-1.27
Praten met laatste sekspartner	0.80***	0.74-0.86	0.94	0.86-1.03
Condooms bij je dragen	4.63***	3.99-5.38	5.63***	4.75-6.68
Attitude condooms bij je dragen	1.12***	1.05-1.20	1.14**	1.05-1.24
Traumatische jeugdervaring	0.99	0.95-1.02	0.97	0.93-1.02
Eigenwaarde	0.96	0.87-1.07	0.89	0.76-1.03
Psychische gezondheid	1.03	0.95-1.13	1.11	0.97-1.27
Seksueel geweld meegemaakt	0.69***	0.56-0.85	0.79	0.60-1.05
Positieve attitude ten aanzien van zwangerschap	0.50***	0.40-0.63	0.68**	0.53-0.89
Laatste partner one-nightstand	5.10***	4.24-6.12	4.77***	3.78-6.03
Nagelkerke R ²			0.30	

^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie; ** p <0.01, *** p <0.001.

6.4 Testen op soa en hiv

De jongeren hebben vragen ingevuld over het testen op soa en/of hiv en de uitslag van deze testen. Eenentwintig procent van de seksueel ervaren jongens en 34% van de seksueel ervaren meisjes tussen de 12 en 25 jaar heeft zich ooit laten testen op soa's (Tabel 6.4.1). In de afgelopen 12 maanden is dit respectievelijk 12% en 18%. Jongeren van 21 tot en met 24 jaar hebben zich het vaakst laten testen op soa's, mogelijk omdat zij meer risico hebben gelopen dan jongere leeftijdsgroepen. Ook jongeren woonachtig in de stad laten zich vaker testen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de bereikbaarheid van de testlocaties voor jongeren uit stedelijke gebieden beter is. Zowel bij jongens als meisjes is er geen verschil naar opleidingsniveau of religie. Meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond laten zich relatief vaak testen.

Tabel 6.4.1 Soa-test gedaan (% seksueel ervaren jongeren)

	n	Ooit		Laatste 12 maanden	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	112	11▼	11▼	11	11
15-17 jaar	1556	4▼	13▼	4▼	12▽
18-20 jaar	4393	14▼	24▼	10▼	17▽
21-24 jaar	6379	30▲	45▲	15▲	21△
<hr/>					
Nederlands/Westers	11338	21	32	12	17▼
Turks/Marokkaans ^a	184	24	32	18	8▼
Surinaams/Antilliaans ^a	431	24	46	16	32▲
<hr/>					
Niet-gelovig	9706	22	34	12	19
Beetje christelijk	1810	20	33	12	19
Zeer christelijk	540	17	23	11	10
Islamitisch	231	22	31	17	9
<hr/>					
Laagopgeleid	4546	19	34	12	17
Hoogopgeleid	7836	23	34	13	20
<hr/>					
(Zeer) sterk stedelijk	7078	26▲	39▲	16▲	21△
Matig stedelijk	1802	18▼	28▼	9▼	15▽
Weinig tot niet stedelijk	3516	12▼	25▼	6▼	14▽
<hr/>					
Totaal	12440	21	34▲	12	18△

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Tabel 6.4.2 laat zien dat binnen de groep 17 tot en met 20 jaar weinig verschil is in testgedrag tussen verschillende opleidingsniveaus. Een op de vijf studenten van 17 tot en met 20 jaar heeft zich ooit laten testen op soa's. Dit is niet significant hoger dan onder jongeren op het mbo-onderwijs. Ook voor soa-testen in het afgelopen jaar zien we geen grote verschillen tussen verschillende onderwijsniveaus.

Tabel 6.4.2 Soa-test naar opleiding in detail (% seksueel ervaren jongeren)

	n	Ooit	Afgelopen 12 maanden
12-16 jaar			
vmbo basis/kader	146	4	3
vmbo theoretisch/ gemengd	113	14	13
havo	162	11	11
vwo	62	0	0
Totaal	491	8	8
17-20 jaar			
mbo 1/2	168	21	15
mbo 3	332	17	14
mbo 4	1050	19	14
hbo	1425	15	10
wo	1026	22	18
buitenschools	626	23	13
Totaal	4459	19	13

Jongeren laten zich voornamelijk op soa-testen bij de huisarts of de soa-poli. De meeste meisjes gaan naar de huisarts (48%) en de meeste jongens gaan naar de soa-poli (47%).

Tabel 6.4.3 Soa-testlocatie (%)

	n	Jongens	Meisjes
Huisarts	1514	37	48 [▲]
Soa-poli	1490	47 [▲]	37
Ziekenhuis	253	7	8
Zelftest opgestuurd naar lab	192	7	6
Zelftest uitslag thuis	47	2	2

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil.

Seksueel ervaren jongeren is ook gevraagd of zij ooit en in het afgelopen jaar een hiv-test hebben gedaan (Tabel 6.4.5).

Tabel 6.4.5 Hiv-test gedaan (% seksueel ervaren jongeren)

	n	Ooit		Afgelopen 12 maanden	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	112	15	0▼	11▲	0
15-17 jaar	1556	1▼	3▼	1▼	2
18-20 jaar	4393	5▼	6▼	3▼	4
21-24 jaar	6379	14▲	15▲	8▲	5
Nederlands/Westers	11338	9	10	6	4▽
Turks/Marokkaans ^a	184	8	11	8	1
Surinaams/Antilliaans ^a	431	12	14	8	8△
Niet-gelovig	9706	10	11	5	4
Beetje christelijk	1810	11	9	7	3
Zeer christelijk	540	8	8	6	3
Islamitisch	231	10	11	8	2
Laagopgeleid	4546	8	11	5	5
Hoogopgeleid	7836	11	11	7	4
(Zeer) sterk stedelijk	7078	13▲	13△	7△	5
Matig stedelijk	1802	8	8▽	4▽	2
Weinig tot niet stedelijk	3516	4▼	8▽	2▽	4
Totaal	12440	10	11	6	4

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Tien procent van de seksueel ervaren jongens en 11% van de seksueel ervaren meisjes heeft ooit een hiv-test gedaan. In de afgelopen 12 maanden was dit 6% van de jongens en 4% van de meisjes. Net zoals bij een soa-test zijn leeftijd en stedelijkheid de belangrijkste voorspellers voor het testen op hiv: oudere jongeren en jongeren die wonen in de stad laten zich (iets) vaker testen op hiv. Daarnaast speelt etniciteit voor meisjes een kleine rol op het hiv-testgedrag de afgelopen 12 maanden. Surinaamse en Antilliaanse meisjes laten zich iets vaker testen in vergelijking met meisjes van andere etnische groepen.

Met behulp van een bi- en multivariate analyses is er ook gekeken naar de factoren die samenhangen met het testen op soa en/of hiv onder de seksueel ervaren jongeren (Tabel 6.4.6).

Tabel 6.4.6 Factoren die samenhangen met het testen op soa en/of hiv (seksueel ervaren jongeren)

	Bivariaat (n=12440)		Multivariaat ^a (n=11071)	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Kennis	1.30***	1.22-1.38	1.26***	1.18-1.34
Informatie verkregen op school	0.76***	0.67-0.86	0.84	0.72-0.97
Praten met laatste sekspartner	1.22***	1.14-1.30	1.18***	1.08-1.29
Condooms bij je dragen	0.93	0.81-1.08	1.05	0.88-1.25
Attitude condooms bij je dragen	0.81***	0.76-0.87	0.90**	0.83-0.97
Condooms gebruikt met laatste partner	0.43***	0.37-0.51	0.52***	0.46-0.60
Traumatische jeugdervaring	1.07***	1.04-1.10	1.05	1.00-1.10
Eigenwaarde	1.03	0.93-1.14	1.24**	1.06-1.45
Psychische gezondheid	0.85***	0.78-0.92	0.85	0.75-0.96
Seksueel geweld meegemaakt	2.52***	2.11-3.00	1.82***	1.44-2.28
Aantal sekspartners afgelopen 6 maanden				
0 partners	1			
1 partner	2.30***	1.75-3.01	1.54***	1.11-2.13
2 of meer partners	5.77***	4.30-7.72	4.79***	3.38-6.78
Nagelkerke R ²			0.27	

^a In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie; ** p < 0.01, *** p < 0.001.

Het sterkste verband wordt gevonden voor het aantal sekspartners in de afgelopen 6 maanden. Jongeren met meer sekspartners laten zich vaker testen op soa en/of hiv. Andere voorspellers voor het testen op soa en/of hiv zijn meer kennis en eigenwaarde, praten over seksualiteit met de laatste sekspartner en ervaringen met seksueel geweld. Jongeren die altijd condooms hebben gebruikt met hun laatste partner en jongeren met een positieve attitude ten aanzien van het bij je dragen van condooms laten zich juist minder vaak testen op soa en/of hiv.

6.5 Motieven en drempels om te testen

Aan de seksueel ervaren jongeren die zich weleens hebben laten testen op een soa of hiv is gevraagd naar redenen om dit te doen. Ongeveer 45% van de jongeren geeft aan zich te hebben laten testen om er zeker van te zijn dat ze geen soa of hiv hebben of omdat zij onveilige seks hebben gehad. Een andere veel genoemde reden is dat jongeren het slim vinden om zichzelf regelmatig te laten testen. Een kwart van de jongeren die zich liet testen deed dat omdat ze aan een nieuwe relatie begonnen. Zes procent van de jongens en 15% van de meisjes geeft nog een andere reden voor een soa/hiv-test, zoals het plaatsten van een spiraal, bloeddonorschap of ontrouw van de partner.

Tabel 6.5.1 Motieven om te testen (% seksueel ervaren jongeren)

	Jongens (n=970)	Meisjes (n=2665)
Ik had onveilige seks gehad	49 [△]	41
Ik begon aan een nieuwe relatie	26	24
Ik wilde graag zonder condoom vrijen met mijn vaste vriend(in)	23 [△]	16
Ik wilde zwanger worden of was al zwanger	0	3 [▲]
Ik had lichamelijke klachten	19	26
Ik had seks gehad met iemand met een soa of hiv	5	4
Ik vind het slim om mezelf af en toe te laten testen	38	37
Ik wilde zeker zijn dat ik geen soa of hiv had	47	44
Ik was bang dat ik een soa of hiv had	20	19
Ik was gewaarschuwd door een sekspartner	9	6
Andere reden	6	15 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

De redenen die jongeren hebben voor een soa- of hiv-test verschillen nauwelijks tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Naarmate jongeren ouder worden, is de reden hiervoor wel iets vaker dat ze aan een nieuwe relatie begonnen.

Tabel 6.5.2 Motieven om te testen naar leeftijd^a (% seksueel ervaren jongeren)

	15-17 jaar (n=156)	18-20 jaar (n=902)	21-24 jaar (n=2570)
Ik had onveilige seks gehad	38	42	45
Ik begon aan een nieuwe relatie	10 [▽]	21 [▽]	27 [△]
Ik wilde graag zonder condoom vrijen met mijn vaste vriend(in)	9	17	19
Ik wilde zwanger worden of was al zwanger	< 1*	1*	2*
Ik had lichamelijke klachten	42	23	23
Ik had seks gehad met iemand met soa of hiv	5	5	4
Ik vind het slim om mezelf af en toe te laten testen	28	42	37
Ik wilde zeker zijn dat ik geen soa of hiv had	34	45	46
Ik was bang dat ik een soa of hiv had	21	23	18
Ik was gewaarschuwd door een sekspartner	3	6	8
Andere reden	11	10	13

^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; a Groep 12-14 jarigen te klein.

Aan seksueel ervaren jongeren die de afgelopen 12 maanden geen soa- of hiv-test hebben gedaan is gevraagd naar de redenen om dit niet te doen.

Tabel 6.5.3 Reden om niet te testen (% seksueel ervaren jongeren)

	Jongens (n=3425)	Meisjes (n=5269)
Ik vind dat ik geen risico heb gelopen	72	69
Ik heb geen onveilige seks gehad	35	35
Ik heb daar niet aan gedacht	17	18
Ik heb geen lichamelijke klachten die te maken hebben met een soa of hiv	37	34
Ik wist niet dat ik me kon laten testen	1	1
Ik wist niet waar ik me kon laten testen	7	7
Ik ben bang voor de uitslag	2	3
Ik vind het eng om me te laten testen	9	12 [△]
Andere reden	6	9

[△]= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

De meerderheid (72% van de jongens en 69% van de meisjes) zegt geen risico gelopen te hebben. Dit blijkt ook uit de antwoorden bij de categorie 'anders', de meeste jongeren beschrijven hier dat ze vinden geen risico gelopen te hebben

omdat zij een vaste (monogame) relatie hebben met hun partner. Daarnaast zegt een op de drie jongeren dat zij geen onveilige seks hebben gehad. Een andere vaak genoemde reden is het ontbreken van lichamelijke klachten die zouden kunnen wijzen op soa of hiv. Eén op de zes jongeren zegt dat zij er simpelweg niet aan gedacht hebben om zich te laten testen. Een kleine groep wist niet dat zij zich kunnen laten testen (1%) of waar dit kon (7%).

Net als bij de motieven om wel te testen lijkt leeftijd nauwelijks van invloed op de meest genoemde redenen waarom er niet is getest op soa's en hiv (Tabel 6.5.4). In alle leeftijdsgroepen geven jongeren als belangrijkste reden om niet te testen dat zij vinden dat zij geen risico gelopen hebben. Ook het ontbreken van lichamelijke klachten en het niet hebben van onveilige seks zijn in alle leeftijdsgroepen belangrijke redenen om niet te testen.

Tabel 6.5.4 Reden om niet te testen naar leeftijdsgroep (% seksueel ervaren jongeren

	12-14 jaar (n=98)	15-17 jaar (n=1379)	18-20 jaar (n=3455)	21-24 jaar (n=3762)
Ik vind dat ik geen risico heb gelopen	67	68	71	71
Ik heb geen onveilige seks gehad	29 [▽]	41 [△]	38 [△]	32 [▽]
Ik heb daar niet aan gedacht	17	20 [△]	19 [△]	15 [▽]
Ik heb geen lichamelijke klachten die te maken hebben met soa/hiv	22	30 [▽]	41 [△]	34 [▽]
Ik wist niet dat ik me kon laten testen	2	1	1	1
Ik wist niet waar ik me kon laten testen	2	7	8	6
Ik ben bang voor de uitslag	<1	3	3	3
Ik vind het eng om me te laten testen	5	9	13	10
Andere reden	12	4 [▽]	6 [▽]	8 [△]

^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

6.6 Soa of hiv diagnose

Ruim 2% van de jongens en ruim 4% van de meisjes geven aan dat zij ooit gediagnosticeerd zijn met een soa (Tabel 6.6.1). Jongeren van 21 tot en met 24 jaar zijn vaker positief getest op een soa dan jongeren onder de 21 jaar. Een hoger soa-vindpercentage onder oudere jongeren wordt mogelijk deels verklaard doordat oudere jongeren meer risico lopen (vaker seksueel actief en meer partners) en zich vaker laten testen op soa's. Daarnaast is de kans dat iemand ooit een soa-diagnose heeft gehad logischerwijs groter onder oudere jongeren omdat de periode waarin zij een soa konden oplopen langer is. In totaal zijn er 5 personen met een positieve hiv-test (3 jongens en 2 meisjes).

Tabel 6.6.1 Positieve Soa diagnose (%)

	n	Ooit		In afgelopen jaar	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Totale groep					
12-14 jaar	2979	0,0▼	0,0▼	0,0▽	0,0▽
15-17 jaar	4113	0,1▼	1,4▼	0,1▽	1,1
18-20 jaar	6136	1,4▼	3,5▼	0,5	2,2△
21-24 jaar	7272	5,5▲	10,1▲	1,8△	2,3△
Laagopgeleid	7806	1,4	4,0	0,3	1,4
Hoogopgeleid	12514	2,6	4,7	1,0	2,6
Totaal	20500	2,1	4,4△	0,7▽	1,5
Ervaren groep^{a b}					
15-17 jaar	1556	0,4▼	4,4▼	0,4	3,5
18-20 jaar	4393	2,3▼	4,8▼	0,9	3,0
21-24 jaar	6379	6,5▲	11,7▲	2,2	2,6
Laagopgeleid	4464	3,3	8,4	0,7▽	2,9
Hoogopgeleid	7807	5,1	8,5	2,0△	2,8
Totaal	12328	4,4	8,4△	1,5	2,8△

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; ^a Geslachtsgemeenschap, orale seks en/of anale seks heeft gehad; ^b Vanaf 15 jaar geselecteerd. Groep 12-14 jarige seksueel ervaren jongeren te klein.

Onder de seksueel ervaren jongens en meisjes is het aantal positieve testen - logischerwijs – hoger dan in de totale groep (Tabel 6.6.1). Van de seksueel ervaren jongens heeft ruim 4% en van de seksueel ervaren meisjes heeft ruim 8% weleens een positieve soa diagnose gehad. In het afgelopen jaar is dit respectievelijk bijna 2% en bijna 3%. Van de jongeren die ooit een positieve soa diagnose hebben gehad heeft de meerderheid (75% van de meisjes en 68% van de jongens) dit verteld aan zijn of haar sekspartner. Ongeveer een op de tien vertelde het helemaal niet aan zijn of haar partner(s).

Tabel 6.6.2 Partnerwaarschuwing (% jongeren die ooit een soa hadden)

	n	Jongens	Meisjes
Ja	613	68	75
Aan sommigen wel, aan anderen niet	129	24	15
Nee	74	8	10

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil.

6.7 Verschuivingen in condoomgebruik en testgedrag

Tabel 6.7.1 geeft een overzicht van de verschuivingen in condoomgebruik met de laatste partner. In het condoomgebruik van meisjes is de afgelopen jaren niet veel veranderd. Daarentegen is er onder jongens sprake van een afname in het altijd condooms gebruiken met de laatste sekspartner (van 37% in 2012 naar 29% in 2017). Het percentage jongens dat in het begin wel, maar later geen condoom meer gebruikt is toegenomen. Er zijn geen veranderingen in condoomgebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap (zie Hoofdstuk 5).

Tabel 6.7.1 Verschuivingen in condoomgebruik met laatste partner (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=1899)	2017 (n=4061)	2012 (n=2899)	2017 (n=7306)
Condoomgebruik met laatste partner				
Altijd*	37	29▼	21	19
Soms wel, soms niet	20	19	19	19
Begin wel, later niet meer	22	29▲	34	33
Nee, nooit*	21	23	26	28

▼/▲= lager/hoger dan het percentage in 2012; * Wanneer iemand één keer geslachtsgemeenschap heeft gehad betekent 'altijd' dat hierbij een condoom is gebruikt en 'nooit' dat hierbij geen condoom is gebruikt.

Er is ook gekeken naar verschuivingen in testgedrag van de jongeren die geslachtsgemeenschap en/of anale seks hebben gehad. In 2012 had 15% van de jongens en 20% van de meisjes zich in de afgelopen 12 maanden laten testen. Dit verschilt niet significant met 2017 toen 13% van de jongens en 18% van de meisjes zich liet testen in de afgelopen 12 maanden. Het aantal soa en/of hiv-diagnoses is ook gelijk gebleven (Tabel 6.7.2).

Tabel 6.7.2 Verschuivingen in soa en/of hiv-testen (% seksueel ervaren jongeren)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=1811)	2017 (n=4245)	2012 (n=2801)	2017 (n=7585)
Soa- en/of hiv-test in afgelopen 12 maanden	15	13	20	18
Soa- en/of hiv-diagnose in afgelopen 12 maanden*	2	2	2	3

*In 2017: wanneer respondenten aangaven een 'andere soa' gehad te hebben, is niet gevraagd wanneer dit werd vastgesteld.

6.8 Conclusies

Ruim 70% van de jongeren gebruikte een condoom bij de eerste geslachtsgemeenschap. Met de laatste sekspartner worden condooms minder gebruikt. Twintig procent van de meisjes en 29% van de jongens gebruikte altijd condooms met de laatste sekspartner. Bij jongens is dit minder dan in 2012.

Ongeveer een op de drie jongeren geeft aan dat ze met de laatste sekspartner in het begin wel condooms gebruikten, maar dat ze hier later mee gestopt zijn. Bij oudere jongeren is deze groep nog groter. Tachtig procent van de jongeren die gestopt zijn met condooms gebruiken, geeft aan dat ze dit samen met de laatste sekspartner hebben besloten. De belangrijkste redenen voor jongeren om geen condooms (meer) te gebruiken, zijn het gebruik van een ander anticonceptiemiddel, het vertrouwen in elkaar en dat het zonder condoom minder lekker is. Bijna een kwart van de jongeren zonder partner die niet altijd condooms gebruikten met de laatste sekspartner, geeft aan dat ze er niet aan gedacht hebben om condooms te gebruiken of dat ze teveel gedronken hadden.

Het bij je dragen van condooms is een belangrijke voorspeller voor het gebruik ervan. Toch denken veel jongeren negatief over het bij zich hebben van condooms. Ruim een derde van de jongeren vindt dat je op seks uit bent als je condooms bij je hebt. Het bij je dragen van condooms lijkt bovendien de verantwoordelijkheid van jongens. Van de seksueel ervaren jongens zonder partner heeft 58% meestal of altijd condooms bij zich, bij meisjes is dat 24%. Eenentwintig procent van de seksueel ervaren jongens en 34% van de seksueel ervaren meisjes heeft zich ooit laten testen op soa's. Oudere jongeren en jongeren uit de stad laten zich vaker testen. Daarnaast laten jongeren die meer sekspartners hadden in de afgelopen 6 maanden zich vaker testen. De meest genoemde redenen om te testen zijn 'ik had onveilige seks gehad', 'ik wilde zeker zijn geen soa of hiv te hebben' en 'ik vind het slim om mijzelf af en toe te laten

testen'. De belangrijkste reden om niet te testen onder seksueel ervaren jongeren is dat ze denken dat zij geen risico hebben opgelopen. Vergelijkbaar met 2012, geeft 2% van alle jongens en 4% van alle meisjes aan ooit een soa gehad te hebben.

Hoofdstuk 7 Seksuele grensoverschrijding

Denise Twisk & Marieke van den Borne

Als iemand overgehaald, beïnvloed, gemanipuleerd, gechanteerd of gedwongen wordt om seks te hebben is er sprake van seksuele grensoverschrijding. In dit hoofdstuk beschrijven we eerst of de eerste keer geslachtsgemeenschap met wederzijdse instemming was, of dat een van beiden hierbij werd overgehaald of gedwongen. Vervolgens gaan we in op ervaring met gedwongen of ongewilde seksuele handelingen ooit, welke seksuele handelingen jongeren tegen hun wil hebben meegemaakt en welke pressiemethoden hierbij zijn gebruikt door de ander. Als iemand gedwongen is en/of manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil heeft meegemaakt noemen we dat seksueel geweld. Daarna beschrijven we of jongeren zelf weleens iemand hebben gedwongen of overgehaald en welke factoren samenhangen met seksueel geweld. Tenslotte kijken we naar verschuivingen in ervaringen met grensoverschrijding in de afgelopen 5 jaar.

7.1 Overhalen en dwingen bij eerste geslachtsgemeenschap

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd of zij de eerste geslachtsgemeenschap beide wilden, of dat een van de twee de ander heeft overgehaald of gedwongen (Tabel 7.1.1).

Tabel 7.1.1 Overhalen en dwingen bij de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	Jongens (n=4047)	Meisjes (n=7750)
We wilden het allebei	94*	86*
Ik werd overgehaald	3*	12*
Ik werd gedwongen	<1*	2*
Ik heb de ander overgehaald	3*	<1*
Ik heb de ander gedwongen	0*	<1*

* Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

De meeste jongens en meisjes zeggen dat zij de eerste geslachtsgemeenschap even graag wilden als hun partner. Iets minder dan 3% van de jongens en bijna 12% van de meisjes geeft aan dat de ander hen bij de eerste geslachtsgemeenschap overhaalde. Een zeer kleine groep (0,2% van de jongens en 1,8% van de meisjes) werd hiertoe gedwongen.

Tabel 7.1.2 Overhalen^a bij eerste geslachtsgemeenschap naar demografie (%)

	n	Jongens	Meisjes
Eerste keer ≤13 jaar	410	4	32 [▲]
Eerste keer 14 of 15 jaar	2878	4	18 [▲]
Eerste keer 16 of 17 jaar	4947	3	11 [▼]
Eerste keer ≥18 jaar	3362	3	11 [▼]
<hr/>			
Nederlands/Westers	10603	3*	13
Turks/Marokkaans ^b	156	17*	21
Surinaams/Antilliaans ^b	390	3*	17
<hr/>			
Niet-gelovig	9094	2*	12
Beetje christelijk	1701	3*	16
Zeer christelijk	468	6*	20
Islamitisch	194	14*	17
<hr/>			
Laagopgeleid	4264	4 [△]	17 [△]
Hoogopgeleid	7281	2 [▽]	12 [▽]
<hr/>			
Totaal	11597	3	14 [▲]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^a Overhalen omvat ook dwang, maar deze groep is heel klein; ^b Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Het al dan niet plaatsvinden van overhalen (of dwang) bij de eerste keer geslachtsgemeenschap hangt voor meisjes sterk samen met de leeftijd waarop de eerste keer plaatsvindt. Eén op de drie meisjes die 13 jaar of jonger waren bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap is hierbij overgehaald of gedwongen. Wanneer de eerste keer met 14 of 15 jaar plaatsvindt is dit gedaald naar ongeveer een op de vijf. Van de meisjes van 16 jaar of ouder werd nog een op de negen overgehaald of gedwongen bij haar eerste keer. Bij jongens speelt de leeftijd van de eerste keer geen rol. Opleidingsniveau speelt bij zowel jongens als meisjes een kleine rol. Laagopgeleide jongens en meisjes worden iets vaker overgehaald of gedwongen dan hoogopgeleide jongens en meisjes.

7.2 Context van overhalen bij eerste keer geslachtsgemeenschap

Naast demografische factoren kunnen ook andere factoren, zoals leeftijdsverschil met de partner of het soort relatie met de ander, een rol spelen bij overhalen en dwang. Bij jongeren die bij de eerste geslachtsgemeenschap werden overgehaald of gedwongen, was de ander relatief vaak 5 of meer jaar ouder, iemand met wie ze geen relatie hadden of iemand die ze helemaal niet kenden (Tabel 7.2.1).

Tabel 7.2.1 Overhalen^a bij de eerste keer geslachtsgemeenschap naar kenmerken van degene die dit deed (%)

	n	Jongens	Meisjes
Minstens 2 jaar jonger	651	4*	16
Ongeveer even oud	7172	2*	12 [▽]
2 tot 5 jaar ouder	2916	5*	13
Minstens 5 jaar ouder	843	13*	22 [△]
Geen relatie	2753	5 [△]	26 [▲]
Relatie	8252	2 [▽]	10 [▼]
Ik kende de ander niet	238	17*	40 [▲]
Minder dan 1 maand	1543	3*	23 [▲]
1 tot 6 maanden	4688	3*	13
6 maanden of langer	5128	2*	12 [▼]
Totaal	11597	3	14 [▲]

^{▼/▲}= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^a Overhalen omvat ook dwang, maar deze groep is heel klein.

Dertien procent van de jongens en 22% van de meisjes van wie de eerste sekspartner 5 of meer jaar ouder was, werd de eerste keer overgehaald of gedwongen. Jongeren die geen relatie hadden met hun eerste sekspartner werden hun eerste keer vaker overgehaald of gedwongen dan jongeren die wel een relatie hadden met hun sekspartner. Dit is het geval voor een op de 20 jongens en een op de vier meisjes in deze groep. Binnen de kleine groep jongeren die hun eerste sekspartner helemaal niet kenden werd 17% van de jongens en 40% van de meisjes overgehaald of gedwongen.

7.3 Ooit gedwongen of ongewilde seksuele handelingen meegemaakt

Aan alle jongeren is gevraagd 'Ben je wel eens gedwongen om seksuele dingen te doen die je niet wilde?'. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes geeft bij deze vraag aan dat zij dit ooit ervaren hebben. Het is hierbij onbekend tot welke seksuele handeling iemand gedwongen is of welke vorm van dwang werd gebruikt. Jongeren is vervolgens gevraagd of zij een zestal seksuele handelingen wel eens tegen hun wil hebben ervaren (Tabel 7.3.1).

Tabel 7.3.1 Ooit gedwongen of ongewilde seksuele handelingen meegemaakt (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
Ooit gedwongen (algemene vraag)	2	11 [▲]
Tongzoen tegen wil	10	20 [▲]
Aanraking tegen wil	11	38 [▲]
Aftrekken of vingeren tegen wil	1	6 [▲]
Geslachtsgemeenschap tegen wil	1	5 [▲]
Orale seks tegen wil	1	4 [▲]
Anale seks tegen wil	1	1 [△]
Een van bovenstaande ervaringen tegen wil	17	44 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

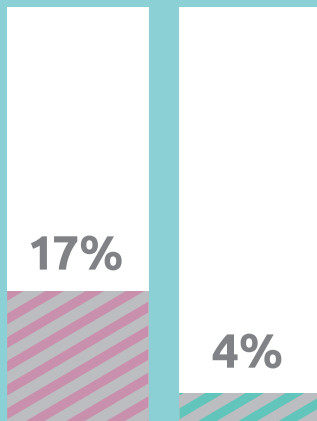
Het zijn vooral de minder vergaande seksuele handelingen zoals tongzoenen en het aanraken van borst(en), billen of geslachtsdelen tegen de wil die jongeren hebben meegemaakt. Tien procent van de jongens en 20% van de meisjes heeft wel eens tegen de wil gezoend en 11% van de jongens en 38% van de meisjes is wel eens op een seksuele manier aangeraakt tegen de wil. Vier procent van de meisjes en 1% van de jongens heeft geslachtsgemeenschap tegen de wil meegemaakt. In totaal heeft 17% van de jongens en 44% van de meisjes wel eens een van deze seksuele handelingen tegen de wil meegemaakt (van zoenen tot anale seks).

Aan jongeren die manuele seks, geslachtsgemeenschap, orale seks en/of anale seks tegen hun wil hebben meegemaakt is gevraagd wat de ander toen heeft gedaan (Tabel 7.3.2). De meeste jongeren die seks hebben gehad tegen hun wil geven aan dat de ander hen met woorden onder druk zette (34% van de jongens en 39% van de meisjes). Ook boos worden en misbruik maken van het feit dat de jongere alcohol of drugs had gebruikt, komen behoorlijk vaak voor: bij een op de

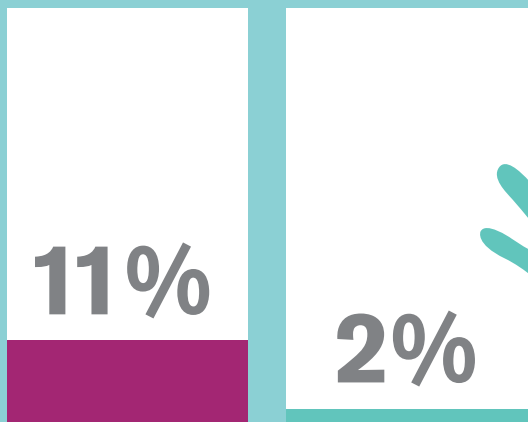
Seksuele grensoverschrijding

2012

2017

van de **meisjes** van de **jongens**

is ooit **gedwongen** om iets te doen op **seksueel** gebied wat ze niet wilden

vier jongeren die seks tegen de wil had. Hoewel er bij jongens vaker gedreigd wordt met geweld (bij 20% van de jongens en 10% van de meisjes), wordt er bij meisjes vaker ook echt geweld gebruikt (bij 24% van de meisjes, tegenover 15% van de jongens. Bij een deel van de jongeren die seks tegen de wil heeft gehad deed de ander niks (21%). Mogelijk konden of durfden zij de ander niet te laten merken dat zij tegen hun wil seks hadden. Een op de zes jongeren geeft aan dat de ander nog iets anders deed. Hier werden vooral voorbeelden gegeven van verbale druk (opdringen, ompraten, aandringen, manipuleren of chanteren) of er werd gezegd dat de ander het gewoon deed.

Tabel 7.3.2 Pressiemethoden ondervonden bij seks^a tegen wil ooit (%)

	Jongens (n=178)	Meisjes (n=1487)
Met woorden onder druk zetten	34	39
Boos worden	27	27
Misbruik maken van alcohol of drugsgebruik	26	25
Dreigen met geweld	20	10
Geweld gebruiken	15	24
Iets anders	16	18
De ander deed niets	21	21

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil; ^a manuele, vaginale, orale en/of anale seks.

Als iemand ooit gedwongen is tot seksuele handelingen (de algemene vraag) en/of ooit manuele, vaginale, orale seks en/of anale seks tegen de wil heeft gehad, noemen we dat in de rest van dit hoofdstuk seksueel geweld. Drie procent van de jongens en 14% van de meisjes heeft ooit seksueel geweld meegemaakt. Er is voor verschillende demografische factoren gekeken of deze samenhangen met seksueel geweld.

Tabel 7.3.3 Ooit seksueel geweld^a ondervonden naar demografische kenmerken (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	1 [▽]	4 [▼]
15-17 jaar	4113	2 [▽]	9 [▼]
18-20 jaar	6136	3	17 [▲]
21-24 jaar	7272	4 [△]	22 [▲]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18211	3*	14
Turks	320	5*	4
Marokkaans	264	7*	12
Surinaams	469	<1*	16
Antilliaans	222	14*	20
<hr/>			
Niet-gelovig	15041	3	14
Beetje christelijk	3108	2	16
Zeer christelijk	1284	3	12
Islamitisch	762	6	8
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	4 [△]	16 [△]
Hoogopgeleid	12514	2 [▽]	12 [▽]
<hr/>			
Totaal	20500	3	14 [▲]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil. ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^a Er is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil.

Naast geslacht speelt vooral leeftijd een rol voor het meemaken van seksueel geweld. Naarmate jongeren ouder zijn hebben ze vaker ooit seksueel geweld meegemaakt. Dat geldt vooral voor meisjes: 4% van de jongens en 22% van de meisjes van 21 tot en met 24 jaar heeft ooit seksueel geweld meegemaakt. Een klein deel van de jongeren (1% van de jongens en 2% van de meisjes) maakte al voor hun 12e jaar seksueel geweld mee (niet in tabel). Naast oudere jongeren, hebben laagopgeleide jongeren iets vaker seksueel geweld meegemaakt dan hoogopgeleide jongeren. Religie en herkomst lijken geen rol te spelen.

Tabel 7.3.4 Factoren die samenhangen met meemaken van seksueel geweld^a

	Bivariaat (n=20500)		Multivariaat ^b (n=19947)	
	OR	95% CI	OR	95% CI
Informatie op school	1.00	0.89 – 1.12	1.02	0.88 -1.20
Date via datingapp afgelopen 6 maanden	2.58***	2.09-3.19	1.65***	1.28-2.12
Sexting door respondent zelf ^c	3.22***	2.80-3.96	2.18***	1.78-2.68
Lichaamsbeeld	0.60***	0.54-0.66	0.95	0.81-1.11
Alcohol/druggebruik voor seks	3.97***	3.34-4.72	2.58***	1.99-3.35
Negatieve jeugdervaring	1.28***	1.24-1.32	1.15***	1.10-1.20
Eigenwaarde	0.44***	0.40-0.49	0.79	0.66-0.95
Psychische gezondheid	0.45***	0.42-0.49	0.63***	0.55-0.72
Nagelkerke R ²			0.30	

** p <0.01, *** p <0.001; ^a Er is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil; ^b In deze analyses is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, herkomst en religie; ^c Naaktfoto of -filmpje van zichzelf verstuurd of seksuele handeling(en) tijdens een videochat.

Een derde van de jongeren die seksueel geweld heeft meegemaakt, geeft aan dat zij en/of de ander alcohol of drugs hebben gebruikt (niet in tabel). Meisjes (36%) gaven dit vaker aan dan jongens (21%). Uit de multivariate analyses komt de belangrijke rol van alcohol en/of drugs ook naar voren naar voren (Tabel 7.3.4). Van alle factoren hangt ervaring met seks onder invloed van alcohol en/of drugs het sterkst samen met het meemaken van seksueel geweld. Ook jongeren die zelf aan sexting hebben gedaan, een date hebben gehad via een datingapp in het afgelopen half jaar en die een negatieve jeugdervaring hebben gehad, hebben vaker ervaring met seksueel geweld. Jongeren met een betere psychische gezondheid, een positiever lichaamsbeeld en een hogere eigenwaarde hebben minder vaak seksueel geweld ervaren. Het is op basis van dit onderzoek niet te zeggen of deze factoren het risico op het meemaken van seksueel geweld vergroten, er het gevolg van zijn, of beide. Iemand die onzeker is loopt mogelijk meer risico op seksueel geweld, maar het meemaken van seksueel geweld kan het gevoel van eigenwaarde ook schaden.

7.4 De context van seksueel geweld ooit

Jongeren die seksueel geweld hebben meegemaakt is gevraagd naar kenmerken van de persoon of personen die dit (de eerste keer) deed of deden.

Tabel 7.4.1 Kenmerken van de ander bij meemaken seksueel geweld^a (%)

	Jongens (n=264)	Meisjes (n=1964)
Een jongen of man	44	94 [▲]
Een meisje of vrouw	42 [▲]	1
Meerdere personen	14 [▲]	5
Minstens 2 jaar jonger	10 [▲]	1
Ongeveer even oud	37	38
2 tot 5 jaar ouder	19	34 [▲]
Minstens 5 jaar ouder	34 [▲]	28
Mijn vriend(in) of ex-vriend(in)	19	35 [▲]
Iemand met wie ik seks had, maar geen relatie	21 [▲]	12
Een goede vriend(in)	13 [▲]	6
Een bekende (bv. iemand van school of uit de buurt)	16	23 [▲]
Een familielid (bv. (stief)vader of oom)	13 [▲]	5
Een onbekende	18	18

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; ^aEr is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil. Als iemand meerdere keren seksueel geweld meemaakte is gekeken naar de eerste keer dat dit gebeurde.

Bij meisjes was de ander meestal een man en meestal haar (ex)vriend of een bekende. Voor jongens is dit even vaak een man (44%) als een vrouw (42%) en is de ander vaak een losse sekspartner. Jongens zijn vaker slachtoffer van een groepsdelict: bij 14% van de jongens en 5% van de meisjes was er sprake van seksueel geweld door meerdere personen. Voor zowel jongens als meisjes geldt dat het meemaken van seksueel geweld meestal plaatsvond met iemand die ongeveer even oud of ouder was dan de jongere zelf. In 30% van de gevallen van seksueel geweld was de ander minstens 5 jaar ouder (niet in tabel).

Tabel 7.4.2 Kenmerken van de ander naar leeftijd waarop seksueel geweld^a plaatsvond (%)

	<16 jaar (n=1087)	≥ 16 jaar (n=1141)
Een jongen of man	84	87
Een meisje of vrouw	7	10
Meerdere personen	9	4
Minstens 2 jaar jonger	1	3 [▲]
Ongeveer even oud	33	43 [▲]
2 tot 5 jaar ouder	32	31
Minstens 5 jaar ouder	35 [▲]	23
Mijn vriend(in) of ex-vriend(in)	28	37 [▲]
Iemand met wie ik seks had, maar geen relatie	4	23 [▲]
Een goede vriend(in)	7	7
Een bekende (bv. iemand van school of uit de buurt)	29 [▲]	15
Een familielid (bv. (stief)vader of oom)	13 [▲]	<1
Een onbekende	18	17

[▲]= hoger dan andere leeftijdsgroep, minstens klein verschil; ^aEr is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil.

Daarnaast is gekeken naar verschillen in kenmerken van de ander wanneer het seksueel geweld voor of na de 16^e verjaardag plaatsvindt (Tabel 7.4.2). In beide gevallen is de ander meestal een man. Bij seksueel geweld voor het 16^e jaar is het leeftijdsverschil iets groter. Voor zowel seksueel geweld voor het 16^e jaar als tijdens of na het 16^e jaar is het vaak een vriend(in) of ex-vriend(in) waarmee dit gebeurt. Dat is nog wel iets vaker het geval wanneer het seksueel geweld na het 16^e jaar plaatsvindt. Jongeren die dit meemaken voor hun 16^e jaar geven relatief vaak aan dat de ander een bekende (29%) of familielid (13%) is.

Bij het grootste deel van de jongeren die seksueel geweld hebben meegemaakt, gebeurt dit eenmalig of meerdere keren met dezelfde persoon. Toch maakt het meemaken van seksueel geweld jongeren kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken met andere personen. Voor 8% van de jongens en 20% van de meisjes die seksueel geweld hebben meegemaakt, gebeurde dit nog een keer door iemand anders (revictimisatie; niet in tabel).

7.5 Praten over seksueel geweld en hulp bij de verwerking

Van de jongeren die seksueel geweld hebben meegemaakt heeft een op de drie jongens en een op de vier meisjes nog nooit aan iemand verteld dat ze dit hebben meegemaakt (Tabel 7.5.1). Als ze dit wel doen, vertellen ze dit op de eerste plaats aan een goede vriend(in). Meisjes (64%) praten hierover vaker met vriend(inn)en dan jongens (40%). Op de tweede plaats, maar veel minder vaak, vertellen jongeren het aan hun ouders. Mogelijk heeft het al dan niet praten over deze ervaringen en met wie er gepraat wordt invloed op het krijgen van hulp bij de verwerking. Zo geeft ruim de helft van de jongens en 42% van de meisjes aan geen hulp te hebben gekregen bij de verwerking van hun ervaringen met seksueel geweld. Als dat wel het geval is, krijgen ze meestal hulp van vrienden, kennissen of familie.

Tabel 7.5.1 Praten over seksueel geweld^a en hulp bij verwerking (%)

	Jongens (n=264)	Meisjes (n=1964)
Ervaring met seksueel geweld verteld aan		
Niemand	38 [▲]	24
Vader of moeder	17	25
Broer of zus	9	13
Ander familielid	8	4
Goede vriend of vriendin	40	64 [▲]
Docent	2	4
Arts of hulpverlener	6	13
Politie	5	7
Iemand anders	9	10
Hulp gekregen bij verwerking		
Van vrienden, kennissen of familie	38	49
Online (bijvoorbeeld een forum of facebookgroep)	3*	2*
Van een hulpverlener of arts	12	18
Geen hulp gekregen	53	42

[▲]= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^a Er is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil.

De leeftijd waarop seksueel geweld heeft plaatsgevonden (<16 jaar of ≥16 jaar) lijkt weinig invloed te hebben op het praten over deze ervaring. Jongeren

vertellen het nog steeds op de eerste plaats aan een goede vriend(in) met daaropvolgend hun ouders. Jongeren die voor hun 16^e jaar seksueel geweld hebben meegemaakt, vertellen het wel vaker aan hun ouders. Van de jongeren die voor hun 16^e jaar seksueel geweld meemaakten, vertelt 23% dit aan niemand tegenover 30% voor de jongeren die 16 jaar of ouder waren toen zij seksueel geweld meemaakten. Ondanks dat ruim drie kwart van de jongeren die voor hun 16^e jaar seksueel geweld meemaakten dit aan iemand heeft verteld, heeft 46% geen hulp gehad bij de verwerking. Veertig procent van de jongeren die 16 jaar of ouder was heeft geen hulp gehad.

Tabel 7.5.2 Praten over seksueel geweld^a en hulp bij verwerking naar leeftijd waarop seksueel geweld plaatsvond (%)

	< 16 jaar (n=1087)	≥ 16 jaar (n=1141)
Ervaring met seksueel geweld verteld aan		
Niemand	23	30
Vader of moeder	31 [▲]	16
Broer of zus	16 [△]	9
Ander familielid	7	3
Goede vriend of vriendin	61	58
Docent	6 [△]	2
Arts of hulpverlener	16 [▲]	8
Politie	9 [△]	4
Iemand anders	10	11
Hulp gekregen bij verwerking		
Van vrienden, kennissen of familie	41	54 [▲]
Online (bijvoorbeeld een forum of facebookgroep)	3 [△]	1
Van een hulpverlener of arts	21	14
Geen hulp gekregen	46	40

▲= significant hoger dan het percentage bij leeftijdsgroep; △= significant hoger dan het percentage bij leeftijdsgroep, zeer klein verschil; ^a Er is sprake van seksueel geweld als iemand is gedwongen tot seksuele handelingen en/of ervaring heeft met manuele, vaginale, orale of anale seks tegen de wil.

In sommige gevallen van seksueel geweld kan de politie een belangrijk aanspreekpunt zijn. Vijf procent van de jongens en 7% van de meisjes met ervaring met seksueel geweld heeft dit verteld aan de politie. Acht procent van

de jongens en 9% van de meisjes die het heeft verteld aan de politie heeft ook daadwerkelijk aangifte gedaan (niet in tabel).

7.6 Zelf iemand gedwongen of onder druk gezet

Jongeren is ook gevraagd of zij zelf wel eens iemand gedwongen of onder druk gezet hebben om seks te kunnen hebben. Een deel van de jongeren (5% van de jongens en 2% van de meisjes) heeft dit naar eigen zeggen weleens gedaan (Tabel 7.6.1). Iemand met woorden onder druk zetten en misbruik maken van het feit dat de ander alcohol of drugs had gebruikt komen daarbij het meest voor.

Tabel 7.6.1 Pressiemethoden die jongeren zelf hebben toegepast om seks te hebben (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
Iemand met woorden onder druk gezet	2 [△]	1
Boos worden op iemand	1	1
Misbruik maken van het feit dat de ander alcohol of drugs had gebruikt	2 [△]	1
Ik dreigde met geweld	<1	<1
Ik gebruikte geweld	<1	<1
Zelf weleens iemand gedwongen of onder druk gezet	5 [△]	2

△= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

7.7 Verschuiving in grensoverschrijding

Zowel in 2012 als in 2017 is aan jongeren gevraagd of ze bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap werden overgehaald of gedwongen. Ook is beide keren gevraagd of jongeren ooit zijn gedwongen tot seksuele handelingen die zij niet wilden en of zij zelf weleens iemand hiertoe hebben gedwongen.

Seksuele grensoverschrijding komt in 2017 iets minder vaak voor dan in 2012 (Tabel 7.7.1). In 2012 gaf 5% van de jongens en 17% van de meisjes aan bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap overgehaald of gedwongen te zijn, in 2017 is dit respectievelijk 3% en 14%. In 2017 is 2% van de jongens en 11% van de meisjes wel eens gedwongen om iets te doen op seksueel gebied wat ze niet wilden; in 2012 was dat nog 4% van de jongens en 17% van de meisjes. In 2017 gaven iets minder jongeren aan dat zij zoenen tegen de wil hebben meegemaakt en ook manuele, orale of anale seks en geslachtsgemeenschap tegen de wil komen bij de ervaren jongeren minder vaak voor dan in 2012. Van de jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap heeft in 2017 2% van de jongens en 10% van de meisjes dit wel eens tegen de wil meegemaakt. In 2012

was dat nog respectievelijk 3% en 14%. Ten slotte rapporteren in 2017 iets minder jongens dat zij zelf wel eens iemand hebben gedwongen tot seksuele handelingen. Bij meisjes is er wel een lichte stijging in ervaring met ongewilde aanrakingen.

Tabel 7.7.1 Verschuivingen seksuele handelingen tegen wil (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012	2017	2012	2017
Totale groep	n=2996	n=8053	n=4331	n=12447
Ooit gedwongen zijn (algemene vraag)	4	2 [▽]	17	11 [▽]
Ooit iemand anders gedwongen (algemene vraag)	4	2 [▽]	1	<1
Zoenen tegen wil ooit	14	10 [▽]	22	20 [▽]
Aanraken tegen wil ooit	11	11	31	38 [△]
Jongeren met ervaring met manuele seks	n=1974	n=4581	n=3058	n=8196
Manuele seks tegen wil ooit	4	2 [▽]	17	11 [▽]
Jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap	n=1742	n=4066	n=2757	n=7572
Eerste geslachtsgemeenschap overgehaald ^a	5	3 [▽]	17	14 [▽]
Geslachtsgemeenschap tegen wil ooit	3	2	14	10 [▽]
Jongeren met ervaring met orale seks	n=1685	n=4255	n=2650	n=7660
Orale seks tegen wil ooit	4	2	13	9 [▽]
Jongeren met ervaring met anale seks	n=505	n=1320	n=818	n=2237
Anale seks tegen wil ooit	6	4	13	9

^{▽/△}= lager/hoger dan het percentage in 2012, zeer klein verschil;^a Overhalen omvat ook dwang, maar deze groep is heel klein.

7.8 Conclusies

Ten opzichte van 2012 is de groep jongeren die seksueel geweld heeft meegemaakt iets kleiner geworden. In 2017 geeft 2% van de jongens en 11% van de meisjes aan wel eens gedwongen te zijn tot seksuele dingen die hij of zij niet wilde. In 2012 was dat nog respectievelijk 4% en 17%. Ook de meeste seksuele handelingen tegen de wil komen vergeleken met 2012 iets minder vaak voor. Daarnaast is het percentage jongeren dat zelf wel eens iemand heeft gedwongen of onder druk gezet licht gedaald ten opzichte van 2012.

Ondanks dat het aantal jongeren dat te maken krijgt met seksueel geweld iets is afgenomen, blijft het een punt van zorg. Seksueel geweld is in dit hoofdstuk gedefinieerd als: gedwongen zijn tot seksuele handelingen en/of manuele, orale,

vaginale of anale seks tegen de wil hebben gehad. In totaal heeft 3% van de jongens en 14% van de meisjes hier ooit mee te maken gehad.

Jongeren die seks tegen hun wil hebben meegemaakt, werden hierbij meestal met woorden onder druk gezet. Bij 15% van de jongens en 24% van de meisjes die seks tegen hun wil hebben meegemaakt, is geweld gebruikt. Het meemaken van seksueel geweld maakt jongeren kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken: ruim een op de twaalf jongens en een op de vijf meisjes maakt dit nog een keer mee met een ander persoon (revictimisatie).

Veel jongeren die seksueel geweld hebben meegemaakt, hebben dit nog nooit aan iemand verteld. Dat geldt nog vaker voor jongens (38%) dan voor meisjes (24%). Mogelijk krijgen veel jongeren hierdoor ook geen hulp bij de verwerking. Meer dan de helft van de jongens en twee op de vijf meisjes die seksueel geweld meemaakten, heeft geen hulp gekregen bij de verwerking. De meeste hulp krijgen deze jongeren van vrienden, kennissen en familie.

Jongeren die wel eens seks hebben onder invloed van alcohol of drugs hebben relatief vaak seksueel geweld meegemaakt. Andere belangrijke factoren die samenhangen met seksueel geweld zijn het versturen van een naaktfoto of -filmpje van zichzelf of het laten zien van seksuele handeling(en) tijdens een videochat (sexting), daten via een datingapp in de afgelopen 6 maanden, een minder positief lichaamsbeeld, een minder goede psychische gezondheid en thuis emotioneel verwaarloosd of mishandeld zijn.

Hoofdstuk 8 Kennis, informatiegebruik en (sociale) media

Sanne Nikkelen & Marieke van den Borne

In Seks onder je 25^e 2017 zijn een aantal nieuwe thema's opgenomen om in te kunnen spelen op technologische ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de seksuele gezondheid van jongeren. Zo zijn sociale media, datingapps en sexting (het maken, versturen en doorsturen van seksueel getint beeldmateriaal) belangrijke thema's die een steeds grotere rol spelen in het leven van jongeren. Deze thema's komen in dit hoofdstuk aan bod. Ook kijken we in dit hoofdstuk hoe het staat met de kennis van jongeren anno 2017, over welke onderwerpen zij informatie hebben ontvangen op school en hoe zij deze informatie waarderen. Ook kijken we in welke mate jongeren verschillende bronnen (zoals internet, ouders, vrienden en hulpverleners) raadplegen wanneer ze op zoek zijn naar informatie of vragen of problemen hebben op het gebied van seks. Pornogebruik komt ook aan bod. We sluiten dit hoofdstuk af met vergelijkingen met 2012.

8.1 Kennis

Om een indruk te krijgen van de kennis van jongeren over seksualiteit, voortplanting en soa's, hebben we jongeren een aantal uitspraken voorgelegd. Ze konden hierbij aangeven of deze uitspraken juist of niet juist waren, of dat ze het niet wisten. Tabel 8.1.1 laat zien dat de kennis van jongeren over seksualiteit, voortplanting en soa's op een aantal punten matig is. Jongens scoren minder goed op deze kennisvragen dan meisjes. Zo weten 3 op de 7 jongens niet dat er soa's zijn waarvan meisjes onvruchtbaar kunnen worden, dat je de morning-afterpil zonder recept bij de drogist kan kopen en dat wassen na de seks geen soa's voorkomt. Bij meisjes is het een op de drie die een fout antwoord gaf op deze stellingen.

Tabel 8.1.1 Kennis (% niet juist beantwoord)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
De pil verkleint de kans dat je een soa oploopt ^a	25 [△]	21
Als je je na seks goed wast, loop je minder snel een soa op ^a	44 [△]	35
Je kunt de morning-afterpil bij de drogist kopen zonder doktersrecept ^a	42 [△]	34
Als je geen lichamelijke klachten hebt, kun je toch een soa hebben ^a	24	24
Er zijn soa's waarvan meisjes later geen kinderen meer kunnen krijgen ^a	43 [▲]	32
Als je de pil slikt, kun je later geen kinderen meer krijgen ^a	13 [△]	9
Bij de eerste geslachtsgemeenschap bloedt een meisje altijd ^a	39 [▲]	28
De meeste soa's gaan vanzelf over ^a	29 [△]	26

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aVormen met elkaar de schaal 'kennis'.

De kennis van jongeren hangt samen met leeftijd, herkomst, religie en opleidingsniveau (Tabel 8.1.2). Jongeren scoren beter naarmate ze ouder en hoger opgeleid zijn. Met name onder de 12- tot en met 14-jarigen is de kennis relatief laag, mogelijk omdat veel seksuele vorming pas na die leeftijd wordt gegeven. Turkse en Marokkaanse jongeren scoren minder goed op deze stellingen in vergelijking met jongeren met een andere herkomst. Daarnaast is het kennisniveau onder zeer gelovige jongeren lager dan bij andere jongeren, waarbij islamitische jongeren het minst goed op de hoogte zijn.

Tabel 8.1.2 Kennis naar demografie (M^a)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	1,8 [▼]	2,3 [▼]
15-17 jaar	4113	4,8	5,4
18-20 jaar	6136	5,6 [▲]	6,4 [▲]
21-24 jaar	7272	5,9 [▲]	6,7 [▲]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18211	4,8 [▲]	5,5 [△]
Turks	320	3,2 [▽]	4,2 [▽]
Marokkaans	264	2,7 [▽]	3,7 [▽]
Surinaams	469	4,5	5,3
Antilliaans	222	4,4	5,0
<hr/>			
Niet-gelovig	15041	5,0 [▲]	5,6 [△]
Beetje christelijk	3108	4,5	5,2
Zeer christelijk	1284	4,0 [▽]	5,0 [▽]
Islamitisch	762	2,1 [▼]	3,7 [▼]
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	3,8 [▼]	4,6 [▼]
Hoogopgeleid	12514	5,3 [▲]	5,9 [▲]
<hr/>			
Totaal	20500	4,6 [▽]	5,4 [△]

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil. ^a Gemiddelde somscore op basis van de 8 items uit Tabel 8.1.1, -8 = alles onjuist, 8 = alles juist.

Wanneer uitgesplitst wordt naar verschillende onderwijsniveaus, blijkt dat het kennisniveau onder 12-16 jarige jongeren op het vmbo basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg een stuk lager is en op de havo en het vwo relatief hoog (Tabel 8.1.3). Daarnaast blijft onder 17- tot en met 24-jarigen de kennis van jongeren op het mbo (met name in mbo niveaus 1 en 2) wat achter bij de kennis van jongeren op het hbo of wo. Ook onder jongeren van deze leeftijd die geen onderwijs meer volgen is het kennisniveau lager.

Tabel 8.1.3 Kennis^a naar onderwijsniveau in detail (M^a)

	n	Jongens	Meisjes
12-16 jaar			
Vmbo basis	330	1,2 [▼]	2,3 [▼]
Vmbo kader	679	1,9 [▼]	2,7 [▼]
Vmbo theoretisch/gemengd	1145	2,8	3,1
Havo	1345	3,4 [△]	4,1 [△]
Vwo	1158	3,6 [▲]	4,0 [△]
17-24 jaar			
Mbo 1/2	282	4,1 [▼]	4,9 [▼]
Mbo 3	506	4,5 [▼]	6,0
Mbo 4	1534	5,4	6,4
Hbo	2022	5,9 [△]	6,5
Wo	1459	6,3 [▲]	7,0 [▲]
Buitenschools	845	4,6 [▼]	5,7 [▼]

▼/▲ = lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△ = lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil. ^a Gemiddelde somscore op basis van de 8 items uit Tabel 8.1.1, -8 = alles onjuist, 8 = alles juist.

8.2 Actie bij vragen over seks

Jongeren is gevraagd wat ze doen als ze iets willen weten over seks (Tabel 8.2.1). Jongeren geven aan vooral online te gaan zoeken: 63% van de jongens en 58% van de meisjes zoekt online. Ook noemen jongeren regelmatig vrienden of vriendinnen (36% van de jongens en 51% van de meisjes) en daaropvolgend hun moeder (20% van de jongens en 36% van de meisjes) als informatiebron. Vijf procent van de jongens en 7% van de meisjes geeft aan niets te willen weten over seks. In de categorie 'anders, namelijk' werd het meest ingevuld dat jongeren vragen bespreken (of zouden bespreken) met hun partner.

Tabel 8.2.1 Actie bij vragen over seks (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
Online zoeken	63 [△]	58
Vragen aan goede vriend(en) of vriendin(nen)	36	51 [▲]
Vragen aan moeder	20	36 [▲]
Lezen van boekje of tijdschrift	10	17 [▲]
Vragen aan vader	18 [▲]	8
Vragen aan broer(s)/zus(sen)	8	12 [△]
Vragen aan huisarts	8	12 [△]
Contact opnemen met de GGD/Sense	4	4
Vragen aan andere familieleden	3	3
Vragen op school	4 [△]	2
Niets	13 [△]	7
Wil nooit iets weten over seks	5	7 [△]
Anders	3	3

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Jongeren raadplegen vaker het internet of hun vrienden bij vragen over seks naarmate ze ouder en hoger opgeleid zijn (Tabel 8.2.2). In de leeftijdsgroep van 21 tot en met 24 jaar geeft bijvoorbeeld 88% van de jongens en 84% van de meisjes aan online te zoeken. Onder 12- tot en met 14-jarigen is dat respectievelijk 24 en 14%. Met het ouder worden raadplegen ze daarentegen minder vaak familie. Onder de 12- tot en met 14-jarigen gaat nog 35% van de jongens en 47% van de meisjes met vragen naar familie, onder 21- tot en met 24-jarigen is dit nog 20% van de jongens en 31% van de meisjes. Jongeren met een Nederlandse of Westerse en jongeren met een Antilliaanse achtergrond gaan relatief vaak te rade bij familie als ze iets willen weten over seks.

Tabel 8.2.2 Actie bij vragen over seks naar demografie (%)

n	Vragen aan familie ^a		Vragen aan vrienden		Vragen op school		Vragen aan hulpverlener		Boek of tijdschrift lezen		Online zoeken		
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	
12-14 jaar	2979	38 [▲]	47 [▲]	15 [▼]	19 [▼]	6 [△]	2	3 [▼]	2 [▼]	5 [▼]	9 [▼]	24 [▼]	14 [▼]
15-17 jaar	4113	30 [▲]	47 [▲]	34 [▼]	50	6 [△]	3	6 [▼]	6 [▼]	5 [▼]	15 [▼]	54 [▼]	47 [▼]
18-20 jaar	6136	26 [▼]	41	47 [▲]	62 [△]	4	2	11 [▲]	18 [▲]	13 [▲]	22 [▲]	77 [▲]	77 [▲]
21-24 jaar	7272	20 [▼]	31 [▼]	47 [▲]	65 [△]	3 [▼]	1	17 [▲]	24 [▲]	15 [▲]	22 [▲]	88 [▲]	84 [▲]
Nederlands/Westers	18211	29 [▲]	42 [▲]	36	52 [△]	4 [▼]	1 [▼]	10	14	9	18	64	58
Turks	320	19 [▼]	27 [▼]	38	37 [▼]	4	7 [△]	17	15	14	14	65	53
Marokkaans	264	24	24 [▼]	31	29 [▼]	13 [△]	2	13	13	11	5	42	46
Surinaams	469	17 [▼]	42	30	49	3	3	9	11	8	19	60	57
Antilliaans	222	56 [▲]	64 [▲]	68	43 [▼]	5	1	16	9	17	14	54	51
Laagopgeleid	7806	29	44 [△]	32 [▼]	43 [▼]	6 [△]	3 [△]	9	11 [▼]	9	14 [▼]	51 [▼]	48 [▼]
Hoogopgeleid	12514	27	38 [▼]	39 [△]	56 [▲]	3 [▼]	1 [▼]	11	15 [△]	10	20 [△]	72 [▲]	66 [▲]
Totaal	20500	28 [▼]	41 [▲]	36 [▼]	51 [▲]	4 [△]	2 [▼]	10 [▼]	14 [△]	10 [▼]	17 [▲]	63 [△]	58 [▼]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil. ^aMoeder, vader, broer(s)/zus(sen) en andere familieleden samengenomen.

8.3 Gebruik van online informatiebronnen

Uit de voorgaande paragraaf werd duidelijk dat een meerderheid van de jongeren online op zoek gaat wanneer ze vragen hebben over seks. De jongeren die dit aangaven hebben we vervolgens via een open vraag gevraagd naar de websites, social media en apps waarvan zij vinden dat deze goede informatie over seks geven (Tabel 8.3.1). Ruim de helft van de jongeren die hier iets heeft ingevuld geeft aan te zoeken via Google, om vanaf daar op andere websites met informatie terecht te komen. Uit de antwoorden die jongeren gaven wordt duidelijk dat een deel van de jongeren tijdens het Googelen bepaalde strategieën hanteert om er zeker van te zijn dat ze betrouwbare informatie krijgen. Deze jongeren geven bijvoorbeeld aan alleen websites van de overheid en GGD'en te lezen en de informatie van diverse bronnen met elkaar te vergelijken. Ook zegt een deel van de jongeren eigen ervaringen van jongeren (zoals fora) links te laten liggen. Na Google noemen jongeren ook regelmatig Sense.info (een op de twaalf jongens en een op de vijf meisjes) en websites van de GGD (1 op de 14 jongens en 1 op de 8 meisjes) als online bronnen met goede informatie over seks.

Tabel 8.3.1 Open vraag over websites die goede informatie geven (% jongeren die een antwoord hebben ingevuld)

	Jongens (n=2357)	Meisjes (n=3533)
Google	56	51
Sense.info	8	19
GGD	7	12
Fora	5	4
Wikipedia	7	2
Porno	2	3
Spuiten en Slikken	3	1
Sekswordenboek	0	4
Cosmopolitan	2	1
Reddit	8	<1
Allesoverseks.nl	1	1
Mantotman.nl	1	0
Seksualiteit.nl	1	1
Soa aids.nl	1	1
Thuisarts.nl	1	3
Youtube	1	2
Anders	9	16

Naast de voorgaande open vraag over goede online informatiebronnen vroegen we jongeren van enkele websites rondom seksualiteit aan te geven of ze deze wel eens bekeken hebben (Tabel 8.3.2). Een meerderheid van de jongeren zegt geen enkele van deze websites ooit bekeken te hebben. Sense.info was de website waar jongeren het meest bekend mee waren: 12% van de jongens en 18% van de meisjes zegt deze website wel eens bekeken te hebben. Ook geeft 11% van de jongens en 7% van de meisjes aan forum.sekswwoordenboek.nl wel eens bezocht te hebben. Seksualiteit.nl en soaaid.nl werden aangekruist door 6% van de jongeren.

Tabel 8.3.2 Websites die jongeren wel eens bekeken hebben (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
Sense.info	12	18 [△]
Forum.sekswwoordenboek.nl	11 [△]	7
Seksualiteit.nl	6	6
Soaaid.nl	5	6 [△]
Anticonceptievoorjou.nl	1	9 [▲]
Zwangerwatnu.nl	1	4 [△]
Vrijfijn.nl	1	1
Mantotman.nl	2 [△]	<1
Geen van deze websites	77 [▲]	71

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Voor drie van de genoemde websites - sense.info, forum.sekswwoordenboek.nl en anticonceptievoorjou.nl - hebben we vervolgens bekeken of het bekend zijn met deze websites samenhangt met leeftijd, herkomst en opleidingsniveau (Tabel 8.3.3). Jongeren vanaf 18 jaar zijn vaker bekend met deze websites dan de jongere leeftijdsgroepen. Een op de 6 jongens en ongeveer 1 op de 4 meisjes van 18 jaar en ouder is bijvoorbeeld bekend met Sense.info. Onder de 15- tot en met 17-jarigen geldt dit voor 1 op de 10 jongens en 1 op de 7 meisjes. Ook hebben hoogopgeleide jongeren alle drie de websites vaker bekeken dan laagopgeleide jongeren.

Tabel 8.3.3 Websites die jongeren wel eens bekeken hebben naar demografie (%)

	n	Sense.info		Forum.seks woordenboek.nl		Anticonceptie voorjou.nl
		♂	♀	♂	♀	♀
12-14 jaar	2979	4▼	3▼	1▼	0▼	0▼
15-17 jaar	4113	10▼	15▼	5▼	5▼	3▼
18-20 jaar	6136	17▲	25▲	16▲	11▲	13▲
21-24 jaar	7272	16▲	27▲	19▲	12▲	15▲
Nederlands/ Westers	18211	13	19	11	8	9
Turks	320	4	14	8	6	7
Marokkaans	264	6	10	6	1	2
Surinaams	469	6	17	8	4	6
Antilliaans	222	8	19	10	18	17
Laagopgeleid	7806	10▽	15▽	7▼	5▽	7▽
Hoogopgeleid	12514	14△	20△	14▲	9△	10△
Totaal	20500	12▽	18△	11△	7▽	9

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

8.4 Praten bij problemen

We vroegen jongeren niet alleen wat ze doen wanneer ze iets willen weten over seks, maar ook naar wie ze toe (zouden) gaan bij problemen op het gebied van seks (Tabel 8.4.1). Uit de antwoorden blijkt dat de meeste jongeren (40% van de jongens en 58% van de meisjes) met problemen naar vrienden of vriendinnen zouden gaan. Ook de moeder, de partner en de huisarts worden regelmatig genoemd. Zowel jongens als meisjes zullen met problemen eerder naar hun moeder dan naar hun vader gaan: 37% van de jongens en 51% van de meisjes gaat met problemen naar hun moeder, terwijl 28% van de jongens en 9% van de meisjes naar hun vader zou gaan.

Tabel 8.4.1 Met wie zou je praten bij problemen op het gebied van seks (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12447)
Vriend(en) of vriendin(nen)	40	58 [▲]
Moeder	37	51 [▲]
Vaste vriend of vriendin	37	46 [△]
Huisarts	30	29
Vader	28 [▲]	9
Broer(s) of zus(sen)	13	15 [△]
Mensen online	8 [△]	6
Andere familieleden	4	4
Iemand van de kindertelefoon of infolijn	1	2
Iemand anders	1	1
Weet ik niet	10 [△]	6
Niemand	8 [△]	3

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 8.4.2 Met wie zou je praten bij problemen op het gebied van seks naar leeftijd (%)

	12-14 jaar (n=2979)	15-17 jaar (n=4113)	18-20 jaar (n=6136)	21-24 jaar (n=7272)
Vriend(en) of vriendin(nen)	21 [▼]	47 [▼]	59 [▲]	63 [▲]
Moeder	57 [▲]	49 [▲]	41 [▼]	32 [▼]
Vaste vriend of vriendin	9 [▼]	32 [▼]	54 [▲]	63 [▲]
Huisarts	8 [▼]	19 [▼]	38 [▲]	46 [▲]
Vader	30 [▲]	21 [▲]	15 [▼]	12 [▼]
Broer(s) of zus(sen)	9 [▽]	14	14	16 [△]
Mensen online	2 [▼]	7	10 [▲]	8 [▲]
Andere familieleden	4	5	4	3
Kindertelefoon of infolijn	2 [△]	2	1	1 [▽]
Iemand anders	1	<1 [▽]	1	1 [△]
Weet ik niet	15 [▲]	8	5 [▼]	3 [▼]
Niemand	9 [▲]	7 [▲]	3 [▼]	3 [▼]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Naarmate jongeren ouder worden, zouden ze met problemen vaker naar vrienden of vriendinnen, de partner of de huisarts gaan en minder vaak naar hun ouders (Tabel 8.4.2). Van de 21- tot en met 24-jarigen gaat bijvoorbeeld een derde van

de jongeren naar vrienden, tegenover een vijfde van de 12- tot en met 14- jarigen. Daarentegen gaat 57% van de 12- tot en met 14-jarigen naar hun moeder, tegenover een derde van de jongeren van 21 tot en met 24 jaar.

8.5 Seksuele voorlichting op school

Jongeren is gevraagd aan te geven hoeveel informatie zij op school hebben gehad over diverse thema's rondom seksualiteit (Tabel 8.5.1). Vervolgens vroegen we hoe zij deze informatie zouden beoordelen.

Tabel 8.5.1 Hoeveel informatie heb je op school over de volgende onderwerpen gekregen (%)

	Jongens (n=8053)			Meisjes (n=12447)		
	Geen	Weinig	Voldoende/ veel	Geen	Weinig	Voldoende/ veel
Verliefdheid en relaties ^a	19	36	45	17	36	47
Anticonceptie ^a	14	22	64	12	23	65
Voortplanting en abortus ^a	17 [△]	27	56	15	30 [△]	55
Soa's, hiv en aids ^a	17	27	57	17	30	53
Seks tegen je wil ^a	33	36	31	31	39	31
De leuke kanten van seks ^a	37	35	28 [▲]	46 [▲]	37 [▲]	18
Homoseksualiteit ^a	25	35	39	23	36	40
Seks op televisie of online ^a	44	35	21 [△]	50 [△]	35	15
Naaktfoto's en seksfilmpjes ^a	40	31	29	40	33	27

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aVormen met elkaar de schaal 'Informatie van school'.

Jongeren zeggen op school met name informatie te hebben gekregen over voortplanting, anticonceptie en soa's: de meerderheid van de jongeren geeft aan hier voldoende of veel informatie over te hebben gekregen. Jongeren gaven aan minder informatie te hebben ontvangen over seks in de media, het versturen van naaktfoto's en seksfilmpjes (sexting) en de leuke kanten van seks. Zo geeft 4 op de 10 jongeren aan op school geen informatie te hebben gekregen over sexting. Meisjes geven vaker dan jongens aan dat ze weinig of geen informatie hebben gekregen over de leuke kanten van seks (82% van de meisjes tegenover 72% van de jongens). De meeste jongeren krijgen wel enige informatie over seks op

school: in totaal zegt 6% van de jongens en 5% van de meisjes over geen enkele van de genoemde onderwerpen informatie te hebben gekregen (niet in tabel).

Tabel 8.5.2 Informatie van school en waardering hiervan naar demografie (M)

	Informatie van school ^a			Waardering ^b		
	n	Jongens	Meisjes	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	1,9 [▼]	1,9 [▼]	2587	5,6 [▼]	5,6 [▼]
15-17 jaar	4113	2,4 [△]	2,4 [▲]	3979	6,2 [△]	6,0 [△]
18-20 jaar	6136	2,3 [△]	2,3 [△]	6040	5,9	5,8
21-24 jaar	7272	2,2	2,2	7124	5,7 [▼]	5,6 [▼]
Nederlands/ Westers	18211	2,2	2,2	17579	5,9	5,8
Turks	320	2,3	2,2	299	6,0	5,6
Marokkaans	264	2,2	2,2	239	5,9	5,9
Surinaams	469	2,1	2,2	450	5,6	5,6
Antilliaans	222	2,2	2,0	213	6,1	5,1
Laagopgeleid	7806	2,2 [▼]	2,2	7370	5,7 [▼]	5,8
Hoogopgeleid	12514	2,2 [△]	2,2	12197	5,9 [△]	5,7
Totaal	20500	2,2	2,2	19730	5,9 [△]	5,7 [▼]

^{▼/▲}= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^{▼/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil. ^aGemiddelde score op de vragen in Tabel 8.11, 1 = geen informatie, 4 = veel informatie; ^bGemiddeld rapportcijfer (0-10).

Er zijn weinig verschillen naar leeftijd, herkomst en opleidingsniveau in de hoeveelheid informatie die jongeren op school hebben gekregen en de waardering hiervan (Tabel 8.5.2). Wel geven jongeren van 12 tot en met 14 jaar aan de minste informatie te hebben gekregen. Jongeren beoordelen de informatie die ze hebben gekregen als matig: jongens gemiddeld met een 5,9, meisjes met een 5,7. Jongeren van 15 tot en met 17 jaar geven gemiddeld een wat hoger cijfer (jongens een 6,2 en meisjes een 6,0) dan jongeren in de andere leeftijdsgroepen. Antilliaanse meisjes geven met een 5,1 de laagste waardering voor de informatie die ze op school hebben gekregen.

Wanneer opleidingsniveau in meer detail gesplitst wordt, zijn weinig verschillen te zien in de hoeveelheid informatie die jongeren aangeven gekregen te hebben op school en de waardering die jongeren hieraan geven (Tabel 8.5.3). Binnen de groep 12- tot en met 16-jarigen geven jongeren op de lagere vmbo niveaus aan

dat ze iets minder informatie kregen op school. Binnen de groep 17- tot en met 20-jarigen geven jongeren op het hbo een wat lager rapportcijfer voor de informatie die ze hebben gekregen dan jongeren op andere opleidingsniveaus.

Tabel 8.5.3 Informatie van school^a en waardering hiervan^b naar onderwijsniveau in detail (M)

	Informatie van school ^a			Waardering ^b		
	n	Jongens	Meisjes	n	Jongens	Meisjes
12-16 jaar						
Vmbo basis	330	2,0	1,9 [▽]	290	6,0	5,7
Vmbo kader	679	1,9 [▽]	2,0	573	5,7	5,5
Vmbo theoretisch/ gemengd	1145	2,0	2,1	1020	5,7	5,8
Havo	1345	2,2 [△]	2,1	1241	5,8	5,7
Vwo	1158	2,1	2,1	1079	6,1	5,9
17-20 jaar						
Mbo 1/2	282	2,3	2,4	261	6,5	6,1
Mbo 3	506	2,4	2,4	494	5,9	5,9
Mbo 4	1534	2,4	2,3	1497	6,0	5,9
Hbo	2022	2,3	2,2 [▽]	1996	5,7 [▽]	5,6 [▽]
Wo	1459	2,4	2,3	1447	6,5 [△]	6,1
Buitenschools	845	2,3	2,4	829	5,7	5,9

^{▽/△}= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil. ^aGemiddelde score op de vragen in Tabel 8.5.1, 1 = geen informatie, 4 = veel informatie; ^bGemiddeld rapportcijfer (0-10).

8.6 Communicatie met ouders

Alle jongeren onder de 18 jaar hebben we gevraagd of en in welke mate ze met hun ouders praten over verschillende aan seksualiteit gerelateerde onderwerpen. Jongeren praten weinig met hun ouders over seksualiteit, soa en anticonceptie (Tabel 8.6.1). Vooral over wensen, grenzen, seks in de media en het voorkomen van grensoverschrijding praten veel jongeren niet of nauwelijks met de ouders. Zo praat driekwart van de jongeren nooit met hun ouders over seks in de media. Het meest wordt er gepraat over verliefd zijn en relaties. Over een aantal onderwerpen praten meisjes meer met hun ouders dan jongens. De helft van de meisjes praat bijvoorbeeld wel eens met hun ouders over het online versturen van naaktbeelden (sexting) en het voorkomen van zwangerschap. Onder jongens is dit een derde.

Tabel 8.6.1 Praten met ouders over seksualiteit (% 12-17 jarigen)

	Jongens (n=3022)			Meisjes (n=4070)		
	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig
Verliefdheid en relaties ^a	25 [▲]	54 [▲]	21	14	50	37 [▼]
Hoe je seks leuk kunt maken ^a	92	6	2	94	4	1
Dingen die je niet wilt doen op het gebied van seks ^a	86 [▲]	10	4	78	16 [▲]	5 [▲]
Wat je moet doen om zwangerschap te voorkomen ^a	67 [▲]	23	10	51	32 [▲]	17 [▲]
Wat je moet doen om geen soa te krijgen ^a	70	21	9	67	21	12
Wat je moet doen om geen vervelende seksuele ervaring te krijgen ^a	82 [▲]	13	5	72	19 [▲]	9 [▲]
Homoseksualiteit ^a	65 [▲]	27	9	45	37 [▲]	19 [▲]
Het online versturen van naaktfoto's en seksfilmpjes ^a	72 [▲]	21	8	51	34 [▲]	15 [▲]
Seks op televisie of online ^a	74	19	6	77	18	5

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aVormen met elkaar de schaal 'Praten met ouders'.

Leeftijd, seksuele ervaring, opleidingsniveau en herkomst spelen een rol in de mate waarin jongeren met hun ouders praten over seksualiteit, soa en anticonceptie (Tabel 8.6.2). Jongeren van 15 tot en met 17 jaar en seksueel ervaren jongeren praten wat meer met hun ouders over deze onderwerpen dan jongere en onervaren tieners. Turkse en Marokkaanse meisjes en meisjes met een islamitische geloofsovertuiging geven aan wat minder met hun ouders te praten over liefde, relaties en seks.

Tabel 8.6.2 Praten met ouders over seksualiteit^a naar demografie (12-17 jarigen)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	1,3▼	1,5▼
15-17 jaar	4113	1,5▲	1,7▲
Nederlands/ Westers	6240	1,4	1,6△
Turks	116	1,3	1,3▽
Marokkaans	141	1,5	1,2▽
Surinaams/Antilliaans ^b	215	1,5	1,7
Niet-gelovig	5125	1,4	1,6△
Beetje christelijk	1174	1,4	1,6
Zeer christelijk	358	1,4	1,5
Islamitisch	345	1,3	1,3▽
Laagopgeleid	3152	1,4▽	1,6
Hoogopgeleid	3853	1,5△	1,6
Geen seksuele ervaring	4370	1,3▼	1,5▼
Een beetje seksuele ervaring	1054	1,5	1,8△
Veel seksuele ervaring	1668	1,7▲	1,9▲
Totaal	7092	1,4▼	1,6▲

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil; ^a Gemiddelde score op de vragen uit Tabel 8.6.1, 1 = nooit, 5 = heel vaak; ^b Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

Naast de vragen over communicatie met de ouders, gaven jongeren antwoord op de vraag of ze wel eens een condoom van hun ouders hebben gekregen. Negen procent van de jongeren onder de 18 jaar geeft aan wel eens een condoom van zijn of haar ouders gekregen te hebben (niet in tabel). Meisjes kregen deze minder vaak (6%) dan jongens (12%).

Ook vroegen we jongeren of ze van hun ouders zelf mogen kiezen met wie ze een relatie hebben (Tabel 8.6.3). De meeste jongeren (84% van de jongens en 64% van de meisjes) worden hier volledig in vrijgelaten door hun ouders. Met name de Turkse, Marokkaanse, islamitische en zeer christelijke jongeren geven relatief vaak aan dat ze niet volledig vrij zijn in hun partnerkeuze. Dit percentage is het hoogst onder islamitische meisjes (77%).

Tabel 8.6.3 Autonomie in partnerkeuze naar demografie (% 12-17 jarigen)

	Jongens			Meisjes	
	n	Ja, volledig vrij	Niet vrij of met voorwaarden	Ja, volledig vrij	Niet vrij of met voorwaarden
12-14 jaar	2979	82 [▽]	18 [△]	59 [▽]	41 [▲]
15-17 jaar	4113	86 [△]	14 [▽]	69 [▲]	31 [▽]
Nederlands/ Westers	6240	89 [▲]	11 [▽]	69 [▲]	31 [▽]
Turks	116	52 [▽]	48 [▲]	36 [▽]	64 [▲]
Marokkaans	141	46 [▽]	54 [▲]	25 [▽]	75 [▲]
Surinaams/ Antilliaans ^a	215	74 [▽]	26 [▲]	55 [▽]	45 [▲]
Niet-gelovig	5125	90 [▲]	10 [▽]	72 [▲]	28 [▽]
Beetje christelijk	1174	85	15	62	38
Zeer christelijk	358	53 [▽]	47 [▲]	49 [▽]	51 [▲]
Islamitisch	345	48 [▽]	52 [▲]	23 [▽]	77 [▲]
Totaal	7092	84 [▲]	16 [▽]	64 [▽]	36 [▲]

[▽]/[▲]= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; [▽]/[△]= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil; ^a Groepen samengevoegd indien n < 50 in een van de subgroepen.

8.7 Communicatie met vrienden

We vroegen jongeren niet alleen in hoeverre ze met hun ouders over seks, soa en anticonceptie praten, maar ook of ze met hun vrienden over deze onderwerpen praten (Tabel 8.7.1). Over verschillende onderwerpen praat een meerderheid van de jongeren nauwelijks met hun vrienden. Zo wordt er weinig gepraat over het voorkomen van zwangerschap, soa's en grensoverschrijding, de leuke kanten van seks en sexting. Het meest praten jongeren over verliefdheid en relaties en over seks op televisie of online. Meisjes praten vaker met hun vrienden over het voorkomen van zwangerschap dan jongens. Ruim de helft van de meisjes praat hier minstens wel eens over met vrienden, onder jongens is dit ruim een derde. Jongens praten daarentegen meer over seks in de media: 63% van de jongens praat hier minstens wel eens over met vrienden, tegenover 39% van de meisjes. Over alle onderwerpen lijken jongeren iets vaker met hun vrienden dan met hun ouders te praten.

Tabel 8.7.1 Praten met vrienden over seksualiteit (%)

	Jongens (n=8053)			Meisjes (n=12447)		
	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig
Verliefdheid en relaties ^a	11 [▲]	33 [▲]	56	3	16	81 [▲]
Hoe je seks leuk kunt maken ^a	48	26 [△]	26	53 [△]	22	25
Dingen die je niet wilt doen op het gebied van seks ^a	48 [△]	32	20	43	32	25 [△]
Wat je moet doen om zwangerschap te voorkomen ^a	64 [▲]	25	11	46	32 [▲]	22 [▲]
Wat je moet doen om geen soa te krijgen ^a	65 [△]	24	10	61	25	15 [△]
Wat je moet doen om geen vervelende seksuele ervaring te krijgen ^a	64 [△]	23	13	59	25 [△]	16 [△]
Het online versturen van naaktfoto's en seksfilmpjes ^a	52	31	18	51	33	16
Seks op televisie of online ^a	37	35 [▲]	28 [▲]	63 [▲]	26	11

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aVormen met elkaar de schaal 'Praten met vrienden'.

Wanneer onderscheid gemaakt wordt naar herkomst en opleidingsniveau, zien we weinig verschillen tussen jongeren in het praten met vrienden over seks, soa en anticonceptie (Tabel 8.7.2). Wel is er een samenhang met leeftijd. Jongeren praten meer met hun vrienden over deze onderwerpen naarmate ze ouder worden. Met name de groep 12- tot en met 14-jarigen praat relatief weinig met vrienden over seksualiteit. Deze leeftijdsgroep praat ook het minst met ouders over seksualiteit (Tabel 8.6.2). Ook islamitische en zeer christelijke meisjes praten wat minder met hun vrienden over seksualiteit.

Tabel 8.7.2 Praten met vrienden^a over seksualiteit naar demografie (M)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	1,4 [▼]	1,5 [▼]
15-17 jaar	4113	1,9	2,0 [△]
18-20 jaar	6136	2,1 [△]	2,2 [△]
21-24 jaar	7272	2,1 [▲]	2,2 [▲]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18211	1,9	2,0
Turks	320	1,7	1,8
Marokkaans	264	2,0	1,8
Surinaams	469	2,0	1,9
Antilliaans	222	2,2	2,0
<hr/>			
Niet-gelovig	15041	1,9	2,1 [△]
Beetje christelijk	3108	1,9	2,0
Zeer christelijk	1284	1,8	1,7 [▽]
Islamitisch	762	1,8	1,8 [▽]
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	1,8 [▽]	1,9 [▽]
Hoogopgeleid	12514	1,9 [△]	2,1 [△]
<hr/>			
Totaal	20500	1,9 [▽]	2,0 [△]

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil. ^aGemiddelde score op de vragen uit Tabel 8.7.1, 1 = nooit, 5 = heel vaak.

8.8 Communicatie met laatste partner

Jongeren die wel eens seks hebben gehad of wel eens seksuele dingen gedaan hebben (zoals voelen of strelen) vroegen we waarover ze gepraat hebben met de laatste persoon met wie ze dit deden (Tabel 8.8.1). Een meerderheid van de jongeren heeft met hun laatste sekspartner gepraat over het voorkomen van zwangerschap en over de leuke kanten van seks. Meisjes praten vaker dan jongens met hun sekspartner over het voorkomen van soa's en over dingen die ze niet willen doen op het gebied van seks. Van de meisjes heeft bijvoorbeeld 53% procent minstens regelmatig gepraat over dingen die ze niet wilden doen tijdens seks en 42% over het voorkomen van soa's. Onder jongens is dat respectievelijk 35% en 27%.

Tabel 8.8.1 Praten met laatste partner^a (%)

	Jongens (n=5405)			Meisjes (n=9019)		
	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig	Nooit	Wel eens	Minstens regelmatig
Over dingen die ik leuk vind op het gebied van seks ^b	27 [△]	22	51	20	23	57 [△]
Over dingen die ik niet wil doen op het gebied van seks ^b	38 [▲]	27	35	21	26	53 [▲]
Over zwangerschap voorkomen ^b	24 [△]	28 [△]	48	19	26	55 [△]
Over het voorkomen van soa's ^b	46 [▲]	27	27	25	33 [▲]	42 [▲]
Over haar/zijn eerdere seksuele ervaringen ^b	34 [△]	36	30	29	37	34 [△]
Over mijn eerdere seksuele ervaringen ^b	35 [△]	36	29	31	37	32 [△]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aLaatste persoon waarmee jongere tenminste gevoeld/gestreed heeft. ^bVormen met elkaar de schaal 'Praten met laatste sekspartner'.

De mate waarin jongeren met hun laatste sekspartner over seks, anticonceptie en soa's hebben gepraat hangt samen met geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en - in mindere mate - met herkomst en religie (Tabel 8.8.2). Meisjes, oudere en hoogopgeleide jongeren praten hier vaker over met hun partner dan jongens, jongere en laagopgeleide jongeren. Zoals we ook zagen bij het praten met vrienden en ouders, hebben met name jongeren van 12 tot en met 14 jaar relatief weinig met de laatste persoon met wie ze seks hadden of seksuele dingen deden over deze onderwerpen gepraat.

Tabel 8.8.2 Praten met laatste partner^a naar demografie (M^b)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	401	1,6 [▼]	1,8 [▼]
15-17 jaar	2321	2,0 [▼]	2,4 [▼]
18-20 jaar	4968	2,2	2,6
21-24 jaar	6734	2,5 [▲]	2,7 [▲]
<hr/>			
Nederlands/Westers	13028	2,3	2,6 [▲]
Turks	166	2,1	2,3
Marokkaans	110	2,3	2,3
Surinaams	341	2,2	2,4
Antilliaans	174	2,3	2,4
<hr/>			
Niet-gelovig	11049	2,3	2,6
Beetje christelijk	2108	2,2	2,6
Zeer christelijk	741	2,2	2,5
Islamitisch	340	2,0	2,5
<hr/>			
Laagopgeleid	5301	2,2 [▼]	2,5
Hoogopgeleid	9030	2,3 [▲]	2,6
<hr/>			
Totaal	14424	2,3 [▼]	2,6 [▲]

▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, minstens klein verschil; ▼/▲= lager/hoger dan de overige groepen, zeer klein verschil. ^a Laatste persoon waarmee jongere tenminste gevoeld/gestreed heeft; ^b Gemiddelde score op de vragen uit Tabel 8.8.1, 1 = nooit, 5 = heel vaak.

8.9 Online versus offline communicatie

Om inzicht te krijgen in de rol van online en offline communicatie in de ontwikkeling van relaties, vroegen we jongeren of ze verschillende stappen in relaties makkelijker vinden in een chat of 'in real life' (Tabel 8.9.1). Met name de eerste stappen in relaties (zoals iemand laten merken dat je hem of haar leuk vindt of een afspraak met iemand maken voor een date) vinden jongeren makkelijker in een chat dan in 'real life'. Bijna de helft van de jongeren geeft bijvoorbeeld aan het maken van een afspraak voor een date makkelijker te vinden in een chat. Latere stappen (bijvoorbeeld iemand beter leren kennen of zeggen wat je wel en niet fijn vindt op het gebied van seks) wordt makkelijker bevonden in real life. Zo vindt ruim twee derde van de jongeren het makkelijker

om in real life iemand beter leren kennen en vindt 41% van de jongens en 50% van de meisjes het makkelijker een verkering uit te maken in real life.

Tabel 8.9.1 Beleving communicatie binnen relaties in een chat of in real life (% sociale media gebruikers)

	(Veel) makkelijker in een chat	Geen verschil	(Veel) makkelijker in real life
Jongens (n=7996)			
Iemand laten merken dat je hem/haar leuk vindt	44	26	29
Iemand beter leren kennen	17 [△]	18 [△]	65
Zeggen wat je wel en niet fijn vindt op het gebied van seks	32	35 [△]	33
Iemand een complimentje geven	24 [△]	40	36
Met iemand een afspraak maken voor een date	46	35	19 [△]
Een relatie (verkering) uitmaken	31 [△]	28 [△]	41
Meisjes (n=12410)			
Iemand laten merken dat je hem/haar leuk vindt	44	26	30
Iemand beter leren kennen	14	17	69 [△]
Zeggen wat je wel en niet fijn vindt op het gebied van seks	32	28	40 [△]
Iemand een complimentje geven	19	45 [△]	36
Met iemand een afspraak maken voor een date	48 [△]	36 [△]	16
Een relatie (verkering) uitmaken	28	22	50 [△]

[△]= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Jongeren uit de jongste leeftijdsgroepen lijken het makkelijker te vinden om via chat te praten over wat je wel en niet wilt op het gebied van seks dan oudere jongeren (Tabel 8.9.2). Binnen de groep 12- tot en met 14-jarigen is dit 36%, in de groep 21- tot en met 24-jarigen 28%. De oudere jongeren geven daarentegen aan het maken van afspraakjes of het geven van complimentjes makkelijker te vinden via chat. In deze groep zegt bijvoorbeeld 53% het maken van een afspraakje makkelijker te vinden in een chat. In de groep 12- tot en met 14-jarigen is dat 41%.

Tabel 8.9.2 Communicatie (veel) makkelijker in een chat, naar leeftijd (%)

	12-14 jaar (n = 2964)	15-17 jaar (n = 4097)	18-20 jaar (n = 6112)	21-24 jaar (n = 7233)
Iemand laten merken dat je hem/haar leuk vindt	47	43	43	44
Iemand beter leren kennen	15	16	15	15
Zeggen wat je wel/niet fijn vindt op het gebied van seks	36 [△]	34 [△]	31	28 [▽]
Iemand een complimentje geven	17 [▽]	22	22	23 [△]
Met iemand een afspraak maken voor een date	41 [▽]	44 [▽]	49 [△]	53 [△]
Een relatie (verkering) uitmaken	31	32 [△]	28	27 [▽]

▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

8.10 Datingapps

Sinds Seks onder je 25^e 2012 is sociale media een steeds grotere rol gaan spelen in het leven van jongeren, ook in het ontmoeten van partners. Hierbij zien we een belangrijke ontwikkeling in het gebruik van datingapps. Om het gebruik van datingapps in kaart te brengen, vroegen we alle jongeren of ze wel eens datingapps hebben gebruikt, of ze wel eens afgesproken hebben met iemand die ze kenden via een datingapp en of ze ook seks hebben gehad met deze date. Een derde van alle jongeren van 12 tot 25 jaar heeft in de afgelopen 6 maanden een datingapp gebruikt, waarbij Tinder de meest gebruikte wordt genoemd, door een op de vier jongeren (Tabel 8.10.1). Ongeveer 12% heeft wel eens de datingapp 'hot or not' gebruikt.

Tabel 8.10.1 Ooit een datingapp gebruikt (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12446)
Tinder	27 [△]	24
Hot or not	13	11
Badoo	6 [△]	4
Happn	4	4
Grindr ^a	3 [▲]	0
Een andere datingapp	2	2
Nooit datingapps gebruikt	67	68

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aApp specifiek gericht op ho/bi mannen.

Tabel 8.10.2 Ooit een datingapp gebruikt naar demografie (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	4▼	5▼
15-17 jaar	4113	18▼	25▼
18-20 jaar	6136	47▲	46▲
21-24 jaar	7271	56▲	46▲
<hr/>			
Nederlands/Westers	18210	34△	34▲
Turks	320	30	4▼
Marokkaans	264	23▽	10▼
Surinaams	469	26▽	18▼
Antilliaans	222	19▽	20▼
<hr/>			
Niet-gelovig	15040	35△	36▲
Beetje christelijk	3108	31	30
Zeer christelijk	1284	23▽	17▼
Islamitisch	762	23▽	7▼
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	28▽	29▽
Hoogopgeleid	12513	37△	34△
<hr/>			
Totaal	20499	33	32

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Van alle demografische factoren maakt leeftijd voor het gebruik van datingapps het meeste uit (Tabel 8.10.2). Onder 18-plussers heeft bijna de helft van de jongeren wel eens gebruik gemaakt van een datingapp, in de jongste leeftijdsgroep is dat slechts 5%. Daarnaast spelen ook herkomst, religie en opleidingsniveau een rol. Jongeren zonder migrantenachtergrond, hoogopgeleide jongeren en niet-gelovige jongeren maken meer gebruik van datingapps dan andere jongeren. Het gebruik van datingapps komt het minst voor onder Turkse meisjes, waar 4% ooit een datingapp heeft gebruikt.

Tabel 8.10.3 Afspraakje via datingapp in afgelopen 6 maanden (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2978	<1▼	1▼
15-17 jaar	4113	3▼	2▼
18-20 jaar	6136	11▲	11▲
21-24 jaar	7271	18▲	13▲
<hr/>			
Nederlands/Westers	18209	9	8
Turks	320	6	1
Marokkaans	264	7	4
Surinaams	469	8	4
Antilliaans	222	8	4
<hr/>			
Niet-gelovig	15039	10	9△
Beetje christelijk	3108	7	6▽
Zeer christelijk	1284	7	4▽
Islamitisch	762	9	1▽
<hr/>			
Laagopgeleid	7805	7▽	6▽
Hoogopgeleid	12513	10△	8△
<hr/>			
Totaal	20498	9△	7▽

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Een klein deel van de jongeren (9% van de meisjes en 7% van de jongens) zegt de afgelopen 6 maanden een afspraakje te hebben gehad met iemand die ze via een datingapp leerden kennen (Tabel 8.10.3). Binnen de seksueel ervaren groep jongeren is dit 17% van de jongens en 12% van de meisjes (niet in tabel). Ook hier speelt leeftijd van alle demografische factoren de grootste rol. Binnen de groep 21- tot en met 24- jarigen heeft 18% van de jongens en 13% van de meisjes het afgelopen half jaar een afspraakje gehad via een datingapp, bij jongeren onder de 18 jaar is dit 3% of minder. In lijn met het gebruik van datingapps geven jongeren zonder migrantenachtergrond, niet-gelovige en hoogopgeleide jongeren iets vaker aan in de afgelopen zes maanden een afspraakje te hebben gehad met iemand die ze via een datingapp kenden, maar deze verschillen zijn zeer klein.

Tabel 8.10.4 Seks met afspraakje via datingapp (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2978	0 [▼]	0 [▼]
15-17 jaar	4113	2 [▼]	<1 [▼]
18-20 jaar	6136	6	6 [▲]
21-24 jaar	7271	12 [▲]	8 [▲]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18209	6	4
Turks	320	5	0
Marokkaans	264	6	2
Surinaams	469	4	2
Antilliaans	222	8	2
<hr/>			
Niet-gelovig	15039	6	5 [△]
Beetje christelijk	3108	4	3 [▽]
Zeer christelijk	1284	4	1 [▽]
Islamitisch	762	5	1 [▽]
<hr/>			
Laagopgeleid	7805	4 [▽]	3 [▽]
Hoogopgeleid	12513	7 [△]	5 [△]
<hr/>			
Totaal	20498	5 [△]	4 [▽]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Een kleine groep jongeren heeft in de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp leerden kennen (5% van de jongens en 4% van de meisjes; Tabel 8.10.4). Ook hier zien we dat het vooral de 18-plussers zijn die dit hebben gedaan. Wanneer we alleen kijken naar de seksueel ervaren groep jongeren, heeft 12% van de jongens en 8% van de meisjes de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp kenden (niet in tabel).

8.11 Sexting

Sexting is het maken en versturen van seksueel getinte beelden, zoals naaktfoto's en seksfilmpjes. Het kan hierbij gaan om seksueel getinte beelden die de jongere van zichzelf maakt of verstuurt, of om het zien of versturen van beelden van anderen.

Tabel 8.11.1 Sexting in de afgelopen 6 maanden (%)

	Jongens (n=8053)	Meisjes (n=12446)
Borsten of geslachtsdelen laten zien tijdens een videochat ^a	8 [△]	5
Eigen naaktfoto of seksfilmpje aan iemand gestuurd ^a	13	12
Seksuele dingen gedaan tijdens een videochat ^a	7 [△]	3
Een naaktfoto of seksfilmpje van iemand anders verstuurd ^a	6 [△]	2
Een naaktfoto of seksfilmpje van bekende gezien	29 [△]	20
Iemand stuurde mij een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf ^b	24 [△]	19
Iemand maakte een naaktfoto of seksfilmpje van mij ^b	2	3
Iemand liet een naaktfoto of seksfilmpje van mij aan anderen zien ^b	4 [△]	3
Iemand deelde een naaktfoto of seksfilmpje van mij met anderen ^b	2 [△]	1
Iemand vroeg mij om een naaktfoto of seksfilmpje van mezelf ^b	12	18 [△]
Ik zag iemands geslachtsdelen tijdens een videochat ^b	12 [△]	8
Ik zag iemand masturberen tijdens een videochat ^b	11 [△]	7

△= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil. ^aVallen in Tabel 8.28 onder 'Sexting door respondent zelf'. ^bVallen in Tabel 8.28 onder 'Sexting door ander'.

Tabel 8.11.1 geeft weer in hoeverre jongeren de afgelopen zes maanden ervaring hebben gehad met verschillende vormen van sexting. Een kleine groep jongeren (1 op de 8) heeft in de afgelopen 6 maanden een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf aan iemand verstuurd. Minder dan 1 op de 20 jongeren maakte mee dat een naaktfoto of seksfilmpje van hem of haar werd getoond aan of gedeeld met anderen. Het zien van beelden van anderen komt echter vaker voor. Zo heeft 29% van de jongens en 19% van de meisjes in de afgelopen 6 maanden een naaktfoto of seksfilmpje van een bekende gezien. Ook heeft 1 op de 4 jongens en 1 op de 5 meisjes in de afgelopen 6 maanden meegemaakt dat iemand een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf aan hen stuurde. Jongens maken en versturen iets vaker dan meisjes seksueel getinte beelden van zichzelf en zien vaker beelden van anderen. Meisjes worden echter wat vaker om een naaktfoto of seksfilmpje gevraagd.

Sexting

1 op de **8** jongeren heeft een **naaktfoto** of **seksfilmpje** van zichzelf naar iemand gestuurd

en

heeft meegemaakt dat iemand een **naaktfoto** of **seksfilmpje** van zichzelf aan hem/haar stuurde

Tabel 8.11.2 Sexting in de afgelopen 6 maanden naar demografie (%)

	n	Sexting door respondent zelf ^a		Sexting door ander ^b	
		Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	6▼	3▼	17▼	18▼
15-17 jaar	4113	18▼	12▼	31	34▲
18-20 jaar	6136	24▲	19▲	34▲	32▲
21-24 jaar	7271	26▲	20▲	35▲	28
<hr/>					
Nederlands/Westers	18210	19	15	30	28
Turks	320	8	7	29	14▼
Marokkaans	264	13	6	18	22▼
Surinaams	469	15	11	24	27
Antilliaans	222	40	18	52	48△
<hr/>					
Niet-gelovig	15040	19	16△	31	31▲
Beetje christelijk	3108	20	14	30	28
Zeer christelijk	1284	17	8▼	21	17▼
Islamitisch	762	14	8▼	22	18▼
<hr/>					
Laagopgeleid	7806	18	13▼	32	30
Hoogopgeleid	12513	20	16△	28	27
<hr/>					
Totaal	20499	19△	14▼	30	28

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; △/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil. ^aEerste 4 vragen uit Tabel 8.11.1. ^bLaatste 7 vragen uit Tabel 8.11.1.

De verschillende vormen van sexting uit Tabel 8.11.1 zijn op te splitsen in ervaringen waarbij de jongere vooral zelf dingen deed (sexting door respondent zelf) en ervaringen waarbij vooral iemand anders iets deed (sexting door ander). De eerste categorie betreft het zelf maken en versturen van seksueel getinte beelden (van zichzelf of van iemand anders) of het tonen van seksuele handelingen tijdens een videochat (eerste 4 items uit Tabel 8.11.1). De tweede categorie houdt in dat iemand anders hen beelden liet zien, beelden van hen maakte of doorstuurde, of vroeg om beelden (laatste 7 items uit Tabel 8.11.1).

Naarmate jongeren ouder zijn, doen ze zelf vaker aan sexting en krijgen ze ook vaker te maken met sexting door anderen (Tabel 8.11.2). Zo geeft een kwart van

de jongens en een vijfde van de meisjes van 21 tot en met 24 jaar aan de afgelopen zes maanden zelf beelden te hebben gemaakt of verstuurd. In de groep 15- tot en met 17-jarigen geldt dat voor 1 op de 8 jongens en 1 op de 10 meisjes. Antilliaanse jongeren maken en versturen relatief vaak seksueel getinte beelden van zichzelf en zien ook vaker beelden van anderen. Islamitische en zeer christelijke jongeren – vooral meisjes - hebben relatief weinig ervaring met sexting. Hoogopgeleide jongeren maken en versturen iets vaker beelden van zichzelf dan laagopgeleide jongeren, terwijl laagopgeleide jongeren wat vaker meemaken dat anderen beelden naar hen sturen, van hen maken of doorsturen, of aan hen vragen.

Voor de ervaringen met sexting gedrag van anderen hebben we vervolgens gevraagd wat jongeren ervan vonden dat de ander dit deed. Hoewel deze vormen van sexting over het algemeen niet vaak voorkomen, kan de beleving ervan wel negatief zijn. Meisjes vinden dergelijke ervaringen vaker vervelend dan jongens (Tabel 8.11.3). Zo heeft 41% van de jongens en 70% van de meisjes die hebben meegemaakt dat iemand een naaktfoto of seksfilmpje van henzelf aan anderen liet zien dit als vervelend ervaren. Ook vond 1 op de 3 meisjes het vervelend om iemand te zien masturberen tijdens een videochat. Bij jongens is dit 1 op de 6. Sexting kan echter ook leuk zijn. Zo zegt 49% van de jongens en 60% van de meisjes van wie een naaktfoto of seksfilmpje gemaakt is dat ze dit leuk vonden. De meerderheid van de jongens vindt het leuk om beelden van anderen te zien (bijvoorbeeld geslachtsdelen of seksuele handelingen).

Tabel 8.11.3 Beleving van sexting (%)

	n	Leuk	Niet leuk en niet vervelend	Vervelend
Jongens				
lemand stuurde een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf	2137	70 [▲]	26	5
lemand maakte een naaktfoto of seksfilmpje van je	206	49	25	26
lemand liet een naaktfoto of seksfilmpje van jou aan anderen zien	354	14 [▲]	45 [▲]	41
lemand deelde een naaktfoto of seksfilmpje van jou met anderen	137	18	30	52
lemand vroeg om een naaktfoto of seksfilmpje van jezelf	1063	40 [▲]	45 [▲]	15
Je zag iemands geslachtsdelen tijdens een videochat	1038	63 [▲]	26	11
Je zag iemand masturberen tijdens een videochat	922	60 [▲]	23	17
Meisjes				
lemand stuurde een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf	2693	35	36 [▲]	29 [▲]
lemand maakte een naaktfoto of seksfilmpje van je	471	60	27	14
lemand liet een naaktfoto of seksfilmpje van jou aan anderen zien	314	7	23	70 [▲]
lemand deelde een naaktfoto of seksfilmpje van jou met anderen	132	5	19	76
lemand vroeg om een naaktfoto of seksfilmpje van jezelf	2408	19	31	50 [▲]
Je zag iemands geslachtsdelen tijdens een videochat	1073	36	31 [▲]	32 [▲]
Je zag iemand masturberen tijdens een videochat	946	37	30 [▲]	33 [▲]

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil.

Wanneer iemand een ervaring heeft met sexting door iemand anders (iemand liet hen beelden zien, maakte beelden van hen of stuurde deze door, of vroeg hen om beelden) én dit als vervelend heeft ervaren, beschouwen we dit als een 'negatieve ervaring met sexting'. Meisjes van 15 tot en met 17 jaar en laagopgeleide meisjes rapporteren relatief vaak een negatieve ervaring met sexting. Zo geeft 1 op de 5 meisjes van 15 tot en met 17 jaar aan dat ze een vervelende ervaring met sexting hadden in de afgelopen 6 maanden (Tabel 8.11.4).

Tabel 8.11.4 Negatieve ervaring^a met sexting in de afgelopen 6 maanden (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	8 [△]	14
15-17 jaar	4113	9 [△]	21 [▲]
18-20 jaar	6136	6	14
21-24 jaar	7272	4 [▽]	8 [▼]
<hr/>			
Nederlands/Westers	18211	6	14
Turks	320	9	7
Marokkaans	264	5	19
Surinaams	469	4	18
Antilliaans	222	18	19
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	8 [△]	18 [▲]
Hoogopgeleid	12514	5 [▽]	11 [▼]
<hr/>			
Totaal	20500	6 [▼]	14 [▲]

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil. ^aSexting door ander hebben meegemaakt en dit als vervelend hebben ervaren.

Om de houding van jongeren ten aanzien van sexting te meten, vroegen we jongeren wat zij ervan vinden als een jongen een naaktfoto van zichzelf aan zijn vriendin stuurt of een meisje een naaktfoto van zichzelf aan haar vriend stuurt (niet in tabel). Meisjes staan hier wat negatiever tegenover dan jongens. Zo vindt 34% van de jongens en 49% van de meisjes het (helemaal) niet goed als een meisje een naaktfoto van zichzelf naar haar vriend stuurt en vindt 39% van de jongens en 46% van de meisjes het (helemaal) niet goed als een jongen een eigen naaktfoto naar zijn vriendin verstuurd.

Of jongeren zelf in de afgelopen 6 maanden aan sexting hebben gedaan (het zelf maken en versturen van seksueel getinte beelden of het tonen van seksuele handelingen tijdens een videochat) is de belangrijkste voorspeller voor het hebben van een negatieve ervaring met sexting (Tabel 8.11.5). Daarnaast hebben jongeren die meer gebruik maken van sociale media, die meer met vrienden praten over seks en die emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis hebben meegemaakt, vaker een negatieve ervaring met sexting.

Tabel 8.11.5 Factoren die samenhangen met negatieve ervaring met sexting

	Bivariaat (n=20500)		Multivariaat (n=19948) ^a	
	OR	95% BI	OR	95% BI
Zelf ooit aan sexting gedaan	1.78***	1.48-2.15	1.71***	1.37-2.14
Sociale mediagebruik	1.69***	1.57-1.81	1.32***	1.21-1.43
Praten met vrienden	1.55***	1.44-1.68	1.56***	1.41-1.73
Kennis	1.01	0.98-1.04	1.03	0.98-1.07
Informatie van school	1.12	1.00-1.26	1.06	0.94-1.21
Permissieve attitude	0.96	0.87-1.05	0.93	0.81-1.07
Gepest vóór 16 ^e jaar	1.46***	1.23-1.73	1.05	0.86-1.28
Emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis	1.19***	1.15-1.23	1.12***	1.08-1.16
Lichaamsbeeld	0.74***	0.67-0.81	0.96	0.85-1.09
Eigenwaarde	0.63***	0.57-0.70	0.91	0.77-1.07
Psychische gezondheid	0.66***	0.61-0.71	0.90	0.81-1.01
Nagelkerke R ²	0.14			

*** $p < .001$; ** $p < .01$. ^aNa controle voor geslacht, leeftijd, herkomst, religie en opleidingsniveau.

8.12 Porno

Jongens en meisjes verschillen sterk van elkaar in de mate waarin zij in de afgelopen 6 maanden porno hebben gezien (Tabel 8.12.1). Zo heeft ongeveer de helft van de jongens tegenover 5% van de meisjes het laatste half jaar wekelijks een online pornofilmpje gekeken. Ook heeft ruim een kwart van de jongens en 2% van de meisjes wekelijks online pornofilmfoto's bekeken. In de totale groep heeft 78% van de jongens en 36% van de meisjes wel eens naar een pornofilmfoto of een pornofilmpje gekeken in het laatste half jaar, meestal online (zie Tabel 8.12.2).

Tabel 8.12.1 Pornogebruik in de afgelopen 6 maanden (%)

	Jongens (n=8053)			Meisjes (n=12446)		
	Nooit	< 1x per week	Minstens 1x per week	Nooit	< 1x per week	Minstens 1x per week
Pornofoto's in een tijdschrift	77	21 [▲]	2 [▲]	94 [▲]	6	<1
Online pornofilmfoto's	44	28 [▲]	28 [▲]	84 [▲]	14	2
Online pornofilmpje	25	27	48 [▲]	67 [▲]	27	5
Een pornofilmpje op DVD of blu-ray	96	3 [△]	1 [△]	98 [△]	1	<1

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Tabel 8.12.2 Pornogebruik in de afgelopen 6 maanden naar demografie (%)

	n	Jongens	Meisjes
12-14 jaar	2979	41▼	7▼
15-17 jaar	4113	82▲	29▼
18-20 jaar	6136	90▲	48▲
21-24 jaar	7271	93▲	53▲
<hr/>			
Nederlands/Westers	18210	79△	36
Turks	320	87△	25▼
Marokkaans	264	63▼	18▼
Surinaams	469	76	39
Antilliaans	222	90△	43
<hr/>			
Niet-gelovig	15040	80▲	39▲
Beetje christelijk	3108	77	35
Zeer christelijk	1284	64▼	22▼
Islamitisch	762	68▼	22▼
<hr/>			
Laagopgeleid	7806	72▼	31▼
Hoogopgeleid	12513	83▲	40△
<hr/>			
Totaal	20499	78▲	36▼

▼/▲= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ▼/△= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

Het pornogebruik neemt toe naarmate jongeren ouder worden (Tabel 8.12.2). Zo heeft van de 12- tot en met 14-jarigen 41% van de jongens en 7% van de meisjes in het laatste half jaar porno gezien. Van de 18-plussers hebben bijna alle jongens en de helft van de meisjes porno gezien in de laatste 6 maanden. Daarnaast spelen religie en opleidingsniveau een rol, waarbij niet-gelovige en hoger opgeleide jongeren vaker porno kijken dan de andere groepen. Bij vergelijkingen naar herkomst springt vooral de groep Antilliaanse jongens eruit, waarvan 90% porno heeft gezien in het afgelopen half jaar.

Aan jongeren die weleens porno hebben gezien in het laatste half jaar hebben wij enkele stellingen over porno voorgelegd (Tabel 8.12.3). Meisjes staan wat negatiever tegenover porno dan jongens. Van de meisjes geeft bijvoorbeeld 44% aan dat de meeste porno vies is. Onder jongens is dit 23%. Ook zegt 84% van de jongens dat porno opwindend kan zijn, tegenover 70% van de meisjes. Jongens

geven daarnaast vaker dan meisjes aan dat je iets kunt leren van porno: 1 op de 5 jongens zegt dat je van porno leert wat seks is, tegenover 1 op de 10 meisjes.

Tabel 8.12.3 Opvattingen over porno (% (helemaal) eens onder porno gebruikers)

	Jongens (n=7007)	Meisjes (n=7319)
De meeste porno is vies	23	44 [▲]
Porno kan opwindend zijn	84 [▲]	70
In porno zie je wat vrouwen lekker vinden	20 [△]	13
In porno worden vrouwen vaak slecht behandeld	32	36 [△]
In porno zie je wat mannen lekker vinden	39	41
Van porno leer je wat seks is	20 [▲]	9
Van porno leer je wat je moet doen tijdens seks	22 [▲]	12
Porno kijken is slecht	13	11
Seks in porno is niet hetzelfde als echte seks	72	75

▲= hoger dan andere geslacht, minstens klein verschil; △= hoger dan andere geslacht, zeer klein verschil.

Onder 12- tot en met 14-jarigen is de groep die weleens porno kijkt kleiner dan in de oudere groepen. Deze kleine groep geeft echter wel relatief vaak aan dat ze deze beelden leerzaam en realistisch vinden (Tabel 8.12.4). Een op de drie jongeren in deze leeftijdsgroep zegt bijvoorbeeld dat je van porno leert wat seks is of wat je moet doen tijdens seks. Ongeveer de helft van de jongste groep is het eens met de stelling dat seks niet hetzelfde is als echte seks, tegenover 4 op de 5 jongeren in de oudste leeftijdsgroep. Wellicht komt dit doordat deze jonge jongeren meer dan oudere jongeren een referentiekader (van seksuele ervaringen in het echte leven) missen. Naarmate jongeren ouder worden, geven ze vaker aan dat porno opwindend kan zijn. Onder jongeren van 12 tot en met 14 jaar is dit 60%, onder jongeren van 21 tot en met 24 jaar is dit 86%.

Tabel 8.12.4 Opvattingen over porno naar leeftijd (% (helemaal) eens onder porno gebruikers)

	12-14 jaar (n = 950)	15-17 jaar (n = 2642)	18-20 jaar (n = 4666)	21-24 jaar (n = 6068)
De meeste porno is vies	38 [△]	31	29 [▽]	30
Porno kan opwindend zijn	60 [▽]	72 [▽]	82 [▲]	86 [▲]
In porno zie je wat vrouwen lekker vinden	34 [▲]	21 [▲]	16 [▽]	13 [▽]
In porno worden vrouwen vaak slecht behandeld	27 [▽]	29 [▽]	35 [△]	37 [△]
In porno zie je wat mannen lekker vinden	34 [▽]	37 [▽]	41	43 [△]
Van porno leer je wat seks is	35 [▲]	20 [▲]	13 [▽]	11 [▽]
Van porno leer je wat je moet doen tijdens seks	32 [▲]	22 [▲]	16 [▽]	15 [▽]
Porno kijken is slecht	15	14	12	11
Seks in porno is niet hetzelfde als echte seks	54 [▽]	66 [▽]	78 [▲]	80 [▲]

^{▽/▲}= lager/hoger dan in de totale groep, minstens klein verschil; ^{▽/△}= lager/hoger dan in de totale groep, zeer klein verschil.

8.13 Verschuivingen

In deze paragraaf kijken we naar verschuivingen in kennis, informatiegebruik, communicatie en mediagebruik tussen 2012 en 2017. De kennis van jongeren over seksualiteit is iets afgenomen in vergelijking met 2012. Alle stellingen die zowel in 2012 als in 2017 aan jongeren zijn voorgelegd worden in 2017 door iets meer jongeren niet juist beantwoord dan in 2012 (Tabel 8.13.1). Nu weet bijvoorbeeld 43% van de jongens en 32% van de meisjes niet dat er soa's zijn waarvan meisjes onvruchtbaar kunnen worden, eerder was dit respectievelijk 32% en 24%.

Tabel 8.13.1 Verschuivingen in kennis (% niet juist beantwoord)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3235)	2017 (n=8053)	2012 (n=4606)	2017 (n=12447)
De pil verkleint de kans dat je een soa oploopt	15	25 [▲]	13	21 [△]
Als je je na seks goed wast, loop je minder snel een soa op	37	44 [△]	29	35 [△]
Als je geen lichamelijke klachten hebt, kun je toch een soa hebben	21	24 [△]	21	24 [△]
Er zijn soa's waarvan meisjes later geen kinderen meer kunnen krijgen	32	43 [△]	24	32 [△]
Als je de pil slikt, kun je later geen kinderen meer krijgen	8	13 [△]	4	9 [△]
Bij de eerste geslachtsgemeenschap bloedt een meisje altijd	36	39 [△]	22	28 [△]
De meeste soa's gaan vanzelf over	20	29 [△]	17	26 [△]

▲= hoger dan in 2012, minstens klein verschil; △= hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Ten opzichte van 2012 raadplegen minder jongeren goede vrienden of vriendinnen wanneer ze iets willen weten over seks (Tabel 8.13.2). In 2012 was dit nog 50% van de jongens en 67% van de meisjes, in 2017 is dat 36% van de jongens en 51% van de meisjes. Hierdoor zijn goede vrienden of vriendinnen voor meisjes niet meer de belangrijkste bron van informatie, zoals in 2012. Ook pakken jongeren er minder snel een boekje of tijdschrift bij: In 2012 raadpleegden 1 op de 5 jongens een boekje of tijdschrift, in 2017 is dat nog 1 op de 10 jongens. Bij de meisjes is het gedaald van 1 op de 3 naar 1 op de 6 meisjes. Ook het vragen aan broers/zussen of op school is licht afgenomen. Online zoeken is voor jongens iets afgenomen en voor meisjes iets toegenomen. De positie van ouders als aanspreekpunt bij vragen is in vijf jaar tijd ongeveer gelijk gebleven.

Tabel 8.13.2 Verschuivingen in actie bij vragen over seks (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3235)	2017 (n=8053)	2012 (n=4606)	2017 (n=12447)
Online zoeken	65	63 [▽]	55	58 [△]
Vragen aan goede vriend(en) of vriendin(nen)	50	36 [▼]	67	51 [▼]
Vragen aan moeder	20	20	39	36 [▽]
Lezen van boekje of tijdschrift	20	10 [▼]	34	17 [▼]
Vragen aan vader	17	18	9	8
Vragen aan broer(s)/zus(sen)	12	8 [▽]	15	12 [▽]
Vragen aan huisarts	8	8	14	12 [▽]
Contact opnemen met de GGD/Sense	3	4	3	4 [△]
Vragen aan andere familieleden	4	3	4	3
Vragen op school	7	4 [▽]	5	2 [▽]
Niets	12	13	8	7
Niets willen weten over seks	4	5 [△]	4	7 [△]
Anders	6	3 [▽]	5	3 [▽]

▼= lager dan in 2012, minstens klein verschil; ▽/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

De waardering die jongeren geven aan de informatie die ze op school hebben gekregen over seks, soa en anticonceptie is gedaald ten opzichte van 2012. Gemiddeld geven jongeren nu een 5,8, in 2012 was dit een 6,6 (niet in tabel). Dit verschil zou wellicht (deels) verklaard kunnen worden door een verschil in de opbouw van de vragenlijst. In 2012 werd jongeren eerst gevraagd over welke thema's ze informatie hadden gekregen van school, waarbij jongeren bij de onderwerpen enkel konden aanvinken waarover ze informatie hadden gekregen. Daarna gaven jongeren een rapportcijfer. In 2017 vroegen we voor elk van deze onderwerpen apart na *hoeveel* informatie jongeren hierover hebben gekregen (niet, weinig, voldoende, veel) en vervolgens vroegen we om een rapportcijfer. Door jongeren in 2017 eerst te vragen naar de hoeveelheid informatie die ze hebben gekregen, zouden jongeren kritischer kunnen zijn geweest in het rapportcijfer wat ze gaven.

Over het algemeen zijn jongeren minder met vrienden gaan praten over seksualiteit (Tabel 8.13.3). Praatte in 2012 bijvoorbeeld iets meer dan de helft van de meisjes nog met hun vrienden over soa's en het voorkomen van vervelende seksuele ervaringen, in 2017 is dit gedaald naar 2 op de 5. Ook onder

jongens zie je een, weliswaar iets minder sterke, daling in het praten over deze onderwerpen. Over verliefdheid en relaties zijn jongeren daarentegen iets vaker met hun vrienden gaan praten.

Tabel 8.13.3 Verschuivingen in praten met vrienden over seksualiteit (% hierover gepraat)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3071)	2017 (n=8053)	2012 (n=4420)	2017 (n=12447)
Verliefdheid en relaties	86	89 [△]	95	97 [△]
Dingen die jij niet wil doen op seksueel gebied	56	52 [▽]	64	57 [▽]
Wat je moet doen om zwangerschap te voorkomen	43	36 [▽]	60	54 [▽]
Wat je moet doen om geen soa's te krijgen	42	35 [▽]	51	39 [▽]
Wat je moet doen om geen vervelende seksuele ervaring te krijgen	42	36 [▽]	54	41 [▽]

▽= lager dan in 2012, minstens klein verschil; △/△= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

Net als bij het praten met vrienden is er ook een algemene daling te zien in het aantal jongeren dat met hun ouders praat over seksualiteit (Tabel 8.13.4). In 2012 praatte bijvoorbeeld 1 op de 3 jongens en 2 op de 5 meisjes met hun ouders over het voorkomen van soa's. In 2017 is dit gedaald naar ongeveer een kwart van de jongens en meisjes. Over het voorkomen van grensoverschrijding praatten in 2012 nog 28% van de jongens en 39% van de meisjes met hun ouders, in 2017 is dit respectievelijk 16% en 24%.

Tabel 8.13.4 Verschuivingen in praten met ouders over seksualiteit (% 12-16 jarigen, hierover gepraat)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=762)	2017 (n=1789)	2012 (n=929)	2017 (n=2125)
Verliefdheid en relaties	69	73	85	84
Dingen die jij niet wil doen op seksueel gebied	21	13 [▽]	27	21 [▽]
Wat je moet doen om zwangerschap te voorkomen	36	25 [▽]	54	42 [▽]
Wat je moet doen om geen soa's te krijgen	33	22 [▽]	40	26 [▽]
Wat je moet doen om geen vervelende seksuele ervaring te krijgen	28	16 [▽]	39	24 [▽]

▽= lager dan in 2012, minstens klein verschil; △/△= lager dan in 2012, zeer klein verschil.

Tabel 8.13.5 Verschuivingen in praten met laatste sekspartner over seksualiteit (% hierover gepraat)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=2557)	2017 (n=5404)	2012 (n=3629)	2017 (n=9018)
Over dingen die ik leuk vind op seksueel gebied	76	73	81	80
Over dingen die ik niet wil doen op seksueel gebied	64	62	82	79
Over zwangerschap voorkomen	68	76 [△]	86	81 [▽]
Over het voorkomen van soa's/condoomgebruik	69	54 [▽]	72	75
Over haar/zijn eerdere seksuele ervaringen	67	66	72	71
Over mijn eerdere seksuele ervaringen	65	65	69	69

▽= lager dan in 2012, minstens klein verschil; △= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil.

In de onderwerpen waarover jongeren met hun laatste sekspartner hebben gepraat zien we over het algemeen weinig verschuivingen (Tabel 8.13.5). Er zijn kleine verschillen in het praten over zwangerschap en soa's. In 2012 praatte 86% van de meisjes over het voorkomen van zwangerschap, in 2017 is dit 81%. Onder jongens zien we juist een lichte stijging in het praten over preventie van zwangerschap (van 68% naar 76%) en een daling in communicatie over het voorkomen van soa's (van 69% naar 54%).

Tabel 8.13.6 Verschuivingen in ervaring met sexting afgelopen 6 maanden (%)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3051)	2017 (n=8053)	2012 (n=4400)	2017 (n=12446)
Je borsten of geslachtsdelen laten zien tijdens een videochat	8	8	4	5
Een naaktfoto of seksfilmpje van jezelf aan iemand gestuurd	6	13 [▲]	4	12 [▲]
Een naaktfoto of seksfilmpje van iemand anders verstuurd	6	6	2	2

▲= hoger dan in 2012, minstens klein verschil.

De meeste vragen naar sexting waren nieuw in 2017 en konden dus niet worden vergeleken met 2012. Voor drie vragen rondom sexting was het wel mogelijk om

naar verschuivingen te kijken. Het aantal jongeren dat een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf aan iemand anders heeft verstuurd is gestegen ten opzichte van 2012 (Tabel 8.13.6). In 2012 gaf 6% van de jongens en 4% van de meisjes aan dit in de afgelopen 6 maanden gedaan te hebben, in 2017 is dit 13% van de jongens en 12% van de meisjes. Deze toename is niet terug te zien bij de andere twee items: het tonen van borsten of geslachtsdelen tijdens een videochat of het versturen van een naaktfoto of seksfilmpje van iemand anders.

Er zijn weinig verschuivingen in het aantal jongeren wat de afgelopen 6 maanden porno heeft gezien (Tabel 8.13.7). Onder jongens is dit licht gedaald van 81% naar 78%. Ten opzichte van 2012 lijken jongeren - vooral jongens - op een aantal punten een wat realistischer beeld te hebben van porno. Onder jongens is het percentage wat van mening is dat je in porno kan zien wat mannen en vrouwen lekker vinden licht gedaald. In 2012 gaf bijvoorbeeld 28% van de jongens aan dat je in porno kan zien wat vrouwen lekker vinden, in 2017 is dat gedaald naar 20%.

Tabel 8.13.7 Verschuivingen in gebruik van en opvattingen^a over porno (% (helemaal) mee eens)

	Jongens		Meisjes	
	2012 (n=3050)	2017 (n=8053)	2012 (n=4395)	2017 (n=12446)
Porno gezien in de afgelopen 6 maanden ^b	81	78 [▽]	37	36
De meeste porno is vies	18	21	37	39
Porno kan opwindend zijn	85	86	73	79 [△]
In porno zie je wat vrouwen lekker vinden	28	20 [▽]	17	15
In porno zie je wat mannen lekker vinden	46	40 [▽]	47	44
Porno kijken is slecht	9	12	10	8
Seks in porno is niet hetzelfde als echte seks	70	73	73	76

^{▽/△}= lager/hoger dan in 2012, zeer klein verschil. ^aBinnen de groep die aangeeft wel eens een vorm van porno te hebben gezien (ooit in 2012 en in de afgelopen 6 maanden in 2017); ^bIn 2017 werden andere voorbeelden van porno gebruikt dan in 2012.

8.14 Conclusies

In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste conclusies uit dit hoofdstuk. De kennis van seksualiteit, voortplanting en soa's is op een aantal punten matig is en wat gedaald ten opzichte van 2012. De kennis van jongeren is beter naarmate ze ouder en hoger opgeleid zijn. Islamitische jongeren zijn het minst

op de hoogte. Volgens jongeren gaat de informatie die zij op school hebben gekregen vooral over voorplanting, anticonceptie en soa's. Ongeveer 4 op de 10 jongeren zegt op school nooit informatie te hebben gekregen over seks in de media, sexting en de leuke kanten van seks. De informatie die ze hebben gekregen beoordelen jongeren matig (jongens geven gemiddeld een 5,9, meisjes een 5,7).

Wanneer jongeren iets willen weten over seks, zoeken ze de informatie meestal online. Een grote groep jongeren zal eerst googelen, om van daaruit op andere websites terecht te komen. Sense.info en websites van de GGD worden regelmatig genoemd als websites die goede informatie geven over seks. Ook stellen ze hun vragen regelmatig aan vrienden of vriendinnen of aan hun moeder. Wel is het aantal jongeren dat vrienden raadpleegt afgenomen ten opzichte van 2012. Ook in het praten met ouders en vrienden over seks, soa en anticonceptie zien we een afname ten opzichte van 2012.

Online media spelen een belangrijke rol in relaties en seksualiteit. Een derde van de jongeren heeft wel eens datingapp gebruikt, zoals Tinder. Vooral 18-plussers maken hier gebruik van. Een klein deel van de jongeren zegt de afgelopen 6 maanden een afspraakje gehad te hebben met iemand die ze via een datingapp leerden kennen (9% van de meisjes en 7% van de jongens) en hier ook seks mee gehad te hebben (5% van de jongens en 4% van de meisjes). Binnen de seksueel ervaren groep jongeren had 1 op de 6 jongens en 1 op de 8 meisjes een afspraak via een datingapp en ongeveer een op de tien jongeren seks via een datingapp. Ook in de communicatie binnen relaties wordt sociale media gebruikt. Met name de eerste stappen in verking en relaties (bijvoorbeeld iemand laten merken dat je hem of haar leuk vind) vinden jongeren makkelijk via chat dan via real life. Latere stappen (bijvoorbeeld iemand beter leren kennen) vinden jongeren echter makkelijker in real life dan in een chat.

Online media worden ook gebruikt om seksueel getinte beelden te maken en te delen (sexting). Een op de acht jongens en meisjes geeft aan dat ze in het afgelopen half jaar een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand hebben gestuurd. In 2012 gold dit voor 6% van de jongens en 4% van de meisjes. Naarmate jongeren ouder zijn hebben ze vaker een ervaring met sexting gehad. Ze doen dan vaker zelf aan sexting (bijvoorbeeld door een naaktfoto van zichzelf te delen) en maken vaker mee dat anderen dit doen (bijvoorbeeld dat iemand hen iets laat zien of beelden van hen doorstuurt).

Er zijn grote verschillen tussen jongens en meisjes in de beleving van sexting: meisjes ervaren het vaker als vervelend wanneer zij beelden zien van een ander, of een ander beelden van de hen maakte, deelde of hierom vroeg. Sexting kan echter ook leuk zijn: zo zegt 49% van de jongens en 60% van de meisjes bij wie een ander een naaktfoto of seksfilmpje van ze maakte, dit als leuk te hebben ervaren. Meisjes van 15 tot en met 17 jaar en jongeren die zelf ooit seksueel getinte beelden hebben gemaakt of verstuurd, die meer sociale media gebruiken, meer praten over seks met vrienden en emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis hebben meegemaakt, hebben vaker een negatieve ervaring met sexting.

Pornogebruik is sinds 2012 gelijk gebleven: 78% van de jongens en 36% van de meisjes kijkt hier wel eens naar. Jongens en oudere, niet-gelovige en hoogopgeleide jongeren doen dat vaker dan meisjes, jongere, gelovige en laagopgeleide jongeren. Vooral in de jongste groep (12 tot en met 14 jaar) geven veel jongeren aan dat ze pornobeelden leerzaam en realistisch vinden. Een op de drie jongeren in deze leeftijdsgroep zegt dat je van porno leert wat seks is of wat je moet doen tijdens seks. Ook is de groep die het eens is met de stelling dat 'seks niet hetzelfde is als echte seks' in deze leeftijdsgroep relatief klein.

Hoofdstuk 9 Jongeren op het praktijkonderwijs

Sanne Nikkelen & Marieke van den Borne

Om inzicht te krijgen in de specifieke risico's die spelen bij jongeren op het praktijkonderwijs (pro), hebben we net als in 2012 naast het reguliere Seks onder je 25e onderzoek een aanvullend onderzoek uitgevoerd op pro-scholen. Aan dit onderzoek deden 18 pro-scholen mee, verspreid over Nederland. Per school namen vier klassen deel; één klas per leerjaar. De klassen zijn gemiddeld kleiner dan op een reguliere school met gemiddeld 12 leerlingen per klas. Voor dit onderzoek is een verkorte en vereenvoudigde vragenlijst ontwikkeld, om aan te sluiten bij het taal- en ontwikkelingsniveau van deze doelgroep. In totaal vulden 356 jongens en 327 meisjes deze vragenlijst in, waarvan 54% in de leeftijd 12-14 jaar en 46% van 15 jaar of ouder. De steekproef is kleiner en jonger dan de reguliere steekproef. Hierdoor zijn de vragen voor de seksueel ervaren jongeren door een betrekkelijk kleine groep jongeren ingevuld (n=117).

Om een goed beeld te krijgen van jongeren op het pro vergelijken we de cijfers in dit hoofdstuk steeds met jongeren op het vmbo (n=2284). Hiervoor is gekozen omdat deze groep wat betreft leeftijd, herkomst en opleidingsniveau het meest overeenkomt met leerlingen op het pro, al zitten er op het pro wel meer jongens (53%, tegenover 46% op het vmbo) en jongeren met een niet-westerse migrantenachtergrond (30%, tegenover 15% op het vmbo). De vergelijkingen tussen leerlingen op het pro en het vmbo moeten daarom met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

9.1 Ervaring met liefde en seks

Tabel 9.1.1 geeft inzicht in de ervaring van pro-jongeren met verliefdheid, verkering en verschillende vormen van seks. Er is een aanzienlijk verschil tussen jongens en meisjes in de leeftijd waarop jongeren beginnen met seks. Van de 12-tot en met 14-jarige jongens heeft bijvoorbeeld 18% manuele seks gehad en 10% geslachtsgemeenschap. Bij de meisjes zijn deze percentages respectievelijk 1% en 2%. Dit grote verschil maakt wel dat er vermoedens zijn dat deze jonge jongens op het pro geneigd zijn tot overrapporteren. De vraag is namelijk wie dan de sekspartners zijn van deze jonge seksueel actieve jongens, omdat meisjes over het algemeen geen seks hebben met jongens uit deze leeftijdsgroep.

Bij 15-plussers zijn de verschillen tussen jongens en meisjes in ervaring met verschillende vormen van seks verdwenen, wat betekent dat er in deze leeftijdscategorie verhoudingsgewijs meer meisjes dan jongens seksueel actief

worden of dat de neiging tot overrapporteren bij jongens vanaf die leeftijd minder is. Meer meisjes dan jongens van 15 jaar en ouder zijn wel eens verliefd geweest.

Tabel 9.1.1 Ervaring met liefde en seks op het pro (%)

	12-14 jaar		15 jaar of ouder	
	Jongens (n=203)	Meisjes (n=165)	Jongens (n=153)	Meisjes (n=162)
Verliefd	86	85	83	93 [▲]
Verkering	64	65	73	75
Zoenen	62	50	75	79
Voelen of strelen	21	12	48	51
Aftrekken of vingeren	18 [▲]	1	32	32
Geslachtsgemeenschap	10 [▲]	2	31	30
Pijpen of beffen	9	4	14	24
Verliefd op seksegenoot	2*	2*	1	6
Seks met een seksegenoot	<1*	4*	0*	2*
Seks met social media contact	4*	1*	10	7

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; △= hoger dan andere sekse, zeer klein verschil; * Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Wanneer pro- en vmbo-jongeren met elkaar vergeleken worden, zien we bij 12- tot en met 14-jarigen dat met name jongens op het pro wat meer seksuele ervaring rapporteren dan jongeren op het vmbo (Tabel 9.1.2). Zo zegt 62% van de jongens op het pro wel eens gezoend te hebben, tegenover 23% van de jongens op het vmbo. Ook geven jongens op het pro iets vaker aan ervaring te hebben met manuele seks, geslachtsgemeenschap en orale seks. Meisjes van 12 tot en met 14 jaar zoenen alleen wat vaker (50%) dan meisjes op het vmbo (26%). In de groep van 15 jaar en ouder zijn minder verschillen tussen het pro en het vmbo te zien. Pro-jongeren van deze leeftijd hebben wel vaker gezoend maar minder vaak orale seks gehad dan leeftijdsgenoten op het vmbo. Jongeren op het pro hebben daarnaast iets vaker een vaste vriend of vriendin (22% van de jongens en 32% van de meisjes) dan jongeren op het vmbo (18% van de jongens en meisjes) (niet in tabel).

Tabel 9.1.2 Ervaring met liefde en seks naar onderwijsniveau (%)

	Jongens		Meisjes	
	Pro (n 203)	Vmbo (n=667)	Pro (n=165)	Vmbo (n=758)
12-14 jaar				
Verliefd	86	81	85	87
Verkering	64	59	65	60
Zoenen	62 [▲]	23	50 [▲]	26
Voelen of strelen	21	16	12	12
Aftrekken of vingeren	18 [▲]	8	1	5
Geslachtsgemeenschap	10 [△]	5	2	3
Pijpen of beffen	9 [△]	4	4	4
Verliefd op seksegenoot	2*	<1*	2*	3*
Seks met een seksegenoot	<1*	<1*	4*	1*
15+ jaar				
Verliefd	83	84	93	90
Verkering	73	71	75	74
Zoenen	75 [▲]	59	79 [▲]	64
Voelen of strelen	48	52	51	41
Aftrekken of vingeren	32	31	32	31
Geslachtsgemeenschap	31 [△]	22	30	24
Pijpen of beffen	14	24 [▲]	24	23
Verliefd op seksegenoot	1	4	6	5
Seks met een seksegenoot	0*	<1*	2*	3*

▲= hoger dan andere niveau, minstens klein verschil; △= hoger dan andere niveau, zeer klein verschil; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

9.2 Opvattingen over seks, homoseksualiteit en genderrollen

De jongeren op het pro hebben een aantal stellingen over seks, homoseksualiteit en genderrollen beantwoord (Tabel 9.2.1). Onderstaande tabel laat zien dat meisjes op het pro een wat conservatievere houding hebben tegenover seks dan jongens. Zo vindt bijna drie kwart van de meisjes op het pro het niet oké om seks te hebben als je niet verliefd bent tegenover ruim de helft van de jongens. Verder blijkt dat jongens een negatievere houding hebben tegenover homoseksualiteit en gender non-conformiteit dan meisjes. Van de jongens vindt 57% het niet oké als twee jongens met elkaar zoenen op straat en 61% als een jongen eruit ziet als een meisje. Onder meisjes vindt een kwart dit niet oké. Jongens en meisjes op het pro staan negatiever tegenover het versturen van naaktfoto's door

seksegenoten dan door de andere sekse. Drie kwart van de jongens en meisjes keurt het af als een seksegenoot dit doet, twee derde van de meisjes en ruim de helft van de jongens als iemand van de andere sekse dat doet.

Tabel 9.2.1 Opvattingen over seks, homoseksualiteit en genderrollen op het pro (% niet oké)

	Jongens (n=356)	Meisjes (n=327)
Seks voordat je bent getrouwd	23	27
Seks als je niet verliefd bent	54	73 [▲]
Een jongen die seks heeft gehad met veel verschillende meisjes	57	69 [▲]
Een meisje dat seks heeft gehad met veel verschillende jongens	66	75
Twee meisjes die met elkaar zoenen op straat	26	27
Twee jongens die met elkaar zoenen op straat	57 [▲]	27
Een jongen en een meisje die met elkaar zoenen op straat	6	6
Een jongen die een eigen naaktfoto naar zijn vriendin stuurt	73	69
Een meisje dat een eigen naaktfoto naar haar vriend stuurt	56	77 [▲]
Een meisje dat eruit ziet als een jongen	47 [▲]	20
Een jongen die eruit ziet als een meisje	61 [▲]	27

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

Vergeleken met jongens op het vmbo zijn jongens op het pro op een aantal punten wat conservatiever en hebben ze een negatievere attitude ten aanzien van homoseksualiteit (Tabel 9.2.2). Zo keurt twee derde van de jongens op het pro en ruim de helft van de jongens op het vmbo het af als een meisje seks heeft gehad met veel verschillende jongens. Ook het versturen van naaktfoto's keuren jongens op het pro sterker af dan jongens op het vmbo. Meisjes op het pro zijn op een aantal punten minder conservatief dan meisjes op het vmbo. Zo zegt drie kwart van de meisjes op het pro seks zonder verliefdheid niet oké te vinden tegenover 83% van de meisjes op het vmbo. Wel denken meisjes op het pro, net als jongens, negatiever over homoseksualiteit dan hun leeftijdsgenoten op het vmbo. Zij keuren vaker af dat twee meisjes of twee jongens zoenen op straat. De houding ten aanzien van gender non-conformiteit is niet op een vergelijkbare manier uitgevraagd in de vmbo steekproef.

Tabel 9.2.2 Opvattingen over seks en homoseksualiteit naar onderwijsniveau (% niet oké (pro)/ (helemaal) niet goed (vmbo))

	Jongens		Meisjes	
	Pro (n=356)	Vmbo (n=1061)	Pro (n=327)	Vmbo (n=1223)
Seks voordat je bent getrouwd	23	19	27	25
Seks als je niet verliefd bent	54	61	73	83 [△]
Een jongen die seks heeft gehad met veel verschillende meisjes	57	50	69	83 [▲]
Een meisje dat seks heeft gehad met veel verschillende jongens	66 [△]	57	75	84 [△]
Twee meisjes die met elkaar zoenen op straat	26 [△]	20	27 [△]	17
Twee jongens die met elkaar zoenen op straat	57 [▲]	36	27 [△]	17
Een jongen en een meisje die met elkaar zoenen op straat	6	4	6	5
Een jongen die een eigen naaktfoto naar zijn vriendin stuurt	73 [▲]	59	69	67
Een meisje dat een eigen naaktfoto naar haar vriend stuurt	56 [△]	48	77	70

▲= hoger dan andere niveau, minstens klein verschil; △= hoger dan andere niveau, zeer klein verschil.

9.3 Eerste keer geslachtsgemeenschap

Jongeren die aangaven geslachtsgemeenschap te hebben gehad, vroegen we naar de context en evaluatie van de eerste keer geslachtsgemeenschap (Tabel 9.3.1). Een ruime meerderheid van de jongeren op het pro geeft aan dat zij en de ander de eerste keer geslachtsgemeenschap beiden wilden. Op het pro geven jongens vaker (50%) dan meisjes (20%) aan dat hun eerste keer geslachtsgemeenschap met een losse partner was. Verder geven jongens relatief vaak aan dat er geen anticonceptie is gebruikt.

Tabel 9.3.1 Context en evaluatie van de eerste keer geslachtsgemeenschap op het pro (%)

		Jongens (n=64)	Meisjes (n=53)
Partner	Vast	50	80 [▲]
	Los	50 [▲]	20
Motief	We wilden het allebei	90*	87*
	De ander wilde het ^a	2*	4*
	Ik wilde het ^b	7*	0*
	Ik ben gedwongen	0*	9*
	Ik heb de ander gedwongen	0*	0*
Evaluatie	Leuk	63*	41*
	Gewoon	37*	36*
	Vervelend	1*	23*
Condoom gebruikt		66	86
Anticonceptie gebruikt		32	78 [▲]

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; *Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen.

Er waren geen (toetsbare) verschillen in de context en evaluatie van de eerste keer geslachtsgemeenschap tussen jongeren op het pro en jongeren op het vmbo (Tabel 9.3.2).

Tabel 9.3.2 Context en evaluatie van de eerste keer geslachtsgemeenschap naar onderwijsniveau (%)

		Jongens		Meisjes	
		Pro (n=64)	Vmbo (n=131)	Pro (n=53)	Vmbo (n=141)
Partner	Vast	50	58	80	82
	Los	50	42	20	18
Motief	We wilden het allebei	90	100	87*	77*
	De ander wilde het ^a	2	0*	4*	17*
	Ik wilde het ^b	7	0*	0*	0*
	Ik ben gedwongen	0*	0*	9*	6*
	Ik heb de ander gedwongen	0*	0*	0*	0*
Evaluatie	Leuk ^c	63*	80*	41	51
	Gewoon	37*	16*	36	28
	Vervelend	1*	4*	23	21
Condoom gebruikt		66	73	86	76
Anticonceptiemiddel gebruikt		32	47	78	58

*Groep te klein om verschillen te kunnen toetsen; ^aVerwoording vmbo: 'Ik werd overgehaald';

^bVerwoording vmbo: 'Ik heb de ander overgehaald'; ^cVerwoording vmbo: 'Fijn'.

9.4 Laatste keer geslachtsgemeenschap

Tabel 9.4.1 geeft weer hoeveel jongeren een condoom en anticonceptiemethode hebben gebruikt bij de laatste keer geslachtsgemeenschap. Zeventig procent van de jongens en 60% van de meisjes heeft daarbij een condoom gebruikt. De meest genoemde reden om geen condoom te gebruiken is omdat jongeren al de pil of een andere anticonceptiemethode gebruikten, of geen condoom bij zich hadden (niet in tabel). Twee keer zoveel meisjes als jongens gebruikte een anticonceptiemiddel (meestal de pil). Anticonceptiegebruik is op het vmbo enkel nagevraagd voor de laatste partner, niet de laatste keer geslachtsgemeenschap. Dat kunnen we dus niet vergelijken met het pro. In condoomgebruik bij de laatste keer seks zien we geen significant verschil (niet in tabel).

Tabel 9.4.1 Condoom- en anticonceptiegebruik bij laatste geslachtsgemeenschap op het pro (%)

	Jongens (n=64)	Meisjes (n=53)
Condoom gebruikt	70	60
Anticonceptiemiddel gebruikt	41	83 [▲]

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

9.5 Praten met laatste partner

Aan jongeren die ooit geslachtsgemeenschap hebben gehad hebben we gevraagd over welke onderwerpen ze met hun laatste partner gepraat hebben (Tabel 9.5.1). Jongens hebben minder met hun laatste partner gepraat over wensen en grenzen en zwangerschap voorkomen dan meisjes. Twee derde van de meisjes sprak met de laatste sekspartner over haar grenzen, tegenover een derde van de jongens. Over de preventie van zwangerschap werd door 87% van de meisjes en 60% van de jongens gesproken.

Tabel 9.5.1 Praten met laatste sekspartner op het pro (%)

	Jongens (n=64)	Meisjes (n=53)
Wat ik fijn vind bij seks	68	81
Wat ik niet wil bij seks	37	67 [▲]
Niet zwanger worden	60	87 [▲]
Condooms	69	73

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

Vergeleken met jongens op het vmbo hebben jongens op het pro minder met hun laatste partner gepraat over seksuele grenzen (Tabel 9.5.2). Van de jongens op het pro zegt 37% gepraat te hebben over wat ze niet willen bij seks, tegenover 62% van de vmbo jongens. Meisjes op het pro en het vmbo verschillen niet in de onderwerpen waarover ze gepraat hebben. Voor het praten over condoomgebruik was de vraag niet goed vergelijkbaar met de vmbo doelgroep.

Tabel 9.5.2 Praten met laatste sekspartner, naar onderwijsniveau (%)

	Jongens		Meisjes	
	Pro (n=64)	Vmbo (n=135)	Pro (n=53)	Vmbo (n=148)
Wat ik fijn vind bij seks ^a	68	75	81	82
Wat ik niet wil bij seks ^b	37	62 [▲]	67	77
Niet zwanger worden ^c	60	69	87	80
Condooms	69	-	73	-

▲= hoger dan andere niveau, minstens klein verschil. ^aVerwoording vmbo: 'Over dingen die ik leuk vind op het gebied van seks'; ^bVerwoording vmbo: 'Over dingen die ik niet wil doen op het gebied van seks'; ^cVerwoording vmbo: 'Zwangerschap voorkomen'.

9.6 Lichaamsbeeld en opvattingen over seks

Tabel 9.6.1 geeft weer hoe jongeren op het pro denken over seks en hoe tevreden ze zijn met hun lichaam. Net als in het reguliere onderwijs zijn jongens wat meer met seks bezig en meer tevreden over hun lichaam dan meisjes. Zo zegt 43% van de jongens en 27% van de meisjes seks belangrijk te vinden. Daarnaast vindt ruim de helft van de meisjes zichzelf te dik of te dun, tegenover ruim een kwart van de jongens. Van deze vier stellingen is alleen de stelling 'ik ben nog niet aan seks toe' op een vergelijkbare manier voorgelegd aan de vmbo-leerlingen. Hierin waren geen verschillen te zien tussen de pro- en vmbo-jongeren (niet in tabel).

Tabel 9.6.1 Lichaamsbeeld en opvattingen over seks op het pro (% klopt (een beetje))

	Jongens (n=356)	Meisjes (n=327)
Seks is voor mij belangrijk	43 [▲]	27
Ik ben nog niet aan seks toe	51	64 [▲]
Ik vind mezelf best knap (aantrekkelijk)	68 [▲]	56
Ik vind mezelf te dik of te dun	28	55 [▲]

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

9.7 Praten met ouders

Tabel 9.7.1 laat zien in hoeverre pro-jongeren met hun ouders praten over verschillende aan seksualiteit gerelateerde thema's.

Tabel 9.7.1 Praten met ouders over seksualiteit (%)

	Jongens (n=356)	Meisjes (n=327)
Verliefdheid en relaties (verkering)	55	72 [▲]
Niet zwanger worden	28	51 [▲]
Condooms	39	43
Dat je nee kan zeggen tegen seks	40	62 [▲]

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

Over alle thema's - behalve over condooms - praten meisjes meer met hun ouders dan jongens. Zo praat bijvoorbeeld de helft van de meisjes en ruim een kwart van de jongens met hun ouders over het voorkomen van zwangerschap (Tabel 9.7.1). Ongeveer 2 op de 5 jongeren praat over condooms. Het meest wordt er, net als bij vmbo-leerlingen, gepraat over verliefdheid en relaties. Wel praten leerlingen op het pro hier minder over dan leerlingen op het vmbo (Tabel 9.7.2). Jongeren op het pro en vmbo verschillen niet in het praten over het voorkomen van zwangerschap. Er zijn in de vmbo steekproef geen vergelijkbare vragen gesteld over het praten over condooms en nee zeggen tegen seks.

Tabel 9.7.2 Praten met ouders over seksualiteit, naar onderwijsniveau (%)

	Jongens		Meisjes	
	Pro (n=356)	Vmbo (n=1026)	Pro (n=327)	Vmbo (n=1206)
Verliefdheid en relaties (verkering)	55	69 [▲]	72	83 [△]
Niet zwanger worden ^a	28	29	51	44
Condooms	39	-	43	-
Dat je nee kan zeggen tegen seks	40	-	62	-

▲= hoger dan andere niveau, minstens klein verschil; △= hoger dan andere niveau, zeer klein verschil. ^aVerwoording vmbo: 'Wat je moet doen om zwangerschap te voorkomen'.

9.8 Sexting

Sexting is het maken en versturen van seksueel getinte beelden, zoals naaktfoto's en seksfilmpjes. Tabel 9.8.1 geeft weer hoeveel jongeren ooit een vorm van sexting hebben meegemaakt. Een aanzienlijk deel van de jongeren op het pro heeft wel eens een naaktfoto (ruim een derde van de jongeren) of seksfilmpje (ongeveer een kwart van de jongeren) van iemand die zij kennen gezien. Meisjes op het pro hebben vaker een eigen naaktfoto verstuurd of hun borsten of geslachtsdelen laten zien tijdens een videochat dan jongens. Ook zijn meisjes aanzienlijk vaker gevraagd om een naaktfoto of seksfilmpje dan

jongens. Zo is een derde van de meisjes weleens gevraagd om een naaktfoto, tegenover een op de tien jongens. Door een iets andere vraagstelling was het niet mogelijk om voor sexting een vergelijking te maken tussen jongeren op het pro en het vmbo.

Tabel 9.8.1 Ervaring met sexting ooit op het pro (%)

	Jongens (n=356)	Meisjes (n=327)
Borsten of geslachtsdelen laten zien tijdens een videochat	1	6 [▲]
Een naaktfoto van jezelf verstuurd	2	8 [▲]
Een seksfilmpje van jezelf verstuurd	1	2
Een naaktfoto van iemand anders verstuurd	13	10
Een seksfilmpje van iemand anders verstuurd	10	6
Een naaktfoto van iemand die je kent gezien	35	36
Een seksfilmpje van iemand die je kent gezien	24	24
Iemand maakte een naaktfoto van mij	1	2
Iemand maakte een seksfilmpje van mij	1	1
Iemand deelde een naaktfoto van mij met anderen	2	3
Iemand deelde een seksfilmpje van mij met anderen	2	1
Iemand vroeg mij om een naaktfoto van mij	11	32 [▲]
Iemand vroeg mij om een seksfilmpje van mij	7	13 [▲]

▲= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; △= hoger dan andere sekse, zeer klein verschil.

9.9 Porno

Jongeren is gevraagd of zij wel eens naar porno kijken. Ruim een derde van de jongens op het pro kijkt wel eens porno en 2 op de 5 kijkt vaak naar porno. Meisjes kijken minder naar porno, waarbij 12% wel eens en 3% vaak kijkt (niet in tabel). Aan de jongeren die porno kijken is vervolgens gevraagd naar hun opvattingen over porno. Hierin is geen onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes omdat de groep meisjes die wel eens porno kijkt te klein is. Een ruime meerderheid van de jongeren op het pro vindt porno leerzaam (Tabel 9.9.1). Zo zegt 72% van de pro-jongeren dat je van porno leert wat seks is en zegt 67% dat je van porno leert wat je moet doen tijdens seks. Dit percentage ligt een stuk lager onder jongeren op het vmbo, waar een derde het eens is met deze stellingen. Dezelfde verschillen worden gevonden wanneer alleen naar jongens gekeken wordt.

Tabel 9.9.1 Opvattingen over porno naar onderwijsniveau (% pornogebruikers, klopt (een beetje) (pro) / (helemaal) mee eens (vmbo))

	Pro (n=206)	Vmbo (n=943)
Van porno leer je wat seks is	72 [▲]	32
Van porno leer je wat je moet doen tijdens seks	67 [▲]	32
Seks in porno is hetzelfde als echte seks (pro)	49	49 ^a -

▲ = hoger dan andere niveau, minstens klein verschil. ^a Op het vmbo ontkennend gevraagd (niet hetzelfde als echte seks) en % (helemaal) mee oneens.

9.10 Grensoverschrijding

Op de algemene vraag of ze wel eens gedwongen zijn om seksuele dingen te doen die ze niet wilden, geeft 4% van de jongens en 18% van de meisjes op het pro aan dat dit weleens gebeurd is (niet in tabel). Vergeleken met meisjes op het vmbo hebben meisjes op het pro aanzienlijk vaker seksuele dwang meegemaakt. Van de meisjes op het vmbo heeft 7% dit ooit meegemaakt.

Ook is voor verschillende seksuele handelingen gevraagd of ze dit wel eens tegen de wil hebben meegemaakt (Tabel 9.10.1). Meisjes hebben vaker tongzoenen, aanraking en geslachtsgemeenschap tegen de wil meegemaakt dan jongens. Zo geeft 30% van de meisjes aan wel eens aangeraakt te zijn tegen haar wil tegenover 5% van de jongens.

Tabel 9.10.1 Seksuele handelingen tegen de wil meegemaakt op het pro (%)

	Jongens (n = 356)	Meisjes (n = 327)
Tongzoen tegen de wil	6	19 [▲]
Aanraking ^a tegen de wil	5	30 [▲]
Aftrekken of vingeren tegen de wil	2	4
Pijpen of beffen tegen de wil	2	2
Geslachtsgemeenschap tegen de wil	1	5 [▲]

▲ = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; △ = hoger dan andere sekse, zeer klein verschil. ^aVan billen, borsten of geslachtsdelen.

Zoenen en geslachtsgemeenschap tegen de wil komen iets vaker voor onder meisjes op het pro dan onder meisjes op het vmbo (Tabel 9.10.2). Bij meisjes op het pro is dit respectievelijk 19% en 5% van de meisjes, bij meisjes op het vmbo 12% en 1% van de meisjes.

Tabel 9.10.2 Seksuele handelingen tegen de wil meegemaakt naar schoolniveau (%)

	Jongens		Meisjes	
	Pro (n=356)	Vmbo (n=1061)	Pro (n=327)	Vmbo (n=1223)
Tongzoen tegen wil	6	9	19 [△]	12
Aanraking ^a tegen wil	5	8	30	25
Aftrekken of vingeren tegen wil	2	1	4	2
Pijpen of beffen tegen wil	2	1	2	1
Geslachtsgemeenschap wil	1	1	5 [△]	1

[△]= hoger dan andere niveau, zeer klein verschil. ^a Van billen, borsten of geslachtsdelen.

9.11 Soa-test, morning-afterpil en zwangerschap

Tabel 9.11.1 laat zien hoeveel pro-jongeren ooit een soa-test hebben gedaan en hoeveel meisjes ooit een morning-afterpil hebben geslikt en ooit zwanger zijn geweest. Meisjes op het pro hebben wat vaker dan jongens een soa-test gedaan (5% van de meisjes tegenover 2% van de jongens). Ook ligt dit percentage iets hoger dan onder meisjes op het vmbo (2%, niet in tabel).

Tabel 9.11.1 SOA-test, morning-afterpil en zwangerschap op het pro (%)

	Jongens (n=356)	Meisjes (n=327)
Ooit een SOA-test gedaan	2	5 [▲]
Ooit een morning-after pil geslikt	-	8
Ooit zwanger geweest	-	4

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil.

Aan de meisjes die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad vroegen we ook wat ze ervan zouden vinden als ze vandaag zouden ontdekken dat ze zwanger zijn (niet in tabel). Meisjes op het pro staan hier positiever tegenover dan meisjes op het vmbo. Geeft op het vmbo 82% van de meisjes aan dit vervelend te vinden, op het pro is dit 63% van de meisjes. Zestien procent van de pro meisjes en 10% van de vmbo meisjes zegt dat ze dit leuk zouden vinden.

9.12 Conclusies

Onder 12- tot en met 14-jarige jongens op het pro is de groep die ervaring heeft met geslachtsgemeenschap opvallend groot. Het is mogelijk dat jongens op het pro relatief vroeg beginnen aan seks, maar het is ook goed mogelijk dat jonge jongens op het pro een relatief grote neiging hebben tot overrapporteren. Het

grote percentage seksueel actieve jongens in deze hele jonge groep is immers lastig te verklaren vanuit de bevinding dat veel minder meisjes van deze leeftijd ervaren zijn én meisjes vooral seks hebben met jongens die iets ouder zijn.

Vergeleken met jongens gebruiken meisjes vaker een anticonceptiemiddel en vaker condooms tijdens de eerste keer geslachtsgemeenschap. Met de laatste sekspartner gebruikte de meerderheid van de jongeren een condoom. De meest genoemde reden om geen condoom te gebruiken is omdat al de pil of een andere anticonceptiemethode gebruikt werd.

Net zoals in de reguliere steekproef denken jongens op het pro negatiever over homoseksualiteit en gender non-conformiteit dan meisjes. Meisjes staan ook negatiever tegenover seks zonder liefde of seks met veel verschillende partners dan jongens. Over hun uiterlijk en figuur zijn jongens op het pro meer tevreden dan meisjes. Een groot aantal meisjes (55%) vindt zichzelf te dik of te dun. Jongeren op het pro denken negatiever over uitingen van homoseksualiteit dan jongeren op het vmbo. Pro jongens zijn op sommige punten (bijvoorbeeld sexting) wat conservatiever dan vmbo jongens, pro-meisjes juist minder conservatief (bijvoorbeeld over seks zonder liefde).

Jongeren op het pro krijgen veel te maken met bepaalde vormen van sexting (het maken en versturen van seksueel getinte beelden, zoals naaktfoto's en seksfilmpjes). Ruim een derde van de jongeren op het pro heeft wel eens een naaktfoto gezien van iemand die zij kennen en een vierde een seksfilmpje van iemand die zij kennen. Daarnaast is 11% van de jongens en 32% van de meisjes wel eens door iemand om een naaktfoto gevraagd. Het pornogebruik onder jongeren op het pro verschilt niet veel van dat van jongeren op het vmbo, maar hun opvattingen over deze beelden wel. Zo zegt twee derde van de pro-jongeren dat je van porno leert wat je moet doen tijdens seks, tegenover een derde van de jongeren op het vmbo.

Grensoverschrijding lijkt onder meisjes op het pro meer voor te komen dan op het vmbo. Onder meisjes op het pro is 18% wel eens gedwongen tot seksuele handelingen. Dat is ruim twee keer zo veel als onder meisjes op het vmbo (7%). Jongens op het pro zijn minder vaak gedwongen (4%).

Hoofdstuk 10 Samenvatting

Seks onder je 25^e 2017 is een grootschalig representatief onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland. In deze derde editie van Seks onder je 25^e hebben Rutgers en Soa Aids Nederland intensief samengewerkt met GGD'en, het RIVM, het CBS en I&O Research. In 2005 deden bijna 5000 jongeren voor de eerste keer mee aan een dergelijk onderzoek (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). In 2012 waren dit bijna 8000 jongeren (De Graaf, Kruijer, Van Acker & Meijer, 2012). In 2017 hebben 15 van de 25 GGD'en gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zicht te krijgen op de seksuele gezondheid van jongeren in hun eigen regio met een opgehoogde steekproef. Mede dankzij deze regionale ophogingen hebben 20.500 jongeren een digitale vragenlijst ingevuld met vragen over een breed scala van aan seksualiteit gerelateerde thema's. Jongeren werden zowel via scholen voor voortgezet onderwijs als via een door het CBS getrokken steekproef uit de Basisregistratie Personen (BRP, het 'bevolkingsregister') geworven. De steekproef is representatief voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland.

Seks onder je 25^e is een participatief actieonderzoek. Dit houdt in dat tijdens het gehele proces van onderzoek tot actieplan wordt samengewerkt met stakeholders uit beleid, praktijk en onderzoek van (seksuele) gezondheidsbevordering. De uitkomsten van Seks onder je 25^e zijn mede het resultaat van de wensen die stakeholders voor het onderzoek hebben aangedragen, uitgaande van de informatie die zij nodig hebben om hun werkzaamheden te kunnen onderbouwen. De belangrijkste uitkomsten worden hieronder beschreven.

Positieve ontwikkelingen

Latere seksuele start

Jongeren beginnen later aan seks. Deze trend geldt voor alle vormen van seks: ook de eerste ervaringen met tongzoenen, voelen en strelen, vingeren en aftrekken en orale seks vinden een tot anderhalf jaar later plaats dan vijf jaar geleden. Nu heeft de helft van de jongeren met 15,4 jaar getongzoend. Met 16,2 jaar heeft de helft wel eens gevoeld en gestreeld. Ruim een jaar later (met 17,2 jaar) heeft de helft van de jongeren ervaring met vingeren of aftrekken en met 17,9 jaar heeft de helft van de jongeren orale seks gehad. Met 18,0 jaar heeft de helft van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad. In 2012 was dat nog met 17,0 jaar. Op basis van Seks onder je 25^e is moeilijk te zeggen waar deze verschuiving vandaan komt. Van de jongeren die geen seks hebben zegt 46% van

de jongens en 59% van de meisjes dat ze zichzelf te jong vinden. Mogelijk hanteren jongeren nu een andere norm ten aanzien van de leeftijd waarop jongeren seks horen te hebben. Het opschuiven van de leeftijd van de eerste keer seks is niet direct 'goed' of 'slecht'. Wel positief is dat de groep jonge starters (jongeren die hun eerste geslachtsgemeenschap voor het 14^e jaar hebben) kleiner is geworden. Dit is een gunstige trend, omdat jonge starters minder weerbaar zijn en zichzelf minder goed beschermen tegen ongeplande zwangerschap en soa (zie verderop in deze samenvatting bij 'groepen die aandacht blijven behoeven').

Seksueel plezier

De meeste seksueel ervaren jongeren genieten van seks. In deze groep zegt 94% van de jongens en 90% van de meisjes dat ze seks fijn vinden. De meeste seksueel ervaren jongeren zeggen ook te weten wat ze lekker vinden. Dat seks fijn en opwindend is, zijn ook de meest genoemde redenen voor seks. Onder seksueel ervaren jongeren geeft in 2017 een groter deel aan dat ze seks belangrijk vinden dan in 2012. De sekseverschillen in seksueel plezier zijn opvallend klein. Jongens en meisjes lijken op dit vlak dicht bij elkaar te zijn gekomen. Het onderzoek laat ook zien dat praten met de laatste partner samenhangt met meer seksueel plezier. Het is daarom gunstig dat de groep jongeren die regelmatig aan hun partner vraagt wat hij of zij lekker vindt iets groter is geworden.

Afname van seksuele grensoverschrijding

Er is een daling zichtbaar in het aantal jongeren dat seksuele grensoverschrijding meemaakt. In 2012 gaf 5% van de jongens en 17% van de meisjes aan bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap overgehaald of gedwongen te zijn, in 2017 is dit respectievelijk 3% en 14%. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes geeft aan dat ze ooit zijn gedwongen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied wat ze niet wilden. In 2012 was dat respectievelijk 4% en 17%.

Goed beschermd tegen zwangerschap

Het anticonceptiegebruik onder jongeren is hoog. Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruikt 92% van de jongens en 94% van de meisjes een anticonceptiemethode. Dat is iets verbeterd ten opzichte van 2012. Met de laatste partner gebruiken vier op de vijf jongeren altijd anticonceptie. Ook dit is (bij de meisjes) iets verbeterd. Het gebruik van andere anticonceptiemethoden dan de pil is in opkomst. De pil is nog steeds de meest gebruikte methode, maar het gebruik hiervan is sterk afgenomen, van 74% naar 64% onder meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap. Na de pil wordt vooral het spiraalje veel

gebruikt: 11% van de seksueel ervaren meisjes gebruikt deze methode, een verdubbeling ten opzichte van 2012. De verschuiving van pil naar andere anticonceptiemethoden is positief te noemen, omdat meisjes zorgvuldiger lijken te kiezen voor een methode die bij ze past. Twee derde van de meisjes kreeg bij het anticonceptieconsult ook informatie over tenminste één ander voorbehoedmiddel. De verschuiving van pil naar langwerkende anticonceptiemethoden brengt daarnaast minder risico op gebruikersfouten met zich mee (zoals het vergeten van de pil).

Toleranter ten aanzien van homoseksualiteit

Het aantal jongeren dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt is sterk gedaald. In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat, in 2017 is dat percentage vrijwel gehalveerd.

Thema's die aandacht (blijven) behoeven

Condoomgebruik

Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruiken, net als in 2012, ruim zeven op de tien jongeren een condoom, maar bij latere seksuele contacten wordt het condoom vaak achterwege gelaten. Bij jongens is condoomgebruik met de laatste partner ook behoorlijk afgenomen. In 2017 gebruikte 29% van de jongens en 19% van de meisjes altijd condooms met de laatste sekspartner. In 2012 was dat respectievelijk 37% en 21%. De belangrijkste redenen om geen condoom te gebruiken zijn dat er andere anticonceptie wordt gebruikt, dat ze elkaar vertrouwden of dat het minder lekker is. Die laatste reden geven jongens vaker (58%) dan meisjes (45%). Zorgelijk is dat ook bij losse contacten het condoomgebruik laag is. Ruim vier op de tien jongeren voor wie de laatste sekspartner een one-nightstand was, geeft aan dat hierbij geen condoom werd gebruikt. Van de jongeren die vaker seks, maar geen relatie hadden met de laatste sekspartner, gebruikte driekwart niet altijd condooms. Het bij je dragen van condooms is een belangrijke voorspeller voor het gebruik ervan. Toch denken veel jongeren negatief over het bij zich hebben van condooms. Veertig procent van de jongens en dertig procent van de meisjes vindt dat je op seks uit bent als je condooms bij je hebt. Het bij je dragen van condooms lijkt bovendien een 'mannending'. Van de seksueel ervaren jongens heeft 52% meestal of altijd condooms bij zich, bij meisjes is dat 25%.

Testen op soa's

Van de jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks, liet 13% van de jongens en 18% van de meisjes zich in de afgelopen 12 maanden testen op soa en/of hiv. Dit is iets afgenomen ten opzichte van 2012. Het aantal positieve soa en/of hiv testen is gelijk gebleven. In de totale groep heeft een op de tien jongens en een op de zes meisjes van 12 tot 25 jaar zich ooit laten testen op soa en 5% van de jongens en 6% van de meisjes op hiv. Ongeveer een derde van de jongeren gebruikt met nieuwe partners wel condooms, maar stopt hier na een tijdje mee. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes die met de laatste sekspartner stopten met condooms, liet zich hierbij beide niet testen. Aan alle jongeren die zich hebben laten testen is gevraagd wat de reden was om zich te laten testen. De belangrijkste redenen zijn dat iemand onveilige seks heeft gehad, zeker wil zijn dat hij of zij geen soa heeft of het slim vindt om zichzelf af en toe te laten testen. De belangrijkste reden om dit niet te doen, is het idee dat ze geen risico hebben gelopen. Andere redenen waren dat ze geen lichamelijke klachten hadden of geen onveilige seks hadden gehad.

Ongeplande zwangerschap en abortus

Zestien van de 1000 jongens en 24 van de 1000 meisjes in dit onderzoek kregen ooit in hun leven te maken met een ongeplande zwangerschap. Bij 9 op de 1000 jongens onderging een meisje dat zwanger van hen was een abortus en 11 op de 1000 meisjes ondergingen ooit zelf een abortus. Dit is laag in vergelijking met andere landen (Sedgh, Finer, Bankole, Eilers & Singh, 2015). Toch verdient dit thema extra aandacht, omdat er een taboe lijkt te rusten op het ondergaan van een abortus. Van de meisjes met een abortuservaring geeft 59% aan er niet makkelijk over te praten en bijna de helft van deze meisjes schaamt zich voor hun abortuservaring. Desondanks zegt twee derde van deze meisjes helemaal achter de keuze voor een abortus te staan. Twaalf procent staat hier niet (meer) helemaal achter.

Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld

Ondanks dat het aantal jongeren dat te maken krijgt met seksuele grensoverschrijding iets is afgenomen, blijft dit een punt van zorg. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes is ooit gedwongen tot seksuele handelingen. Er is sprake van seksueel geweld als iemand gedwongen is tot seksuele handelingen en/of manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil heeft gehad. Drie procent van de jongens en 14% van de meisjes maakte dit mee. Het meemaken van seksueel geweld maakt jongeren kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken: een op de twaalf jongens en een op de vijf meisjes die seksueel geweld hebben meegemaakt, maakt dit nog een keer mee met iemand anders (revictimisatie). Jongeren die seksueel geweld meemaken, praten hier

vaak niet over met anderen. Dat geldt vooral voor jongens: 38% van de jongens die seksueel geweld meemaken, heeft dit aan niemand verteld. Bij meisjes is dat 24%. Als jongeren er wel over praten, vertellen ze het vooral aan vrienden. Iets meer dan de helft van de jongens en drie op de vijf meisjes die ooit seksueel geweld meemaakten, heeft hulp gehad bij de verwerking van deze ervaring.

Kennis en informatiegebruik

De kennis van seksualiteit, voortplanting en soa's is op een aantal punten matig en wat gedaald ten opzichte van 2012. Op school krijgt weliswaar vrijwel iedereen enige informatie over seksualiteit, maar volgens de jongeren gaat deze informatie vooral over anticonceptie, voortplanting en soa/hiv. Alleen voor deze drie thema's geeft een kleine meerderheid van de jongeren aan dat ze hierover voldoende informatie kregen. Over seksuele grensoverschrijding, seksuele diversiteit, seksueel plezier en seks in de media zegt een meerderheid van de jongeren geen of weinig informatie te hebben gekregen. Jongeren beoordelen de informatie die ze op school hebben gekregen over seksualiteit matig (met een 5,8). Daarnaast zijn jongeren vergeleken met 2012 wat minder met hun ouders en vrienden gaan praten over verliefdheid, seks, anticonceptie en soa's. Ook als ze iets willen weten over seks vragen ze het minder snel aan vrienden of vriendinnen en vooral boekjes en tijdschriften worden minder vaak geraadpleegd bij vragen over seks. Jongeren gebruiken vooral internet als informatiebron, maar dat compenseert het verminderde gebruik van andere informatiebronnen niet.

Lichaamsbeeld, onzekerheid en seksuele problemen

Meisjes zijn minder tevreden over hun lichaam dan jongens. Het minst tevreden zijn meisjes over hun buik: een op de drie meisjes is hier ontevreden over, tegenover een op de vijf jongens. De onzekerheid over hun lichaam speelt ook tijdens seks: een kwart van de meisjes voelt zich dan minstens regelmatig onzeker over hoe ze eruit ziet, tegenover een op de zeven jongens. Onder jongens zien we weliswaar meer 'prestatiedrang' dan onder meisjes (driekwart van de jongens vindt het belangrijk om goed te zijn in seks), maar dit maakt deel uit van een positief seksueel zelfbeeld. De groep jongens die bang is om iets verkeerd te doen in bed is ook aanzienlijk kleiner dan de groep die het belangrijk vindt om 'goed' te zijn in seks: een op de vijf jongens is hier minstens regelmatig bang voor. Meisjes hebben vaker een seksueel probleem (20%) dan jongens (9%). Orgasme problemen komen bij meisjes het meeste voor. Een op de vijf meisjes krijgt (bijna) nooit een orgasme en een op de tien meisjes heeft daar behoorlijk of erg veel last van. Van de jongens heeft 2% er behoorlijk of erg veel last van dat ze (bijna) nooit klaarkomen. Ruim een kwart van de meisjes had het

afgelopen jaar gedurende tenminste 3 maanden pijn bij het vrijen, bij 7% gebeurde dat vaak of altijd en 5% had daar last van. Bij jongens komt dit vrijwel niet voor.

Nieuwe ontwikkelingen

Online daten

Online media spelen anno 2017 een grote rol in het leven van jongeren. Dit heeft (ook) zijn weerslag op de relationele en seksuele ontwikkeling. Een deel van de jongeren gebruikt online media voor het ontmoeten van iemand voor seks of een relatie. Een op de zes jongeren ontmoette de laatste sekspartner via online media (meestal een datingapp, zoals Tinder). Het gebruik van datingapps speelt vooral onder jongeren van 18 jaar en ouder. De helft van de totale 18-plussers gebruikte in de afgelopen 6 maanden een datingapp. Een veel kleiner deel (15% van de jongens en 12% van de meisjes in deze leeftijdsgroep) maakte in diezelfde periode een afspraakje via een datingapp en een nog kleiner deel (10% van de jongens en 7% van de meisjes) had in die periode seks met iemand die ze via een datingapp leerden kennen. Binnen relaties wordt online media veelvuldig gebruikt om met elkaar te communiceren, hoewel jongeren de meeste gesprekken nog steeds makkelijker vinden 'in real life' dan in een chat. Alleen de eerste stappen in een relatie (bijvoorbeeld laten weten dat je iemand leuk vindt) vinden jongeren makkelijker in een chat. Latere stappen (bijvoorbeeld iemand beter leren kennen) vinden ze makkelijker in real life.

Sexting

Online media worden ook gebruikt voor het uitwisselen van naaktfoto's of seksfilmpjes (sexting). Een op de acht jongens en meisjes geeft aan dat ze in het afgelopen half jaar een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand hebben gestuurd. In 2012 was dat 6% van de jongens en 4% van de meisjes. Het komt maar weinig voor dat deze beelden gedeeld worden met anderen, maar als dit gebeurt, vinden veel jongeren dit vervelend. Van de jongeren van wie een naaktfoto of seksfilmpje met anderen werd gedeeld (2% van de jongens en 1% van de meisjes), geeft ruim de helft van de jongens en driekwart van de meisjes aan dat ze dit vervelend vonden. Sexting kan echter ook leuk zijn. Jongens vinden het over het algemeen leuk om beelden te zien en meisjes vinden het vaak leuk als er een foto of filmpje van hen wordt gemaakt. In de totale groep heeft 6% van de jongens en 14% van de meisjes tenminste één ervaring met sexting die ze vervelend vonden.

Veranderende normen en relaties

De attitude ten aanzien van seks zonder relatie of liefde is toleranter geworden. Nu keurt 59% van de jongens en 44% van de meisjes seks zonder verliefdheid goed, in 2012 was dat respectievelijk 44% en 25%. Dit wil overigens niet zeggen dat meer jongeren het *voor zichzelf* prettig vinden om seks te hebben met iemand op wie ze niet verliefd zijn. De meeste jongeren hebben nog steeds seks binnen een langdurige, vaste relatie. Toch lijken de opvattingen over seks zonder liefde ook door te werken in de seksuele relaties van jongeren zelf. Het percentage jongeren die een monogame, vaste relatie hadden met de laatste sekspartner is afgenomen en de laatste sekspartner is vergeleken met 2012 nu voor meer jongeren een one-nightstand, een losse partner met wie men vaker seks had, of een vaste partner naast wie men ook seks had met anderen. Wellicht heeft dit iets te maken met het gebruik van online media voor het zoeken, vinden en ontmoeten van partners. Datingapp-contacten zijn - overigens net als contacten in het uitgaansleven en op vakantie - vaker los, snel en kortdurend dan bijvoorbeeld contacten via school of vrienden. Toch geeft ook meer dan de helft van de jongeren die de laatste partner via een datingapp ontmoette aan dat ze een vaste, monogame relatie hadden met deze partner en 41% dat de relatie minstens een jaar duurde.

Groepen die aandacht (blijven) behoeven

Jongste groep (12-14 jarigen)

Onder 12-14 jarigen zijn maar weinig jongeren seksueel actief. Drie procent van de jongens en 2% van de meisjes van deze leeftijd heeft ervaring met geslachtsgemeenschap. Deze groep is vergeleken met 2012 ook kleiner geworden. Toch verdient deze groep extra aandacht in voorlichting, hulpverlening en beleid. De kleine groep die op deze leeftijd wél seksueel actief is, lijkt namelijk minder te zijn toegerust om een seksueel contact veilig, prettig en gewenst te laten zijn. Jongeren van 12-14 jaar hebben vergeleken met oudere jongeren minder kennis over seks, soa's en anticonceptie. Ze geven ook aan minder informatie te hebben gekregen op school, waarden de informatie die ze hebben gekregen lager, zoeken minder online naar informatie en praten minder over seksualiteit met ouders of vrienden. Als ze porno kijken, geven ze vaker dan oudere jongeren aan dat ze de beelden leerzaam en realistisch vinden. Een op de drie jongeren in deze leeftijdsgroep zegt dat je van porno leert wat seks is of wat je moet doen tijdens seks. Meisjes die voor hun 14e jaar seks hadden, werden bij de eerste geslachtsgemeenschap vaker overgehaald. Seksueel ervaren 12- tot en met 14-jarigen denken minder positief over seks en ervaren minder plezier

tijdens seks. Bovendien beschermen jongeren zichzelf minder goed tegen zwangerschap en jongens ook minder goed tegen soa wanneer de eerste keer voor het 14e jaar plaatsvindt.

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zijn conservatiever in hun opvattingen over seks en dit vertaalt zich in hun gedrag. Turkse en Marokkaanse jongeren - vooral meisjes - hebben relatief weinig verschillende sekspartners gehad. Mede hierdoor lijkt het risico op soa/hiv onder Turkse en Marokkaanse jongeren iets lager dan bij andere jongeren. Turkse en Marokkaanse meisjes laten zich wel minder vaak testen op soa, maar dat is vanwege de lagere seksuele activiteit in deze groep wellicht ook minder vaak nodig. Toch zijn er ook zorgen. Turkse en Marokkaanse meisjes praten minder vaak met hun ouders over seksualiteit. Ook bij vragen over seksualiteit gaan ze minder vaak naar familie of vrienden. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is onder Turkse en Marokkaanse jongeren ook relatief laag. Meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben minder positieve gevoelens over seks, hoewel ze wel iets meer seksueel zelfvertrouwen hebben en een positiever lichaamsbeeld dan andere meisjes. Bij de eerste geslachtsgemeenschap beschermen Turkse en Marokkaanse jongeren zichzelf minder goed tegen zwangerschap en bij meisjes geldt dat ook voor de laatste sekspartner.

Jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond

Binnen deze groep bestaat een minder eenduidig beeld over opvattingen en gedrag. Jongens van Surinaamse afkomst denken bijvoorbeeld relatief positief over seks zonder verliefdheid, terwijl meisjes van Surinaamse afkomst juist relatief conservatief zijn in hun opvattingen. Onder jongens van Antilliaanse afkomst komt het hanteren van een dubbele moraal (het sterker afkeuren van veel sekspartners voor meisjes dan voor jongens) opvallend veel voor. Ook op het gebied van seksuele beleving zien we voor deze groep niet een duidelijk positief dan wel negatief beeld. Antilliaanse jongens hebben relatief veel verschillende sekspartners gehad. Surinaamse en Antilliaanse meisjes laten zich iets vaker testen op soa. Antilliaanse meisjes maken relatief vaak mee dat iemand anders hen naaktfoto's of seksfilmpjes liet zien, dit soort beelden van hen maakte of doorstuurde, of erom vroeg, maar jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gebruiken minder vaak een datingapp. Een zorg in deze groep betreft het risico op ongeplande zwangerschap. Zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner beschermen Surinaamse en

Antilliaanse meisjes zich minder goed tegen zwangerschap en Surinaamse meisjes raken vaker (ongepland) zwanger.

Zeer christelijke en islamitische jongeren

Het beeld dat in deze groepen naar voren komt, lijkt sterk op het beeld onder jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst. Deze jongeren zijn vergeleken met andere jongeren conservatiever in hun opvattingen over seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. In deze groepen hebben minder jongeren seksuele ervaring en de reden hiervoor is vooral dat ze eerst getrouwd willen zijn (dat geldt voor 63% van de zeer christelijke en 55% van de islamitische jongeren in deze groep). Dat deze groepen minder experimenteren met seks is ook zichtbaar in allerlei andere ervaringen. Ze hebben minder wisselende sekspartners, minder vaak seks onder invloed, minder frequent soloseks, kijken minder porno en hebben minder seksuele ervaringen online. Zeer christelijke en islamitische jongeren denken minder positief over seks en beleven minder plezier aan seks met laatste sekspartner. Wel zijn deze jongeren iets meer tevreden over hun lichaam dan niet-gelovige of een beetje christelijke jongeren. Zeer christelijke en islamitische meisjes praten iets minder met hun ouders en vrienden over seksualiteit. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is lager, vooral onder islamitische jongeren. Deze jongeren beschermen zichzelf minder goed tegen zwangerschap bij de eerste geslachtsgemeenschap en meisjes ook met de laatste sekspartner. Beide groepen staan echter positiever tegenover een zwangerschap op dit moment, wat wellicht verklaart dat ongeplande zwangerschappen niet vaker voorkomen onder Islamitische en zeer christelijke jongeren. Jongeren uit deze groepen gebruiken echter niet vaker of minder vaak condooms bij de eerste keer of met de laatste partner en ook in testgedrag zien we geen verschil.

Laagopgeleide jongeren

Laagopgeleide jongeren beginnen weliswaar eerder aan seks, maar lijken ook eerder klaar met experimenteren en zich eerder te settelen. Laagopgeleide meisjes wonen bijvoorbeeld vaker samen of zijn getrouwd. Ook hebben ze minder verschillende sekspartners gehad. Toch lopen zij op een aantal punten wat meer risico dan hoogopgeleide jongeren. Ten eerste hebben zij minder kennis over seks, soa's en anticonceptie en lijken zij minder toegang te hebben tot informatie. Met vragen over seks gaan ze minder vaak naar vrienden, hulpverleners, boeken of tijdschriften en internet. Ze zoeken hun antwoorden eerder bij familie en op school, maar jongens waarderen de informatie van school lager dan hoogopgeleide jongens. Een tweede punt van zorg in deze groep zijn de ervaringen met seksuele grensoverschrijding. Laagopgeleide jongeren werden bij de eerste geslachtsgemeenschap iets vaker overgehaald

(zowel jongens als meisjes) dan hoogopgeleide jongeren. Vier procent van de laagopgeleide jongens en 16% van de laagopgeleide meisjes maakten ooit in hun leven seksueel geweld mee. Dat is meer dan bij hoogopgeleide jongeren. Ook hebben deze jongeren vaker negatieve ervaringen met sexting. Tenslotte lopen laagopgeleide jongeren relatief veel risico op ongeplande zwangerschap. Ze gebruiken bij de eerste geslachtsgemeenschap iets vaker geen anticonceptie en minder vaak consequent anticonceptie met de laatste sekspartner. Ondanks de relatief positieve houding tegenover zwangerschap op dit moment, krijgen zij ook vaker te maken met zwangerschap, zowel gepland als ongepland en ongewenst.

Hoogopgeleide jongeren

Vergeleken met 2012 lijken de verschillen tussen laag- en hoogopgeleide jongeren kleiner te zijn geworden. Daarnaast komt nu naar voren dat hoogopgeleide jongeren op bepaalde gebieden ook risico lopen. Hoogopgeleide jongeren beginnen wat later aan seks dan laagopgeleide jongeren, maar eenmaal begonnen zijn zij over het algemeen seksueel actiever dan laagopgeleide jongeren. Deze jongeren hebben vaker seks dan laagopgeleide jongeren. Ze hebben meer sekspartners, zowel in hun leven als in het afgelopen jaar. Ze staan positiever tegenover seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. Vergeleken met laagopgeleide jongeren hebben ze vaker seks onder invloed van alcohol, gebruiken ze vaker een datingapp (ook voor daadwerkelijke afspraakjes en seks) en jongens maken en versturen ook vaker seksueel getinte beelden van zichzelf. Ze praten vaker met vrienden over seksualiteit en jongens ook met hun ouders en laatste sekspartner. Deze hoge mate van seksuele activiteit en positieve houding tegenover seks zien we echter niet terug in de bescherming tegen soa en hiv. Hoogopgeleide jongeren gebruiken niet vaker condooms en laten zich ook niet vaker testen op soa dan laagopgeleide jongeren.

Homoseksuele, biseksuele en lesbische jongeren

Vier procent van de jongens en 3% van de meisjes voelt zich ook, vooral of uitsluitend seksueel aangetrokken tot seksegenoten. Deze homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren verschillen op een aantal punten van heteroseksuele jongeren. In 2017 werd voor het eerst de context van de eerste keer seks met een seksegenoot in kaart gebracht en die verschilt op een aantal punten aanzienlijk van de eerste keer in een hetero context. De eerste seks met een seksegenoot komt bijvoorbeeld vaker geheel onverwacht en de ander is vaker een losse partner en/of onbekende. Grote verschillen tussen homo- en biseksuele en heteroseksuele jongens zijn ook te zien in het gebruik van online

media in relatie tot seks. Van de homo- en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder heeft 44% in de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp hadden leren kennen. Bij heteroseksuele jongens is dat 6%. Ook heeft 72% van de homo- en biseksuele jongens ervaring met sexting in het afgelopen half jaar, tegenover 44% van de heterojongens. Jongens die seks hebben met jongens of mannen verdienen extra aandacht als het gaat om soa en hiv. Voorafgaand aan de eerste keer seks met een jongen of man praat een minderheid (31%) over het voorkomen van soa of hiv. Bij de eerste keer orale of anale seks met een jongen of man gebruikte 61% geen condoom en 39% gebruikte nooit condooms met de laatste mannelijke sekspartner. Ook laten homo- en biseksuele jongens zich vaker testen op soa en/of hiv dan heteroseksuele jongens en er wordt vaker een soa bij hen vastgesteld. Ten slotte krijgen vooral homo- en biseksuele jongens veelvuldig te maken met discriminatie en geweld. Twee op de vijf werd wel eens uitgescholden vanwege de seksuele voorkeur, een op de zes werd wel eens bedreigd en een op de negen is wel eens geschopt en geslagen. Lesbische en biseksuele meisjes krijgen hier minder mee te maken.

Jongeren met negatieve jeugdervaringen

Emotionele verwaarlozing en psychische en fysieke mishandeling thuis voor het 16^e jaar hangen negatief samen met seksuele gezondheid in brede zin. Jongeren die dit hebben meegemaakt zijn eerder seksueel actief, kregen vaker te maken met ongeplande zwangerschap en hebben een grotere kans op een negatieve ervaring met sexting of een ervaring met seksueel geweld in het algemeen. Ook psychische gezondheid hangt samen met seksuele gezondheid, hoewel hier nog sterker dan bij emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis geldt dat niets gezegd kan worden over de richting van deze verbanden. Zo hangt een goede psychische gezondheid samen met een latere seksuele start, consequent anticonceptiegebruik, minder vaak testen, minder ervaringen met seksueel geweld en minder negatieve ervaringen met sexting.

Van onderzoek naar actie

Seks onder je 25e is een uniek onderzoek. Geen enkele andere studie onderzoekt seksuele gezondheid in zo'n breed perspectief onder een representatieve steekproef. Een grote groep van betrokken stakeholders heeft hun wensen aangedragen voor dit onderzoek, zodat de vragenlijst en daarmee de uitkomsten zijn toegesneden op de behoeften van het werkveld. Uniek is ook dat in 2017 15 GGD's gekozen hebben voor een ophoging in de eigen regio, zodat er ook een representatief beeld is van de seksuele gezondheid van jongeren in de eigen

regio. Daarnaast is mede dankzij deze ophogingen de totale steekproef bijna verdrievoudigd naar 20.500 jongeren van 12 tot 25 van 20.500 jongeren van 12 tot 25 jaar. De omvang van de steekproef maakte het ook mogelijk de seksuele gezondheid te bestuderen van specifieke subgroepen zoals jonge starters of bepaalde etnische en religieuze groepen. Het onderzoek laat zien dat het op verschillende terreinen nog steeds goed of zelfs beter gaat met de seksuele gezondheid van jongeren. Jongeren nemen de tijd voor hun seksuele start, genieten van seks en beschermen zichzelf goed tegen zwangerschap. Ook werden nieuwe ontwikkelingen zichtbaar, bijvoorbeeld in het gebruik van online media in relatie tot seks en in de acceptatie van seks zonder liefde. Er zijn echter ook zorgen. Seksueel geweld komt nog te vaak voor, er is veel onzekerheid onder meisjes, er rust een taboe op het praten over abortuservaringen en bescherming tegen soa en hiv laat te wensen over.

De resultaten van dit onderzoek zijn besproken met betrokken partijen die actief zijn op het gebied van jongeren en seksuele gezondheid. De resultaten werden gedeeld, prioriteiten zijn benoemd en aanbevelingen voor interventies, beleid en verder onderzoek zijn geformuleerd. Alle input van de verschillende organisaties zijn verwerkt tot één actieplan voor de toekomst. Het actieplan is samen met deze rapportage over de resultaten en het populaire boekje '103 vragen over jongeren en seks' het eindproduct van dit participatieve actieonderzoek.

Bijlage 1 Samenstelling van de steekproef (%)

	Jongens N=8053	Meisjes N=12447
Leeftijd		
12-14 jaar	23,0	22,2
15-17 jaar	23,8	23,6
18-20 jaar	21,3	21,9
21-24 jaar	31,9	32,3
Herkomst		
Nederlands/Westers	83,2	83,6
Turks	2,6	2,8
Marokkaans	2,4	2,3
Surinaams	3,0	2,8
Antilliaans	1,3	1,8
Overig niet-Westers	7,5	6,6
Dagelijkse bezigheid		
Vmbo/praktijkonderwijs	20,2	17,8
Havo/vwo	23,3	24,1
Mbo	10,4	11,0
Hbo/wo	28,6	28,3
Niet-schoolgaand	16,6	18,0
Schoolgaand, niveau onbekend	1,0	0,8
Opleidingsniveau buitenschoolse groep		
Laag	14,9	10,4
Midden	55,7	55,0
Hoog	29,4	34,6
Religie		
Niet gelovig	73,8	67,8
Beetje christelijk	12,3	16,4
Zeer christelijk	6,0	7,6
Islamitisch	6,1	6,5
Overig	1,8	1,7
Stedelijkheid		
(Zeer) sterk stedelijk	49,6	50,6
Matig stedelijk	17,9	18,5
Weinig tot niet stedelijk	32,6	30,9
Totaal	50,4	49,6

Literatuurlijst

- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Kruijer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. Delft: Eburon.
- Koelen, M.A. & Ban, A.W. van den (2004). Health education and health promotion. Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Sedgh, G., Finer, L.B., Bankole, A., Eilers, M.A., & Singh, S. (2015). Adolescent pregnancy, birth, and abortion rates across countries: Levels and recent trends. *Journal of Adolescent Health*, 56, 223-230.

In dit boek worden de resultaten van Seks onder je 25e gepresenteerd: een grootschalig representatief onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland anno 2017. Mede dankzij GGD'en die investeerden in regionale representatieve data, deden ruim 20.000 jongeren mee aan dit onderzoek. Na de twee eerdere edities van Seks onder je 25e in 2005 en 2012 laat dit onderzoek trends zien van de afgelopen jaren, maar biedt het ook nieuwe en actuele inzichten die mede gebaseerd zijn op vragen van professionals uit het veld van seksuele gezondheidsbevordering. Een greep uit de vragen waarop het onderzoek antwoord geeft:

- Op welke leeftijd hebben jongeren voor het eerst seks?
- Is het volgens jongeren oké om seks te hebben zonder verliefd te zijn?
- Wat vinden lesbische, homo- en biseksuele jongeren van hun eerste keer?
- Hoe denken jongeren over homoseksualiteit?
- Waar ontmoeten jongeren hun sekspartner?
- Hebben hoogopgeleide jongeren vaker losse contacten?
- Hoeveel jongeren gebruiken anticonceptie?
- Wanneer stoppen jongeren met het gebruik van condooms binnen een relatie?
- Doen jongeren het veilig met een onenightstand?
- Hoeveel jongeren hebben te maken gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
- Waar halen jongeren hun informatie over seks vandaan?
- Zijn jongeren tevreden over de seksuele voorlichting op school?
- Hoeveel jongeren maken afspraakjes via een datingapp?
- Hoe vaak komt het versturen van naaktfoto's of -filmpjes voor?
- Vinden jongeren porno leerzaam?

Seks onder je 25e geeft antwoord op deze en vele andere vragen. Dit boek is bedoeld voor professionals die jongeren en seksualiteit als aandachtsgebied hebben. Het biedt aanknopingspunten voor het ontwikkelen van beleid en interventies gericht op het verbeteren van de seksuele gezondheid van jongeren.

ISBN: 978-90-77289-09-9

9 789077 289099 >